

Közösségi Támogatási Keret

2004-2006

Magyar Köztársaság

A Strukturális Alapok 1. célkitűzése

CCI No: 2003 HU 16 1 CC 001

1. A JELENLEGI HELYZET BEMUTATÁSA 8**1.1. TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZET 8**

1.1.1.	Az ország földrajzi helyzete	8
1.1.2.	Demográfiai helyzet	9
1.1.3.	Makrogazdasági helyzet és előrejelzések	10
1.2.1.	Versenyképességi tényezők	20
1.2.2.	Feldolgozóipar	21
1.2.3.	Kis- és középvállalkozások	22
1.2.4.	Turizmus	23
1.2.5.	Kutatás-fejlesztés, innováció	24
1.2.6.	Információs társadalom	24
1.3.1.	Közlekedési infrastruktúra	25
1.3.2.	Energetika	28
1.4.1.	Alacsony foglalkoztatottság és magas inaktivitás	30
1.4.2.	Különleges munkaerőpiaci helyzetben lévő csoportok	31
1.4.3.	A foglalkoztatás struktúrája	32
1.4.4.	A humán erőforrás-fejlesztésbe történő befektetés és annak ösztönzése	33
1.4.5.	Oktatás és szakképzés	33
1.6.1.	Jövedelmi viszonyok, társadalmi kirekesztettség	36
1.6.2.	A roma kisebbség helyzete	37
1.8.1.	Mezőgazdaság	39
1.8.2.	Élelmiszer-feldolgozás	43
1.8.3.	A vidék helyzete	44
1.9.1.	Légszennyezés	44
1.9.2.	Felszíni és felszín alatti vizek	45
1.9.3.	Talajvédelem	45
1.9.4.	Természeti és táji értékek	46
1.9.5.	A kommunális infrastruktúra hiányosságai	46
1.10.1.	Előcsatlakozási eszközök	47
1.10.2.	Nemzeti eszközök	52
1.10.3.	Következtetések	57

2. A KTK STRATÉGIÁJA ÉS PRIORITÁSAI 59**2.1. SWOT-ELEMZÉS 59****2.2. CÉLKITŰZÉSEK 63****2.3. STRATÉGIA 67****2.4. PRIORITÁSOK 73**

2.4.1.	A termelőszektor versenyképességének javítása (1. prioritás)	73
2.4.2.	A foglalkoztatás növelése és a humán erőforrások fejlesztése (2. prioritás) ...	75
2.4.3.	A közlekedési infrastruktúra javítása és környezetvédelem (3. prioritás)	78
2.4.4.	A helyi és regionális potenciál erősítése (4. prioritás)	80
2.4.5.	Technikai segítségnyújtás (5. prioritás)	82

2.5. VÁRHATÓ HATÁSOK ÉS MONITORING INDIKÁTOROK 84

2.5.1.	Makroökonómiai hatásvizsgálat.....	84
2.5.2.	Monitoring indikátorok	87
3.	A STRATÉGIA KOHERENCIÁJA ÉS KONZISZTENCIÁJA.....	96
3.1.	KOHERENCIA A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL.....	96
3.1.1.	Regionális versenyképesség	96
3.1.2.	Foglalkoztatás és társadalmi kohézió – Szakpolitikai Referenciakeret	98
3.1.3.	Kiegyensúlyozott területi fejlődés.....	100
3.1.4.	Horizontális alapelvek.....	101
3.2.	KOHERENCIA A KOHÉZIÓS ALAP KERETSTRATÉGIÁJÁVAL.....	103
3.3.	KOHERENCIA A NEMZETI POLITIKÁKKAL.....	105
3.4.	A STRATÉGIA BELSŐ KONZISZTENCIÁJA	113
4.	PÉNZÜGYI TERV ÉS ADDICIONALITÁS	116
4.1.	PÉNZÜGYI TERV.....	116
4.2.	ADDICIONALITÁS	118
5.	AZ OPERATÍV PROGRAMOK ÖSSZEFOGLALÓ LEÍRÁSA.....	120
5.1.	KAPCSOLAT A KTK-PRIORITÁSOKKAL.....	120
5.2.	GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OP	122
5.3.	AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OP	124
5.4.	HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS OP	125
5.5.	KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS INFRASTRUKTÚRA-FEJLESZTÉSI OP ...	127
5.6.	REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI OP	129
6.	A VÉGREHAJTÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK.....	131
6.1.	IRÁNYÍTÁS	131
6.1.1.	Közösségi Támogatási Keret (KTK) Irányító Hatóság	131
6.1.2.	Irányítási rendelkezések	132
6.2.	MONITORING	144
6.2.1.	Monitoring Bizottságok.....	144
6.2.2.	Az adatgyűjtésről és az elektronikus adatcseréről szóló rendelkezés	147
6.3.	ÉRTÉKEKELÉS.....	149
6.4.	PÉNZÜGYI IRÁNYÍTÁS ÉS ELLENŐRZÉS	150
6.4.1.	A kifizető hatóság.....	150
6.4.2.	Pénzügyi irányítás és az alapok lehívása.....	151
6.4.3.	A pénzügyi ellenőrzésre vonatkozó rendelkezések.....	156
MELLÉKLET: SZAKPOLITIKAI REFERENCIAKERET A		
HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS TERÜLETÉN....		162

BEVEZETÉS

A tíz új tagállam 2004. május 1-jei EU-hoz történő csatlakozásáról szóló Csatlakozási Szerződés előírta, hogy az új tagállamoknak a vonatkozó rendeletekben megállapított feltételeknek megfelelő kiadásai már 2004. január 1-jétől jogosultak a Strukturális Alapokból vagy a Kohéziós Alapból biztosított társfinanszírozásra. Az Európai Tanács Koppenhágában döntött arról, hogy a csatlakozás napjától 2006 végéig tartó időszakban az új tagállamok strukturális intézkedései milyen támogatásban részesülnek. A csatlakozási tárgyalások eredményei alapján, és a 21. fejezet szerint elfogadott EU közös állásponttal összhangban a Bizottság megerősítette, hogy 2006 végéig Magyarország mind a hét régiója jogosult lesz a Strukturális Alapok 1. célkitűzés szerinti finanszírozásra, s hogy az EU strukturális intézkedéseinek címén a következő keretösszegeket nyitják meg Magyarország számára:

euró, jelenlegi árak

Strukturális Alapok	
1. célkitűzés (Közösségi Támogatási Keret)	1 995 717 160
Interreg közösségi kezdeményezésen alapuló program	68 679 523
EQUAL közösségi kezdeményezésen alapuló program	30 292 135
A Strukturális Alapok összesen	2 094 688 818
Kohéziós Alap (átlag)	1 123 653 798
A Strukturális és a Kohéziós Alapok összesen	3 218 342 616

Az egyszerűség kedvéért arról is döntöttek, hogy a 2006-ig tartó rövid programozási időszakban nem hajtják végre a LEADER+ és az URBAN közösségi kezdeményezések programjait, hanem azokat beépítik az 1. célkitűzés programozási feladataiba. A 2000-től 2006-ig tartó időszak „félideje” után sorra kerülő csatlakozás a szokásos programozási rendszer további kiigazításait is szükségessé teszi. Ezek a módosítások ebben a dokumentumban szerepelnek.

A Közösségi Támogatási Keret (KTK) a Strukturális Alapok 1. célkitűzése szerinti intézkedések stratégiáját és prioritásait tartalmazó dokumentum. A Közösségi Támogatási Keretet az Európai Bizottság a magyar hatóságokkal egyetértésben alakította ki, a Strukturális Alapok 1. célkitűzésének hatálya alá tartozó régiók 2004–2006. évi fejlesztési tervének (‘Nemzeti Fejlesztési Terv’, a továbbiakban: ‘a terv’) értékelését követően. A Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezésekről szóló 1260/1999/EK tanácsi rendelet¹ (a továbbiakban: általános rendelet) 9. cikk b) pontjának megfelelő fejlesztési tervét Magyarország 2003. március 31-én terjesztette a Bizottság elé. A KTK végrehajtására a 2003. május 5-én benyújtott öt Operatív Program keretében kerül sor. A Közösségi Támogatási Keret társfinanszírozásában valamennyi Strukturális Alap – az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap (ESZA), az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap (EMOGA) és a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (HOPE) – részt vesz.

Mivel a Strukturális és Kohéziós Alapokból finanszírozott intézkedések koordinálását és koherenciáját biztosítani kell, a KTK-val egyeztetve, azzal összhangban kidolgozták a Kohéziós Alap „keretstratégiáját”. A KTK létrehozásában az Európai Beruházási Bank (EBB)

¹ Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, HL L 161., 1999.6.26, 1. o.

is részt vállalt, amely elkötelezte magát amellett, hogy alapokmányi rendelkezéseinek megfelelően közösségi kölcsönökkel járuljon hozzá a KTK végrehajtásához.

Végül, a Közöségi Támogatási Keret referencia dokumentumként is szolgál az Interreg és az EQUAL közösségi kezdeményezések programjai számára.

A Közöségi Támogatási Keret elkészítése

A 2003. március 31-én benyújtott terv első értékelését követően a Bizottság szervezeti egységei 2003. április 15-én kelt levelükben tájékoztatták a magyar hatóságokat, hogy véleményük szerint a terv tartalmazza az általános rendelet 16. és 17. cikkében megkövetelt alapvető elemek többségét. A terv kiértékelésének befejezéséhez, illetve a Közöségi Támogatási Keret létrehozása céljából a Bizottság szervezeti egységei a következő információk késedelem nélküli benyújtását kérték:

- megfelelő indikátorok és számszerűsített célok,
- előzetes értékelés, amely tartalmazza az említett rendelet 41. cikkében felsorolt elemek mindegyikét².

Ezek alapján a Bizottság szervezeti egységei az általános rendelet 15. cikkében megállapított eljárással összhangban megkezdték a terv kiértékelését. Michel Barnier, a regionális politikáért és az intézményi reformért felelős biztos Juhász Endrének, az európai uniós koordinációért felelős tárca nélküli miniszternek címzett 2003. július 16-i levelében közölte a magyar hatóságokkal a KTK-tárgyalásokon érintendő fő kérdéseket. Ezzel egyidejűleg a Bizottság szervezeti egységeinek részletes észrevételeit (az úgynevezett tárgyalási mandátumot) is eljuttatták a magyar hatóságokhoz. A KTK-tárgyalások nyitó ülését 2003. július 23-án tartották Budapesten.

A tárgyalások második, 2003. szeptember 24–26-án tartott brüsszeli fordulójában megállapodás született a fő tárgyalási kérdésekről, az Operatív Programoknak, illetve az alapoknak juttatandó keretösszegekről, melynek eredményeként előzetesen jóváhagyták a KTK pénzügyi táblázatát is. Átfogó megállapodásra jutottak a KTK-t végrehajtó Operatív Programok prioritásainak struktúrájáról és a prioritásoknak juttatandó keretösszegekről, amelyek azonban az érintett prioritásoknak és intézkedéseknek a Bizottság szervezeti egységei által történő további módosításaitól függenek.

Az Operatív Programokra vonatkozó konzultációkat a KTK-tárgyalásokkal párhuzamosan bonyolították. Az Operatív Programok felülvizsgált tervezeteit Magyarország október közepén nyújtotta be. A Bizottság szervezeti egységein belül folytatott további konzultációkat követően a KTK és az Operatív Programok végleges szövegét 2003. decemberében egyeztetették a magyar hatóságokkal. A KTK-ra és az Operatív Programokra vonatkozó formális bizottsági határozat megszületéséig – amire jogi okokból csak a csatlakozás után kerülhet sor – az ezekre a programozási dokumentumokra vonatkozó politikai megállapodást az illetékes biztosok és a magyar hatóságok közötti levélváltás formájában erősítették meg. Ez megkönnyítheti a Csatlakozási Szerződésnek a kiadások 2004. január 1-től való támogatathatóságáról szóló rendelkezése hatékony alkalmazását.

² Lásd az alábbi, az előzetes értékelésről szóló önálló szakaszt.

Partnerségi egyeztetés

Az általános rendelet 8. cikkével összhangban, az érintett tagállamnak - a nemzeti szabályozásnak és gyakorlatnak megfelelően - valamennyi releváns testület bevonásával országos, regionális és helyi szinten, széles körű és hatékony társulást kell létrehoznia. Ennek során figyelembe kell venni a nemek közötti esélyegyenlőség és a fenntartható fejlődés elősegítésének követelményét, összhangban a környezetvédelem és -rehabilitáció szempontjaival.

A 8. cikk értelmében a partnerség az Európai Bizottságot is magában foglalja, és kiterjed a Strukturális Alapok támogatásának előkészítésére, finanszírozására, felügyeletére és értékelésére.

A tervről a regionális és helyi hatóságokkal, a gazdasági és társadalmi partnerekkel és az egyéb illetékes hatóságokkal és szervezetekkel folytatott konzultáció lebonyolításáért a Nemzeti Fejlesztési Terv és EU-Támogatások Hivatala (a továbbiakban: a Nemzeti Fejlesztési Hivatal – NFH) más érintett minisztériumokkal együtt volt felelős. E folyamat dokumentálása céljából az NFH partnerségi adatbázist hozott létre, amely a partnerszervezetekre és a partnerségi eseményekre vonatkozó információkat, valamint a partnereknek a konzultációk keretében kifejtett véleményét és javaslatait tartalmazza.

A Bizottság megállapította, hogy a tervvel kapcsolatban számos partnerszervezet véleményét kikérték, és különböző lépéseket tettek ezen szervezetek és a széles közvélemény tájékoztatása érdekében. A partnerszervezetek - elsősorban a 2003 második felében létrehozott KTK, illetve OP előzetes Monitoring Bizottságok keretében - folyamatosan részt vettek a KTK, az Operatív Programok és a Programkiegészítő Dokumentumok kidolgozásában is.

A magyar hatóságok folytatni kívánják a terv előkészítésével összefüggésben megkezdett partnerségi folyamatot, és a főbb nemzetstratégiai és fejlesztéspolitikai kérdésekben továbbra is kikéri a partnerek véleményét. A Bizottság támogatja ezeket az erőfeszítéseket. Ezzel összefüggésben a magyar kormány széleskörű vitát indított egy hosszabb távú Nemzeti Fejlesztési Tervről (az úgynevezett Átfogó Fejlesztési Tervről), amely a 2007-ben kezdődő programozási időszak társfinanszírozásban részesíthető befektetéseire terjed ki.

Az előzetes értékelés

A tervnek az általános rendelet 41. cikke szerinti előzetes kiértékeléséért a Nemzeti Fejlesztési Hivatal felelt. A terv előzetes értékelésének elvégzéséről szóló szerződést jelentős késéssel, 2003. január 23-án írták alá. Annak érdekében, hogy a Strukturális Alapok programozási dokumentumainak előkészítésére és elfogadására - a csatlakozási tárgyalások keretében - kitűzött határidőt tartani lehessen, a Bizottság szervezeti egységei és a Nemzeti Fejlesztési Hivatal a következő kétlépcsős megközelítésben állapodott meg:

a Közösségi Támogatási Keretről szóló tárgyalások megkezdése céljából a Bizottságnak benyújtandó tervbe be kell építeni az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyforrások elemzését (SWOT), valamint a stratégia indoklásának és átfogó összhangjának értékelését. A KTK elkészítésének elősegítése érdekében a tárgyalások folyamán a lehető leghamarabb be kell nyújtani a 41. cikk szerint szükséges további elemeket is. Ezért javasolták, hogy az

értékelők kísérik figyelemmel a KTK elkészítésének folyamatát. A lezárt előzetes értékelő jelentés a terv hivatalos mellékletét képezi.

Az előzetes értékelést a Phare 2001 Nemzeti Program finanszírozta, feltételeiről a Bizottság szervezeti egységei és a magyar hatóságok állapodtak meg. Az általános rendelet 41. cikkével összhangban, az előzetes értékelés a következő szempontok szerint nyilvánított véleményt a tervről:

- (1) A korábbi értékelésekből származó eredmények/a múltbéli tanulságok elemzése
- (2) Az érintett régiók és ágazatok erősségeinek, gyengeségeinek és lehetőségeinek elemzése
- (3) A stratégia alapjának és következetességének, valamint a vonatkozó közösségi politikákkal való összhangjának vizsgálata
- (4) A célkitűzések számszerűsítése
- (5) A várt társadalmi-gazdasági hatások, valamint a környezetre és az esélyegyenlőségre gyakorolt hatások kiértékelése; a kiválasztott prioritások és a felosztott pénzügyi források igazolása
- (6) A végrehajtó és a monitoring mechanizmusok minősége
- (7) A terv és az Európai Foglalkoztatási Stratégia közötti összhang értékelése.

Az (1)–(3) pontokra vonatkozó első technikai jelentést 2003. április 30-án nyújtották be. A (4)–(7) pontokra vonatkozó második technikai jelentést július 1-jén, míg a zárójelentés tervezetét 2003. szeptember 30-án nyújtották be. Az értékelők a KTK-tárgyalások során további segítséget nyújtottak a magyar hatóságoknak, különös tekintettel a monitoring indikátorok meghatározására és a célkitűzések számszerűsítésére. A zárójelentést hivatalosan 2003. november 28-án terjesztették a Bizottság elé. A zárójelentés egy, az előzetes értékelés megállapításait a KTK-tárgyalások eredménye fényében összefoglaló fejezetet is tartalmazott.

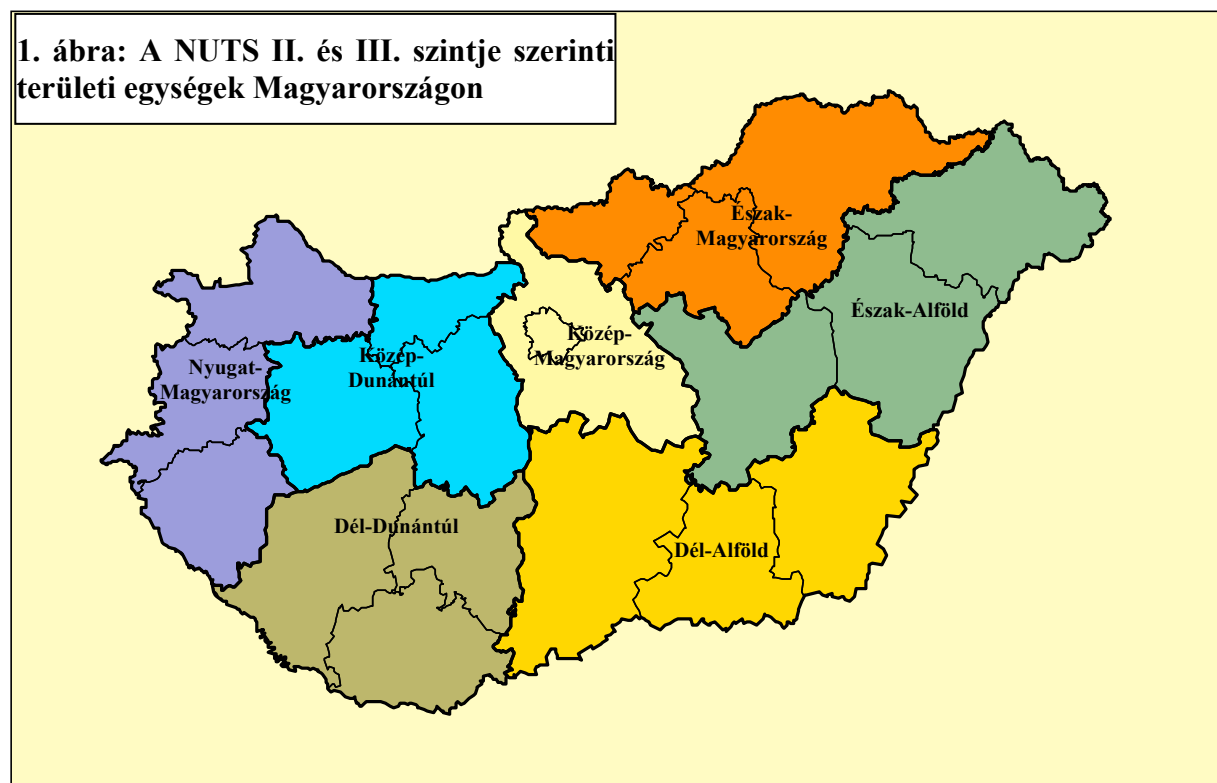
Az előzetes értékelés a Közöségi Támogatási Keret kidolgozásához képest jelentős késedelemmel ugyan, de végül is időben elkészült és benyújtásra került. Megállapításait e dokumentum elkészítése során rendszeresen figyelembe vették, azokat különösen az 1., 2. és a 3. fejezet tükrözi.

1. A JELENLEGI HELYZET BEMUTATÁSA

1.1. TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZET

1.1.1. Az ország földrajzi helyzete

Magyarország közepesen fejlett közép-európai ország. A vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó GDP-je 2000-ben az EU átlagának 49,7%-a, 2002-ben körülbelül 57%-a volt (forrás: Eurostat). Területe 93 ezer négyzetkilométer, Európa területének hozzávetőlegesen 1%-a. Magyarországot 7 NUTS II. szintű régióra osztották fel, amelyek mindegyike az 1. célkitűzés hatálya alá tartozik. Ezek tervezési-statisztikai régiók, közigazgatási funkciójuk nincs. A következő lépcső a NUTS III. szint szerinti 19 területi egység (megyék) és Budapest, amelyek az ország közigazgatási rendszerét alkotják. Ezeken belül 150 kistérség és 3135 település van, amelyek a NUTS IV., illetve V. szintnek felelnek meg. Magyarországon összesen 252 város és 2883 község található.

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Magyarország hét országgal, Ausztriával, Szlovéniával, Szlovákiával, Romániával, Ukrajnával, Szerbia és Montenegróval és Horvátországgal határos. Központi elhelyezkedésének köszönhetően Magyarország fontos közlekedési csomópont. Közúti, vasúti, vízi, légi közlekedési, légiforgalom-irányítási és távközlési rendszerei az európai hálózatok fontos részét képezik. Földrajzi elhelyezkedése és kedvező adottságai miatt Magyarországnak (és fővárosának, Budapestnek) komoly esélyei vannak arra, hogy a közeljövőben Délkelet- és Közép-Kelet-Európa regionális pénzügyi-gazdasági központjává váljon, továbbá hogy a nyugat és kelet közötti híd szerepét töltsse be az erőforrások áramlásrendszerében.

1.1.2. Demográfiai helyzet

1.1.2.1. Népsűrűség

Az ország lakosainak száma 2001 elején 10,2 millió fő volt. A népsűrűség 110 fő/km², ami a közösségi átlagnál kissé alacsonyabb. Regionális szinten a népsűrűség viszonylag kiegyensúlyozott (Közép-Magyarország kivételével), így nem várható, hogy a népesség nyomása nagyobb belső migrációt okozna. A népesség 17,4%-a a fővárosban, további 47%-a más városokban és 35,6%-a községekben él. A falusi népesség több mint egyötöde 1000 főnél kisebb településen lakik.

1.1.2.2. Korösszetétel

A népesség korösszetétele követi az EU-ban megfigyelhető tendenciákat, de mind a 15 év alattiak, mind a 64 év felettiek aránya valamivel alacsonyabb az uniós átlagnál. Magyarország népessége az utóbbi húsz év során 500 ezer fővel csökkent. A népesség fogyásának elsődleges oka az alacsony és csökkenő születési arány, illetve a magas halálozási ráta. A születéskor várható élettartam – elsősorban az aktív korú férfiak kiugróan magas halálozása miatt – az Európai Unió jelenlegi tagállamaival összehasonlítva alacsony.

A születések száma a fővárosban, a nagyobb városokban és a fejlettebb közép- és nyugat-dunántúli régiókban alacsonyabb az átlagosnál. A halálozás területi különbségei összefüggenek a regionális társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségekkel, a települések méretével és az egészségügyi intézményrendszer fejlettségével. A halálozási ráta Észak-Magyarországon és a kistépüléseken a legmagasabb.

Demográfiai előrejelzések szerint az 1980 óta tartó természetes fogyás a következő évtizedekben is folytatódik, mértéke várhatóan évi 30–40 ezer fő.

Az idős korúak eltartottsági rátája (a 64 év felettieknek a munkavállalási korú népességhez viszonyított aránya) 2001-ben az EU 24%-os átlagával szemben 22,2% volt. Habár 2010-ig ez az arány nem növekszik majd jelentősen, 2030-ra azonban akár a 31%-ot is elérheti. A népesség elöregedése következtében a nyugdíjkiadások és az egészségügyi ellátás költségei is gyorsan emelkednek, ami egyre nagyobb terhet ró majd az egészségügyi és szociális ellátórendszerre, illetve a munkában álló korosztályokra.

1.1.2.3. Vándorlás

A korábbi évtizedekben a belföldi vándorlás még főleg a fejletlenebb térségekből a fejlettebbek felé, illetve a községekből a városokba irányult. A kilencvenes évekre ez a tendencia részben megváltozott, a vándorlás legfőbb célterületeivé a városok helyett azok környéke, az agglomerációs, szuburbanizációs övezetek és az ország dinamikusan fejlődő térségei – különösen a közép-magyarországi régió – váltak. Így a városok, és mindenekelőtt a főváros vándorlási egyenlege negatívra, a városkörnyéki községeké pedig pozitívvá változott.

Az 1990-es években évente mintegy 14–16 ezer ember vándorolt Magyarországra, míg a kivándorlók száma ennél sokkal alacsonyabb volt. A nemzetközi migráció pozitív egyenlege jelentősen mérsékelte a népesség fogyását.

1.1.3. Makrogazdasági helyzet és előrejelzések

Az e részben foglalt előrejelzések az Európai Bizottság 2003. őszi gazdasági előrejelzései³. Alapjuk a valamennyi tagállam és csatlakozó ország részére kidolgozott harmonizált módszertan és szemlélet. Ezért ezek az előrejelzések olykor eltérhetnek a nemzeti hatóságok által a nemzeti gazdaságpolitika és költségvetési eljárások keretében készített prognózisoktól. Ezt szemléltetik a szögletes zárójelben szereplő adatok, amelyek a magyar hatóságok által a 2004–2006. évi költségvetési tervezés keretében készített előrejelzések adatai.

1.1.3.1. Átalakulás, növekedés és reálgazdasági konvergencia

Az utóbbi tíz évben Magyarországon nagy horderejű társadalmi-gazdasági változások zajlottak le. 1990 után jelentősen megváltozott a jogrendszer és a tulajdonosi szerkezet; az évtized második felére létrejött a magántulajdonra és a versenyre épülő piacgazdaság. A gazdaságban döntő szerephez jutott a magántulajdon. A magánszektor termeli meg a GDP 83%-át, ami a fejlett országok esetében is magasnak számít.

A gazdasági átalakulás első éveiben (1990–93) a GDP jelentősen visszaesett, aminek legalább két oka volt. A piacgazdaságra való átállás az erőforrások átrendeződéséhez vezetett, ami egyes ágazatokban a teljesítmény csökkenését, más iparágakban és szektorokban a megfelelő teljesítménynöveléshez szükséges kapacitás hiányát eredményezte. E korai időszakban a kereslet is jelentősen megváltozott, a vállalkozásoknak pedig időre volt szükségük, hogy a termelést hozzáigazítsák a kereslethez. A változások nyomán a gazdaság teljesítménye 1989–1992 között jelentősen visszaesett, ugyanakkor az állami szektor mérete nem csökkent.

1997-től látványos gazdasági növekedésre került sor, amelynek mértéke minden évben 4% körül mozgott. A 2000. évi 5,2%-os GDP-növekedés – elsősorban az export 20% feletti növekedésének köszönhetően – a legmagasabb volt a rendszerváltozás óta. 1995 óta Magyarország az EU-15-höz képest jelentős reálgazdasági konvergenciát ért el. A vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó GDP az EU-15 átlagához viszonyítva 46%-ról 2002-re 57%-ra nőtt (forrás: Eurostat, előzetes adatok). A 2002. évi még viszonylag erős, 3,5%-os GDP-növekedést követően 2003-ban a gazdaság teljesítménye tovább romlott. A 2001. évi jelentős minimálbér- és nyugdíjemelésnek, illetve fiskális expanciónak köszönhetően a háztartások és az állami szféra kereslete ugyan emelkedett, de nem tudta ellensúlyozni a külső kereslet és a vállalati beruházások területén bekövetkezett visszaesést. Jelentősen romlott a GDP összetétele is; a magánfogyasztás 2002-ben háromszor olyan gyorsan növekedett, mint a GDP. A gazdaság egészében a beruházások növekedése felgyorsult, struktúrája azonban kedvezőtlené vált. Az üzleti szektorban a beruházások erősen visszaestek, az állami és a háztartási beruházások részesedése pedig jelentősen növekedett. A 2003-as ipari termelési adatok azonban már az export-vezérelt fellendülés lehetőségének irányába mutatnak.

1.1.3.2. Foglalkoztatás

Az átalakulás első éveiben jelentősen nőtt a munkanélküliség. Növekedése azonban kisebb volt, mint a foglalkoztatás csökkenése, mivel sokan kivonultak a munkaerőpiacról. A munkanélküliségi ráta 1993 óta folyamatosan mérséklődik. A munkanélküliség csökkenésével párhuzamosan a munkaerő-állomány nagysága, illetve a gazdasági aktivitás is csökkent. Habár a 2003. harmadik negyedévi 5,7%-os munkanélküliségi ráta a tagjelölt országokban a

³ Az Európai Bizottság Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóságának 2003. őszi, az eurózónára, az Európai Unióra, a csatlakozó és a tagjelölt országokra vonatkozó gazdasági előrejelzései a 2003–2005 közötti időszakra, Európai Gazdaság 2003/5. szám.

legalacsonyabbak közé tartozik, de a fentiek miatt nem tükrözi a munkavállalási korú népesség magas inaktivitását. A reálbérek növekedése 2001, 2002 és 2003-ban jóval meghaladta a termelékenység növekedését, ami negatívan érintette a munkaerőpiac egyes alacsony végzettséget igénylő szegmenseit. 2003 tavaszától a munkanélküliségi ráta ismét csökkent, és ezzel egyidejűleg a részvételi ráta is javulni kezdett. A munkaerőpiac a képzett munkaerőt igénylő szegmenseiben, illetve az ipari régiókban továbbra is feszített maradt. 2003 végén a szociális partnerek háromoldalú egyeztetés keretében abban állapodtak meg, hogy a bérek növekedése 2004-ben mérsékeltebb, bruttó 7–8%-os lesz. mivel azonban a béralku Magyarországon erősen decentralizált, ezért e megállapodások inkább csak jelzésértékűek, mintsem jogilag kötelező érvényűek.

1.1.3.3. Költségvetési politika

Az ESA 95 EU-szabvány szerint mért, a GDP 4,2%-át [4,7%] kitevő 2001. évi államháztartási hiányt 2002-ben az előre jelzettnél jelentősen magasabb, a GDP 9,2%-át elérő hiány követte. Ez a választások évében bekövetkező erős költségvetési expanziónak, továbbá bizonyos mértékben (a GDP 3%-a körüli mértékben) egy sor statisztikai újraosztályozásnak és a költségvetésen kívüli alapok felszámolásának, illetve egyszeri tételeknek volt a következménye. 2003-ban változás következett be a költségvetési politika terén, amelytől a hazai kereslet csökkenését remélik. E változás jellemzői a közsférában a további bérnövekedés korlátozása, az általános működési költségek befagyasztása és az állami beruházások elhalasztása. A gazdasági teljesítmény visszaesése és a megelőző év keresletnövelő politikájának erős utóhatásai miatt azonban a költségvetés stabilizálását célzó politika eddig alulmúlta a várakozásokat. A kormányzat 2003-as költségvetési hiányra irányuló hivatalos célkitűzését a GDP 4,5%-áról 4,8%-ára kellett módosítani.

A szigorú költségvetési politikának, illetve annak köszönhetően, hogy a privatizációból befolyó bevételeket adósságtörlesztésre fordították, az 1990-es évek második felében az államadósság számottevően csökkent, és 2001-re a GDP 53,4%-ára mérséklődött. Az elmúlt évtized második felének javuló tendenciáját a dinamikus gazdasági növekedés, a csökkenő infláció és az adósságteher csökkenése jellemezte. A fent említett folyamatok következtében azonban az adósság 2002-ben ismét a GDP 56,3%-ára emelkedett.

1.1.3.4. Infláció és árfolyamok

A kilencvenes évek első felében Magyarországot sem kerülték el az átalakuló és felzárkózó gazdaságokra jellemző inflációs folyamatok. A csúszó leértékelést alkalmazó sikeres dezinflációs politika eredményeként az inflációs ráta az 1995. évi 28%-ról fokozatosan mérséklődött, de 2001 közepéig magas, 10% körüli maradt. Ekkor a Magyar Nemzeti Bank (MNB) egy középtávú, árstabilitásra irányuló, az inflációt célba vevő monetáris politikát fogadott el. Ezt követően a fogyasztói árindex (CPI) esni kezdett, és 2002-re éves átlagban 5,3%-ra csökkent. A dezinfláció 2003 első felében is folytatódott, és a 12 havi infláció májusban 3,6%-os értéket ért el. Az MNB fegyelmezett monetáris politikájáról az irányadó kamatláb legutóbbi, 2003 májusában és júniusában bekövetkezett 3 százalékpontos növekedése is tanúskodik. Az irányadó kamatláb azóta is 9,5%, és így mind a névleges, mind a reálértéket tekintve a legmagasabb a régióban. A sikeres dezinfláció 2003 elejéig elsősorban a valuta erős névleges felértékelésének, illetve egyes hazai árak folyamatos esésének volt köszönhető. Bizonyos jelek ugyanakkor arra utalnak, hogy a dezinfláció folyamata megrekedt, mivel 2003 nyarán a CPI havi mutatói enyhén növekedni kezdtek.

Magyarország szoros uniós gazdasági integrációját jelzi, hogy 2000. január 1. óta az árfolyam megállapítására használt valutakosár csak euróból áll. 2001-ben a kormány és az MNB új

árfolyam-lebegtetési mechanizmust vezetett be, az euróhoz viszonyított $\pm 15\%$ -os ingadozási sávval. 2002 végéig a forint a sáv felső részében mozgott. 2003 elején sikerült elhárítani egy, a sáv megszüntetésére irányuló spekulatív támadást. Ezt követően a forint változékonnyá vált, és az árfolyam stabilizálásához – jóllehet alacsonyabb szinten – az MNB intervenciójára volt szükség. 2003 júniusában a kormány és a központi bank 2,26%-kal leértékelte a központi paritást, és a forint jelentősen gyengülni kezdett (habár továbbra is a sáv erősebb felében). A valuta leértékelődését az irányadó kamatok gyors, mind nemzetközi, mind regionális összehasonlításban kivételesen magas szintű emelése állította meg.

1.1.3.5. Külkereskedelem és tőkeáramlás

A rendszerváltozás kezdetétől a magyar kereskedelempolitika fő irányvonala a folyamatos liberalizáció volt. Magyarország egy kisméretű és nyitott gazdaság, ezért gazdasági teljesítménye szempontjából a külkereskedelem elsődleges fontosságú. Magyarország és az EU között egyre erősödik a gazdasági integráció. Az ország részesedése az EU kereskedelmében körülbelül 2,5%-os. Az EU-ba irányuló kivitel, illetve az onnan érkező behozatal meghaladja a 75, illetve az 50%-ot. Magyarország elsősorban gépeket és elektromos berendezéseket exportál (2002 első felében a teljes kivitel 51%-a), ezt követi a járművek kivitele.

Magyarország külkereskedelmének fejlődését rendkívüli dinamizmus jellemzi. 1989 óta mind a kivitel, mind a behozatalt volumene majdnem megháromszorozódott, míg az EU-val folytatott kereskedelem kivitelre és behozatalra vonatkozó mutatói megnégyesződtek. A kivitel dinamikus növekedése elsősorban a multinacionális cégek által Magyarországra telepített gyártóüzemeknek köszönhető. E gyártóüzemek külföldről hozták be a termelésükhöz szükséges anyagok nagy részét, ami szintén lendületes növekedést eredményezett a behozatal terén. 1996–97-ben a folyó fizetési mérleg hiánya a GDP 1,5–2,5%-a között ingadozott. Az árukereskedelem növekvő hiányát részben ellensúlyozta a szolgáltatási ágazat, elsősorban az idegenforgalom növekvő többlete. 1998–99-ben a folyó fizetési mérleg hiánya a GDP-hez viszonyítva 4–5%-ra, 2000-ben 6,2%-ra emelkedett. 2001-ben a kedvezőtlen világ gazdasági folyamatok következtében a kereskedelem jelentősen visszaesett, és a hiány 3,4%-ra zsugorodott. A folyó fizetési mérleg hiánya - amelynek számítását 2003 elején hozzáigazították a nemzetközi normákhoz - 2002-ben elérte a GDP 4%-át. Ennek elsődlegesen az volt az oka, hogy a szolgáltatási ágazat, különösen az idegenforgalom kereskedelmi többlete csökkent, 2003-ban viszont az árukereskedelem hiánya volt jelentős. A kivitelre termelő iparágak versenyképesség-csökkenését mindenekelőtt a csökkenő külföldi kereslet, a forint 2003 májusáig tartó jelentős felértékelődése, valamint a reálbérek nagymértékű növekedése idézte elő.

1997 után a privatizáció - mint Magyarország tőkevonzó képességének meghatározó tényezője - elvesztette addigi jelentőségét, és a külföldi működőtőke (FDI) beáramlását azóta elsősorban az ország elhelyezkedéséből adódó kedvező lehetőségek motiválják. Jellemzőek a zöldmezős beruházások, valamint az a tendencia, hogy az alacsony hozzáadott értéket képviselő tevékenységeket egyre inkább felváltják a csúcstechnológiát alkalmazó beruházások. 2001-ig a folyó fizetési mérleg hiányát még nagymértékben fedezte az FDI erőteljes beáramlása. 2002-ben azonban az FDI nettó beáramlása már csak a GDP 1,8%-a volt. A romló tendencia, amely a nemzetközi beruházások visszafogottságának, valamint a versenyképesség – a bérek és az árfolyam szempontjából bekövetkezett – csökkenésének a következménye, 2003 első felében tovább folytatódott. Ezt a folyamatot jelzi az is, hogy az utóbbi időben több magyarországi befektető is áttelepült az olcsóbb munkaerővel rendelkező országokba, ami nemcsak az elmúlt néhány év számottevő bérnövekedését, hanem a magyar

gazdaság természetes modernizációs folyamatának együttes hatását is tükrözi. Ráadásul a magyar cégek gyorsan növekvő külföldi befektetései is rontják a tőkeáramlás egyenlegét. Emiatt 2003 első felét az FDI nettó kiáramlása jellemezte, és a folyó fizetési mérleg hiányát kizárólag a nettó külső adósság növekedése finanszírozta. Az 1990-es évek során jelentősen növekedtek a devizatartalékok, ami megkönnyítette a stabil és kiszámítható adósságkezelést. Az elmúlt évtizedben a nettó külföldi adósság GDP-hez viszonyított aránya mintegy a felére csökkent (45,5%-ról 23,4%-ra). A csökkenés a GDP erőteljes növekedése miatt az 1990-es évek végén még jobban felgyorsult. Hasonló tendencia figyelhető meg a GDP-n és az exporton alapuló többi adósság mutató tekintetében is. Az 1990-es évek eleji, az ország eladósodottságával kapcsolatos aggodalmak tehát megszűntek, Magyarországnak a nemzetközi hitelminősítő ügynökségek általi besorolása javult.

1. táblázat: A főbb makrogazdasági mutatók alakulása, 1995–2002										
	Magyarország									EU-15
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2002/ 1995	2002/ 1995
Vásárlóerő-paritáson mért GDP az EU-átlag %-ában	46,1	45,8	47,2	48,4	48,7	49,8	52,8	57		
Változás az előző évhez képest %-ban										
GDP	1,5	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	3,5	130,8	116,8
Fogyasztói árak	28,2	23,6	18,3	14,3	10,0	9,8	9,2	5,3	232,1	117,9
A foglalkoztatottak száma	-1,9	-0,8	-0,1	1,4	3,1	1,0	0,3	0,1	105,1	108,2
Munkatermelékenység*	3,5	2,1	4,7	3,5	1,1	4,2	3,5	3,4	124,7	108,0
Bruttó reálbér	-8,9	-2,6	3,4	3,5	5,5	3,4	8,1	12,3	138,1	
Egy főre jutó fogyasztás	-6,8	-3,1	2,1	5,3	5,1	5,3	5,5	9,7	133,4	

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Pénzügyminisztérium, Magyar Nemzeti Bank

2. táblázat: A főbb makrogazdasági mutatók alakulása, 1995–2002

Mutatók									EU-15	
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1995	2001
Bruttó államadósság a GDP %-ában*	85,2	71,9	62,9	61,1	61,2	55,5	53,4	56,3	70,2	62,8
Általános kormányzati deficit *	-6,4	-3,0	-4,8	-6,6	-5,6	-3,0	-4,7	-9,2		
Folyó fizetési mérleg a GDP %-ában	-3,6	-2,5	-1,4	-4,7	-5,1	-6,2	-3,4	-4,0	1,5	1,0
Bruttó tőkefelhalmozás a GDP %-ában	20,0	21,4	22,2	23,6	23,9	24,1	23,6	23,0	23,7	20,6**
Nettó külföldi adósság (tulajdonosi hitelekkel, Mrd €)	11,7	10,4	9,1	9,5	10,1	12,8	13,6	15,7		
Külföldi működőtőke beáramlás (privatizációs bevételekkel, Mrd €)	3,6	1,5	1,7	1,3	1,6	1,5	1,1	1,3		
Munkanélküliségi ráta (%)	10,2	9,9	8,7	7,8	7,0	6,4	5,7	5,8	10,2	7,4

a) GDP/foglalkoztatottak

* 1995., 1996., 1997. és 1998. évben a GFS alapján

b) központi költségvetés

** 2000-es adatok

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Pénzügyminisztérium, Magyar Nemzeti Bank, Eurostat

1.1.3.6. Makrogazdasági előrejelzések

Az év második felében várt pozitív fordulat esetén a magyar gazdaság 2003-ban egy viszonylag mérsékelt, 2,9%-os [3,0%-os] növekedésnek nézhet elébe. Ha Magyarország legfontosabb kereskedelmi partnerében, az EU-ban is bekövetkezik a fellendülés, akkor a növekedés 2004-ben várhatóan 3,2%-ra [3,5%], 2005-ben pedig 3,4%-ra [4–4,5%] fog gyorsulni. Mindkét évben a viszonylag erős hazai kereslet, az infrastruktúra terén megvalósuló folyamatos állami beruházások, illetve a megerősödő kivitel és idegenforgalom kombinációja gerjeszti majd a növekedést.

2003 első felében a magánfogyasztás gyorsabban bővült mint a GDP, éves mértéke várhatóan 9,8%-os [7–8%] lesz, míg a befektetések terén 3%-os [4%-ig] növekedésre lehet számítani. 2004-ben a keresetek visszafogottabb emelése miatt a magánfogyasztás növekedése vélhetően 4%-ra [2%] lassul, majd 2005-ben kismértékben 4,6%-ra [3–3,5%] emelkedik. A nettó kivitel várhatóan negatív marad, de a külső kereslet növekedésével összhangban fokozatosan javuló tendenciát mutat. A behozatal a magyar kivitel magas importigénye, illetve a továbbra is magas magánfogyasztási kereslet következtében 2004-2005-ben várhatóan 7–8%-kal emelkedik [2004-ben 6–8%, 2005-ben 8–10%].

A munkanélküliség várhatóan a jelenlegi szint környékén állandósul. 2003-ban a reálbérek 13%-os [10%] növekedése továbbra is lényegesen meghaladja a termelékenység növekedését. A reálbérek és a termelékenység-növekedés idővel vélhetően szorosabban összefüggenek majd egymással. A magánszektorban a jövedelempolitika célja a versenyképesség fenntartása és a foglalkoztatási lehetőségek bővítése, összhangban a reálbérek olyan mértékű növekedésével, amely nem haladja meg a termelékenység és nyereségesség növekedését.

A kormányzat 2003-ra a GDP 5%-ánál alacsonyabb hiányt célzott meg, ami alapjaiban eltér a 2002-es erős fiskális expanziótól. A költségvetési politika 2003. évi változását követően tehát csökken az államháztartás általános hiánya. A kormány 2003 szeptemberének végén szoros költségvetést fogadott el 2004-re, amelyet azonban a parlamentnek még jóvá kell hagynia. Ez a megszorító program a költségvetés bevételi és kiadási oldalának néhány szerkezeti problémáját kívánja orvosolni. Az ESA 95 szerint elkészített előrejelzések a költségvetési hiány következő mértékeit vetítik előre az elkövetkező évekre: 2003-ban a GDP 5,4%-a [4,8%-a], 2004-ben 4,4%-a [3,8%-a], 2005-ben 3,6%-a [2,8%-a]. A Bizottság őszi előrejelzései szerint a jelenleg a GDP 56,3%-át kitevő bruttó államadósság várhatóan tovább növekszik, és 2003-ban eléri az 57,9%-ot, majd fokozatosan csökken, 2004-ben 56,9%-ra, illetve 2005-ben 55,5%-ra.

Az infláció 2003 második felében várhatóan valamelyest emelkedik. 2004-ben a gyengébb árfolyam, a hatósági árak deregulációja, illetve a közvetett adózás tervezett változásainak egyszeri árfelhajtó hatása miatt éves átlagban átmenetileg 6,1%-ra [5,5–6%] nő, majd 2005-ben 4,1%-ra [4,0%-ra] csökken.

3. táblázat: Előrejelzés a magyar gazdaság főbb mutatóiról				
	2003	2004	2005	2006
<i>Változás az előző évhez képest, %</i>				
GDP állandó árak mellett	2,9 [3]	3,2 [3,5]	3,4 [4-4,5]	4,5–5
Magánfogyasztás	9,8 [7–8]	4,0 [1,5-2]	4,6 [3-3,5]	3–3,5
Közületi fogyasztás	3,3 [2,5–3]	1,2 [kb. 3]	1,5 [1-2]	0–1
Bruttó állótőkeképzés	3,0 [3–4]	6,8 [6-8]	7,3 [7-9]	8–10
Kivitel (árak és szolgáltatások)	4,1 [3–5]	5,8 [6-8]	7,3 [7-9]	8–10
Behozatal (árak és szolgáltatások)	8,0 [6–8]	7,5 [6-8]	8,4 [8-10]	9–11
Fogyasztói árindex	4,6	6,1	4,1	3,0
<i>A GDP százalékában</i>				
Államháztartási mérleg	-5,4 [-4,8]	-4,4 [-3,8]	-3,6 [-2,8]	-2,5
Folyó fizetési mérleg	-6,2 [-6]	-6,1 [-5]	-5,8 [-5]	-5,0
Munkanélküliségi ráta (% az ILO meghatározása)	5,6 [5,8–6]	5,6 [6]	5,5 [5,5-6]	5,5–6

Forrás: a) 2003–2005: Az Európai Bizottság Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóságának 2003. őszi, az eurózónára, az Európai Unióra és a csatlakozó és a tagjelölt országokra vonatkozó gazdasági előrejelzések, a 2003-2005 közötti időszakra, Európai Gazdaság 2003/5. szám;

b) A szögletes zárójelben szereplő és a 2006. évre vonatkozó adatok forrása a Pénzügyminisztérium.

1.1.3.7. Regionális különbségek

A régiók közötti, illetve egy-egy régió belüli jelentős gazdasági, szociális és infrastrukturális különbségek szembeötlők.

Az 1990-es években a gazdaság fejlődése, a piaci viszonyok kialakulása és megszilárdulása differenciáltan ment végbe az egyes régiókban. A földrajzi elhelyezkedésből, a hagyományokból és a korábbi ipari szerkezetből fakadó regionális fejlettségi különbségek fokozódtak, így az új gazdasági helyzet tovább növelte a régiók és kistérségek társadalmi-gazdasági fejlettségi szintje közötti különbségeket.

Emiatt az országot határozott kettősség jellemzi. Budapesten és agglomerációjában, az ország északnyugati részén és a regionális központokban dinamikus fejlődés ment végbe, míg az ország más területei stagnáltak, elsősorban a gazdasági szerkezetváltás, a rossz megközelíthetőség, a kedvezőtlen települési szerkezet, a meghatározó központok hiánya és a lakosság nem megfelelő képzettsége következtében. 2000-ben Magyarország hét régiója közül négy (Észak-Alföld, Észak-Magyarország, Dél-Alföld és Dél-Dunántúl) – amelyekben az egy főre eső GDP (PPS) az EU-25 átlagának 34,7 és 41 százaléka – az EU-25 húsz legszegényebb régiója közé tartozott⁴. Ugyanakkor a másik három régió az EU-27 azon 75 régiója közé tartozik, amelyeket 2001-ben legkevésbé sújtott a munkanélküliség. E régiók munkanélküliségi rátája a közép-magyarországi 2,0%-tól a nyugat-dunántúli 3,2%-on át a közép-dunántúli 4,3%-ig terjed⁵. A főbb regionális mutatókat az alábbi táblázatok ismertetik⁶.

4. táblázat

Régió	Gazdaság							
	Egy főre jutó GDP (PPS)				Foglalkoztatás főbb szektorok szerint, 2001 (%)			Egymillió lakosra eső EPA szabadalmak 1998 - 2000 évek átlaga
	1995, EU-15 = 100	2000, EU-15 = 100	1998-1999-2000 átlaga, EU-15 = 100	2000, EU-25 = 100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások	
EU-15	100,0	100,0	100,0	110,2	4,1	28,5	66,7	140,1
10 tagjelölt ország	41,3	43,7	44,1	48,2	13,2	33,2	53,6	5,7
EU-25	90,2	90,7	90,7	100,0	5,5	29,4	65,1	117,8
12 tagjelölt ország	37,8	38,0	38,5	41,9	20,8	31,4	47,8	4,5
EU-27	86,2	86,5	86,6	95,3	7,6	29,3	63,1	110,5
Magyarország	45,5	49,7	48,8	54,8	5,3	35,5	59,3	14,4
Közép-Magyarország	65,7	75,6	73,4	83,4	1,6	26,4	72,0	:
Közép-Dunántúl	41,2	49,9	47,5	55,0	5,5	46,4	48,2	:
Nyugat-Dunántúl	46,9	56,6	55,2	62,4	5,0	43,7	51,3	:
Dél-Dunántúl	37,2	37,2	37,3	41,0	8,9	34,2	56,9	:
Észak-Magyarország	33,1	32,1	32,3	35,4	4,7	39,4	55,8	:
Észak-Alföld	32,5	31,5	31,7	34,7	7,0	35,8	57,2	:
Dél-Alföld	37,9	35,7	36,2	39,4	10,3	36,7	53,0	:

⁴ Forrás: 2. Időközi jelentés a gazdasági és szociális kohézióról, 2003.01.30., 5(b). táblázat (Eurostat).

⁵ Forrás: uo. 8(b). táblázat

⁶ Forrás: uo. 12. táblázat

5. táblázat

Régió	Munkaerőpiac							
	Munkanélküliségi ráta (%)					Foglalkoztatási ráta (%) (15-64 éves népesség), 2001		
	Összesen, 1991	Összesen, 2001	Hosszú ideje munkanélküliek, 2001 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2001	Fiatalk, 2001	Összesen	Nők	Férfiak
EU-15	7,9	7,6	42,6	8,9	15,1	64,3	55,1	73,5
10 tagjelölt ország	:	14,5	51,4	15,3	31,4	56,8	51,1	62,7
EU-25	:	8,7	45,0	10,0	17,7	63,1	54,4	71,7
12 tagjelölt ország	:	13,0	52,3	13,3	28,6	57,8	52,4	63,3
EU-27	:	8,8	45,8	9,9	18,0	62,9	54,5	71,3
Magyarország	:	5,7	44,8	4,9	10,5	56,3	49,6	63,3
Közép-Magyarország	:	2,0	50,3	2,0	3,0	60,7	53,8	68,2
Közép-Dunántúl	:	4,3	31,9	4,0	8,5	60,1	52,7	67,5
Nyugat-Dunántúl	:	3,2	50,7	2,8	5,8	62,8	55,1	70,5
Dél-Dunántúl	:	7,6	47,1	6,7	14,6	52,7	46,4	59,3
Észak-Magyarország	:	11,3	48,3	9,2	19,6	49,6	43,6	55,6
Észak-Alföld	:	10,3	41,7	8,6	18,0	49,2	42,9	55,6
Dél-Alföld	:	6,5	37,1	5,8	13,0	56,1	49,3	63,0

6. táblázat

Régió	Demográfia					Iskolai végzettség		
	1000 lakos, 2000	Népességsűrűség (fő/km ²), 2000	A népesség kor megoszlása (%) (2000)			25-59 éves népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2001 (%)		
			<15	15-64	65+	alacsony	középfokú	felsőfokú
EU-15	378914	118,7	16,8	66,9	16,3	34,2	43,5	22,3
10 tagjelölt ország	74855	101,8	18,3	68,7	12,9	17,2	68,6	14,2
EU-25	453769	115,6	17,1	67,2	15,7	30,7	48,7	20,6
12 tagjelölt ország	105460	97,2	18,2	68,6	13,2	19,1	66,8	14,0
EU-27	484374	113,3	17,1	67,3	15,6	30,4	49,4	20,2
Magyarország	10211	109,8	17,1	68,3	14,6	26,1	59,5	14,4
Közép-Magyarország	2891	417,9	15,5	69,3	15,2	19,6	58,9	21,5
Közép-Dunántúl	1128	100,1	17,4	69,5	13,2	25,4	63,1	11,5
Nyugat-Dunántúl	1001	89,5	16,3	68,9	14,8	24,9	62,2	12,9
Dél-Dunántúl	991	69,9	17,1	68,3	14,7	29,3	58,1	12,6
Észak-Magyarország	1290	96,1	18,2	67,0	14,8	29,9	59,2	10,9
Észak-Alföld	1548	87,2	19,4	67,1	13,5	32,1	57,0	10,9
Dél-Alföld	1363	74,4	17,1	67,5	15,5	29,1	60,2	10,7

Amint az alábbiakban részletesen is látható, a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális feltételekből eredően jelentős különbségek vannak Budapest és az ország többi része, valamint a régiók között, illetve azokon belül is.

A főváros kimagasló fejlettsége

A főváros fejlettségi szintje az ország többi részével összehasonlítva szembetűnően magas. Budapesten él az ország népességének 17%-a, de a főváros részesedése az előállított GDP-ből 35% (2001). Előnyös helyzete a magas népsűrűségből, üzleti-irányítási és innováció-transzfer központ szerepéből ered. Domináns szerepet tölt be a korszerű és magas hozzáadott értéket képviselő ágazatokban (üzleti szolgáltatások, kutatás-fejlesztés, idegenforgalom). A működő vállalkozások 28%-a, a külföldi érdekeltségű cégek több mint fele, a jegyzett tőke 53%-a itt koncentrálódik. A humántőke koncentrációját jelzi a felsőoktatásban részt vevő hallgatók (41%) és a K+F ráfordítások (65%) magas aránya. Budapest meghatározó szerepéhez központi földrajzi fekvése és a közlekedési hálózat koncentrált jellege is hozzájárul. A fővárost ugyanakkor egyre fokozódó urbanizációs problémák sújtják. Növekszik a környezet terhelése, romlik a közlekedési helyzet. Sok embert érint a szegénység, a belvárosi kerületek lakóterületein romlott az életminőség. További probléma, hogy a főváros társadalmi-gazdasági potenciáljának csak az agglomerációra van jelentős dinamizáló hatása.

Regionális különbségek

A gazdasági fejlettséget regionális vagy országos szinten vizsgálva, a főváros kiugróan kedvező fejlettségi mutatóin túlmenően mindenekelőtt a határozott nyugat-keleti megosztottság tűnik szembe. A leglátványosabb különbség az északnyugati országrész sikeres szerkezetváltása és megújulása, illetve az ország többi részének elhúzódó felzárkózása között mutatkozik.

7. táblázat: További regionális mutatók⁷

Régiók	Egy főre eső GDP		Egy főre eső bruttó jövedelem		Egy főre eső FDI		1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma	
	Az országos átlag százalékában							
	1994	2001	1994	2001	1994	2001	1994	2001
Közép-Magyarország	145,6	158,0	120,7	116,3	241,2	243,3	136,5	166,3
Közép-Dunántúl	86,4	93,3	97,7	104,7	73,5	85,0	96,9	94,0
Nyugat-Dunántúl	100,7	104,1	92,1	99,6	83,8	76,2	93,8	100,0
Dél-Dunántúl	84,0	75,2	89,6	90,8	35,3	17,9	112,5	91,6
Észak-Magyarország	69,6	65,6	89,7	86,7	32,4	48,2	63,5	69,9
Észak-Alföld	73,9	66,3	87,4	88,1	20,6	22,8	68,8	72,3
Dél-Alföld	83,3	71,7	87,9	95,4	33,8	29,3	90,6	85,5

Az északnyugati térség dinamizmusa elsősorban a földrajzi fekvésének, a gazdasági szerkezetváltásban domináns szerepet játszó nyugati piacokhoz való közelségének köszönhető. A térség emellett mindennapi kapcsolatban áll a szomszédos osztrák

⁷ Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Magyarország.

tartományokkal. Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl jól képzett és az EU átlagához képest alacsony bérköltségű munkaereje, valamint kedvező közlekedési hálózata elősegítette a külföldi tőke beáramlását (a külföldi vállalatok összes jegyzett tőkéjének 85%-a ebben a három régióban realizálódott), illetve az innováció és az exportorientált iparágak (autógyártás, elektronika) megtelepedését. Emiatt – bár a régiókon belül nagy területi különbségekkel – itt a legalacsonyabb a munkanélküliség, és a jövedelmi viszonyok is jobbak az átlagosnál. A kedvező nemzetközi versenyhelyzet megőrzése érdekében a munkaerőpiaci követelményekhez illeszkedő, rugalmas képzési rendszerre, a vállalkozások közötti együttműködés ösztönzésére, az üzleti szolgáltatások fejlesztésére, valamint a helyi önkormányzatok aktívabb szerepvállalására van szükség.

A keleti régiók és Dél-Dunántúl gazdasági teljesítménye ugyanakkor jelentősen elmarad a három fejlettebb régiótól. Ennek egyik oka a megöröklött, alacsonyabb hatékonyságú és jövedelemtermelő képességű ágazati szerkezet. Ezekben a régiókban a bányászat, a nehézipar és az agrárgazdaság volt meghatározó, melyeket drámai módon érintett az összeomlott keleti piacok elvesztése. A kilencvenes évek ipari szerkezetváltása Észak-Magyarországot érintette leghátrányosabban, és a térség egészét depressziós övezetté változtatta. Az ország keleti határa felé vezető autópálya (M3) mentén és a régió Közép-Magyarországhoz legközelebb fekvő nyugati területein azonban már érzékelhető a gazdasági fejlődés. A rossz közlekedési és földrajzi helyzetű, periférikus, elsősorban a határ mentén fekvő térségek viszont továbbra is nagyarányú munkanélküliséggel küszködnek. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar bruttó hozzáadott érték termelésében betöltött szerepe az alföldi területeken és Dél-Dunántúlon átlag feletti. A mezőgazdaság alacsony jövedelemtermelő képessége miatt ezért ezekben a régiókban magas az elmaradott területek száma és aránya.

A nyugati piacoktól való távolság és a lassan kiépülő közlekedési infrastruktúra nagymértékben hozzájárult a fejletlenebb régiók elmaradottságához. Az ország keleti és déli részeinek gazdasági potenciálja mindezek ellenére jelentős. A hagyományosan magas színvonalú felsőoktatási intézmények főként az ország keleti részén lévő egyetemi központokban találhatók. Az ország déli és keleti részén megjelenő beruházásokat a regionális központok (Észak-Alföld – Debrecen, Észak-Magyarország – Miskolc, Dél-Magyarország – Szeged, Dél-Dunántúl – Pécs) jelentős felsőoktatási és K+F kapacitásai erősítik. Az elmaradott kistérségek felzárkóztatásához befektetés-ösztönzésre, a képzettségi szint növelésére, valamint a vállalkozási készségek és képességek fejlesztésére van szükség.

Kistérségi szinten jelentkező különbségek

Kistérségi és települési szinten a gazdasági fejlettség különbségei az egyszerű kelet–nyugati megosztottságnál jóval összetettebbek. A keleti országrészben is találhatók dinamikus fejlődő területek, ugyanakkor a fejlettebb dunántúli régiókban is vannak gyengébb pozíciójú térségek, ún. belső perifériák.

A kedvezőbb vállalkozói környezetnek (képzett munkaerő, jobb megközelíthetőség és infrastruktúra, fejlett felsőoktatás és K+F, kedvező idegenforgalmi jellemzők stb.) köszönhetően a fejlettebb régiókban magasabb a külföldi tőke aránya és a vállalkozói aktivitás. Ezekben a térségekben az átlagosnál nagyobb a foglalkoztatottság, illetve kisebb a munkanélküliség.

Egyes stagnáló térségekben (Kaposvár, Nagykanizsa, Miskolc) a külföldi tőke beáramlásával és a főváros agglomerációs hatásának a kiterjedésével (Vác, Aszód, Gödöllő) az utóbbi években megkezdődött az elmaradottabb térségek felzárkózása a fejlettebb régiókhoz. Az

ország nyugati részének dinamikusan fejlődő tengelyei jótékony hatást gyakorolnak a környező kistérségek fejlődésére (pl. a Zala megyei kistérségek). Ugyanakkor a fejletlenebb régiók többségéről azt is el lehet mondani, hogy a megyeszékhelyek (pl. Szolnok, Békéscsaba, Szekszárd) társadalmi-gazdasági fejlettsége a magas népsűrűségnek, az ebből eredő méretgazdaságosságnak, valamint a regionális szinten kedvező elérhetőségüknek köszönhetően kiemelkedik a környezetéből.

A hátrányos helyzetben lévő térségeket átlag alatti foglalkoztatottság és jövedelem, valamint a külföldi tőke és a vállalkozói aktivitás átlagosnál alacsonyabb szintje jellemzi. Ennek főbb okai e térségek mezőgazdasági jellegében, elavult ipari szerkezetében, hiányos infrastruktúrájában, az ország, illetve a régiók határaihoz közeli fekvésében, rossz megközelíthetőségében és a meghatározó regionális központok hiányában keresendők. Ezekben a térségekben a roma népesség aránya általában magasabb az országos átlagnál. A fejlesztések szűk keresztmetszetét jelenti a hiányos települési infrastruktúra, és az elszegényedett, alacsony közművesítettségű lakóterületeknek az átlagot meghaladó aránya.

Ilyen kistérségek elsősorban az elmaradott régiókban, Észak-Magyarországon, Észak- és Dél-Alföldön és Dél-Dunántúlon találhatók, de a fejlettebb régiók egyes falusias, mezőgazdasági jellegű, periférián elhelyezkedő kistérségei is beletartozhatnak ebbe a kategóriába (pl. Sárbogárd, Vasvár, Pápa kistérségek). A kevésbé fejlett régiókon belüli kistérségek – a megyei jogú városokat alkotó, illetve a kisszámú, kedvező lehetőségekkel rendelkező kistérségek kivételével – általában magasabb szintű támogatásban részesülnek.

1.2. TERMELŐSZEKTOR

1.2.1. Versenyképességi tényezők

A World Competitiveness Yearbook szerint Magyarország az elmúlt öt évben folyamatosan javította nemzetközi versenyképességét, és az 1997. évi 37. helyről 2002-re a 28.-ra került a versenyképességi rangsorban (bár 2003-ban pozíciója enyhén romlott). A versenyképesség különböző aspektusokkal rendelkezik, amelyek mindegyike hozzájárul a gazdaság jövedelemtermelő képességéhez. Az elmúlt évtizedben a magyar gazdaság dinamikus növekedését a költség-versenyképesség erőteljes javulása alapozta meg; a termelékenység dinamikája jelentősen meghaladta a munkavállalónkénti ráfordítások emelkedését.

A kilencvenes évek közepétől gyorsuló ütemben javuló, munkaerőköltségre alapozott versenyképesség (reálárfolyam) azonban az elmúlt két évben romlani kezdett. Ennek ellenére Magyarország a fő versenytársakkal összehasonlítva továbbra is kedvező helyzetben van.

A nemzetközi vállalatok termelőkapacitásainak Közép- és Kelet Európába történő áthelyezése az Európai Unióhoz viszonyított jelentős költségelőnyökön alapult. Az 1990-es években, a világ gazdaság gyors növekedési időszaka alatt a jövedelmeknek a vállalkozók javára történő átcsoportosításával, illetve a nemzetközi versenyképesség javítására irányuló árfolyam- és bérpolitikával a kormány is aktívan támogatta a külföldi beruházásokat. Ebben az összefüggésben fontos szerepet játszott a nyereségadó radikális csökkentése (36%-ról 18%-ra, 2004-ben várhatóan 16%-ra), valamint a beruházás ösztönzésre fordított közvetlen költségvetési támogatások, illetve a befektetőknek szánt egyéb közvetlen ösztönzők növelése.

2001-től azonban a befektetések dinamikája lelassult, ami különösen a (multinacionális) feldolgozóipari beruházásoknál érzékelhető. Ezt a folyamatot bizonyos mértékig kompenzálta

az állami beruházások növekedése. Az elmúlt két esztendőben tehát mind a költségversenyképesség, mind a feldolgozóipari beruházásokra alapozott versenyképesség visszaesett. A gyenge nemzetközi kereslet szintén hozzájárult ehhez a hanyatláshoz.

A versenyképesség főbb szektorok szerinti alakulása nagyon eltérő képet mutat. A mezőgazdaság részesedése a teljes termelésben meredeken csökkent (lásd a 8. táblázatot). A legnagyobb növekedés a szolgáltatóiparban következett be. Ez egyrészt a szolgáltatások korábbi gyenge színvonalának, másrészt olyan új, dinamikus szolgáltatási tevékenységek megjelenésének köszönhető, mint például a pénzügyi, üzletviteli és ingatlangazdálkodási tanácsadás. Ugyancsak gyors ütemben fejlődtek a turizmushoz és a médiához kötődő tevékenységek. Alapvető változások mentek végbe a nagyrészt feldolgozóiparból álló ipar területén is.

8. táblázat: Az ágazatok részesedése a termelésből (százalékban)		
	1995	2001
Mezőgazdaság	6,8	4,3
Ipar	30,9	32
Ebből: feldolgozóipar	22,5	23,5
Szolgáltatások	62,3	63,7
Összesen	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

1.2.2. Feldolgozóipar

A kilencvenes évek közepétől a gazdasági expanzió nagy része az iparban és a feldolgozóipari ágazatban következett be. A növekedés motorja az ipari tevékenységekre koncentrálódó nagymennyiségű külföldi működőtőke-beruházás volt. A beruházások zöme a legdinamikusabb ágazatokba, a gépiparba, az autógyártásba és az elektronikába összpontosult. Mára a külföldi érdekeltségű vállalkozások az ipari termelésből már háromnegyed részben, a feldolgozóipari beruházásokból 80%-ban részesednek. Habár az ipari fejlődés ilyen alakulása jelentősen hozzájárult a feldolgozóipar korszerűsítéséhez és átalakításához, de szükség van a hazai feldolgozóipar – különösen a növekedési potenciállal rendelkező kis- és középvállalkozások – modernizálásának és diverzifikálásának folytatására is.

1.2.2.1. Alacsony tőkeakkumuláció

A hazai befektetéseket gátolja a még mindig instabil üzleti környezet. A magas kamatlábak, a túlzott garanciális követelmények és a magas kockázati prémiumok akadályozzák a beruházásokat, és ezzel a termelőszektor növekedését. A tőkeakkumuláció így alacsony marad.

A vállalati befektetések növekedési lehetőségeit korlátozó problémák súlyosan érintik a hazai feldolgozóipari kapacitásoknak a Magyarországon működő multinacionális vállalatok beszállítói hálózatába való beágyazódási lehetőségeit. Emiatt a multinacionális vállalatok külföldi beszerzési forrásokat vesznek igénybe, ahol a beszállítói lehetőségek gyakran jobbak, és az egységnyi munkaerőköltségre vetített termelékenység jóval magasabb.

1.2.2.2. A hazai vállalatok alacsony termelékenysége

A helyi kis- és középvállalkozások és a multinacionális vállalatok termelékenységében mutatkozó különbségek elsősorban a hazai cégek alacsony tőkeakkumulációjára, a szakképzett munkaerő egyre magasabb költségeire és az új technológiákba történő befektetések hiányára vezethetők vissza. Az alacsony termelékenységre és a nemzetközi piaci versenyképtelenségre - különösen a hazai közepes és nagyvállalatok esetében - a korlátozott vezetői képességek, a nem megfelelő pénzügyi tanácsadás és a technológiai beruházások alacsony szintje is hozzájárulnak.

1.2.2.3. A multinacionális vállalatok még nem ágyazódtak be szervesen a magyar gazdaságba

A multinacionális vállalatok beszállítóként nem alkalmaznak olyan cégeket, ahol nem megfelelő a vezetés színvonala, nem eléggé képzett a munkaerő, és elavult a technológia. Következésképpen a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok ritkán veszik igénybe a hazai beszállítókat, ami korlátozza jelenlétüknek a hazai gazdaságra gyakorolt jótékony hatását. Ezért jelentős erőfeszítések történtek a multinacionális vállalatok magyar gazdaságba való integrálására, illetve a hazai beszállítók számának és az általuk előállított hozzáadott értéknek növelésére, főként a szállítás, a minőség és klaszter-képzési megállapodások javításán keresztül.

1.2.3. Kis- és középvállalkozások

A többségében hazai tulajdonú KKV-szektor GDP-ből való részesedése 45%, és a magángazdaságban foglalkoztatottak 60%-ának, azaz több mint 1,5 millió embernek biztosít munkahelyet. A KKV-k GDP-ből való részesedése csaknem 10 százalékponttal az európai uniós átlag alatt van. 2001-ben a magyar vállalkozások megközelítőleg kétharmada (64,3%) alkalmazottak nélkül működött (ez az arány az EU-ban 52%), és további 32% legfeljebb 10 főt foglalkoztatott. Ennek az oka legfőként az, hogy sok kisvállalkozás olyan „kényszervállalkozás”, amelyek a nagy állami tulajdonú társaságok felbomlása, illetve a tevékenységek kiszervezése révén jöttek létre. Ezek a „kényszervállalkozások” felduzzasztják a KKV-k számát, illetve az összes üzleti vállalkozásban képviselt arányát.

A magyar kis- és középvállalkozások főként a feldolgozóiparban, a kereskedelemben, a turizmusban, a személyes szolgáltatások terén és a hazai piac ellátásában vannak jelen. Így sokan részesei az ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatos tanulási folyamatoknak. Ezek a vállalkozások fontos szerepet játszanak a foglalkoztatásban azokon a területeken, ahol a külföldi működőtőke-beruházás (FDI) nem jelentős. A vállalkozásoknak ebben a kategóriájában azonban alacsony a termelékenység. 2001-ben a kisvállalkozások esetében az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték 1 530 ezer forint volt⁸, s még a magasabb termelékenységgel rendelkező középvállalkozások körében is csak 2 373 ezer forint, szemben az összes vállalkozásra számított átlagosan 2 897 ezer forinttal.

⁸ Forrás: Gazdaságkutató Intézet

1.2.3.1 Elavult technológiák és finanszírozási nehézségek

Számos hazai tulajdonban lévő vállalkozás – különösen a kis- és középvállalkozások – növekedését a tőkehiány gátolja. Ehhez társul a modern technológia és a know-how hiánya is, ami a kis- és középvállalkozók termékei iránt mutatkozó gyenge kereslethez vezet. A KKV-k nehezen jutnak tőkéhez, mivel a bankok a kockázatot és az adminisztratív költségeket túl magasnak, a nyereségességet viszont túl alacsonynak ítélik.

1.2.3.2 A vállalkozói és vezetői ismeretek és készségek hiánya

Az üzleti vezetési képességek gyengék, a szükséges műszaki tudás gyakran nem párosul vezetői know-how-val, továbbá sok esetben hiányoznak a megfelelő marketing ismeretek. Általánosságban véve a vállalkozói képességek sem felelnek meg a kívánalmaknak, mivel a közoktatásban általában nincs lehetőség az üzleti ismeretek elsajátítására.

Az elkövetkező években a hazai fogyasztás, valamint a közlekedés és az infrastruktúra fejlődése bővülő piacot jelent a KKV-k számára. A csatlakozást követően azonban az eddiginél erősebb verseny bizonyos ágazatokban ellensúlyozhatja a keresletnövekedés hatásait. A szigorúbb környezetvédelmi rendelkezések komoly kihívások elé állítják a kis- és középvállalkozásokat, ezért a vállalkozásoknak segítségre van szükségük ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjanak a megváltozott feltételekhez.

1.2.3.3 A KKV-k közötti együttműködés hiánya

A kis- és középvállalkozások méretükből adódóan gyakran nem tudják megszervezni a piaci helyzetük megtartásához és erősítéséhez szükséges tevékenységeket. Elméletileg az egymás közötti együttműködés kialakításával ugyan ki lehetne küszöbölni ezt a versenyhátrányt, de jelenleg csak kevesen teszik meg ezt a lépést, hogy áthidalják a köztük és a modernizált nagyvállalkozások közötti szakadékot.

1.2.4. Turizmus

A rendszerváltozást követően fellendülő turizmus ma már a gazdaság egyik húzóágazata, a GDP 10%-át adja, és mintegy 250 ezer főt foglalkoztat. A szálláshelyek és a szolgáltatások fejlesztésének köszönhetően 1995 és 2001 között az egy látogatóra jutó átlagos kiadás és a turizusból származó nettó devizabevételek megkétszereződtek. A turisztikai infrastruktúra és a szolgáltatások színvonala a jelentős fejlesztések ellenére sem megfelelő, hiányoznak a komplex turisztikai termékek. Ezért az egy főre jutó bevétel még mindig csak ötöde a közel azonos számú turistát fogadó Ausztriáénak.

Az átlagos tartózkodási idő mindössze három nap, ami nem éri el az európai átlagot. Ha a nemzetközi kereslet a 2001-ig tapasztalt ütemben növekszik, akkor 2006-ra a nettó devizabevételek a jelenlegihez képest közel 30%-kal növekedhetnek.

Magyarország az elmúlt évtizedekben alapvetően a tömegturizmusra rendezkedett be. A növekvő kereslet kielégítésére különösen a két legfontosabb turisztikai célpontra, Budapesten és a Balatonon jelentős szállodai kapacitás-fejlesztések valósultak meg.

A főbb idegenforgalmi centrumokon kívüli területeken jelentősek a turisztikai infrastruktúra hiányosságai. A nevezetességekhez kapcsolódó szolgáltatások kínálata és színvonala nem kielégítő, jellemző a magas minőségi színvonalú szálláshelyek és szolgáltatások, valamint a komplex turisztikai termékek alacsony száma, illetve hiánya. Kevés a kulturális esemény, a

vidéki szálláshelyek, kúriák és kastélyok által nyújtott szolgáltatások szegényesek. A turisztikai fejlesztések és a marketing hiánya gátolja az egyes térségekben rejlő lehetőségek szinergikus hatásainak kibontakozását. A magas szolgáltatási színvonalat igénylő turisták, a szervezett turizmus és a visszatérő turizmus számára a kínálat elégtelen. Az irányítás és az ügyfél kiszolgálás színvonala alacsony. E hiányosságok következtében a turisztikai ágazatot erős szezonális jellemzi, a vendégéjszakák 45%-a június-augusztus közötti időszakra esik.

1.2.5. Kutatás-fejlesztés, innováció

Az átalakulást kísérő gazdasági válság miatt az 1990-es évek elején Magyarországon a kutatás-fejlesztésre és az innovációra fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya kevesebb mint a felére esett vissza (a GDP 1,61%-áról 0,67%-ára), majd az évtized második felében ezen az alacsony szinten állandósult. A kedvezőtlen tendencia 2000-ben tört meg, amikor a kutatás-fejlesztésre fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya – döntően az állami támogatások eredményeként – növekedni kezdett, és 2002-re 1,01%-ra emelkedett. Ez azonban még mindig nagyon alacsony, jóval elmarad az EU-15 1,9%-os átlagától. A lemaradás megszüntetése érdekében partneri együttműködést kell kialakítani az állami és a magánszféra között.

A jelenlegi finanszírozási szerkezet szintén kedvezőtlen. Míg a fejlett EU-országokban a K+F kiadások több mint felét a vállalati szektor adja (az EU-átlag 56,3%), addig Magyarországon az állam részesedése a nagyobb (2002-ben 58,8%).

A pénzügyi befektetések hiánya, az elavult infrastruktúra és a kutatói állomány elöregedése egyaránt gátolja a tudásközpontú társadalom kialakulását. 1987 és 1998 között a 30–49 éves kutatók aránya 65%-ról 52%-ra csökkent, míg az 50 év felettiek aránya 22,5%-ról 35%-ra nőtt. Mivel a magasan kvalifikált kutató-fejlesztő szakemberek iránti igény világszerte gyorsan nő, a magasan képzett szakemberállomány elvándorlása komolyan veszélyezteti a tudományos kutatást. A magyar kutatói bérek alacsony szintje ugyancsak a migrációs veszélyt erősíti. A K+F beruházások kilencvenes években bekövetkezett visszaesése miatt mára a berendezések is elavultak, elmaradt a kutatást végző intézmények korszerűsítése, így azok nem tudnak lépést tartani a technológiai változások ütemével.

A fejlődést a hálózati kapcsolatok és a tudástranszfer nyilvánvaló hiánya (az innovációs- és technológia-transzfer központok, technológiai inkubátorházak között) akadályozza. Nem valósult meg az ismeretek összegyűjtése és megosztása, ami korlátozza a partnerségi együttműködést és a közös vállalkozások alapítását. A kis- és középvállalkozások aktivitása a kutatás-fejlesztés terén nagyon gyenge, hiányoznak a K+F tevékenységekre épülő spin-off vállalatok. 2001-ben öt Kooperációs Kutatóközpont (KK) megalapításával lehetőség nyílt szorosabb kapcsolatok kialakítására a felsőoktatási és más non-profit kutatási intézmények, illetve az üzleti innovációs ágazat képviselői között, ily módon integrálva az oktatást, a kutatás-fejlesztést, illetve a tudás-és technológia-transzfert.

A K+F ágazat fogyatékosai csökkent mértékű kereskedelmi tevékenységhez vezetnek. A tudástermelés, a technológia-transzfer, valamint a kutatási és innovációs tevékenység nem alakul át védett szellemi terméké. 2001-ben belföldön 106, külföldön 173 magyar szabadalmat jegyeztek be, ami csak egyötöde az 1990. évinek.

1.2.6. Információs társadalom

A technológiai fejlettség, a számítógépes felhasználás, az Internet-hozzáférés, az e-közigazgatási szolgáltatások és az e-üzletviteli alkalmazások tekintetében Magyarország

elmarad az EU országaitól. A lemaradás a finanszírozás hiányának, a potenciális felhasználók alacsony szintű számítógépes ismereteinek, valamint az elégtelen állami ráfordításnak a következménye. 2000-ben Magyarországon az informatikai kiadások a GDP 2,7%-t tették ki, míg az EU-15-ben ez az arány 3,4% volt.

A távközlési ágazat fejlettségi szintje mind a vezetékes, mind a vezeték nélküli távközlés terén megközelíti, és bizonyos tekintetben el is éri az uniós átlagot. Ugyanakkor az infokommunikációs szolgáltatások szerkezete messze elmarad az európai országokétól. A hazai piacot a korszerűbb szélessávú Internet-hozzáférés, illetve a digitális adatátvitel rovasára a modemes szolgáltatások és a hangátvitel túlsúlya jellemzi.

Magyarországon az Internet elterjedtsége és használata az üzleti vállalkozásokban és a háztartásokban az EU átlagához viszonyítva egyaránt alacsony. A 100 lakosra jutó személyi számítógépek száma 10, szemben az EU 34-es átlagával. Az Internetes szolgáltatások elterjedtsége (azaz az 1000 lakosra jutó szerverek száma) közel háromszor magasabb az Európai Unióban. Az Internet-felhasználók alacsony száma több okra vezethető vissza, ezek egyike a korszerű, megbízható és gyors távközlési struktúra egyenetlen fejlesztése. További problémát jelentenek az EU átlagának háromszorosát kitevő telefonköltségek, miközben a magyar bérek jóval alacsonyabbak az uniós átlagnál.

Ugyancsak problémát jelent a szélessávú távközlési infrastruktúra egyenetlen elérhetősége. Szélessávú szolgáltatásokat csak a nagyvárosokban lehet igénybe venni, ami azt jelenti, hogy Magyarország népességének hozzávetőlegesen 40%-a nem férhet hozzá szélessávú Internethez. Ennek az az oka, hogy a kereskedelmi szolgáltatók számára nem vonzóak azok a kisebb, illetve az alacsony jövedelmű közösségek, amelyek nem tudják finanszírozni a szükséges infrastrukturális beruházásokat. A több mint 3100 magyar város és község 10%-ában kizárólag olyan keskenysávú (betárcsázós) rádió-távközlési hálózati kapcsolat érhető el, amely még a modemmel működő kis sebességű adatátvitelt sem képes támogatni. Az üzleti szférában a szélessávú Internet-hozzáférés szintje (ADSL, szélessávú mikrohullám, televíziós kábelhálózat, bérelt vonalak) még a nagyvállalatok körében is rendkívül alacsony. A szélessávú Internet-hozzáférés tekintetében az Európai Unió átlaga egy nagyságrenddel magasabb a háztartások és az üzleti vállalkozások összesítésével számított magyar átlagnál.

A kis- és középvállalkozásokban az IT-alkalmazások használata rendkívül alacsony szintű. A fontosabb üzleti szoftver alkalmazások használata a 8,5%-ot sem éri el. A digitális üzleti információk szinte kizárólag csak a nagyobb vállalatokra korlátozódnak.

Az elektronikus közigazgatási szolgáltatások megvalósítása még mindig a kezdeti szakaszban jár. A központi közigazgatási szervezeteknél az elektronikus ügyfélszolgálat szintje alacsony, jóllehet akadnak jelentős különbségek. Az elektronikus közigazgatás bevezetését korábban a megfelelő jogi szabályozás hiánya gátolta. A közelmúltban azonban erre vonatkozóan részletes szabályozási keretet dolgoztak ki, amelyet a parlamentnek 2003 vége előtt kell jóváhagynia.

1.3. INFRASTRUKTÚRA

1.3.1. Közlekedési infrastruktúra

A fejlett gazdasági integrációban rejlő lehetőségek kihasználásának előfeltétele a megfelelően kiépített és jól működő közlekedési rendszer. Középtávon Magyarország ilyen szempontból történő fejlesztése kulcsfontosságú prioritás. A vasúti hálózat kiterjedt, de jelentős korszerűsítésre szorul. A közúthálózat sűrűsége és színvonala elmarad az európai átlagtól. A nemzetközi folyosók mellett a régiók közötti, illetve a helyi összeköttetést biztosító úthálózat

is rossz állapotban van, és komoly beruházásokat igényel. A közlekedési infrastruktúra hiányosságai miatt - amelyek akadályozzák a gazdaság növekedését és hozzájárulnak a regionális egyenlőtlenségek kialakulásához - valamennyi közlekedési-szállítási módozatnál nagyarányú beruházásokra van szükség.

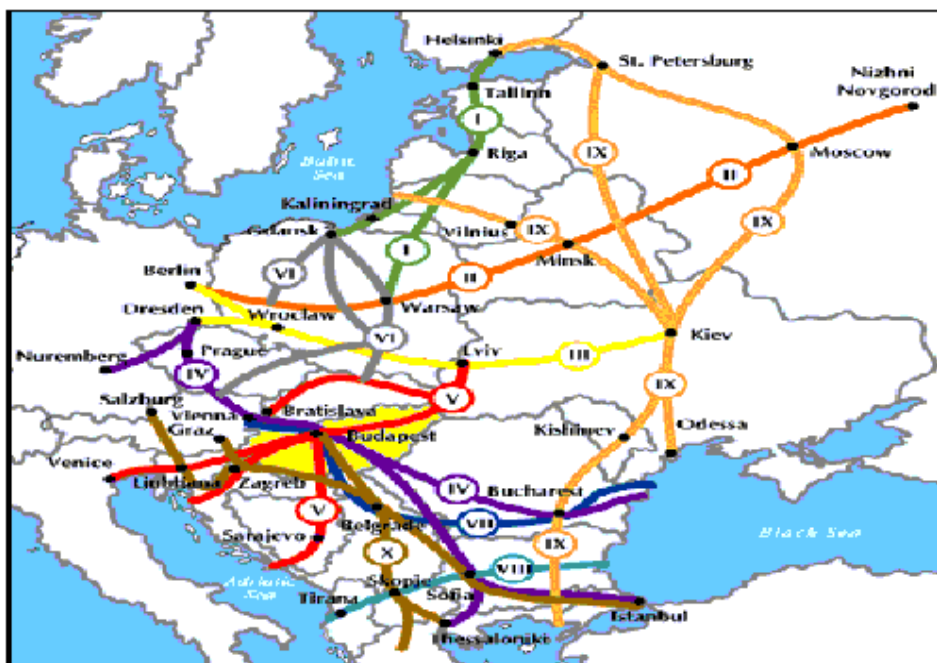
Magyarország a kontinens belsejében, számos fontos közlekedési folyosó találkozásánál fekszik (lásd a 2. ábrát). Három páneurópai közúti, vasúti és vízi folyosó (a IV., V. és VII.), és három ág (Vb., Vc. és Xb.) szeli át. Csomópontjukban Budapesttel, a IV., V., VII., és X. folyosó köti össze Magyarországot a Transz-Európai Közlekedési Hálózattal. A nemzetközi kereskedelemben betöltött szerepükön túl e nemzetközi folyosók fontos szerepet játszanak az ország belföldi kapcsolataiban is.

Az európai tendenciáknak megfelelően a közúti áruszállítás teljesítménye Magyarországon dinamikusan növekszik, árutonna-kilométerben mért részaránya 2001-ben 48,2% volt (EU: 43,4%). A közúti személyszállítás 47% körüli részaránya alig több mint a fele az EU 80,8%-os átlagának. Ennek oka egyrészt a jól szervezett tömegközlekedés, másrészt az EU és Magyarország motorizációs szintje közötti közel kétszeres különbség.

Az ország főbb közútjait évente 10–13 millió külföldi jármű veszi igénybe, a főutakat terhelő tranzitforgalom évi 5–7%-kal növekszik. A közúti szállítás iránti növekvő igény hozzájárul az utak minőségi hiányosságaihoz.

A vasút piaci részesedése a személyszállításban 28,3%, az áru fuvarozásban 29,5%, mely mutatók jelentősen felülmúlják az európai átlagot. A személyszállítási teljesítmény 1995 és 2001 között 8,3 milliárd utaskilométerről 10,7 milliárdra, az áruszállítási teljesítmény pedig 7,4 milliárd árutonna-kilométerről 7,5 milliárdra nőtt.

2. ábra: Helsinki folyosók Közép-Kelet-Európában és Magyarországon

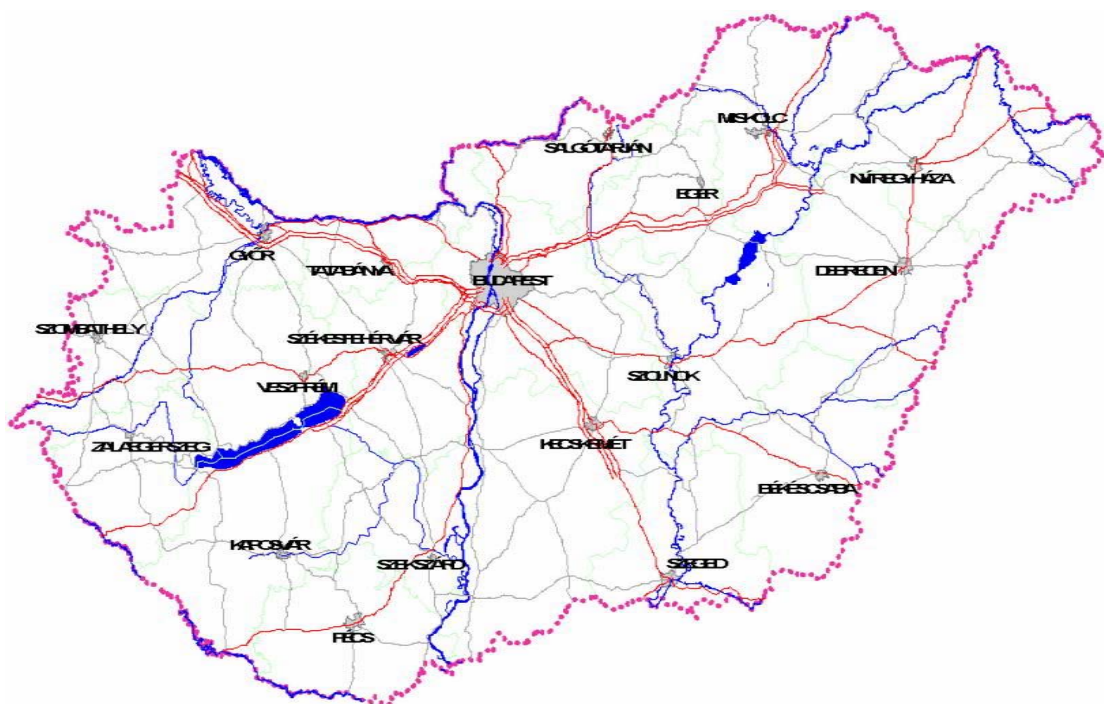
Forrás: Európai Bizottság

A gyorsforgalmi úthálózat kibővítése

A gyorsforgalmi úthálózat jelentős bővítésére van szükség, ami felgyorsíthatná a gazdasági fejlődést és a modernizációt. Az országos főúthálózat a teljes közúti forgalom mintegy 70%-át bonyolítja le. Az országos főúthálózat hossza 30 300 km, ebből 448 km autópálya, 57 km pedig autópálya. A nyugat-európai hálózathoz azonban csak egyetlen autópálya kapcsolódik közvetlenül (lásd a 3. ábrát). 2002-ben a kormány körülbelül 456 millió eurót fordított az autópálya-hálózat fejlesztésére.

Az úthálózat sűrűsége 1,46 km/km², az EU-átlag 88%-a. Az autópálya-sűrűség azonban csak a negyede az EU átlagának, és csupán 50%-a annak, ami a GDP alapján elvárható lenne. Magyarország jelenlegi közúthálózata nem elégíti ki a páneurópai tranzitforgalom és a belföldi forgalom igényeit. A közlekedési tendenciák nyilvánvalóak: a közúti közlekedés részaránya folyamatosan nő, s ezzel a környezeti terhelés is egyre fokozódik. A közúti közlekedési rendszer fejlesztésében ezért figyelembe kell venni a környezeti egyensúly szempontjait.

3. ábra: Magyarország főútvonal-, gyorsforgalmi- és közúthálózata

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A vasúthálózat korszerűsítése

A vasúthálózati ellátottság 83 km/1000 km² (EU: 65 km/1000 km²), ami az európai átlaghoz viszonyítva kedvező. Az infrastruktúra, a pályák és a gördülőállomány műszaki állapota azonban évek óta romlik, ezért a hálózat 40%-án van sebességhatárítás.

További problémát jelent a kis forgalmú szárnyvonalak rendkívül magas aránya. A vonalaknak csak 16%-a többvágányú, és csupán 34%-a villamosított, szemben az EU 41%-os,

illetve 48%-os mutatóival. A magyar vasúti hálózat ezért az általa nyújtott szolgáltatások tekintetében elmarad a követelményektől.

A vasút piaci részesedésének az utóbbi időben történt növekedését a személyszállításban, illetve stagnálását az áru fuvarozásban az elmúlt évtizedben megkezdett pályarekonstrukciós munkálatok, a korszerű biztosító berendezések kiépítése, a forgalomirányító rendszer korszerűsítése, a törzsvonali hálózat villamosítása, valamint a korszerű személyszállító vagonok intercity forgalomba állítása tette lehetővé. Ezek a fejlesztések a 120–160 km/h sebességre alkalmas hálózat kialakítását szolgálják, ami javítja az európai vasutakkal történő hatékony együttműködés feltételeit. A vasútfejlesztési program keretében 2001-ben a PHARE társfinanszírozásával megépült a Magyarországot Szlovéniával összekötő vasútvonal. 2000 és 2002 között az ISPA előcsatlakozási alap jelentős támogatásával négy nagy vasúti projekt indult a Helsinki vasúti folyosók vonalainak korszerűsítésére.

A dunai vízi folyosó fejlesztése

Magyarországon a folyók 1600 km-es szakaszon hajózhatók. Kereskedelmi hajózás a Dunán és a Tisza egy rövid szakaszán folyik. A magyarországi Duna-szakasz a VII. Helsinki folyosó része. Az 1990-es években a Duna–Majna csatorna megnyitásának, és a fokozódó mértékű európai integrációnak köszönhetően a Duna felső szakaszán a hajóforgalom növekedett, míg Budapest alatt - a jugoszláv válság miatt - stagnált. Az elmúlt három évben a nemzetközi áruszállítás a Duna felső és alsó szakaszán egyaránt növekedésnek indult. A magyarországi Duna-szakasz műszaki paraméterei azonban nem teszik lehetővé minden időszakban az EU szabványainak megfelelő önjáró tolóhajók és tolatmányok folyamatos közlekedését. A hajókapacitások az európai 80–100%-os átlaggal szemben csak 60–70%-ban használhatók ki, ami korlátozza a Duna–Rajna–Majna csatorna nyújtotta szállítási lehetőségek maximális kihasználását. A közforgalmi kikötők sűrűsége és a többi szállítási módhoz való csatlakozó létesítmények kiépítetlensége rontja a folyami szállítás versenyképességét. A közelmúltban a tradicionális áruszállítási piac (például az acélgyártás) jelentősen beszűkült. 2001-ben a vízi szállítás részaránya 3,4% volt (2,9 millió árutonna-kilométer), ami a Duna menti EU-tagállamok teljesítményéhez képest alacsony.

1.3.2. Energetika

Az energiaellátás, -elosztás és -fogyasztás jellemzői gyökeres változásokon mentek át az elmúlt tíz év során. Ide tartozik az új árrendszer bevezetése, a privatizáció és egyes területeken a verseny intézményi kereteinek kialakítása. Számos probléma azonban még megoldásra vár, melyek a következők: túlzott energiaiimport-függőség; nem kellően takarékos, alacsony hatékonyságú energiafelhasználás az iparban; az ország periferiális, hátrányos helyzetű területeinek fejlesztését hátráltató hiányos energiaellátási rendszer; a megújuló energiaforrások alacsony aránya.

A hazai energiatermelés 1990 és 2000 között folyamatosan, 600 PJ-ról 450 PJ-ra csökkent. 2000-ben az energiatermelés 30%-a nukleáris energiaforrásból, 26%-a szénen alapuló hőenergiából származott, míg 38%-a szénhidrogén (elsősorban földgáz) eredetű. A termelés fennmaradó csekély hányada más forrásokból (fatüzelésű és vízierőművek) származik. A természetes energiaforrások hiánya miatt Magyarország erősen függ az energiaiimporttól.

2001-ben az ország energiaiimporttól való függősége 72,6% volt, ami a következő években várhatóan még növekedni is fog.

1994 óta az energiafogyasztás nagyjából stagnál, 2001-ben 1 054,7 PJ volt. Egységnyi GDP előállításához a magyar gazdaság több mint másfélszer annyi energiát használ fel, mint a fejlett EU-tagállamok, így a hatékonyság terén jelentős fejlődésre van szükség. Az energiahatékonyság javítására még vannak kiaknázatlan lehetőségek, különösen a fűtéstechológia, a távfűtés és a mezőgazdaság területén. A feldolgozóipar energiahatékonysága javuló tendenciát mutat, de az épületek – köztük a lakóépületek – elavultak és energiapazarlók.

A megújuló energiaforrások jelenlegi részesedése a teljes energiatermelésből 3,6% (az EU átlaga: 11,3%), az áramtermelésből pedig 0,76%. A megújuló energiaforrások elterjedéséhez a beruházások jelentős támogatására, valamint hosszú távon garantált, a hagyományos energiaforrásokhoz képest jelentősen magasabb felvásárlási árra van szükség. A kormány célja, hogy a Magyar Energiahatékonysági Program és Akcióterv keretében a megújuló energiaforrások részaránya 2010-ig érje el legalább a 6%-ot. Magyarországon a legnagyobb lehetőségek a biomassa alapú és a geotermikus energia hasznosításában rejlenek, de az elmúlt időszakban ígéretes előrelépés történt a szél- és napenergia hasznosítása terén is.

1.4. FOGLALKOZTATÁS ÉS HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS

A kilencvenes évek elején a magyar munkaerőpiacot a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás drámai csökkenése, a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, a munkaerőnek a „nem hagyományos” ágazatok és foglalkozások javára történő átrendeződése, valamint a termelékenység gyors javulása jellemezte. A gazdaság stabilizálódásával a munkaerőpiac alkalmazkodott az új és gyorsan változó piaci környezethez. Ugyanakkor kiépültek és megszilárdultak a foglalkoztatáspolitikai jogi és intézményi keretei.

Az átmeneti időszakot követően a munkanélküliség jelentősen csökkent, majd az évtized utolsó harmadának gyorsuló gazdasági fejlődése nyomán a foglalkoztatottsági és az aktivitási ráták is emelkedni kezdtek. 2001–2002-ben azonban ez a tendencia kifulladásra került, amikor – részben a világ gazdasági recesszió hatásainak következtében – csak a foglalkoztatás szinten tartását sikerült elérni. A munkanélküliség enyhe csökkenése mellett továbbra is érzékelhetőek a munkaerőpiac szerkezeti gondjai, így például a munkavállalási korú népesség magas inaktivitása, egyes hátrányos helyzetű csoportok alacsony foglalkoztatottsága, a nagy regionális különbségek és a munkaerő területi mobilitásának alacsony szintje. Ezzel együtt olyan új szerkezeti problémák is jelentkeztek, mint például a szakképzett munkaerő hiánya egyes régiókban és foglalkozásokban (szakmai „szűk keresztmetszetek”), vagy a munkaerő növekvő elöregedése egyes iparágakban (ld. a 9. táblázatot).

9.táblázat: Fő foglalkoztatási mutatók, 1995–2001 (éves átlag)								
	Magyarország							EU-15
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2001
15–64 éves népesség, 1000 fő	6891,4	6877,3	6876,5	6831,7	6803,1	6784,4	6792,3	248125
Gazdaságilag aktív népesség (15–64), 1000 fő	4060,5	4020,3	3973,1	3988,7	4073,7	4087,7	4074,4	171702
Aktivitási ráta (15–64), %	58,9	58,5	57,8	58,4	59,9	60,3	60,0	69,2
Foglalkoztatottak (15–64), 1000 fő	3646,2	3622,5	3627,4	3679,0	3789,1	3825,7	3841,7	158653
Foglalkoztatási ráta (15–64), %	52,9	52,6	52,7	53,9	55,7	56,4	56,6	63,9
Munkanélküliségi ráta (15–74), %	10,2	9,9	8,7	7,8	7,0	6,4	5,7	7,4
Tartós munkanélküliségi ráta, %	5,0	5,3	4,2	3,7	3,5	3,1	2,7	3,3
Ifjúsági munkanélküliség (a 15–24 éves népesség %-ában)	7,2	6,4	6,1	5,5	5,1	4,7	3,9	7,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (KSH), munkaerő-felmérés (LFS), EUROSTAT

1.4.1. Alacsony foglalkoztatottság és magas inaktivitás

1.4.1.1. Alacsony foglalkoztatási szint

Az 1990-es évek elején a piacgazdaságra való átmenet következményeként a foglalkoztatottak száma több mint egynegyedével, közel másfél millióval csökkent. A foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás több mint két évtizedes csökkenés után, 1998-ban kezdett újra növekedni. A növekedési trend azonban - részben a világgazdasági recesszió következtében - 2001-ben 'kisimult'. A jelenlegi enyhe növekedés ellenére a foglalkoztatási és az aktivitási ráta még mindig jelentősen, 2001-ben 7, illetve 9 százalékponttal elmarad az Európai Unió átlagától.

Míg a munkaerő társadalmi-demográfiai összetétele megváltozott, a férfiak és nők foglalkoztatási szintje közötti eltérés csak kismértékben csökkent. Sikerült viszont megállítani az idősebb munkavállalók munkaerőpiacról való kiszorulásának tendenciáját. A foglalkoztatottak képzettségi szintje a javulás jeleit mutatja, de továbbra is a munkaerőpiac főbb kérdéseinek egyike. Hasonlóképpen, míg a munkaerőpiacra belépő fiatalok képzettségi szintje emelkedik, megmaradnak egyéb olyan tényezők, amelyek bizonyos csoportok számára összehangolt szakpolitikai intézkedések megtételét teszik szükségessé.

1.4.1.2. Viszonylag alacsony munkanélküliség és magas inaktivitás

Nemzetközi összehasonlításban Magyarország munkanélküliségi mutatói viszonylag kedvezőek. 2001-re a munkanélküliségi ráta 5,7%-ra (EU: 7,4%), a tartós munkanélküliségi ráta pedig 2,7%-ra (EU: 3,3%) csökkent. Magyarországon a női munkanélküliség mutatója (2001-ben 5%) folyamatosan alacsonyabb a férfiakénál (6,3%). A munkanélküliek között azonban még mindig magas, 46% a tartósan munkanélküliek aránya.

Az 1990-es évek elején az állásukat elvesztő vagy a munkanélküliséggel fenyegetett munkavállalók (különösen az alacsony iskolázottságú, szakképzetlen munkaerő és az idősebb

korcsoportok) korai nyugdíjba vonulása enyhítette a társadalmi feszültségeket, ugyanakkor nagymértékben hozzájárult az inaktivitás növekedéséhez és tartósan magas szintjéhez. 2001-ben a munkavállalási korú gazdaságilag inaktívak száma 2,7 fő millió volt.

1.4.1.3. Regionális különbségek

Mivel a gazdasági átalakulás térségenként igen eltérő módon ment végbe, a régiók között jelentős munkaerőpiaci különbségek alakultak ki. Ezt mutatja, hogy miközben az ország fejlettebb nyugati és központi részén a munkanélküliségi ráta 2001-ben 4% közelében, a foglalkoztatási ráta pedig 60–63% között volt, s gyakran a szakképzett munkaerő hiánya volt tapasztalható, addig az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban a munkanélküliség 8,5, illetve 7,8%-os volt, a foglalkoztatottság pedig az 50%-ot sem érte el.

1.4.2. Különleges munkaerőpiaci helyzetben lévő csoportok

Egyes demográfiai csoportok különösen hátrányos helyzetben vannak, vagy különösen nagy annak a kockázata, hogy kiszorulnak a munkaerőpiacról, ami a magas inaktivitás fennmaradásához vezethet. Ilyen különösen hátrányos helyzetű csoportokhoz tartoznak a munkaerőpiacról gyermekgondozás miatt ideiglenesen távol lévő nők, az iskolából lemorzsolódók, az idősebb korcsoportok, a munkaerőpiacra visszatérni szándékozók, a fogyatékkal élők és a roma közösség.

1.4.2.1. Nők

A nők foglalkoztatottsága és aktivitása az átmeneti időszakban a férfiakéhoz hasonlóan esett vissza. 1997 óta azonban a nők foglalkoztatási szintje valamivel gyorsabban nőtt, mint a férfiaké, így 2001-re foglalkoztatási rátájuk 49,6%-ra emelkedett, s ezzel a két nem közötti különbség 13,7 százalékpontra csökkent (EU: 18,1 százalékpont). A nők foglalkoztatási rátája az EU átlagánál is kisebb (54,9%), de nem annyival, mint a férfiak esetében (63,3% szemben a 73,0%-kal). A munkahelyek tömeges felszámolása a tipikusan kevesebb nőt foglalkoztató területeket érintette (az ipart és a mezőgazdaságot). 2001-ben a nők munkanélküliségi rátája 5,0% volt, a férfiaké pedig 6,3% (EU: 9,7%, illetve 7%). A nők alacsonyabb munkanélküliségi rátája azonban részben alacsonyabb munkaerőpiaci részvételükből következik, ami a gyermekneveléssel és az alacsonyabb nyugdíjkorhatárral függ össze.

1.4.2.2. Fiatalok

A fiatalok munkaerőpiaci helyzetének jellemzői nagyjából ugyanolyan mértékben térnek el az EU mutatóitól, mint ahogy az össznépesség esetében tapasztalható. Ebben a csoportban mind a foglalkoztatottság, mind a munkanélküliség alacsonyabb a közösségi átlagnál. 2001-ben a 15–24 évesek 31,4%-ának volt állása, szemben az EU 40,7%-os átlagával. A munkanélküliség jelentősebb mértékben érinti a fiatalokat, mint a felnőtteket, ugyanakkor biztató, hogy az ifjúsági munkanélküliség az átlagot meghaladó mértékben csökken. Ennek köszönhetően 2001-ben az összes fiatal mindössze 3,9%-a volt munkanélküli, ami az EU-átlag fele (7,1%).

1.4.2.3. Idősebb munkavállalók

A kilencvenes évek elején a munkanélküliség előli menekülés egyik útját az államilag ösztönzött korai és rokkantsági nyugdíjba vonulás jelentette. Az évtized második felére azonban a korengedményes nyugdíj előfeltételeit fokozatosan megszigorították, így 1998-tól csökkent az egészségügyi vagy foglalkoztatáspolitikai okok miatt nyugdíjazott, munkavállalási korúak száma. A korábbi tömeges nyugdíjazási politika következményeként azonban az 55 év felettieknek csupán igen kis csoportja van jelen a munkaerőpiacon. Habár a gazdasági helyzet javulása a foglalkoztatás bővüléséhez vezetett, és az idősebb munkavállalók is könnyebben találhatnak munkát (az 55–64 évesek foglalkoztatási rátája 23,7%-ra nőtt 2001-ben, szemben az EU 38,5%-os átlagával), de számukra továbbra is nehézséget jelent a változó munkaerőpiaci kihívásokhoz való alkalmazkodás. Ezért a munkaerőpiacra való visszatérés kilátásai tekintetében változatlanul hátrányos helyzetben vannak.

1.4.2.4. Fogyatékkal élők

A társadalmi kirekesztés leginkább a fogyatékkal élőket és a súlyos egészségügyi problémákkal küzdőket érinti. A KSH 2002-es felmérése szerint a munkavállalási korú népességen belüli létszámuk 656 ezer fő. Munkaerőpiaci helyzetük az EU-hoz képest rendkívül rossz. Csupán mintegy egytizedük foglalkoztatott (EU: 40%), annak ellenére, hogy a munkáltatókat törvény kötelezi a megváltozott munkaképességűek legalább 5%-os arányú alkalmazására. Képzettségi szintjük alacsony, gazdasági aktivitásuk csupán egyhatoda a teljes népesség átlagának. Foglalkoztatási rehabilitációjukat tovább nehezíti, hogy az egészségügyi rendszer nem elsősorban a rehabilitációra vagy más irányú szakmai orientációra, hanem a passzív ellátásra irányul. Bár a védett foglalkoztatás rendszere országszerte kialakult, a fogyatékosok foglalkoztatási lehetőségei továbbra is szűkösek, főleg alacsony jövedelmet biztosító munkakörökre korlátozódnak, és jelentős regionális eltéréseket mutatnak.

1.4.3. A foglalkoztatás struktúrája

1.4.3.1. Ágazati struktúra

A gazdasági átalakulás jelentősen megváltoztatta a foglalkoztatás ágazati struktúráját. A foglalkoztatottak főbb ágazatok közötti átrendeződését a mezőgazdasági foglalkoztatás csökkenése és a szolgáltatásban foglalkoztatottak arányának növekedése jellemezte. 2001-ben a foglalkoztatottak 6,2%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 34,2%-a az iparban és 59,6%-a a szolgáltatások területén (EU: 4,4%, 26,9%, illetve 68,8%). E tekintetben jelentősek a területi különbségek. A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe (habár általában alacsony) az alföldi és dél-dunántúli régiókban jóval átlag fölötti. Az ipari foglalkoztatás az utóbbi időben a közép- és nyugat-dunántúli régióban folyamatosan nőtt, Észak-Magyarországon viszont stagnált. A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya nem nőtt számottevően, és továbbra is Közép-Magyarországon a legmagasabb.

1.4.3.2. A KKV-k szerepe a foglalkoztatásban

A foglalkoztatás szerkezete a munkáltató szervezetek méretét illetően is lényegesen módosult. Az egyéni vállalkozók és a mikrovállalkozások több mint 1 millió, a kis- és középméretű vállalkozások további 1,5 millió munkahelyet biztosítanak. Ezért a foglalkoztatáspolitikai szemszögből különösen fontos a vállalkozásindítás támogatása, illetve a meglévő vállalkozások működésének elősegítése.

1.4.3.3. Munkaerőhiány

Az alacsony foglalkoztatottság és a magas inaktivitás mellett egyes ágazatokat, foglalkozásokat, illetve régiókat a képzett munkaerő hiánya jellemez. A speciális szakképzettséggel rendelkező munkaerő iránti kereslet nem találkozik a szakképzetlen munkaerő túlkínálatával. A szakképzett munkaerő hiánya elsősorban a közép-magyarországi, a nyugat-dunántúli és a dél-alföldi régióra jellemző. Az üres álláshelyek betöltését egyrészt a megfelelő képzettség, a szakismeretek és készségek hiánya (informatika, idegen nyelvi és kommunikációs készségek), másrészt a munkáltatók által kínált bérek alacsony szintje, valamint a merev ingatlanpiac gátolja.

1.4.4. A humánerőforrás-fejlesztésbe történő befektetés és annak ösztönzése

A munkaerőpiaci igények, illetve az oktatás és képzés még mindig nem felelnek meg egymásnak, ezért a hiányosságok felszámolása érdekében jelentős erőfeszítéseket kell tenni mind a formális és a nem formális oktatás, mind a vállalati képzés terén. Az oktatási és képzési rendszer és a gazdaság közötti megfelelő kapcsolatok hiánya miatt az oktatási és képzési rendszerből kikerülők képzettségi szintje és jellege nem felel meg a munkaerőpiac szükségleteinek. Ezért a humán erőforrások, valamint az oktatás és képzés területén jelentős beruházásokra van szükség, beleértve a szakképzés kezdeti, illetve továbbképzési szakaszát (valamint a felnőttképzést).

1.4.5. Oktatás és szakképzés

Bár a magyar oktatási rendszer összességében jó teljesítményt nyújt, de folytatni kell az oktatási és szakképzési rendszer korszerűsítését, hogy alkalmazkodni tudjon a társadalmi-gazdasági átalakulásból, a technológiai fejlődésből és a demográfiai változásokból fakadó kihívásokhoz, s hogy az elérje és teljesítse a nemzetközi normákat.

1.4.5.1. Képzettségi szint

A 25–59 éves népesség körében jelentősen csökkent a legfeljebb csak általános iskolát (8 osztályt) végzettek aránya, a közép- vagy felsőfokú végzettségűeké pedig számottevően emelkedett, így az aktív korú népesség átlagos képzettségi szintje közeledett az EU átlagához. A felsőfokú képzés kibővülése még nem igazán tükröződik a 25-59 éves népesség képzettségi szerkezetében (lásd a 10. táblázatot).

10. táblázat: A 25–59 éves népesség iskolai végzettség szerinti összetételének változása, 1990–1999 (%)			
Legmagasabb iskolai végzettség	Magyarország		EU-15
	1990	1999	2000
8 általános vagy kevesebb	47,6	26,5	36
Szakmunkás- és szakiskola	18,0	30,2	43
Középiskola	22,3	29,4	
Felsőoktatás	12,1	13,9	21
Összesen	100,0	100,0	100

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

1.4.5.2. Iskolai részvétel

A magyar oktatási rendszer viszonylag fejlettnak tekinthető. Az oktatásra fordított költségvetési kiadások 2001-ben a GDP 5,2%-át tették ki, ami megfelel az EU átlagának. Az elmúlt évtizedben a közép- és felsőfokú oktatásban részt vevők száma nemzetközi összehasonlításban is dinamikusán bővült. Az egy évtizeddel korábbi 40%-os részvételi aránnyal szemben jelenleg a középiskolás korosztály 60%-a tanul a nemzetközi „upper secondary” szintnek megfelelő, érettségit adó középiskolákban (EU-átlag: 64%), további 20%-a szakmunkásképző iskolába jár. Ugyanezen időszak alatt a felsőoktatásban részt vevők összlétszáma három és félszeresére, 102 ezerről 350 ezer főre nőtt. A felsőoktatásban tanuló 18–24 éves fiatalok száma több mint duplájára nőtt (a 2001/2002-es tanévben a korosztályon belül a nappali tagozatos felsőoktatásban tanulók aránya 19% volt), ugyanakkor ez a részvételi arány még mindig elmarad az EU átlagától (23%).

1.4.5.3. Felnőttképzés

Az elmúlt évtizedben az általános iskolai felnőttoktatás mértéke csökkent (2001/2002-ben 3 ezer fő alá). A gimnáziumi felnőttoktatásban résztvevők száma ugyanakkor több mint kétszeresére növekedett (41 ezer fő). Az esti, levelező és távoktatási tagozatos felsőfokú képzésben résztvevők száma a 2001/2002-es tanévben 129 ezer fő volt, ötször annyi, mint a korábbi évtizedben. A tanulók számának növekedése ellenére még mindig vannak hiányosságok, illetve továbbra is mutatkoznak eltérések a munkaerőpiaci kereslet és az oktatási és képzési rendszerből kikerülő kínálat között. A foglalkoztatottak közül csak feleannyian részesülnek munkahelyi képzésben, mint az EU-ban (8,4%).

1.4.5.4. Hiányosságok és szűk keresztmetszetek

Nem megfelelő kapcsolatok az oktatás-szakképzés és a munkaerőpiac között

Az oktatási rendszer, és különösen a közoktatás nem reagál kielégítően a munkaerőpiac gyorsan változó követelményeire. Ez tetten érhető az oktatási feladatok ellátásában, ahol a foglalkoztatáshoz szorosan kapcsolódó megfelelő képzési kínálat továbbra is problémás. Emellett az alapkészségek, a kommunikációs készségek és a kulcskompetenciák munkahelyeken történő oktatását is tovább kell fejleszteni (ezekre a problémákra legutóbb az OECD nemzetközi összehasonlító teljesítménymérésének, a PISA vizsgálatnak az eredményei hívták fel a figyelmet).

Változatlanul sok fiatal számára jelent problémát az oktatásból a munka világába történő átmenet kezelése, mivel hiányzik egy országos, egységes pályaválasztási orientációs és tanácsadó rendszer, amely összefogná az oktatási intézményeket, az Állami Foglalkoztatási Szolgálatot és a munkaadók szervezeteit. Ezeket a problémákat jól tükrözi az a tény, hogy a fiatalok közötti munkanélküliség továbbra is magas (2001-ben a 15–24 éves népesség körében 10,8% volt, szemben az átlagos 5,7%-kal).

Az iskolarendszer társadalmi egyenlőtlenségeket mérséklő és egyenlő esélyeket biztosító szerepének gyengesége

A magyar oktatási rendszerben jelentős lemaradás tapasztalható a speciális módszereket igénylő, hátrányos helyzetű fiatalok oktatása és képzése terén, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek kulturális következményeiből eredő problémák elleni küzdelemben. Ez különösen igaz a roma származású fiatalok oktatása és képzése terén, ahol összehangoltabb

szakpolitikai megközelítésre van szükség. Ezt tükrözi többek között az a tény is, hogy körükben viszonylag magas az iskolai lemorzsolódás, és tanulmányi eredményeik átlaga is alacsony. Az általános iskolában a roma gyerekek aránya jelenleg mintegy 10%. Kevesebb mint 10%-uk szerez középiskolai végzettséget, az egyetemi és főiskolai diákok összlétszámának pedig csupán 0,2%-át adják. Az általános iskolában a roma diákok 44%-a elkülönített osztályokban tanul. A speciális oktatási módszereket igénylő fogyatékos gyermekeknek vagy fiataloknak jelenleg kevesebb mint 10%-a vesz részt az oktatás valamely integrált formájában (ez a szerkezeti probléma a roma gyerekeket is érinti).

Az oktatási rendszer fizikai infrastruktúrájának rossz állapota

Az épületek fizikai állapota és az iskolák felszereltsége nem megfelelő, elmarad az EU-átlagtól. Az iskolák 40%-ának elektromos és közműhálózata elavult. Az iskolaépületek 50%-a felújításra szorul, 1%-ukat pedig le kell bontani. Az iskolák informatikai eszközökkel való ellátottsága nem megfelelő, területileg egyenlőtlen. A felsőoktatási infrastruktúra hiányosságai részben arra vezethetők vissza, hogy a felsőoktatás expanziójával nem járt együtt az épületek bővítése és technikai felszereltségének fejlesztése. A kollégiumi férőhelyek száma rendkívül alacsony, a meglévő épületek fizikai állapota rossz. Az egyes képzési szintekhez és típusokhoz, valamint az oktatási, pedagógiai szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben markáns regionális különbségek figyelhetők meg, ami megmutatkozik a tanulók gyengébb teljesítményében is.

Az egész életen át tartó tanulás hiányosságai

Jelentős hiányosságok tapasztalhatók az élethosszig tartó tanulásban való részvétel és az azt segítő intézményi és partnerségi hálózat kiépítése terén. Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges alapkészségek általános iskolában történő elsajátítása nem kielégítő. A felnőttképzésben való részvétel terén is súlyos gondok figyelhetők meg. Erre mutat rá például, hogy jelenleg a képzések különböző formáiban részt vevő aktív munkavállalók százalékos aránya az EU átlagához képest alacsony. Ebben a tekintetben Magyarország a csatlakozni kívánó országok rangsorában az utolsók között található. A vállalkozások ugyanakkor még nem ismerték fel a munkavállalók oktatásába és képzésébe történő befektetések gazdasági előnyeit.

1.5. EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁS

A magyar népesség egészségi állapota mind a jelenlegi, mind a leendő EU-tagállamokkal való összehasonlításban rossz, a születéskor várható egészséges élettartam (HALE) 61,8 év. A rossz egészségi állapot az életminőség romlásához vezet, a foglalkoztathatóság és a termelékenység szempontjából korlátozza a munkaerő-kínálatot, továbbá rontja a gazdaság hatékonyságát, és gátolja a versenyképességet. Az aktív korúak megbetegedései, rokkanttá válása és elhalálozása miatti 'veszteségek' évente meghaladják a GDP 4%-át. A népesség egészségügyi szükségletei és a szolgáltatások iránti kereslet jelentős terhet rónak az egészségügyi ellátórendszerre, és gátolják a munkaerőpiac hatékony működését.

A halálozás területi különbségei általában a regionális társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket követik, de a települések nagyságával, valamint az egészségügyi intézményrendszer fejlettségével és elérhetőségével is összefüggésben vannak. Különösen a járóbeteg-ellátás, a rehabilitáció és az otthoni szakápolás szorul fejlesztésre, de ide tartozik egyes szolgáltatások túlzott koncentrációjának a problémája is.

Az egészségügyi ellátórendszer alacsony hatékonysága részben az elégtelen finanszírozás következménye. Az egészségügyre fordított összes kiadás 1994-ben a GDP 8,3%-át, 2001-ben 6,7%-át tette ki (EU: 8,6%), vásárlóerő paritáson számított értéke az EU-átlag 40%-a volt. Az összes egészségügyi kiadáson belül a közkiadások az utóbbi tíz év alatt a GDP 6,5%-áról 5,1%-ára csökkentek. A közvetlen lakossági térítés aránya ugyanezen időszakban megduplázódott, 2001-ben már meghaladta a teljes egészségügyi kiadás 23%-át.

A rossz munkafeltételek és az alacsony bérek miatt az ápolók és a kisegítő személyzet körében jelentős, 30–40%-os a munkaerőhiány. E tényezők a betegellátás minőségét is befolyásolják. Míg az orvosok száma (362 orvos 100 ezer lakosra) megközelíti az EU átlagát, az egyes szakmák szerinti és regionális megoszlásuk egyenetlen. Az OECD-országok közül Magyarországon a legmagasabb a szakorvosok, és legalacsonyabb az ápolók aránya (286 szakorvos 100 ezer lakosra). A kormány javítani kíván a helyzeten, ezért első lépésként 2002-ben átlagosan 50%-kal emelte meg az egészségügyi dolgozók bérét.

Az alapellátás kiépült, és az elmúlt 10 év során lényegében befejeződött a háziorvosi körzetek magánosítása. Az alapellátás megelőző és „kapuőri” szerepének kiteljesítéséhez azonban további segítségre van szükség (e segítségnyújtás már elkezdődött). Ennek eszköze a szakorvosi rendelésre való felesleges beutalások leállítása. Ez a gyakorlat a magas színvonalú szakellátás indokolatlan túlterheléséhez vezetett, és korlátozta a valóban rászorulóknak szolgáltatásokhoz való hozzájutását. A járóbeteg-ellátás területén a modern infrastruktúra hiánya gátolja az új és hatékony eljárások alkalmazását. Emiatt túl sok beteget kezelnek kórházakban.

A magas színvonalú ellátást gyakran az infrastrukturális feltételek akadályozzák. A beruházások elmaradása miatt az épületek és a berendezések állaga leromlott. Javult viszont a korszerű diagnosztikai és terápiás eszközökkel való ellátottság, s e tekintetben 1990 óta csökkent a Magyarország és az Európai Unió átlaga közötti szakadék (a modern berendezések területi eloszlása azonban továbbra is egyenlőtlen). Az egészségügyi szektor informatikai kapacitása korlátozott, és nincs egységes egészségügyi informatikai rendszer.

A kiadások jelentős, a GDP 0,6–0,8%-át kitevő növelésével az elmúlt két évben megkezdődött az egészségügyi ellátórendszer korszerűsítése. A hosszú távú reformprogram a kórházi és alapellátás korszerűsítését, az egészségügyi dolgozók jövedelemviszonyainak rendezését, a fennálló szerkezeti aránytalanságok megszüntetését és az öngondoskodás ösztönzését célozza. A következő tíz év a strukturális átalakulás időszaka lesz, melynek eredményeként mind az egészségi állapotot, mind az egészségügyi ellátórendszer színvonalát illetően a Magyarország és Nyugat-Európa közötti távolság csökkenni fog. Mindez javítja a foglalkoztathatóságot, elősegíti a gazdasági növekedést, és kedvezően befolyásolja a népesség jólétét.

1.6. TÁRSADALMI BEFOGADÁS

1.6.1. Jövedelmi viszonyok, társadalmi kirekesztettség

A kilencvenes években lezajlott társadalmi-gazdasági átalakulás nagy terheket rótt az egész társadalomra. Az átalakulással járó szegénységi kockázatok és biztonságvesztések halmozottan jelentkeztek egyes hátrányos helyzetű, különösen sérülékeny csoportoknál (főként a romáknál, az alacsony iskolai végzettségűeknél és szakképzetleneknél, a fogyatékkal élőknel, a rossz egészségi állapotú, illetve szenvedélybeteg embereknél). A 260

ezer nyilvántartott veszélyeztetett gyermek, a családok 10%-át kitevő, gyermeküket egyedül nevelő szülők, a hajléktalanok, valamint a rossz lakhatási feltételek között, hátrányos helyzetű településeken élők ugyancsak megsínylették a változásokat. E csoportok közös jellemzője egyrészt a társadalmi kirekesztettség, másrészt a marginális munkaerőpiaci pozíció. A kirekesztettség a létbiztonság hiányát, a jövedelemszerző képesség bizonytalanságát, és a támogatórendszerekhez való hozzáférés hiányát is jelenti.

A társadalom felső és alsó 10%-ának jövedelme közötti különbség 1997-ig emelkedett, azóta nagyjából a közösségi átlagnak megfelelő 7,5–8-szoros szinten állandósult. Ehhez hasonlóan, az EU-átlaghoz közeli értékeket mutatnak a jövedelmi egyenlőtlenségek más indikátorai is. 2001-ben a népesség leggazdagabb 20%-ának jövedelme 4,7-szeresen (EU: 5,2) haladta meg a legszegényebb 20%-ét, és a Gini-együttható 33%-os értéke is közel állt az EU 31%-os átlagához.

A társadalmi kirekesztettség és a szegénység növekedése elsősorban a kevésbé fejlett régiókban, a társadalmi-gazdasági hátrányokkal halmozottan sújtott aprófalvas kistérségekben, a városok szegénynegyedeiben, és a munkaalkalmat nem kínáló, hátrányos helyzetű településeken jelentkezik.

1.6.2. A roma kisebbség helyzete

A cigányság Magyarország legnagyobb nemzeti kisebbsége, egyúttal Európa negyedik legnagyobb roma közössége. A magyarországi roma népesség számát mintegy 500–600 ezer fő közé becsülik, arányuk az össznépességen belül folyamatosan nő. A cigányság kulturális autonómiával, dinamikusan fejlődő kisebbségi önkormányzati rendszerrel, valamint a civil szervezetek és alapítványok kiterjedt hálózatával rendelkezik. Az 1997-ben elindított (és 1999-ben megújított) középtávú program keretében tett intézkedések célja a romák társadalmi kirekesztettségének csökkentése, életkörülményeik javítása, valamint közösségi identitásuk és kultúrájuk erősítése.

11. táblázat: A teljes és a roma népesség földrajzi megoszlása ²		
	A teljes népesség (2001)	A roma népesség (2001)
Közép-Magyarország	28,1	12,4
Közép-Dunántúl	11,0	4,3
Nyugat-Dunántúl	9,8	3,6
Dél-Dunántúl	9,7	12,0
Észak-Magyarország	12,6	35,2
Észak-Alföld	15,2	25,3
Dél-Alföld	13,5	7,3
Összesen	100,0	100,0

Forrás: KSH, önbevalláson alapuló népszámlálás, 2001

² A roma népesség területi megoszlására vonatkozó adatok a 2001. évi önbevallás alapú népszámlálás adatai.

Szociális körülményeiket és társadalmi-gazdasági helyzetüket tekintve a romák a magyar társadalom leghátrányosabb helyzetben lévő csoportját képviselik (mivel a nemzeti kisebbségekre vonatkozó adatszolgáltatás önkéntes, a szakértők szükségszerűen tudományos kutatásokon alapuló becslésekre is támaszkodtak). A roma kisebbség alacsony képzettségi szintjére utal az a tény, hogy a roma gyermekek csupán 77%-a végzi el az általános iskolát, és

az általános iskolát végzett roma tanulóknak csak 50%-a tanul tovább. A felsőoktatásban részt vevő romák aránya még mindig nagyon alacsony (1999-ben 0,2%, szemben a népesség egészének 13,9%-ával).

A cigányság zöme hátrányos helyzetű településeken él, tipikusan olyan falvakban, ahol az életkörülmények rendkívül rosszak, a jövedelmek pedig alacsonyak. A roma családok alapvető infrastrukturális feltételeinek biztosításához integrált közösségi támogatásra van szükség. Számos esetben a családok teljes mértékben állami támogatásból, tartós szegénységben élnek. A roma kisebbség egészségi állapota szintén messze elmarad a többségi társadalom szintjétől. Várható élettartamuk a legutóbbi idők javulása ellenére 9–10 évvel alacsonyabb az országos átlagnál.

A magyarországi cigányság általában a kevésbé fejlett és magas munkanélküliséggel küzdő térségekben koncentrálódik, ott, ahol régebben a mostanra nagyrészt elavult nehézipar dominált, és a foglalkoztatási struktúrájának is át kellett alakulnia. A változások kezelésére legkevésbé a szakképzetlen cigányság képes, így az 1990-es évek elején bekövetkezett munkaerőpiaci változásokat is ők sínylették meg leginkább (valamennyi foglalkoztatási mutatójuk lényegesen rosszabb, mint a többségi társadalomé; foglalkoztatottsági szintjük a fele, munkanélküliség rátájuk pedig 3–5-szöröse a nem roma lakosságénak). Az alapvető iskolázottság hiánya miatt a legtöbb roma számára az elsődleges munkaerőpiac alig kínál kereső foglalkozást. Az egy keresőre jutó eltartottak száma ugyanakkor háromszorosa a nem cigány lakosságénak.

1.7. ESÉLYEGYENLŐSÉG

Csakúgy mint az Európai Unióban, a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség Magyarországon is egy olyan horizontális alapelv, amelynek alkalmazása a gazdaság és a társadalom egészének fejlődését befolyásolja. A nők esélyegyenlőségére vonatkozó jogszabályok megléte és az azokat támogató pozitív intézkedések ellenére a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség változatlanul jelentős politikai kihívás marad.

A nők férfiakkhoz viszonyított hátrányos helyzete különösen a jogok érvényesülésében, a munkaerőpiacon és a munka világában nyilvánvaló. A nők hátrányát tovább fokozza a háztartási és családi kötelezettségek egyenlőtlen megosztása. Ugyanakkor a nők magas inaktivitása rövid és hosszú távon is veszélyezteti azt, hogy egyenlő eséllyel juthassanak hozzá a tanulási és foglalkoztatási lehetőségekhez, illetve az azokhoz kapcsolódó támogatási rendszerekhez.

A nők horizontális munkaerőpiaci szegregációját jelzi, hogy míg a szolgáltatások, az oktatás, a betegellátás és -gondozás területén a nők foglalkoztatása dominál, addig a férfiak a termelő szektorokban és a technológiai alapú foglalkozásokban játszanak meghatározó szerepet. A nők foglalkozási struktúrája annak ellenére is kedvezőtlenebb, hogy iskolai végzettségük magasabb, mint a férfiaké (vertikális szegregáció). Szinte minden adminisztratív jellegű munkakört nők töltenek be, és a szakképzettséget nem igénylő egyszerű munkakörökben is többségben vannak. Ugyanakkor a vezetőknek csupán egyharmada, a vállalkozóknak pedig csak 30,9%-a nő.

A nők általában képzettebbek a férfiakkal, gyakran mégsem rendelkeznek olyan képesítéssel, amely lehetővé tenné számukra az egyenlő munkaerőpiaci versenyt, különösen a nem hagyományos ágazatokban és foglalkozásokban. A leginkább keresett készségek a

nyelvismeret, a vezetési, a számítógépes és a technológia alapú készségek. A képzés biztosítása e területeken, és a nők felkészítése az „új” gazdaságban vállalandó munkakörökre elősegíti majd a nők munkavállalási esélyegyenlőségét. Ezen kívül a nők vállalkozóvá válásának elősegítése érdekében biztosítani kell számukra az olyan vállalkozói készségek elsajátítását mint a marketing, a költségvetés-készítés, a számvitel és az üzleti tervezés.

Tágabb politikai összefüggésben, a családbarát politikák hiánya gátolja a nőket (és olykor a férfiakat is) a munkahelyi és családi feladataik közötti egyensúly kialakításában. A fennálló akadályok (a kulturális akadályokat is beleértve) leküzdésére a jelenleginél sokkal inkább „családbarát” foglalkoztatási és munkaerőpiaci politikákra van szükség (beleértve a bölcsődei és óvodai ellátást, és más gyermekgondozási és támogatórendszerek, illetve szolgáltatások biztosítását). Magyarországon a nők csupán 5–6%-a dolgozik részmunkaidőben. Az egyéb rugalmas munkavégzési lehetőségek (pl. bedolgozás, munkakör-megosztás) is ritkák, ami nem segíti elő a munkahelyi és családi élet összeegyeztetését.

Az egyes generációk képzettségi szintje eltérő, ezért – különösen a munkaerőpiacra visszatérni szándékozók esetében - támogatni kell az egész életen át tartó tanulás elvének megvalósulását. Az életkortól függetlenül erősíteni kell a felnőttképzést, különös tekintettel az idősebb nők kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetére. És végül, a nemek közötti esélyegyenlőség megvalósítására, vagy a nők munkaerőpiaci helyzetének javítására irányuló intézkedések hatásai még nem tükröződnek a statisztikákban. E területen további fejlődésre és a folyamatok értékelésére van szükség ahhoz, hogy a nemek közötti egyenlőség az egyes szakpolitikák minden szintjén és minden szakaszában érvényesülhessen.

1.8. MEZŐGAZDASÁG ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

1.8.1 Mezőgazdaság

1.8.1.1. A mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban

A fejlett országokhoz hasonlóan, az elmúlt évtizedben Magyarországon is folyamatosan csökkent a mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli súlya. Az ágazat nemzetgazdaságból való részesedésének csökkenése mellett a ráfordítások és a teljesítmények abszolút értékben is visszaestek. Ennek ellenére a magyar mezőgazdaság az EU-átlag kétszeresével járul hozzá a bruttó hozzáadott értékhez, továbbá az exportból és a foglalkoztatásból való részesedése is jóval meghaladja az EU-ban jellemző értékeket (lásd az alábbi 12. táblázatot).

12. táblázat: A mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdaságban (százalék)				
	1995		2000	
	Magyarország	EU-15	Magyarország	EU-15
GVA-ból való részesedés	6,8	2,2	4,2	1,7
Foglalkoztatásból való részesedés	8,0	5,5	6,5	4,3
Exportból való részesedés*	23,6	6,8	8,4	6,2

* az élelmiszerekkel, italokkal és a dohányjal együtt

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, EUROSTAT

A mezőgazdaság kulcsfontosságú szerepet játszik a vidék értékeinek megőrzésében, a vidéki területek fenntartható fejlődésében, valamint a vidéki társadalom formálásában. Mindez a

kapcsolódó vidékfejlesztési politikában tükröződik, amelynek célja a vidék társadalmi és gazdasági szerkezetének megerősítése.

1.8.1.2. Természeti adottságok

A kedvező éghajlati, talaj- és domborzati adottságok egyaránt kedveznek a mezőgazdasági termelésnek. Az önellátási szint (a termelés és a hazai fogyasztás aránya) a legtöbb mezőgazdasági termék esetében 120–130%.

Az EU átlagához képest a mezőgazdasági hasznosítású és a szántóterület aránya magas, az erdő és a gyepek aránya viszont lényegesen alacsonyabb. A földellátottság (az egy mezőgazdasági foglalkoztatottra jutó mezőgazdasági terület) 23,3 hektár, a magas mezőgazdasági foglalkoztatás ellenére meghaladja az EU átlagát (19,3 hektár).

A mezőgazdasági termelés környezeti terhelése főleg a kevés vegyszerhasználat miatt viszonylag alacsony. A talaj, a víz és az élővilág védelmével kapcsolatban számos kockázati tényezővel kell számolni.

Meg kell jegyezni, hogy Magyarország területének 10–12%-a védett terület, amelyet a mezőgazdasági termelés gyakorlatilag nem érint. Az extenzív gazdálkodás azonban egyre közelebb kerül a környezeti szempontból érzékenyebb és kevésbé termékeny területekhez. 2001-ben az EU rendeleteivel és politikáival összhangban Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programot indítottak. Míg a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv - az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap Garancia részlegével társfinanszírozásban - a 2004–2006 időszakra vonatkozóan számos olyan intézkedést tartalmaz, amelyek a természeti erőforrások fenntartható használatát, a biológiai sokféleség megőrzését, valamint a táj megőrzését segítik elő, addig az AVOP intézkedései a környezetvédelmi szempontokat veszik figyelembe.

1.8.1.3. Termelési struktúra

2002-ben az agrártermelés 52%-át a növénytermesztés, 48%-át az állattenyésztés adta. A termelés volumene 1990 és 2002 között 30%-kal csökkent.

A növénytermesztés szerkezetét illetően, a termőterületek 60%-án gabonaféléket termelnek. A termőterületek hasznosításának másik jelentős csoportját az ipari növények (főként a cukorrépa és a napraforgó) alkotják. A gyümölcs- és szőlőültetvények területe 97 500, illetve 91 000 hektár. A gyümölcsösök kor- és fajta szerinti összetétele elavult, a gyümölcsösök fele, és a szőlőültetvények 73%-a 10 hektár alatti. A szőlőtermelés elsősorban a jó minőségű, és az exportpiacokra szánt „márkázott” borok előállítására irányul.

Az állattenyésztésben a legfontosabb ágazatok a szarvasmarha-, a sertés- és a baromfitenyésztés. Az elmúlt évtizedben az állatállomány nagysága mindegyik ágazatban jelentősen csökkent. Az állománysűrűség (a 100 hektár mezőgazdasági földterületre jutó állatok száma) jelentősen elmarad az EU-átlagtól, különösen a szarvasmarha (13,9 db, EU: 60,4 db) és a juh (15,5 db, EU: 71,9 db) esetében.

1.8.1.4. Beruházások, a termelés műszaki-technológiai feltételei

Az utóbbi években a mezőgazdaság tőkehiánya a beruházások drasztikus visszaeséséhez vezetett, és a mezőgazdasági beruházások részaránya az 1990-es évek elején jellemző 8,7%-ról 2002-re 3%-ra esett vissza.

Az állattenyésztési kapacitás fele kihasználatlan. A használaton kívüli eszközök állaga leromlott, többségüket az új gazdálkodási struktúrában nem lehet használni. Az épületek átlagos kora 20–30 év, és az állattenyésztési célra épített új épületek aránya mindössze 2–5%. Ezért elengedhetetlen az állattenyésztés modernizációja, beleértve a környezetre, az állategészségügyre és az állatjólétre vonatkozó EU-szabványoknak megfelelő környezetbarát technológiák és eljárások bevezetését.

Az elavult eszközállomány, technológiai berendezések, gépek, valamint a ráfordítások alacsony szintje miatt a versenyképesség fokozatosan leromlott. A mezőgazdasági hozamok az egyébként kedvező adottságok ellenére is alacsonyak és ingadozóak. A legtöbb ágazatban a tőke megtérülés csupán 3–4%. A gyakori aszály miatt növekszik az öntözés iránti igény. Öntözési lehetőségek azonban csak a mezőgazdasági területek 4%-án állnak rendelkezésre, és ezeknek a területeknek is csupán a felét öntözik.

Hasonló tendencia figyelhető meg az agrárműszaki input területén is. 2001-ben a mezőgazdasági termőterületeken hektáronként 64,4 kg műtrágyát használtak fel, ami az 1990-es mennyiségnek csupán 62%-a. 1990 és 2000 között a termőtalaj javítására felhasznált trágya mennyisége 68%-kal csökkent. A jó minőségű biológiai alapok (vetőmag, szaporítóanyag, tenyészállatok) felhasználását főként a tökehiány, kisebb mértékben a szakértelem hiánya hátráltatja (főleg a magángazdaságokban).

1.8.1.5. A gazdálkodás szerkezete

A privatizációs program – amely magában foglalta az állami gazdaságok magánosítását és a termelőszövetkezetek tulajdonosi szerkezetének átalakítását is – következtében a termőterületek (ideértve a mezőgazdasági földterületeket, erdőket és halastavakat) 86–88%-a magántulajdonban van.

A mezőgazdasági üzemek mérete és tulajdonosi szerkezete rendkívül sokféle.

A mezőgazdasági üzemek többségét magángazdálkodók üzemeltetik a mezőgazdasági földterületek 40%-án. Az ilyen üzemek működési struktúrája kétpólusú. Csak kevés modern, nagy és közepes méretű magángazdaság működik elegendő tőkével, ezek az összes üzem kevesebb mint 8%-át teszik ki (76,7 ezer gazdaság). Velük párhuzamosan nagy számban léteznek nagyon kicsi, jellemzően saját fogyasztásra termelő gazdaságok (ezeknek csak 30%-a termel a piacra).

A termőföld nagyobb részét (60%) közel 8,4 ezer gazdasági egység hasznosítja (legtöbbjük részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság, kisebb számú szövetkezettel), 37%-uk 300 hektárnál nagyobb földterületen működik. Ezek a szervezetek a korábbi nagyüzemi gazdaságok jogutódjai, s többnyire bérelt földön gazdálkodnak.

A mezőgazdasági célra hasznosított földterület körülbelül 50%-a bérelt. A bérleti szerződések általában rövid távúak (átlagosan 3–5 évre szólnak).

A magángazdaságok nagyon kicsi átlagmérete miatt az együttműködés (a termelői szervezetek különféle formáinak létrehozásával) segíthetne a gazdasági méret, illetve a gazdaságilag életképes mezőgazdasági egységek számának növelésében. Az ágazat jövedelmezőségének fokozása, valamint a szőlő- és gyümölcsstermesztés versenyképességének növelése érdekében különösen a gyümölcs- és zöldségágazatban fontos a termelői csoportok létrehozása.

1.8.1.6. A mezőgazdasági népesség kor szerinti összetétele

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma jelentős mértékben, az 1990-es 693 ezer főről 2002-re 241 ezerre csökkent.

A fiatal generációk mezőgazdasági jelenléte mintegy 10 százalékponttal alacsonyabb, az idősebb munkavállalóké pedig 8–9 százalékponttal magasabb a többi ágazat átlagánál. A családi munkaerő kor szerinti összetétele tekintetében a 30 évnél fiatalabbak – az utánpótlás – részesedése csupán 5%, és az egyéni gazdaságokban dolgozók mintegy fele 50 évnél idősebb.

A korstruktúra javítását, illetve a mezőgazdasági termelés helyzetének megerősítését azok a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben, az EMOGA Garancia részlegének társfinanszírozásában megvalósuló intézkedések segíthetik elő, amelyek a fiatal gazdálkodók támogatására, és a főállású mezőgazdasági munkavállalók korengedményes nyugdíjazására irányulnak.

Meg kell jegyezni, hogy a főállású mezőgazdasági munkavállalók száma nem tükrözi a mezőgazdasági termelésben részt vevők teljes számát, ami megközelítőleg 2 millió főt jelent, akiknek igen nagy aránya – körülbelül 40%-a – nyugdíjas.

1.8.1.7. A mezőgazdasági népesség képzettség szerinti összetétele

2001-ben az egyéni gazdálkodók közel 30%-ának semmilyen mezőgazdasági végzettsége sem volt, 60%-uk alapfokú, 8%-uk középfokú végzettséggel rendelkezett, és kevesebb mint 2%-uknak volt szakirányú egyetemi vagy főiskolai végzettsége.

A szakképzés átlagos szintje megfelelő, bár még nem minden tekintetben alkalmazkodott a megváltozott gazdálkodási feltételekhez. Az egyéni gazdálkodóknak meglehetősen korlátozottak a közös agrárpolitikára, így például a közös piaci szervezetek támogatási rendszereire, a minőségi és termékkövetelményekre, a környezetvédelmi előírásokra, az állategészségügyre és az állatjólétre vonatkozó ismereteik. A gazdaságok irányításával, a termelés elemzésével és a termékek forgalmazásával kapcsolatos ismereteik sem kielégítők.

A versenyképes és fenntartható termeléshez szükséges alapvető követelmény a gazdák és a mezőgazdasági tevékenységekben részt vevő személyek képzettségének javítása.

1.8.1.8. Erdőgazdálkodás

Az erdőterület nagysága Magyarországon megközelítőleg 1,8 millió hektár, az ország területének 19%-a.

Az állami tulajdonban lévő erdők aránya 59%, szemben az EU-ban jellemző 21%-kal. Az erdőterület fennmaradó 41%-át birtokló magántulajdonosok száma megközelítőleg 250 ezer.

A magántulajdonú erdők területe az elmúlt években nőtt, ami nemcsak a privatizációnak köszönhető (700 ezer hektárnyi erdőterületet érintett), hanem az új erdőtelepítési programoknak is (évente körülbelül 8 ezer hektár, amit a hosszú távú erdősisítési programmal 15 ezer hektárra kívánnak növelni). A magánerdők átlagos területe nagyon kicsi. A fenntartható és hatékony erdőgazdálkodás érdekében ezért támogatni kell az erdőtulajdonosok társulásainak létrehozására irányuló törekvéseket.

A tényleges fakitermelés a meglévő feldolgozási lehetőségeknek csupán 80%-a, ami azt jelenti, hogy jelentős mennyiségű megújuló nyersanyag vagy energiaforrás marad kihasználatlanul. Az erdészeti termékek kitermelésének, feldolgozásának és forgalomba hozatalának ésszerűsítésére és javítására irányuló befektetések hozzájárulhatnak a gazdasági erőforrások eredményesebb felhasználásához. Az erdők használatának egy alternatív, ösztönzésre váró lehetősége az energetikai célú hasznosítás, ami összhangban van az Európai Unió prioritásaival.

1.8.1.9. Halászat

Magyarországon 140 ezer hektár természetes vízfelületen folyik regisztrált vízi halászati tevékenység. A halastavak területe ebből 28 ezer hektár. A halastavak túlnyomó többsége régebben létesült, gazdaságos hasznosításuk érdekében korszerűsítésre szorulnak.

2001-ben az összes haltermelés – beleértve a természetes vízi fogást is – 18 ezer tonna volt, ebből 12 ezer tonnát a halgazdaságok biztosítottak. A haltermelés 75%-át kistermelők adják.

Az étkezési céllal megtermelt hal alig 20%-át dolgozzák fel. A feldolgozóüzemek elavultak, nem felelnek meg a minőségi követelményeknek, az általuk előállított termékek minősége ingadozó.

1.8.2. Élelmiszer-feldolgozás

Az élelmiszerfeldolgozó-ipar a bruttó hozzáadott érték 3,4%-át állítja elő, és a belföldön előállított mezőgazdasági termékek és alapanyagok több mint 75%-át dolgozza fel.

Az élelmiszeripar az 1990-es években nagyon jól teljesített: a külkereskedelmi mérleg hosszú ideje pozitív.

Az élelmiszeripar fejlődése azonban egyenetlen: bizonyos ágazatoknak (ásványvíz és üdítőital, édesipar, növényi olaj, söripar, szeszes italok és dohány) előnyére vált a privatizáció, a vállalatok átszervezése, valamint a külföldi működőtőke jelentős mértékű beáramlása. Az ezekben az ágazatokban tevékenykedő, átlagosan 250 főnél nagyobb társaságok megközelítik vagy elérik az EU színvonalát.

Más, különösen a mezőgazdasági termeléshez közvetlenül kapcsolódó ágazatokban (hús, baromfi, tojás, tej, zöldség és gyümölcs, bor) a strukturális változások még nem zajlottak le. Az ezekben az ágazatokban tevékenykedő társaságok többsége a helyi és regionális piacokra termelő kis- és középvállalat. Annak érdekében, hogy képesek legyenek kielégíteni az EU élelmiszerbiztonságra, higiéniára és környezetvédelemre vonatkozó követelményeit, át kell alakulniuk és modernizálniuk kell a termelésüket. A gazdaságilag életképes vállalatok várhatóan hasznát tudják majd venni az e célra szánt EU-alapoknak.

1.8.3. A vidék helyzete

Az OECD kritériumai⁹ szerint Magyarország területének több mint 96%-a vidéki térségnek, 58%-a alapvetően vidéki térségnek minősül.

Az össznépesség 75%-a ilyen területeken él. Az alapvetően vidéki területeken élők részaránya (31%) háromszorosa az EU átlagának (körülbelül 10%). Az összlakosság 35%-a él községekben, és e népesség több mint egyötöde 1000 főnél kisebb településen. A magyar községek több mint fele ebbe a kategóriába tartozik.

A vidéki lakókörnyezet alapvetően egészséges, üdülési-rekreációs célokra alkalmas. Gazdag természeti, építészeti és történelmi öröksége, a helyi hagyományok, köztük a fennmaradt kézműipari hagyományok, jelentős értéket képviselnek. A minőségi élelmiszerek és a gasztronómiai hagyományok tovább növelik e területek idegenforgalmi vonzerejét.

Az energiaellátás és a hírközlés lehetőségei általában kielégítik a népesség igényeit. Más alapszolgáltatások azonban nem elég fejlettek, színvonaluk településtípusonként igen jelentős különbséget mutat. A legrosszabb helyzetben Észak-Magyarország és a Dél-Dunántúl kistelepülései, illetve Észak- és Dél-Alföld tanyái vannak. Közművekkel, szolgáltatásokkal és infrastruktúrával való ellátottságuk általában elmarad a nagyobb települések színvonalától, és különösen rosszak a közlekedési lehetőségek.

A mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó infrastruktúra (az egyéni gazdálkodók telephelyei, a gazdaságok úthálózata, a vízellátás és a csapadékelvezető létesítmények, korszerű trágyalidakok) jelentős fejlesztésre szorul.

Magyarországon a vidéki térségek demográfiai viszonyai kedvezőtlenebbek, mint a városias térségeké. A születési arány csökken, a népesség korstruktúrája kedvezőtlen, a kistelepülésekről jelentős a népesség elvándorlása, és magas a gazdaságilag inaktívak aránya (egyes mikrorégiókban a 70%-ot is eléri).

A munkanélküliség a falvakban 30%-kal, az 500 főnél kisebb településeken pedig kétszer magasabb az országos átlagnál. Legnehezebb helyzetben a szakképzetlenek, az idősebb munkavállalók és a hátrányos helyzetű csoportok (ideértve a roma népességet is) vannak.

1.9. A KÖRNYEZETVÉDELEM

Habár az elmúlt évtized a környezetvédelem tekintetében kedvező változásokat hozott Magyarországon, az Európai Unió színvonalának eléréséhez még további jelentős erőfeszítésekre van szükség, különös tekintettel a szennyvízre, az ivóvízre és a hulladéokra.

1.9.1. Légszennyezés

Az elmúlt évtizedben történt változások, az ipari termelés nagyarányú visszaesése, a gépjárműforgalom növekedése, az ólmozott benzin forgalmának beszüntetése stb. jelentős mértékben befolyásolták a levegő minőségét. A legtöbb hagyományos ipari szennyezőanyag

⁹ A terület népességének több mint 50%-a olyan vidéki településeken él, ahol a népsűrűség 120 fő/km²-nél kisebb.

kibocsátása számottevően csökkent, a közlekedési eredetűeké azonban nőtt, így a légszennyezés egyik legfőbb forrásává a közlekedés vált.

A három leggyakoribb és legnagyobb mennyiségben kibocsátott légszennyező anyag koncentrációja (kén-dioxid, nitrogén-oxidok és szilárd részecskék) hosszabb távon csökkenő tendenciát mutat. Magyarország levegőminősége nemzetközi összehasonlításban közepesnek mondható. Becslések szerint 2000-ben az összlakosság mintegy 40%-a élt szennyezett és közepesen szennyezett területeken.

1.9.2. Felszíni és felszín alatti vizek

Felszíni vizek

Magyarország területének 30%-át fenyegeti árvízveszély, mert az árvizek tetőzési szintje a korábbiakhoz képest az utóbbi években 1,5 métert emelkedett. Az árvízveszélynek kitett területeken 2,5 millió ember él. Az árvízvédelmi művek hossza 4000 km, amelynek 62,4%-a felel meg a biztonsági követelményeknek. Az árvíz különösen a Tisza mentén fekvő keleti régiókat veszélyezteti.

A fő vízfolyások felső szakasza felől érkező pusztító árvizek szintén hozzájárulnak az országhatáron túlról érkező szennyezések okozta károkhoz. Meg kell azonban jegyezni, hogy a felszíni vizek az országból való kilépéskor általában szennyezettebbek, mint a belépő szelvényekben, ezért a felszíni vizekre vonatkozóan megfelelő minőségellenőrzési politikára van szükség.

Az elmúlt években a belvíz- és árvízkárok közel 400 ezer hektár mezőgazdasági földterületet érintettek. Az áradások a népesség jelentős részének megélhetését, és főként az ország szegényebb területeinek termelő potenciálját veszélyeztetik.

Felszín alatti vizek

Az ivóvízellátás több mint 90%-át, és az ipari, öntözési és egyéb vízigényeknek is meghatározó részét a felszín alatti vizek biztosítják. Jelentős a termálvizek gyógyászati, illetve fűtési célú hasznosítása is. A mélyebb rétegvizek általában védettek. A felszín alatti vizek összességében jobb minőségi állapotban vannak, mint számos más európai országban. A felszíni eredetű szennyeződések azonban a felszín alatti vizek mintegy kétharmadát veszélyeztetik.

1.9.3. Talajvédelem

A szennyezett talaj kármentesítése

A múltbéli ipari és katonai tevékenység által öröklött talajszennyezés égető problémát jelent Magyarországon. Az Országos Környezeti Kármentesítési Program keretében végzett felmérés szerint jelenleg 30-40 ezerre tehető a potenciális szennyező források és szennyezett területek száma. Számos ipari szennyeződéssel érintett telephely tisztításra szorul. A Nemzeti Környezetvédelmi Program a következő kulcsfontosságú területek kármentesítését írja elő: uránbányák, a magyar és a volt szovjet katonai bázisok, illetve a Magyar Államvasutak Részvénytársaság tulajdonában lévő földterületek.

Termőföld

Magyarország területének 83%-a művelésre alkalmas. A talaj állapotát meghatározó fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságok jók, a talajkárosodás mértéke viszonylag alacsony, a talaj állapota jobb, mint számos nyugat-európai országban. A víz és szél okozta talajerózió azonban az ország területének 40%-át érinti. Ennek fő okai a mezőgazdaságban és erdészetben alkalmazott, nem megfelelő talajművelési technológiák, valamint az érzékenyebb területek földhasználati módja. A talajpusztulásra leginkább érzékeny területek Észak-Magyarországon és Dunántúlon találhatók. A savanyodás elsősorban a nyugat-dunántúli és az észak-magyarországi régióban, valamint az Alföld délkeleti részén, míg a másodlagos szikesedés az észak-alföldi régióban jelentkezik.

1.9.4. Természeti és táji értékek

A magyar táj az ország sajátos természetföldrajzi jellegzetességeinek köszönhetően rendkívül változatos, geológiai és felszíni értékei jelentősek, növény- és állatvilága gazdag. Magyarország természeti kincsei rendkívül értékes erőforrást jelentenek. Az ország területének viszonylag érintetlen hányada a teljes terület 15%-ára csökkent, az egykor összefüggő, egymással fokozatos átmenetet mutató élőhelyek pedig – a földhasználat következtében – erőteljesen feldarabolódtak.

1.9.5. A kommunális infrastruktúra hiányosságai

Ivóvíz

2000 végén a lakosság 98%-ának ivóvízellátását vezetékes rendszerről biztosították. A hálózatba bekötött lakások aránya 92%, ami megfelel az európai átlagnak. Regionális szinten azonban jelentős eltérések figyelhetők meg. A mennyiség tekintetében az ivóvízellátás mértéke megfelelő, de a minőségét illetően a szolgáltatott ivóvíz 42%-a nem felel meg az EU követelményeit átvevő új hazai szabályozásnak. A lakosság 27,4%-át érintik az egészséget károsító tényezők, különösen az Alföld arzén- és nitrát szennyeződése.

Csatornahálózat

Magyarország a csatornahálózat tekintetében lemaradással küzd. 2000 végén a közcsatornával ellátott lakások aránya 62,9%, a bekötött lakások aránya 51,4% volt, ami az EU átlagánál (65%) lényegesen alacsonyabb. Ráadásul a közműhálózat tekintélyes része elavult. A csatornázatlan területeken szennyvízderítőt használnak, amelyek körülbelül 90%-a nem megfelelő, illetve káros a környezetre.

Szennyvízkezelés

A jelenlegi helyzet távolról sem kielégítő. A legtöbb szennyvizet a közép-magyarországi régió, s ezen belül Budapest bocsátja ki. A főváros szennyvizének 60%-át tisztítatlanul vezetik a Dunába. Budapest mellett számos megyei jogú városnak is szüksége van a biológiai és/vagy a harmadik fokozatú szennyvíztisztítás bevezetésére, vagy a meglévő kapacitások bővítésére. Jelenleg az összegyűjtött szennyvíznek csupán 62%-a kerül biológiai tisztításra.

A kisfalvas területeken a magas beruházási költségek miatt sok esetben nem indokolt a regionális szennyvízkezelő rendszerekhez való csatlakozás. A 2000-nél kisebb lakos-egyenértékű településeken a helyi alternatív szennyvízkezelési módszerek alkalmazása lehet a legésszerűbb megoldás.

A lakossági közműellátottság (gáz, víz, szennyvíz) nagy területi különbségei az elmúlt tíz évben ugyan jelentősen mérséklődtek, de még mindig számottevőek.

Hulladék

2000-ben 68,7 millió tonna hulladék keletkezett, ami a tíz évvel korábbi évi 106 millió tonnához képest jelentős csökkenés. Mindez inkább a gazdasági visszaesés, mint a tudatos megelőző intézkedések következménye volt. A keletkező hulladék 5%-a veszélyes hulladék.

A nem veszélyes hulladéknak közel a fele a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban képződő, és döntő hányadában hasznosított hulladék. A nem veszélyes ipari hulladéknak azonban csak közel 30%-a hasznosul, több mint 60%-a lerakóba kerül. 1999-ben a települési szilárd hulladéknak több mint 90%-át gyűjtötték be. Ennek a mennyiségnek a túlnyomó többségét (83%) lerakták, 14%-át elégették és csupán 3%-át hasznosították újra. A közműszolgáltatások keretében 665 lerakó működik. A működő lerakók 85%-ának műszaki védelme elmarad az Európai Unió normáitól. A 15%-nyi megfelelő (többségében regionális jellegű) lerakó összességében 5,5 millió lakost szolgál ki. Ehhez járul a mintegy 2000-re becsült elhagyott, lezárt vagy illegális szemétklerakó. A népesség 4%-a által lakott 468 településen nincs szervezett hulladékgyűjtés. A települési szilárd hulladék energetikai célú hasznosítása az ország egyetlen hulladékegetőjében és a 8–10 hulladéklerakó helyen kialakított biogáz kinyerő és -hasznosító létesítményben történik.

A veszélyes hulladék 80%-át ártalmatlanítják, és csak 20%-át hasznosítják. A veszélyes hulladékok lerakására egyetlen általános gyűjtőkörű hulladéklerakó üzemel, 15 000 tonna éves kapacitással. Emellett 12 hulladéktároló és -lerakó működik. Magyarországon 13 legalább 1000 tonna/év kapacitású égetőmű üzemel. A kisebb égető berendezések jelentős része nem felel meg az Európai Unió környezetvédelmi követelményeinek.

1.10. A MÚLT TANULSÁGAI

Magyarország a többi új tagállamhoz hasonlóan nem építhet a Strukturális és Kohéziós Alapokkal kapcsolatos múltbéli tapasztalatokra. Ugyanakkor az EU előcsatlakozási eszközei – a Phare, a SAPARD és az ISPA – nagymértékben hozzájárultak az Alapok kezeléséhez szükséges közigazgatási struktúra és kapacitás kialakításához. Magyarország az utóbbi években számos, e tekintetben lényeges nemzeti és regionális szintű programot és eszközt valósított meg, illetve működtetett.

1.10.1. Előcsatlakozási eszközök

1.10.1.1. Phare-program

Áttekintés a regionális politika és a strukturális eszközök koordinációja területén Magyarországnak biztosított Phare támogatásokról

A Phare-program 1989-ben indult, melynek keretében 1990 és 2003 között Magyarország több mint 1,4 milliárd euró támogatásban részesült. 1997-ig a Phare főként a tervgazdaságról a piacgazdaságra való átalakulást támogató projektek finanszírozására koncentrált, 1993-tól az infrastrukturális befektetéseket részesítette támogatásban.

1997-ben a Phare tevékenysége jelentősen átalakult, és a bővítési folyamatot támogató pénzügyi eszközzé vált, amelynek két fő prioritása a következő volt:

- Intézményfejlesztés, azaz a tagjelölt országok gazdasági, társadalmi, szabályozási és közigazgatási kapacitásához elengedhetetlen struktúrák, stratégiák, humán erőforrás és vezetői készségek kifejlesztéséhez történő segítségnyújtás folyamata;
- Beruházás, azaz a közösségi joganyagnak (acquis) való megfeleléshez szükséges szabályozási infrastruktúra fejlesztésének folyamata, illetve a gazdasági és társadalmi kohéziót erősítő kísérleti intézkedések társfinanszírozása.

Mindkét prioritás támogatta Magyarország azon erőfeszítéseit, hogy felkészüljön a Strukturális és Kohéziós Alapok jövőbeni kezelésére és felhasználására.

Az 1998 óta létező átfogó intézményfejlesztési támogatás (évi 15 millió euró) célja, hogy létrehozza, illetve megerősítse a Strukturális és Kohéziós Alapok eredményes kezelését biztosító intézményi struktúrákat, és támogassa a programozási folyamatot. Magyarország a projektek megfelelő technikai előkészítéséhez is kap támogatást (15 millió euró a Phare-tól, 12 millió euró nemzeti forrásból). A Phare támogatások 2004-ben is segítik Magyarországot a Strukturális Alapok első szakaszának műveleteiben.

A beruházásokat illetően a 2002–2003-as időszakra kidolgoztak egy olyan programot, amelynek fő célja a Strukturális Alapok 1. célkitűzésének megközelítésével szorosabban összehangolt támogatás biztosítása. Ez a Phare és a kormány által közösen finanszírozott (87, illetve 68,49 millió euró), és a 2001 áprilisában kidolgozott előzetes Nemzeti Fejlesztési Terven alapuló program egy ERFA- és két ESZA-típusú intézkedés finanszírozását biztosítja. Ezen intézkedések célja a helyi fejlesztések, a tartós munkanélküliek (különösen a romák) munkaerőpiaci reintegrációjának, valamint az általános iskolák számítógépekkel való felszerelésének előmozdítása.

A program célja, hogy a közvetlen fejlesztő hatásokon túl, az intézményfejlesztés területén is komoly eredményeket érjen el, és különösen:

- lehetővé tegye az érintett kormányzati szervek és egyéb érintett szereplők számára, hogy tapasztalatokat szerezzenek a Strukturális Alapok hatékony felhasználásához szükséges programozási, végrehajtási és ellenőrzési tevékenységekben,
- a gazdasági és társadalmi kohéziós programok közös tervezése, végrehajtása és ellenőrzése által erősítse a partnerséget és a tárcaközi együttműködést, beleértve a vertikális (kormány–régió–önkormányzatok) és a horizontális partnerséget is (állami szervek, gazdasági és szociális partnerek),
- a Strukturális Alapok hasonló tevékenységeire való felkészülés keretében támogassa a társadalomból kirekesztettek, különösen a roma kisebbség esélyegyenlőségének általános érvényesítését a gazdasági és társadalmi kohézió támogatási keretén belül.

A program keretében támogatott intézkedések most lépnek a végrehajtási szakaszba, és 2006 végéig párhuzamosan fognak futni a Strukturális Alapok által társfinanszírozott intézkedésekkel.

Programtervezés

A Phare-programok szorosan kapcsolódtak a csatlakozással kapcsolatos követelményekhez, és valamennyi ágazatban jelentős előhaladást tettek lehetővé a közösségi joganyag elfogadása és harmonizálása terén.

A programok tervezése egyre inkább javul, a korábbi tapasztalatokat és tanulságokat a legtöbb esetben építő módon sikerült felhasználni. A legutóbbi követő értékelések többek között azt mutatják, hogy a regionális politika területén folytatott intézményfejlesztési projektek tervezése különösen jól sikerült. A projekttervezésben leggyakrabban a túlzottan nagyra törő célkitűzések, a teljesíthetetlen végrehajtási ütemtervek, és a rosszul meghatározott mutatószámok miatt merülnek fel nehézségek. A minisztériumok közötti koordináció a programozási és a végrehajtási szakaszban egyaránt problémás volt.

Abszorpciós kapacitás

1990-től 2002-ig összesen mintegy egymilliárd euró összegű Phare támogatást használtak fel. Magyarországon a Phare fokozatosan megoldotta az abszorpció és a szerződéskötések elmaradásának problémáját, ami a programokat 1997-ig jellemezte. Az 1998-tól kezdődően azonban a leszerződött összegek rendszeresen meghaladták a költségvetés 90%-át, és a 2000-es költségvetésben – az utolsó, amelynek tekintetében a szerződéskötési határidő lejárt – 97%-os kihasználtságot értek el.

Az általánosan jó teljesítmény ellenére, jelentősen javítani kell a közbeszerzések irányítását annak érdekében, hogy a projektek végrehajtása korábban megkezdődhessen. Az utóbbi időben tapasztalt fejlődés dacára a Phare-program esetében még mindig többnyire a szerződéskötési időszak lejárta előtti néhány hétben került sor a szerződéskötésre (két hónappal a határidő lejárta előtt a 2001-es költségvetés 34%-át még nem kötötték le). Az ilyen késedelmek miatt gyakran a folyósítási határidő meghosszabbítására van szükség, hogy a projektek hatékony végrehajtásához elegendő idő álljon rendelkezésre.

Irányítási kapacitás

Magyarországon a Phare-programok irányítása meglehetősen hatékony. Bár az alkalmazottak általában sikeresen megoldották a végrehajtás során felmerült nehézségeket, de az irányítás és végrehajtás területén tapasztalható létszámhiány nem ritkán késedelmet okoz a végrehajtásban.

A Phare irányításában részt vevő intézmények és azok alkalmazottai a szerzett tapasztalatok révén a Strukturális Alapok végrehajtási struktúrájának részévé válnak. Ezt a folyamatot óvatosan kell kezelni, különös tekintettel az alkalmazottak elhelyezésére ebben az átmeneti időszakban, amikor fokozatosan megszűnnek a Phare-programok, és helyüket a Strukturális Alapok veszik át.

Különös figyelmet kell fordítani a rendkívül bonyolult, túl sok ellenőrzési szintet tartalmazó kifizetési rendszerre, mivel az gyakran a vállalkozók lassú vagy késedelmes kifizetését eredményezi.

Ellenőrző rendszer

Magyarország közvetlen felelősséget vállalt a Phare-alapok ellenőrzésére, illetve arra, hogy azt egy decentralizált ellenőrző rendszerre fejleszti tovább. Ennek megvalósítása érdekében a Nemzeti Segélykoordinációs Titkárság Ellenőrző és Értékelő Osztálya irányításával dolgoznak a megfelelő stratégia kialakításán és a szükséges eljárások tervezésén. Mindazonáltal további erőfeszítéseket kell tenni annak biztosítására, hogy az ellenőrzést és az értékelést irányítási eszköznek tekintsék a rendszer egészében. Meg kell jegyezni, hogy a számítógépes ellenőrző rendszer (MEMOR) nem vált teljesen működőképpé, és ezáltal nem biztosított hatékony támogatást a Phare ellenőrzésére.

1.10.1.2. ISPA-program

2000-től a környezetvédelmi és a közlekedési beruházásokhoz az ISPA előcsatlakozási eszköz nyújt támogatást. A program – a Kohéziós Alapok előfutáraként – segítséget nyújt Magyarországnak az európai uniós szabványok és irányelvek átvételében, illetve az ország felkészülésében a Kohéziós Alapok jövőbeni alkalmazására. A 2000–2006 időszakra Magyarországnak nyújtott ISPA támogatás összege megközelítőleg 656 millió euró.

Programozás

Az ISPA programozását többé-kevésbé időben lezárták a magyar hatóságok. A programozási keretet a magyar hatóságok által megállapított és a Bizottsággal egyeztetett környezetvédelmi és közlekedési stratégiák alapján alakították ki. 2003 végén a Bizottság jóváhagyta a 2000–2006-ig terjedő időszakra szóló Magyarországnak szánt, megközelítőleg 656 millió euró összegű támogatást. Ezzel a Bizottság 37 projekt (beleértve 12 technikai segítségnyújtási projektet) támogatásáról döntött, ebből 11 a közlekedési ágazatot, 25 a környezetvédelmet, egy pedig mindkét ágazatot érintette.

Végrehajtás

A program végrehajtása meglehetősen lassúnak és nehézkesnek bizonyult, különösen a környezetvédelmi ágazatban. Bár a közlekedésen belül az útépitési ágazat - a labilis végrehajtási struktúra miatt - szintén nehézségekkel küzdött, az ISPA-projektek végrehajtása, különösen a vasúti közlekedés terén, megfelelőnek tekinthető. A környezetvédelmi ágazatban az ISPA-programok lassú megvalósításáért az elégtelen műszaki felkészültség és a rosszul összeállított pályázati anyagok okolhatók.

A Nemzeti ISPA Koordinátor szerepét a Miniszterelnöki Hivatal tölti be, míg az ISPA végrehajtó ügynökségének a Gazdasági és Közlekedési Minisztériumot és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumot jelölték ki. A két minisztérium feladata a projekt-meghatározás és projekt-előkészítés, együttműködésben a Nemzeti ISPA Koordinációs Hivatallal.

A végrehajtó ügynökségek mind a jó minőségirányítást, mind a projektek megfelelő végrehajtását illetően nehézségekbe ütköztek. Mindkét végrehajtó ügynökséget, különösen a környezetvédelmit, megfelelő műszaki és projekt menedzseri ismeretekkel rendelkező, szakképzett munkaerővel kell megerősíteni. Olyan mérnökökre van szükség, akik a műszaki tapasztalatokat gazdagítva, ellenőrizni tudják a projektek és pályázati anyagok minőségét.

Nyilvánvaló az is, hogy a végső kedvezményezettnek kijelölt hatóságokon vagy ügynökségeken belül meg kell erősíteni a végrehajtó egységeket annak érdekében, hogy képesek legyenek hatékonyan irányítani és ellenőrizni a projektek végrehajtásának valamennyi szakaszát, a szükséges tanulmányok elkészítésétől a projektek működéséig.

A döntéshozatali folyamat során előforduló felesleges késedelmek elkerülése érdekében elengedhetetlen továbbá a politikák közötti szoros belső koordináció és következetesség, illetve a minisztériumok közötti megfelelő koordináció biztosítása.

Kiterjesztett decentralizáció

A magyar hatóságok 2003 júliusában nyújtották be hivatalos kérelmüket a Bizottsághoz a kiterjesztett decentralizáció (EDIS) tekintetében.

Társfinanszírozás

Az ISPA magyarországi alkalmazásának fontos eleme a nemzetközi pénzügyi intézményekkel, így az Európai Beruházási Bankkal (EBB) való szoros együttműködés kialakítása. Így az a tény, hogy az Európai Beruházási Bank társfinanszírozta az összes ISPA-projektet, jelzi az ISPA-támogatások fellendítő hatását.

1.10.1.3. SAPARD

Programozás

A magyar SAPARD-programot 2000. október 18-án hagyta jóvá a Bizottság. A program két fő prioritása a mezőgazdaság és az élelmiszer feldolgozás versenyképességének fejlesztése, különös tekintettel a környezetvédelmi szempontokra és a vidéki területek alkalmazkodóképességének növelésére. A SAPARD révén Magyarország (2003-as árakon számítva) 40,9 millió euró összegű éves közösségi támogatásban részesül.

A program célkitűzései kilenc intézkedés révén fognak megvalósulni: 1) mezőgazdasági vállalkozásokkal kapcsolatos beruházások; 2) mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozása és értékesítése; 3) szakképzés fejlesztése; 4) az agrár-környezetvédelmet szolgáló intézkedés, kísérleti projektek; 5) termelői csoportok létrehozása; 6) falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki örökség védelme; 7) gazdasági tevékenységek diverzifikálása a változatos és alternatív jövedelmeket biztosító tevékenységek érdekében; 8) a vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása; 9) technikai segítségnyújtás.

Végrehajtás

Átfogó célkitűzéseivel összhangban, a SAPARD további célja a közösségi politikák és eszközök, különösen a Strukturális Alapok hatékony kezeléséhez elengedhetetlen közigazgatási struktúra kialakítása. A nemzeti végrehajtó és kifizető szervezetek végleges kialakítását és az uniós szabványoknak megfelelő akkreditálásukat követően, a Bizottság 2002. novemberi határozatában a SAPARD irányítását teljesen decentralizált alapon átruházta a magyar ügynökségekre. Ez a döntés a program kilenc intézkedéséből négyre vonatkozott, ami a SAPARD teljes költségvetésének 62%-át jelentette.

Az első ajánlatkérést 2002 szeptemberében tették közzé, amelyre több mint 1100 pályázat érkezett a SAPARD hivatalhoz. Ez váratlanul érte a nemzeti hatóságokat, különösen azért, mert viszonylag rövid idő állt rendelkezésre a pályázatok benyújtására. A pályázatok több mint fele a vidéki infrastruktúrára, 26,6%-a (a vártnál kevesebb) a mezőgazdasági üzemek beruházásaira, 21,6%-a pedig a feldolgozásra és értékesítésre vonatkozó intézkedéshez kapcsolódott. A mezőgazdasági üzemek befektetéseire vonatkozó intézkedés iránt mutatott korlátozott érdeklődés oka valószínűleg az, hogy ennél az intézkedésnél eredetileg viszonylag szigorú jogosultsági feltételeket írtak elő. A pályázók 51%-át vállalatok, 25%-át egyéni vállalkozók és 16%-át az önkormányzatok tették ki.

Abszorpció

A fenti intézkedések keretében 2003 októberéig 541 projektre tett kötelezettségvállalások elérték a 40 millió eurót (kizárólag a közösségi hozzájárulást tekintve), ami megközelítőleg egy éves közösségi SAPARD-hozzájárulásnak felel meg. A 2000–2003-ra biztosított közösségi támogatás maradéktalan felhasználása érdekében Magyarországnak legalább 120 millió euró összegű további kötelezettségvállalást kell tennie a SAPARD keretében.

A magyar SAPARD-programot eddig kétszer módosították: először 2002 novemberében, főként abból a célból, hogy megfeleljen a véglegesen kialakított és akkreditált SAPARD-hivatalnak, másodszor 2003 augusztusában a program végrehajtásának első eredményeiből származó tapasztalatok figyelembevételével, illetve az intézkedések hatókörének növelése céljából (különös tekintettel a mezőgazdasági üzemekkel kapcsolatos befektetésekre).

A SAPARD a támogatott beruházások mennyiségének növelésén túl fontos szerepet játszik az európai uniós szabványoknak megfelelő igazgatási és ellenőrzési rendszer kialakításában. E rendszerek célja a közösségi joganyag (*acquis communautaire*) átvételének elősegítése valamennyi közösségi pénzügyi forrásokkal dolgozó eszköz tekintetében, különösen a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés területén.

1.10.1.4. E-EURÓPA+

Programozás

Az e-Európa Cselekvési Terv (beleértve a tagjelölt országokra vonatkozó e-Európa 2003-at) az Európai Unió kezdeményezéseként jött létre, célja a tudásalapú gazdaság megteremtése. Az e-Európa 2003 program négy célkitűzésből áll, amelyek az alapvető infrastruktúra fejlesztésétől a közszolgáltatásokhoz való elektronikus hozzáférés javításáig terjednek. Mivel Magyarországon az alapvető távközlési infrastruktúra elfogadható szintű, Magyarország esetében az e-Európa 2003 programban való részvétel más területekre összpontosult: az e-kereskedelem, az on-line kormányzati szolgáltatások, azaz a közszolgáltatásokhoz való elektronikus hozzáférés, illetve a globális hálózatokra vonatkozó európai digitális tartalom felgyorsítására irányuló programok bevezetésére. A legtöbb tevékenységet az utóbbi két területen végezték.

Végrehajtás

Az e-Európa programok nem részesülnek közösségi pénzügyi támogatásban, ezért finanszírozásuk a tagállamok költségvetéséből történik. Az Európai Unió know-how-val járul hozzá a programokhoz.

Az önkormányzatok 60%-a nyújtott be tervet a számítógépes infrastruktúra vagy az Internet-hozzáférés kiépítésére. A Széchenyi Terv két programot ajánlott a KKV-k számára, és a pályázati felhívásokra több mint 700 pályázat érkezett.

A folytatás

Magyarország 2004-ben csatlakozik az e-Európa 2005 programhoz, amelynek célja az információs társadalom kiszélesítése. Ezt a célt az e-üzletviteli alkalmazások támogatásával és kibővítésével, illetve az e-kormányzati szolgáltatások használatának ösztönzésével kívánják elérni. Az e-Európa 2003 programban foglaltakhoz hasonló tevékenységekre a Strukturális Alapok is támogatást nyújtanak.

1.10.2. Nemzeti eszközök

1.10.2.1. Széchenyi-terv

Az úgynevezett Széchenyi-tervet, amely egy középtávú (2001–2006) gazdaságfejlesztő program, a magyar kormány 2001 elején fogadta el. A program célja a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének javítása, a gyors és kiegyensúlyozott gazdasági növekedés biztosítása, és Magyarország felkészítése az európai uniós csatlakozásra.

A program fő területei a következők: vállalkozásfejlesztés, lakásépítés, idegenforgalom, kutatás-fejlesztés és innováció, az információs társadalom fejlesztése, energiatakarékosság, közlekedési infrastruktúra, valamint regionális gazdaságfejlesztés.

2003 elején elindult a Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program. Ez egy új típusú, középtávú (2003–2006), összetett fejlesztési program, amely egyetlen programban egyesíti az adópolitikát érintő kérdéseket, a hitelrendszereket, a pályázásra és a nyilvánosságra vonatkozó rendelkezéseket. A Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program egyes intézkedéseit 2004-től a Strukturális Alapok társfinanszírozásában valósítják meg.

Eredmények és hatások

A Széchenyi-terv végrehajtásának első évében (2001) a magyar kormány értékelése szerint elért eredményeket és hatásokat az alábbi 13. táblázat tartalmazza:

13. táblázat: a Széchenyi-terv egyedi programjainak eredményei (2001):

Program	Kiválasztott projektek száma	Összes odaítélt támogatás (milliárd HUF)	Összes odaítélt támogatás (millió euró ¹⁰)	Összes beruházás (milliárd HUF)	Összes beruházás (millió euró)	Új munkahelyek száma
Energiatakarékossági program	1 459	0,99	4	3,43	14	–
Aktív foglalkoztatási célok	30	1,33	5	–	–	–
Lakásépítési program	174	14,87	59	20,93	82	–
Regionális gazdaságfejlesztési program	43	1,28	5	7,18	28	4 256
Idegenforgalom-fejlesztési program	831	21,58	85	94,58	372	2 288
Vállalkozásfejlesztési program	770	14,88	58	150,95	594	15 055
Összesen	3 307	54,93	216	277,05	1 090	21 599

A beruházások mintegy 90%-át az idegenforgalom- és a vállalkozásfejlesztési program eredményezte. A vállalkozásfejlesztési program segítségével sikerült messze a legtöbb új munkahelyet teremteni.

14. táblázat: Regionális eloszlás (2001):

	Dunántúl	Budapest	A Dunától keletre fekvő területek	Összesen
Kiválasztott projektek száma	1 500	433	1 374	3 307
Odaítélt támogatás (milliárd Ft)	24,32	5,84	24,84	55,0
Összes beruházás (milliárd Ft)	131,61	55,67	89,69	276,97
Új munkahelyek száma	10 067	1 289	10 466	21 822

¹⁰ 1 euró = 254 HUF (2003.10.10.).

A Széchenyi-terv célja a Magyarországon belüli belső egyenlőtlenségek csökkentése. Amint a fenti táblázatból kitűnik, ezt a célt csak részben sikerült megvalósítani, mivel a két legsikeresebb pályázó Budapest és Pest megye volt. Hasonlóképpen, a beruházások 25%-át Budapest nyerte el, míg e tekintetben a Dunántúl részesedése 47%, az ország keleti részéé pedig 32% volt. Közel 22 ezer új munkahelyet teremtettek, ennek 6%-át Budapesten, 46%-át a Dunántúl térségében és 48%-át az ország keleti részében.

A Széchenyi-terv tapasztalatai

A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal felmérte a Széchenyi-terv irányításának és végrehajtásának erősségeit és fogyatékoságait. E szerint a terv fő erősségei a következők:

- a nyilvános ajánlati felhívások kiírásának és kezelésének folyamatában szerzett megfelelő tapasztalatok,
- a Strukturális Alapok támogatásaira potenciálisan pályázók által a megvalósítható pályázatok készítésében szerzett hasznos tapasztalatok.

A legjelentősebb gyenge pontok a következők:

- a mutatószámok hiánya miatt egyetlen szinten sem megfelelő a programtervezés,
- a programozási és a végrehajtási folyamat nehezen átlátható, aminek oka, hogy nincsenek egyértelműen meghatározott miniszteri felelősségek, illetve a felelős minisztériumon (Gazdasági Minisztérium) belül nincs a Széchenyi-tervért felelős testület, amelynek feladata a programműködés irányításának és koordinációjának a biztosítása,
- a megbízható adatszolgáltatás hiánya (szintén a mutatószámok hiánya miatt),
- nem megfelelő ellenőrző rendszer, ami miatt a kármegelőzés és -rendezés hatékonysága korlátozott.

A Széchenyi-terv nem kapcsolódott össze az előcsatlakozási eszközök által társfinanszírozott programokkal. Emiatt a megfelelő koordinációt és együttműködést nélkülöző programozási gyakorlatok és végrehajtási rendszerek jöttek létre.

1.10.2.2. Nemzeti regionális politika

Magyarország regionális politikájának alapja az 1999-ben módosított, *a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény*, illetve a Parlament által 1998-ban jóváhagyott Országos Területfejlesztési Konceptió. Ezek a jogszabályok a meglévő megyék (NUTS III. szint) mellett bevezették a statisztikai és tervezési régiók (NUTS II. szint), valamint a kistérségek fogalmát (NUTS IV. szint). Erre alapozva a Phare „Gazdasági és Társadalmi Kohézió” programjainak támogatásával létrejöttek a *regionális fejlesztési tanácsok* és a *regionális fejlesztési ügynökségek*. Irányításuk alatt megkezdődött a regionális fejlesztési tervek kidolgozása, melynek során lehetőség a regionális partnerkapcsolatok kialakítására.

A kedvezményezett térségek meghatározásának szempontjait és az erőforrások régiók, megyék és kistérségek szerinti elosztását a *24/2001. országgyűlési határozat* tovább pontosította: három **komplex mutatószám** alkalmazásával a **hátrányos helyzetű kistérségek három különböző típusát** határozza meg, amelyek tekintetében leginkább helyénvaló a regionális fejlesztési politika alkalmazása:

- összetett társadalmi-gazdasági hátrányokkal küzdő kistérségek;
- ipari szerkezetváltásra váró kistérségek;

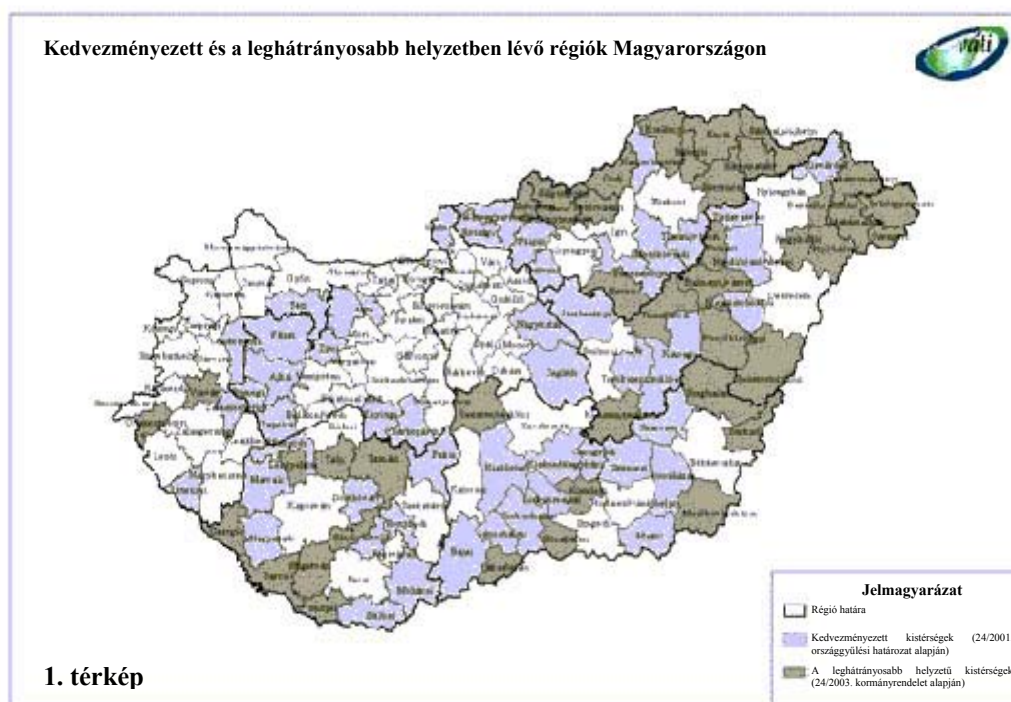
- agrár- és vidékfejlesztést igénylő kistérségek;

A 24/2001. országgyűlési határozat alapján a területfejlesztés kedvezményezett térségeinek jegyzékéről szóló 91/2001. (VI. 15.) kormányrendelet **94 kistérséget** sorol fel, amelyek a fent említett három kategória valamelyikébe tartoznak.

A regionális politika közvetlen eszközeinek rendelkezésére álló **keretösszegek** régiók vagy megyék szerinti allokálása objektív kritériumokon alapul (a hátrányos helyzetű kistérségek népességének aránya egy adott régió/megyén belül, a régió/megye össznépessége, a régió/megye egy főre számított GDP-je).

A kormány által 2003. március 4-én elfogadott 24/2003. kormányrendelet a fenti kategóriákon belül további megkülönböztetéseket vezetett be, melyek segítségével meghatározták a leghátrányosabb társadalmi-gazdasági helyzetben lévő 42 kistérséget. E rendszer (amelyet a 4. ábra szemléltet) létrehozásának célja, hogy lehetővé tegye a kormányzati regionális politika által biztosított erőforrások célzottabb elosztását, illetve hogy állami támogatást nyújtson egyes helyi infrastrukturális projektekhez.

4. ábra: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek a 24/2001. országgyűlési határozat és a 24/2003. kormányrendelet értelmében:

Átfogó jellegéből adódóan a regionális fejlesztésre vonatkozó pénzügyi eszközök rendszere magában foglalja a legtöbb szakminisztériumot. A 'közvetlen' eszközökön túl indirekt intézkedések alkalmazására is sor került.

A 'közvetlen' eszközök célja a regionális fejlesztéspolitika végrehajtásának elősegítése.

Ez a regionális fejlesztésért felelős miniszter közvetlen ellenőrzése alatt a következő intézkedéseket foglalja magában:

- Területfejlesztési Célelőirányzat (TFC),
- Térség- és Településfelzárkóztatási Célelőirányzat (TTFC), 2003-tól,
- Kistérségi Támogatási Alap (KITA),
- Vállalkozói Övezetek Támogatásának Célelőirányzata (VÖCE),

illetve az önkormányzatokat érintő kérdésekben felelős Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó közvetlen intézkedéseket:

- Területi Kiegyenlítő Keret (TEKI),
- Céljellegű Decentralizált Keret (CÉDE).

15. táblázat: A regionális fejlesztéspolitika 'közvetlen' eszközeire vonatkozó keretösszegek

Pénzügyi eszköz	1998 Mrd HUF	1999 Mrd HUF	2000 Mrd HUF	2001 Mrd HUF	2002 Mrd HUF	2003 Mrd HUF
TFC	10 801,5	11 600	11 033,6	15 768,5	19 268,5	7 600,1
TTFC						12 000
KITA						2 000
VÖCE						1 000
TEKI	9 000	1 000	10 900	10 573	10 573	10 573
CÉDE	4 000	6 000	6 540	6 300	6 300	6 300
Összesen (Mrd HUF)	23 801,5	18 600	28 473,6	32 641,5	36 141,5	39 473,1
Összesen (M euró)	93,7	73,2	112,1	128,6	142,3	155,4

A **Területfejlesztési Célelőirányzatot (TFC)** a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény hozta létre. 1996-tól a támogatást fokozatosan a megyék szintjére decentralizálták, 2001-től kezdődően a támogatások felhasználásában a regionális szint kapott kulcsszerepet. A Phare-on keresztül biztosított uniós támogatással párhuzamosan (Gazdasági és Társadalmi Kohézió) a TFC támogatja az úgynevezett „tükörrégiók támogatási rendszerét”. A TFC támogatást nyújt a vállalkozásokkal kapcsolatos infrastrukturális és munkahelyteremtő beruházásokhoz, a humán erőforrások és a helyi közösségek fejlesztéséhez, illetve az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek részére.

A **Területi Kiegyenlítő Keret (TEKI)** és a **Céljellegű Decentralizált Keret (CÉDE)**, amelyeket megyei szintre decentralizáltak, elsősorban az önkormányzatok közösségi infrastrukturális fejlesztéseikhez nyújt pénzügyi támogatást.

Ezen kívül egyes ágazati politikák keretében a regionális fejlesztés indirekt eszközeit is igénybe lehet venni, többek között:

- különböző regionális adókedvezmények,
- kiegészítő támogatás hét elmaradott megyében (ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a nemzeti átlag 70%-át)
- kiegészítő támogatás hátrányos helyzetű kistérségek számára.

A regionális fejlesztési politika eszközeinek eredményei

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy az elmaradott régiók többsége nem tudott felzárkózni az ország dinamikusabban fejlődő régióihoz. Bár a leghátrányosabb helyzetű régiókban a regionális politika eszközei hozzájárultak a helyzet további romlásának megakadályozásához, a munkanélküliségi ráta, az egy főre jutó GDP és más mutatók nem jeleznek jelentős javulást.

A regionális fejlesztés céljára nyújtott kiegészítő pénzügyi támogatások hatása csak egy bizonyos idő elteltével válik érezhetővé. E megnövelt pénzügyi juttatásokon keresztül számos jelentős infrastrukturális beruházást valósítottak meg, amelyek a gazdasági növekedés fontos előfeltételei.

Központi, regionális és megyei szinten a különböző szervek, mint például a Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht. (VÁTI Kht.) és a regionális fejlesztési ügynökségek az elmúlt években tapasztalatokat gyűjthettek a decentralizált alapok kezelésében, valamint a Phare által társfinanszírozott hasonló programok és projektek terén. Ugyanakkor a régiók politikai és közigazgatási gyengeségei, valamint a decentralizációról folyó vitából eredő bizonytalanság egyaránt negatívan befolyásolták Magyarország regionális politikáját. A különböző minisztériumok hatáskörében létrehozott, négy különálló közigazgatási szintet (önkormányzatok, kistérségek, megyék és régiók) megcélzó pénzügyi eszközök nagy száma tükrözi ezt a bizonytalanságot. Egy átlátható és hatékony rendszer csak ezen eszközök felülvizsgálata által valósulhat meg. A minisztériumok közötti koordináció hiánya miatt a nemzeti és regionális szintű programok kidolgozása egymással párhuzamosan, a létező ágazati és regionális politikák és eszközök alkalmazása nélkül történt.

A magyar kormány a közigazgatás és az önkormányzati rendszer reformjával együtt meg kívánja reformálni a regionális fejlesztés intézményrendszerét. Az elsődleges cél a regionális és a kistérségi szintek megerősítése. A reform további célja, hogy csökkentse a rendelkezésre álló pénzügyi eszközök nagy számát, és egy hatékonyabb, átláthatóbb rendszert hozzon létre a támogatások decentralizált kezelésére.

1.10.3. Következtetések

Az előcsatlakozási eszközök alkalmazása során szerzett tapasztalatok értékelésekor megállapítható, hogy e támogatási eszközök alkalmazása és programozása során számos hiányosság vált nyilvánvalóvá, amelyekkel a Strukturális Alapok eredményesebb felhasználása érdekében foglalkozni kell. Ezek közé tartozik a humán erőforrások hatékonyabb kezelése, beleértve a széles körű képzést, a minisztériumok közötti koordináció erősítése, a potenciális pályázói kapacitások erősítése, a jól működő ellenőrző rendszerek kialakítása, és a kifizetési eljárások egyszerűsítése.

Bár a Phare tekintetében a 2003. év az utolsó programozási év, a Phare által társfinanszírozott tevékenységek folytatódni fognak, különösen a Gazdasági és Társadalmi Kohézió területén. Ez pozitív tényként értékelhető, mivel a Phare-támogatások segítségével hatékonyan áthidalható az az időszak, amíg a Strukturális Alapokból történő kifizetések el nem kezdődnek. Mindazonáltal a magyar hatóságoknak hatékony koordinációs mechanizmusokat kell kialakítani, hogy elkerüljék a támogatott tevékenységek közötti átfedéseket, illetve hogy a kedvezményezettek számára biztosítsák az átláthatóságot. Ebben az átmeneti időszakban különös figyelmet kell fordítani a humán erőforrásokra, elegendő számú és megfelelően képzett személyzetet kell alkalmazni, így biztosítva mind a Phare-támogatások, mind a Strukturális Alapok eredményes és hatékony irányítását.

Ami a nemzeti eszközöket illeti, a Széchenyi-terv alkalmazásából a következő tanulságokat lehet levonni a Strukturális Alapok kezelésére vonatkozóan:

- A kezdetekkor egyértelműen meg kell határozni a miniszteri feladatokat és a koordinációs rendszereket.
- Sokkal átláthatóbbá kell tenni a programozási és a végrehajtási folyamatot. Tökéletes összhangot kell biztosítani az uniós és a nemzeti politikák és eszközök között, és ezeket hatékonyan kell kezelni.
- Gondosan meg kell határozni a mutatószámokat, és a hasonló programok végrehajtásának ellenőrzésére hatékony számítógépes ellenőrzőrendszert kell létrehozni.

Az előcsatlakozási eszközök és a nemzeti (ágazati és regionális) eszközök programozásakor és alkalmazásakor az egyik legnagyobb hiba a konzisztencia hiánya volt. Ezt jól szemléltet az a tény, hogy nem sikerült hatékony irányítási struktúrákat kialakítani, és nem valósult meg a minisztériumok közötti hatékony koordináció. A régiók tartósan gyenge politikai és közigazgatási pozíciója mellett a különböző szervek által központilag és helyileg kezelt regionális politikai eszközök nagy száma tovább fokozta a strukturális politikák egész rendszerének átláthatatlanságát, ezáltal csökkentve a hatékonyságot. Ezért döntő fontosságú a nemzeti regionális politikai eszközök korszerűsítése, ezek beépítése az átfogó nemzeti fejlesztés tervezésébe, illetve a regionális és helyi szintű közigazgatási kapacitás növelése.

A Közösségi Támogatási Keretre (2004–2006) való felkészülés során a Bizottság, illetve Magyarország azt tűzte ki célul, hogy hatékony és átlátható programszerkezetet hozzon létre, amit az operatív programok korlátozott száma és az intervenciós területek egyértelmű meghatározása is jelez. Nagy hangsúlyt kapott a megfelelő mutatószámok kidolgozása és az Alapok kezelésének hatékony ellenőrzését szolgáló számítógépes rendszer kiépítése. A minisztériumok között új koordinációs mechanizmusokat alakítottak ki, amelyeket e dokumentum vonatkozó fejezete részletesen tárgyal. A fent említett gyengeségek tudatában rendkívül fontos, hogy a magyar hatóságok az alkalmazási időszak egészében, országos és regionális szinten is biztosítsák a Strukturális és Kohéziós Alapok, valamint a nemzeti politikai eszközök között szükséges összhangot.

2. A KTK STRATÉGIÁJA ÉS PRIORITÁSAI

2.1. SWOT-ELEMZÉS

A SWOT-elemzés Magyarország jelenlegi társadalmi és gazdasági helyzetének elemzésével összegzi azokat a tényezőket, amelyek alapján megfogalmazzák a célkitűzéseket, a fejlesztési stratégiát és a prioritásokat. Magyarország erősségeit, gyengeségeit és lehetőségeit, illetve az országot fenyegető veszélyeket az alábbi táblázatok foglalják össze.

A legfontosabb erősségek és gyengeségek

Erősségek	Gyengeségek
<i>Gazdaságfejlesztés</i>	
• Gazdasági és politikai stabilitás • Kedvező földrajzi fekvés • Erős integráció az európai gazdaságba • Nemzetközileg erősen integrálódott feldolgozóipari nagyvállalatok • Előrehaladott ipari szerkezetváltás • Befejezett privatizáció • Növekvő szolgáltatási ágazat • Megfelelő földterület a fejlesztésekhez • Jó minőségű üzleti alpinfrastruktúra • Magasan képzett munkaerő Budapesten és Nyugat-Magyarországon • Gazdag természeti és kulturális örökség (a világörökség részét képező nevezetességek, várak, nemzeti parkok, az egészségturizmusnak kedvező gyógy- és termálfürdők) • Budapest és Balaton nemzetközi összehasonlításban is kivételes idegenforgalmi adottságai	• A külföldi tőke fejlettebb térségekben való összpontosulása, ami növeli a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket • Kevés technológiai- és tudástranszfer a külföldi vállalatoktól • A beruházások hiánya miatti technológiai szakadék, jelentős a teljesítmény-különbség a külföldi és hazai vállalatok, különösen a KKV-k között • Az üzleti környezet változékonysága gátolja a hazai beruházásokat, ami a multinacionális vállalatokat a termelési inputok behozatalára kényszeríti • Helyi szinten alacsony hozzáadott-érték képződik • A KKV-k nehezen férnek hozzá az üzleti szolgáltatásokhoz • A vezetői készségek és a marketing ismeretek hiánya a KKV szektorban • A KKV-k nincsenek felkészülve a szigorúbb környezetvédelmi szabályozásra • Az idegenforgalom erős területi koncentrációja • A népszerű turisztikai lehetőségek alacsony kihasználtsága a szezonon kívül • A fő idegenforgalmi célpontokon kívüli létesítmények és szolgáltatások mennyisége és minősége nem kielégítő • A vendégek keveset költenek, tartózkodási idejük rövid • Szakképzettségi hiányok az idegenforgalomban • Az információs társadalom és az internet-használat alacsony szintű fejlettsége • Az üzleti szoftverek és a számítógépes alkalmazások elégtelen használata • Az üzleti és kulturális tartalomszolgáltatás nem kielégítő színvonala

<i>Mezőgazdaság és vidékfejlesztés</i>	
• A természeti erőforrások által biztosított komparatív előnyök a mezőgazdasági termelésben • Jó minőségű, változatos faj és fajtaállomány (búza, kukorica/állatállomány) • Jelentősen átalakult mezőgazdaság • Kedvező természeti feltételek a kiváló minőségű termékek előállításához (bor, élelmiszer, zöldségfélék, különleges termények) • Magas szintű önellátás a legtöbb mezőgazdasági termék esetében • A mezőgazdasági termelés alacsony környezetterhelése • Kulturális örökség és hagyományok a kézműves iparban	• Elavult termelőeszközök és tőkehiány a mezőgazdaságban és az élelmiszer-feldolgozó KKV-knál • Hiányos együttműködés a mezőgazdasági termelés, beszerzés és értékesítés területén • A bérleti szerződések túlnyomórészt rövid lejáratúak • A termelőegységek túl kicsi mérete • A mezőgazdasági népesség kedvezőtlen korösszetétele • A gazdák nem megfelelő képzettsége és felkészültsége • Az erdőgazdasági társulások alacsony száma • A halászati létesítmények elavultak, a halfeldolgozás színvonala nem megfelelő • A vidéki térségek kedvezőtlen demográfiai és foglalkoztatási helyzete • Az alapvető vidéki lakossági szolgáltatások gyakran alacsony színvonala
<i>Regionális fejlesztés</i>	
• Az ország nagy részének (pl. Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl) sikeres integrációja az európai gazdasági térségbe • Budapest Közép-Európa egyik legdinamikusabban fejlődő és legvonzóbb pénzügyi, kereskedelmi, kulturális és idegenforgalmi központja • A fő közlekedési folyosók mentén gyorsan fejlődő övezetek az ország összes régiójában • Minden régióban található meghatározó szerepet betöltő, dinamikusan fejlődő városok • Még az elmaradottabb régiókban is vannak nagy hagyományokkal rendelkező egyetemek	• Nagy egyenlőtlenségek a főváros és az ország többi része, az ország keleti és nyugati része, illetve a régiókon belüli kistérségek között • Állandósult munkaerőpiaci feszültségek és alacsony területi mobilitás a közép-magyarországi, illetve nyugati régiók és az ország többi része között • A településhálózat túlságosan Budapest-központú, nincsenek európai léptékkel középváros nagyságú regionális központok • A fejletlen közlekedési infrastruktúra gátolja a régiókon átnyúló és a kistérségek közötti hatékony hálózatok kialakulását • Egyes térségekben a közösségi létesítmények hiányosak, a környezeti, emberi és vállalkozói potenciál nem kielégítő • A roma népesség területi koncentrációja • Korlátozott internet-ellátottság, a szélessávú internet-hozzáférés hiánya a nagyvárosokon kívül
<i>Technológia és innováció</i>	
• Nemzetközileg elismert, magas szintű kutatási hagyományok az egyetemeken • Jelentős eredmények a természettudományok, a műszaki tudományok és az orvostudomány terén • A nemzetközi vállalatok K+F tevékenységének Magyarországra telepítése • A kutatások szervesen illeszkednek a nemzetközi K+F hálózatokba (Hatodik Keretprogram)	• A K+F kiadások alacsony szintje • A K+F döntően állami finanszírozású • Elavult K+F infrastruktúra, a kutatói állomány öregedése • A vállalati innováció alacsony szintje • Az akadémiai K+F és a gazdaság közötti gyenge kapcsolatok; nem kielégítő „spin-off” tevékenység

<i>Közlekedési infrastruktúra</i>	
• Központi fekvés, számos közlekedési folyosó kereszteződésében • Kedvező topográfiai viszonyok • Jól szervezett helyi/távolsági tömegközlekedés	• Korlátozottan kiépített autópálya- és főútvonal-hálózat • Elavult vasúthálózat, a nagysebességű vasútvonalak hiánya • Gyenge repülőtéri kapacitás • Kiaknázatlan lehetőségek a folyami szállításban, kevés a dunai kikötő • A déli és keleti régiók nem kapcsolódnak megfelelően a budapesti és a nyugat-európai piacokhoz • Kistérségi szinten kiépítetlen és rossz minőségű alsóbbrendű közúthálózat
<i>Humán erőforrások</i>	
• Az EU-átlagnál alacsonyabb munkanélküliségi ráta • A felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának és arányának növekedése • Az uniós átlaggal megegyező GDP-arányos oktatási ráfordítások • Nagy hagyományokkal rendelkező felsőoktatási központok szinte valamennyi régióban, különösen Budapesten, illetve Dél- és Kelet-Magyarország nagyobb városaiban.	• A foglalkoztatási és az aktivitási ráta jelentős elmaradása az uniós szinttől, különösen a magas (tartós) munkanélküliséggel sújtott Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon • A munkaerő-kereslet és -kínálat eltérő képzettségi struktúrája • Nem kielégítő munkaerőpiaci kereslet és -kínálat • A gazdasági növekedés ellenére stagnáló foglalkoztatás • Az oktatás, a szakképzés és a munkaerőpiac között nincs megfelelő kapcsolat, a szakképzési kínálat nem elégíti ki a gazdasági igényeket • Az iskolarendszer nem képes kezelni a társadalmi egyenlőtlenségeket, és nem biztosít egyenlő esélyeket • Az oktatás fizikai infrastruktúrája szegényes, az óvodai és az általános iskolai oktatás infrastruktúrája különösen a fejletlen kistérségekben nem megfelelő • A felsőoktatási központok még nem alkalmazkodtak az új gazdaság követelményeihez.
<i>Szociális körülmények és esélyegyenlőség</i>	
• A nők viszonylag magas képzettségi szintje • A 3–6 éves gyermekek igen nagy arányú óvodai ellátottsága • Javuló szociális jogi szabályozás • Kiterjedt társadalombiztosítási rendszer • Kiterjedt gyermekgondozási segélyezési rendszer	• A romák és a többségi társadalom képzettségi szintje közötti szakadék • A roma lakosság rossz életkörülményei és egészségi állapota • A roma kisebbség nagy arányú munkanélkülisége és társadalmi kirekesztettsége • A nők horizontális és vertikális munkaerőpiaci szegregációja • Az esélyegyenlőségi politika alacsony hatékonysága • A családbarát politikák és a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek hiánya • Az egyes térségek között jelentős eltérések a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén

<i>Egészségügy</i>	
• Magas szintű egészségügyi szaktudás • 100 000 lakosra 362 orvos jut (hasonló az EU átlagához)	• A lakosság rossz egészségi állapota • Az egészségügyi rendszer alulfinanszírozottsága • A járóbeteg-ellátás alulfejlettsége • Az egészségügyi infrastruktúra elavultsága • Rossz munkafeltételek az egészségügyben
<i>Környezetvédelem</i>	
• Európai szinten is kimagasló biodiverzitás, a védett növény- és állatfajok nagy száma • Intézményesen védett természeti tájak • Természetes vízforrások gazdagsága (ásvány- és ivóvíz) • Kedvező feltételek a megújuló energiaforrások, különösen a biomassza és a geotermikus energia hasznosításához	• Az ipari övezetek és a városok magas légszennyezettsége • Az ivóvíz nem megfelelő minősége • A felszín alatti vizek romló minősége és csökkenő mennyisége • A felszíni vizek rossz minősége • Árvízveszély a keleti térségben, különösen a Tisza mentén • A szennyvíz és a hulladék kezelése nem mindenhol megoldott • A hulladéklerakók műszaki biztonsága nem megfelelő • Nagyfokú zajkibocsátás • A szennyezett földterületek nagy száma • A környezettudatos szemlélet hiánya • A megújuló energiaforrások elégtelen hasznosítása • Alacsony energiahatékonyság • Túlzott importfüggőség, az energiatakarékosság hiánya • Urbanizációs problémák: rendezetlen közterületek, lepusztult lakásállomány, a városközpontok funkcionális kiüresedése, a hátrányos helyzetű emberek és a környezeti problémák koncentrációja • Szub- és dezurbanizációs folyamatok, az egységes infrastrukturális fejlesztések hiánya, a környezetterhelés fokozódása, különösen Budapesten és agglomerációs övezetében

Lehetőségek és veszélyek

Lehetőségek	Veszélyek
• Szorosabb gazdasági kapcsolatok az EU tagállamaival • Magyarország nemzetközi megítélésének javulása az uniós csatlakozás révén • A keleti és déli térségek, illetve a külső határok mentén fekvő nagyobb városok gazdaság-stratégiai adottságainak felértékelődése; a külföldi befektetők fokozódó érdeklődése • A határon átnyúló együttműködés erősödése • A hazai KKV-k beépülése a nagyvállalatok ellátási láncába • Bővülő szolgáltatási szektor • A tudásintenzív iparágak növekvő súlya • A csúcstechnológiát alkalmazó iparágak gyors fejlődése • Környezetbarát technológiák alkalmazása • A hírközlési és informatikai ágazat fejlődése • Az információs technológiák gyorsabb terjedése iránti növekvő igény • A gazdasági és kulturális tartalomipar fejlesztése az információs társadalom terjedésének ösztönzése érdekében • Tájjellegű turisztikai termékek, gasztronómiai hagyományok • Növekvő kereslet a minőségi szolgáltatások és élelmiszerek iránt • A kulturális örökség fenntartható fejlesztése • A társadalmi kohézió és szolidaritás erősödése • A humán erőforrások hatékonyabb kihasználása • Kiterjedt vasúthálózat • A természeti örökség fokozott felértékelődése • A környezettudatosság erősödése • A biomassa és a geotermikus energia hasznosítása • Az egészségtudatosság javulása	• Kedvezőtlen külső makrogazdasági feltételek • A beruházásokat vonzó és megtartó képességek hiánya • A hazai KKV-k versenyképességének hiánya az egységes piacon • A szakképzett munkaerő elszívása, különösen a tudományos kutatás területén • Szélesedő digitális szakadék a társadalom egyes rétegei között • Erősödő regionális különbségek • Az idegenforgalom (látogatók száma) globális visszaesése csökkenti a turisztikai vonzerők iránti potenciális nemzetközi keresletet, illetve fokozza a versenyt a nemzetközi turisztikai piacon • A globális felmelegedés káros hatásai • Az átmenő forgalom növekedése miatt növekvő igények a közlekedési infrastruktúra terén • A közlekedési infrastruktúra összehangolatlan fejlesztése • A környezetet fenyegető, növekvő urbanizáció és motorizáció • A külföldi tőke a zöldmezős beruházásokat részesíti előnyben, miközben a hasznosítatlan, szennyezett barnaövezetek rontják a települési környezet minőségét • A társadalom elöregedése • Az egyenlőtlen fejlődés által okozott szegénységi kockázatok • Az alacsony státuszú városrészek további leromlása hozzájárul a szegregáció növekedéséhez; az oktatás és az egészségügy területén a különbségek kiéleződnek • A nem versenyképes mezőgazdasági termelés veszélyezteti a gazdálkodók életképességét • A vidéki térségek leszakadása

2.2. CÉLKITŰZÉSEK

Történelmi távlatból tekintve Magyarország társadalmi-gazdasági fejlettsége jelentősen lemaradt az EU tagállamaihoz képest. Az EU-15 átlagához viszonyított, vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó GDP-je az 1992-es 45%-os szintről 2001-re 52,5%-ra, 2002-re pedig 57%-ra emelkedett. Mint új tagállamnak, Magyarországnak – minden szinten a fokozott fejlődésre összpontosító – új irányelveket kell kidolgoznia annak érdekében, hogy **megközelítse az EU társadalmi-gazdasági fejlettségi szintjét**. Ezért a nemzeti stratégiának

mindenek előtt tartalmaznia kell a társadalmi-gazdasági fejlődés minden olyan elemét, amely hozzájárul a piacgazdaság kialakításához és ezzel egy időben mérsékli az EU-hoz viszonyított jövedelmi különbségeket. A KTK ezzel kapcsolatos célkitűzése, hogy kiegészítse és támogassa azokat a stratégiai intézkedéseket, amelyek hozzájárulnak a versenyképesebb és tudásalapú gazdaság fejlődéséhez, valamint az intézményi kapacitás bővítéséhez. A KTK ugyanakkor arra is törekszik, hogy a 2000. márciusi lisszaboni csúcstalálkozón meghatározott célkitűzésekkel összhangban előmozdítsa egy befogadóbb és összetartóbb társadalom kialakulását. Ezért a KTK **általános célkitűzése**, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés minél inkább megközelítse az EU szintjét.

A társadalmi-gazdasági fejlődés konvergencia kritériumainak teljesítéséhez tartós és dinamikus gazdasági növekedésre van szükség. A KTK **első specifikus célkitűzése** ezért a **versenyképesebb gazdaság kialakítása**, amelynek keretében a vállalatok számára – beleértve a mezőgazdaságban működő vállalkozásokat is – lehetővé válik, hogy növeljék hatékonyságukat és fejlesszék a magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységeiket. E cél elérése érdekében egyrészt javítani kell a vállalatok növekedési feltételeit biztosító üzleti környezetet, másrészt támogatni kell a vállalatok modernizálását célzó olyan beruházásokat, amelyek révén javítani tudják termelékenységüket. A versenyképesség növelésében fontos szerepet kap a modern technológiák növekvő felhasználása – beleértve az informatikai és a hírközlési technológiákat is –, illetve az innovációt támogató vállalkozói és tudományos ismeretek fokozott alkalmazása. A stabil gazdasági növekedésben betöltött fontos szerepük miatt a KTK-ban különös figyelmet kell fordítani a kis- és középvállalkozások fejlesztésére.

A gazdasági versenyképesség növelése mellett a KTK **második specifikus célkitűzését** a **humán erőforrások jobb kihasználása** képezi. A magyar munkaerő számára ezért több humánerőforrás-fejlesztési lehetőséget kell biztosítani. Nagyobb figyelmet kell szentelni különösen az aktív munkaerőpiaci politikák fokozott fejlesztésének, valamint az olyan készségek és ismeretek elsajátításának, amelyek az új gazdaság fokozódó versenyhelyzetével összhangban hatékonyabban elégítik ki a strukturális átalakuláson átmenő munkaerőpiac szükségleteit. Ezzel egy időben, egy befogadóbb társadalom kialakításának elősegítése és a humán kapacitások jobb kihasználása érdekében prioritást kell adni a nagyszámú munkavállalási korú inaktív és társadalomból kirekesztettek (beleértve a roma kisebbséget is) mobilizálásának. Tágabb szinten megfogalmazandó célkitűzés a magyarországi humánerőforrás-kapacitás fejlesztése, valamint a szociális és egészségügyi szolgáltatások és infrastruktúra javítása. Ebben az összefüggésben különösen fontos, hogy az oktatási és szakképzési rendszer jobban tudjon alkalmazkodni a munkaerőpiaci követelményekhez. Ennek érdekében ki kell alakítani az egész életen át tartó tanulás átfogó keretrendszerét, amelynek az Európai Foglalkoztatási Stratégiával összhangban az a célja, hogy előmozdítsa a magyar munkaerő fejlesztését, és felszínre hozza a benne rejlő lehetőségeket annak érdekében, hogy könnyebben alkalmazkodjon és igazodjon a modern és rugalmas munkaerőpiac követelményeihez.

Az előző évtizedekben folytatott politikák következményeként Magyarország környezeti állapota oly mértékben leromlott, hogy jelentős beruházások váltak szükségessé. A közlekedési infrastruktúra meglehetősen rossz állapota miatt ugyanez vonatkozik a közlekedési ágazatra is. Mivel az igények jócskán meghaladják a nemzeti alapok és a Kohéziós Alap által nyújtott jelentős mértékű támogatásokat, a Strukturális Alapokból további támogatásokat kell biztosítani. A **jobb minőségű környezet és az alapinfrastruktúra** kérdését ezért külön, a KTK **harmadik specifikus célkitűzése**ként kell kezelni. Ez a specifikus célkitűzés nemcsak a környezet minőségének – és ezáltal az egész népesség munka- és egészségügyi feltételeinek – javításához fog hozzájárulni, hanem a regionális versenyképesség alapfeltételeinek kialakításához is.

Mivel Magyarországon nagyon nagy regionális különbségek vannak, a Strukturális Alapok 1. célkitűzésével összhangban, a KTK **negyedik specifikus célkitűzése a kiegyensúlyozottabb területi fejlődést** irányozza elő. Ebben az összefüggésben az életszínvonal, a közlekedési infrastruktúra, a gazdasági és innovációs lehetőségek, az oktatás és szakképzés, a kultúra, az egészségügyi és szociális szolgáltatások kulcsfontosságú tényezők, csakúgy mint az ilyen szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása. Támogatni kell az egyes régiók saját potenciáljának fenntartható fejlődését, különösen természeti és kulturális örökségükre alapozva. A főváros és a régiók közötti kiegyensúlyozott fejlesztéssel erősíteni kell a regionális és szubregionális központok gazdasági és társadalmi funkcióit is, amihez viszont szükség van a regionális és helyi szintű közigazgatás korszerűsítésére. Mindezeket a beruházásokat a humán erőforrások fejlesztésével kell kiegészíteni. A humánerőforrás fejlesztésnek elő kell segítenie a megfelelő képesítéssel rendelkező munkaerő adott térségben történő megtartását, s ezzel a kiegyensúlyozott területi fejlődést.

Döntő szempont, hogy a közlekedési, oktatási, informatikai, egészségügyi és szociális infrastruktúrába való beruházások segítsék elő a kiegyensúlyozottabb területfejlesztést. A fentiek tekintetében a vidékfejlesztésnek, a környezetvédelemnek, valamint az e-közigazgatásnak és az e-üzletvitelnek egyaránt hozzá kell járulnia a kevésbé fejlett területek elnéptelenedéséhez vezető folyamatok visszafordításához.

Támogatott tevékenységeken keresztül, illetve a Magyarország természeti erőforrásait érő lehetséges negatív hatások csökkentése révén a KTK-nak „**horizontális prioritásként**” a **fenntartható fejlődést** és a **férfiak és nők közötti esélyegyenlőséget** is elő kell segítenie. Mivel a jövőbeni gazdasági versenyképesség a természeti erőforrásokkal való hatékony gazdálkodás, illetve a nőkkel szemben folytatott befogadóbb politika függvénye, ezek a horizontális prioritások fontos szerepet játszanak a hosszú távú versenyképesség feltételeinek megteremtésében.

A KTK célkitűzései

2.3. STRATÉGIA

Az előző fejezet arra világított rá, hogy az 1990-es évek figyelemre méltó gazdasági átalakulása és teljesítménye ellenére Magyarország még mindig komoly kihívásokkal néz szembe több ágazatban és számos gazdasági és társadalmi területen. A legfőbb kihívás azonban minden területen a reálkonvergencia. Bár a szakadék csökkentése hosszú távú folyamat, a növekedési ütemben bekövetkező kisebb változások jelentősen befolyásolhatják a konvergencia sebességét. A fenntartható fejlődésen keresztül elérendő gyors konvergenciához nemcsak fokozott termelékenységre, hanem a humán erőforrás-kapacitás sokkal hatékonyabb kihasználására és fejlesztésére is szükség van.

E célokat legfőképpen egy egészséges nemzeti gazdaságpolitika alkalmazásával lehet elérni. Ugyanakkor további erőfeszítésekre van szükség a makrogazdasági stabilitás biztosításához, az államadósság és az infláció csökkentéséhez, a privatizációs folyamatok szabályos lezárásához, illetve a jogi szabályozásból eredő terhek és korlátozások enyhítéséhez. Ezeknek az erőfeszítéseknek a hatékonyabb és rugalmasabb munkaerőpiaci eszközök és intézmények fejlesztésével, és a munkaerőpiac működésének további reformok általi javításával összhangban kell végbemenniük. Ebben a tekintetben alapvető alkotóelemnek minősül a konvergencia-program és a Közös értékelés (JAP) című dokumentum. Ezenkívül a nemzeti támogatási intézkedések is döntően meghatározzák a kohéziós politika hatékonyságát és eredményességét.

A makrogazdasági stabilitás és a strukturális reformok tekintetében az EU Strukturális és Kohéziós Alapjai által támogatott állami beruházások jelentős mértékben hozzájárulhatnak a reálkonvergencia eléréséhez. A jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzet, a rövid programidőszak és a szűkös pénzügyi erőforrások megkövetelik, hogy a Strukturális Alapok a beruházásokra, illetve a magasabb hozzáadott értéket biztosító egyéb intézkedésekre összpontosítsanak. A sokrétű problémákat, valamint az előző fejezetben a társadalmi-gazdasági helyzetelemzésben meghatározott lehetőségeket és célkitűzéseket ugyanakkor a szükséges intézkedések széles körét magába foglaló, átfogó és következetes stratégia révén kell megoldani, illetve megvalósítani. E stratégia kialakításánál figyelembe kell venni a már lezárt és a még folyamatban lévő (előcsatlakozási és nemzeti) programok során szerzett tapasztalatokat is.

A fent említett célkitűzésekkel összhangban a stratégia - megvalósítása során, illetve hosszabb távon – a gazdasági növekedésre, a társadalmi kohézióra és a környezetvédelemre irányul. A *fenntartható fejlődés* horizontális elve és a környezetvédelmi acquis-nak való megfelelés az egész stratégia szerves részét képezi. A Strukturális Alapok által finanszírozott projektek megvalósítása során különösen a természetvédelemre (92/43/EGK és 79/409/EGK irányelv) és a környezeti hatásvizsgálati követelményekre (a 97/11/EK irányelvvel módosított 85/337/EGK irányelv) kell figyelmet fordítani.

A stratégia ugyanakkor magában foglal egy olyan általános megközelítést is (mainstreaming), amely a *férfiak és nők közötti esélyegyenlőség* megteremtésére törekszik. Ez egyrészt magukra a nőkre irányuló konkrét intézkedéseket tartalmaz, másrészt a tervezési és végrehajtási szakaszban érintett összes intézményi területet arra ösztönzi, hogy vegyék figyelembe az intézkedéseknek a nők, illetve a férfiak helyzetére gyakorolt lehetséges hatásait. A stratégia célja az is, hogy csökkentse mind a magyarországi régiók és az Európai Unió fejlettebb régiói közötti, mind pedig az országon belüli regionális különbségeket, továbbá hogy Magyarország egész területén ösztönözze a kiegyensúlyozottabb fejlődést.

A reálkonvergencia eléréséhez - a humán erőforrás-kapacitások hatékonyabb kiaknázása

mellett - a Strukturális Alapok által támogatott intézkedéseket azokra a területekre kell összpontosítani, amelyek a dinamikusabb vállalati fejlődést ösztönző üzleti környezet és innovációs kapacitás javítása révén lehetővé teszik a kölcsönös előnyök hatékonyabb kihasználását. A stratégia továbbá nagy hangsúlyt helyez arra, hogy egy sor oktatási és szakképzési intézkedés bevezetésével, illetve a K+F intézetek és a vállalkozások közötti kapcsolatok javításával megerősítse Magyarország tudásalapú gazdaságát.

A stratégia fő irányvonalait az alábbiakban vázoljuk. Részletesebb kifejtésükre a következő fejezetekben kerül sor, elsősorban a prioritások és a KTK-t megvalósító operatív programok leírásával, valamint a KTK egyes prioritásaihoz és az egyes operatív programokhoz allokkált keretösszegek meghatározásával.

A termelőszektor versenyképességének javítása

A Közösségi Támogatási Keret jelentős támogatást nyújt a termelőszektor, azon belül a mezőgazdaság versenyképességének javítását célzó különféle intézkedésekhez. A Strukturális Alapokból a KTK-nak juttatott támogatások több mint harmadát közvetlenül az üzleti környezet javítására, valamint a vállalkozások, különösen a KKV-k beruházási szükségleteire irányuló intézkedésekre fordítják.

A SWOT-elemzés alapján olyan beruházásokra van szükség, amelyek áthidalják a főként külföldi tulajdonú, termelékeny nagyvállalatok és a hazai KKV-k közötti különbséget, nagyobb teret biztosítanak az innovációnak, és elősegítik az üzleti információs-kommunikációs technológiák nem kielégítő alkalmazásával kapcsolatos problémák megoldását. A stratégia ezért az említett szükségletek kielégítésére, valamint egy olyan innovatívabb, technológia-intenzív termelőszektor létrehozására irányul, ahol nagyobb arányban vannak jelen a magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységek. Ennek érdekében a KTK támogatást nyújt a vállalkozások, különösen a KKV-k termelőkapacitásának és irányítási rendszerének korszerűsítését, s ezzel a termelékenység növelését célzó beruházásokhoz. A közvetlen beruházások hatékonyságát több módszerrel biztosítják. Először, a KKV-k üzleti tanácsadói szolgáltatásokhoz, illetve korszerű információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférést elősegítő intézkedésekkel, valamint beszállítói és együttműködési hálózatok létrehozásával. Másodszor, az üzleti infrastruktúra minőségének javításával abból a célból, hogy a befektetők számára vonzó, a hatékonyságot növelő, korszerű termelőkörnyezet álljon rendelkezésre. Végül az innovációs, magas hozzáadott értékkel rendelkező tevékenységek növelését – és ezáltal a magyar gazdaság versenyképességét – olyan intézkedések is támogatják, amelyek célja a kutatási-fejlesztési tevékenységek (a képzést is beleértve) feltételeinek javítása, valamint a tudományos intézetek és a vállalkozások közötti együttműködés ösztönzése, hogy a termelőszektor a legnagyobb mértékben részesüljön Magyarország kiemelkedő tudományos kutatási eredményeiből.

Az információs társadalomhoz kapcsolódó intézkedések az információs és a kommunikációs technológiák, illetve a nagyobb versenyképesség közötti kapcsolatot tükrözik. A középpontban a vállalkozásoknak a számítógépes alkalmazások használatára való ösztönzése, illetve a hátrányos régiókban a kommunikációs infrastruktúrába történő beruházások támogatása áll. Tervezik továbbá a „vállalkozásbarát” e-közigazgatás kifejlesztését. Ez a tevékenység a vállalkozások mellett potenciálisan annak a területnek vagy településnek is előnyös, ahol a tevékenységet végrehajtják, mivel kedvezően befolyásolja a területről vagy településről kialakult képet, az ott jellemző hatékonyságot és az ott élők képzettségi szintjét. A stratégia különös hangsúlyt fektet az információs társadalom társadalmi és munkaerőpiaci dimenziójára azáltal, hogy egyenlő hozzáférést biztosít létesítményeihez és az általa kínált előnyökhöz (a „digitális szakadék” áthidalása).

A termelőszektor versenyképességének növelése szükségessé teszi a mezőgazdaság és a halászat korszerűsítését, illetve termékeik feldolgozásának és értékesítésének fejlesztését célzó beruházásokat is. Ezt - összhangban a Közös Agrárpolitika Reformjával, és az európai vízgazdálkodás fenntartható fejlődésére vonatkozó stratégiával - a termelési költségek csökkentésére, a termelékenység növelésére, a termékminőség és -biztonság javítására irányuló, illetve a szigorú környezetvédelmi, állategészségügyi és állatjóléti előírások teljesítését elősegítő strukturális támogatásokkal lehet megvalósítani. A mezőgazdaság versenyképességét erősítik majd a fiatal gazdálkodók vállalkozás indítását elősegítő, illetve a mezőgazdasági és erdészeti tevékenységeket végzők szakképzettségének javítását célzó képzési programok is.

A KTK a vidéki gazdaságot is támogatja azzal a céllal, hogy új tevékenységeket és munkalehetőségeket teremtsen, és ugyanakkor alternatív bevételforrást biztosítson a vidéki lakosság számára. A vidéki területek integrált fejlesztése – amellyel, hogy hozzájárul a gazdaság növekedéséhez és általános versenyképességéhez – az ország gazdasági és társadalmi kohéziójának is fontos összetevője.

A munkavállalók szakmai alapjainak megerősítése különösen fontos a munkavállalók és a vállalkozók versenyképességének és alkalmazkodóképességének javítására irányuló célkitűzés vonatkozásában. Ennek megvalósítása érdekében különös hangsúlyt kell fektetni az állandóan változó munkaerőpiaci elvárásokhoz rugalmasabban illeszkedő képzések és fejlesztések támogatására. Különösen a KKV-k fejlődését elősegítő, a tudásalapú gazdaság új követelményeinek megfelelő képzéseket kell támogatni. Ugyanakkor figyelmet kell szentelni az információs társadalom gazdasági és társadalmi dimenziójának, hogy hasznosíthatók legyenek a benne rejlő foglalkoztatási lehetőségek, és biztosított legyen az információs társadalom előnyeire és lehetőségeire való egyenlő hozzáférés. A regionális és helyi munkahelyteremtő beruházásokat vállalati képzési és fejlesztési intézkedések segítik elő.

A munkaerőpiac és az emberi erőforrások fejlesztése

A gazdasági versenyképesség növelése az emberi erőforrások hatékonyabb kihasználását kívánja meg. Az alacsony gazdasági aktivitáshoz, illetve az egyes régiókban és egyes foglalkozásokban a szakképzett munkaerő hiányához kapcsolódó strukturális munkaerőpiaci problémák megoldásaként nagy hangsúlyt kell helyezni a humánerőforrás-fejlesztés támogatására. Ennek megfelelően - összhangban az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégiával, illetve a Közös értékelésből (és a kapcsolódó követő jelentéseiből) levont következtetésekkel - elsőbbséget élveznek a munkanélküliekre (beleértve az idősebb munkavállalókat), az alacsonyan képzett dolgozókra, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra és az inaktív népességre irányuló aktív munkaerőpiaci politikák. Ezért jelentős mértékben korszerűsíteni és fejleszteni kell az állami foglalkoztatási szolgálatot, különös hangsúlyt helyezve a munkaközvetítő-rendszer megerősítésére. A nők munkaerőpiaci visszatérését célzott programokkal, a vállalkozói készségek fejlesztésével, valamint családbarát munkahelyi környezet kialakításával kell elősegíteni.

A közoktatás és a felnőttképzés minőségének és munkaerőpiaci vonatkozásának biztosítása a stratégia kulcsfontosságú eleme. Ebből a célból ki kell dolgozni az egész életen át tartó tanuláshoz egy olyan átfogó és működőképes keretet, amely javítja az egyének munkaerőpiaci kilátásait, növeli a munkavállalók alkalmazkodóképességét és foglalkoztathatóságát, valamint előmozdítja a tudásalapú társadalom, illetve egy termelékenyebb, alkalmazkodóbb és versenyképesebb munkaerővel rendelkező gazdaság kialakítását. Ezért nagy hangsúlyt kell fektetni az oktatási és képzési rendszerek megerősítésére, ami egy hatékonyabban működő keret előfeltétele. E célok megvalósítása érdekében az intézkedéseknek a közoktatás

rendszerének korszerűsítésére, valamint a szakmai alap- és továbbképzés, illetve a felsőfokú szakképzés tartalmának, módszertanának és szerkezetének fejlesztésére kell irányulniuk. A munkahelyteremtést és a vállalkozói készségek fejlesztését segítő képzések szintén támogatásban részesülnek. A munkaerőpiac működésének strukturális gyengeségeivel kapcsolatban ki kell dolgozni egy olyan intézkedéscsomagot, amely a regionális különbségek és a fejlettebb régiókban tapasztalható ágazati és foglalkozási „szűk keresztmetszetek” problémájával egyidejűleg foglalkozna.

A társadalmi befogadás területén a stratégiát megvalósító intézkedések különösen a fiatal munkanélküliekre, a társadalmilag hátrányos helyzetű csoportokra (különös tekintettel a fogyatékkal élőkre, a tartósan munkanélküliekre, a hajléktalanokra, a szenvedélybetegekre és a büntetett előéletűekre) és a kisebbségekre – különösen a romákra – irányulnak. A gondozói szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez való hozzáférés célzottabb és fejlettebb rendszerét kell létrehozni az arra rászorulóknak. A partnerség alapelveivel összhangban, a prioritás egészében, és különösen a társadalomból kirekesztettek esetében támogatni kell a munkaerőpiachoz való egyenlő hozzáférését.

Amint azt a helyzetelemzés és a Közös értékelés is megállapította, a magyar népesség egészségi állapota elmarad az uniós átlagtól, és negatívan hat a munkaerő teljesítményére, valamint a foglalkoztathatóságot javító és a nők munkaerőpiaci részvételének növelését célzó intézkedésekre. Ezért a legelmaradottabb térségekben a KTK-nak elő kell segítenie egy korszerűbb és jobban felszerelt egészségügyi szolgálat kialakítását, beleértve a diagnosztikai és rehabilitációs ellátás, és az egészségügyi szolgáltatók közötti kommunikációs csatornák fejlesztését is. A beavatkozások főként azokat az intézkedéseket érintik, amelyek elősegítik a munkaerő egészségi állapotának és termelékenységének javítását, beleértve a munkahelyi egészségügyi és biztonsági előírásoknak való jobb megfelelést is. Különösen a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok tekintetében, az intézkedésnek az egészségtudatosságra nevelés és képzés terjesztését, illetve mobil szűrőállomások felállítását kell támogatnia.

Az átfogó képzettségi szint emeléséhez szükség van az általános és középiskolák, illetve az azt követő oktatási szintek infrastruktúrájába történő beruházásokra, valamint egy jobban felszerelt, a munkaerőpiac változásait rugalmasabban követő szakképzési rendszer kialakítására. Ezért a KTK közösségi hozzájárulásának körülbelül 7%-át az ilyen infrastruktúra fejlesztésére szánják, különös figyelmet fordítva a legelmaradottabb régiókra és leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportokra. A Strukturális Alapokból megvalósuló beruházások az oktatás és szakképzés minden szintjén szorosan kapcsolódnak a jelenlegi reformfolyamatokhoz és a meglévő rendszerek ésszerűsítéséhez.

Az infrastrukturális különbségek megszüntetése

Az elemzés bőséges bizonyítékkal szolgál Magyarország infrastrukturális ellátottságának mennyiségi és minőségi hiányosságaira. Emellett komoly erőfeszítésekre van szükség ahhoz is, hogy Magyarország eleget tudjon tenni az uniós környezetvédelmi előírásoknak. A minőségi környezetvédelmi infrastruktúra egyúttal a társadalmi-gazdasági fejlődésnek is fontos tényezője.

A környezetvédelmi infrastruktúrát illetően, a Kohéziós Alap támogatja az ivóvíz- és szennyvízkezelő létesítményeket a nagyobb városokban, illetve azokban a régiókban, ahol az ivóvíz bizonyos paraméterek tekintetében olyannyira szennyezett, hogy az már komoly egészségügyi kockázatot jelent. Az Alap a szilárdhulladék-gazdálkodási projektekre is biztosít pénzügyi fedezetet, beleértve a regionális rendszerű települési szilárdhulladék-kezelést szolgáló infrastruktúra fejlesztését is.

A Strukturális Alapokból történő támogatást a kis- és középvárosok ivóvíz- és a szennyvíz-

gazdálkodási infrastruktúráját, az ivóvíz kutak védelmét, a különleges hulladék kezelését (állati eredetű hulladék, egészségügyi hulladék, építési és bontási hulladék), illetve a Tisza árvízvédelmét javító infrastrukturális beruházásokra kell koncentrálni. Ugyancsak a terv részét képezik a természet védelmét, a zaj- és levegőszennyezettség ellenőrzésének fejlesztését és a megújuló energiaforrások jobb kihasználását, illetve a lakosság és az ipar energiahatékonyságának növelését célzó beruházások. A vállalati termelőeszközök és termelési módszerek technológiai korszerűsítésére tervezett beruházásoknak csökkenteniük kell a szennyezést, illetve elő kell segíteniük a környezeti állapot javítását.

Ennek megfelelően a Kohéziós Alap és a KTK jelentős mértékben hozzájárul a környezet védelmének és állapotának javítására vonatkozó előírások teljesítéséhez.

A közlekedési infrastruktúrába történő beruházások a kereskedelem és a munkaerő mobilitásának ösztönzése révén fontos szerepet játszanak a regionális különbségek mérséklésében és a régiók versenyképességének javításában. Az infrastrukturális beruházások csökkentik az áruszállítás idejét és költségét, ezáltal növelik a termelékenységét. A fejlettebb közlekedési infrastruktúra versenyelőnyt jelent a többi régióval szemben: kiterjednek a helyi munkaerőpiacok határai és nő a tényleges munkaerő-kínálat. A Strukturális Alapok által a KTK-nak nyújtott teljes támogatás megközelítőleg 14%-át a közlekedési infrastruktúra javítására kívánják felhasználni. Így a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére a Strukturális és Kohéziós Alapokból juttatott összes támogatás 27%-a jut.

A KTK a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére előirányzott összeg felhasználása tekintetében előírja, hogy különbséget kell tenni az egyes közlekedési módok között. A fejlesztés fő területei közé tartozik az autópálya-hálózat bővítése, az országos közúthálózat fejlesztése, a vasútvonalak korszerűsítése, a Duna folyósón végzendő fejlesztések, a multimodális létesítmények továbbfejlesztése, illetve a repülőterek kibővítése.

Míg a Kohéziós Alap a jövőben megvalósuló közúti és vasúti transz-európai hálózat folyosóinak részeként az autópálya-hálózat kiterjesztésére és a vasútvonalak rekonstrukciójára koncentrálni, a Strukturális Alapok elsősorban az országos közúthálózat fejlesztését, a multimodális létesítmények kibővítését és a tömegközlekedés javítását támogatják. Ezen túlmenően az elmaradottabb régiókban támogatják a távoli területek elérhetőségét javító beruházásokat, az alacsonyabb rendű közutak bekapcsolását az országos vagy regionális úthálózatba.

Kiegyensúlyozott területi fejlődés biztosítása a regionális-, a város- és a vidékfejlesztés, illetve a társadalmi befogadás támogatása által

A gazdaság egésze növekedésének ösztönzése mellett a KTK célkitűzései egyrészt a növekedési pólusok erősítésére törekednek (párhuzamosan a meglévő potenciál legjobb kihasználásával), másrészt a leghátrányosabb helyzetben lévő régiók és területek problémáira próbálnak megoldást találni. A terület egészének kiegyensúlyozott és fenntartható fejlesztése érdekében a támogatásokat koncentráltan kell felhasználni. Mivel azonban a rendelkezésre álló támogatás korlátozott és a programozási időszak rövid, a KTK hozzájárulását e cél eléréséhez hosszú távon kell értelmezni.

Az elmaradott térségek legsúlyosabb problémáinak megoldása érdekében a KTK-nak és az operatív programoknak néhány tevékenységre kell koncentrálniuk a támogatásokat az érintett térségekben. Így például célzott közlekedési infrastrukturális beruházásokkal fogják javítani a növekedési pólusuktól legtávolabb eső régiók és területek elérhetőségét. A Strukturális Alapok által támogatott oktatási, képzési és egészségügyi beruházások, illetve a regionális és az alacsonyabb rendű közutak fejlesztése főként a leghátrányosabb helyzetű térségekre összpontosulnak. A termelőszektor versenyképességének növelését célzó intézkedések szintén

a kevésbé fejlett térségeket célozzák annak érdekében, hogy a nagyobb versenyképesség előnyeit azok is élvezhessék, s hogy regionális növekedési központokat hozzanak létre az egész országban, ezzel is hozzájárulva a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéshez.

A kiegyensúlyozottabb fejlődést a vidékfejlesztés, valamint a régiók potenciáljának erősítését és települési környezet javítását célzó sokféle tevékenység által kell megvalósítani, különösen a problémákkal küzdő városi területeken:

- Vidékefejlesztés: A vidéki területek strukturális gyengeségeinek – mint például a nem megfelelő infrastruktúra, vagy a vidéki településeken élőknek a mezőgazdaságtól való egyoldalú függése – kezelése érdekében szükség van a vidéken folytatott tevékenységi formák változatosabbá tételére, azaz a tanyasi és falusi turizmusra, a kézművesség fejlesztésére, a minőségi termékek értékesítésére, illetve a mezőgazdasághoz kapcsolódó infrastruktúra javítására. Vonzóbb vidéki lakókörnyezet kialakításával és az életminőség javításával a KTK által támogatott tevékenységek hozzájárulnak majd a vidéki lakosság elvándorlásának megállításához, és Magyarország egészének kiegyensúlyozottabb fejlődéséhez.
- Idegenforgalom: Mivel Magyarország fejlettebb térségei rendelkeznek a legnagyobb lehetőségekkel az idegenforgalom terén, a KTK azt tűzte ki célul, hogy a meglévő turisztikai vonzerők és az ország magas gazdasági potenciállal rendelkező más területein – köztük a legkevésbé fejlett régiókban – található vonzerők fejlesztése révén változatosabbá teszi az idegenforgalmi úti célokat.
- Regionális tudásközpontok: A regionális fejlesztés nélkülözhetetlen eleme a felsőoktatási intézmények és az üzleti szféra közötti kapcsolat erősítése. A regionális tudásközpontok fogalmának lényege, hogy az egyes régiókban található egyetemek szorosabb kapcsolatot alakítanak ki az alábbi területek regionális szereplőivel: oktatás és munkaerőpiac, alap- és alkalmazott kutatás, valamint a vállalati, az állami és a magánszférának nyújtott szolgáltatások korszerűsítése. Az elképzelés a KTK-n keresztül fog realizálódni. „Karrierközpontok” létrehozása által új szolgáltatások jönnek létre, amelyek kapcsolatot teremthetnek a felsőoktatási intézmények hallgatói és a helyi vállalkozások, illetve más gazdasági szereplők között. Ezzel a megközelítéssel párhuzamosan a felsőoktatási intézményeken belül létrehozott „közösségi szolgáltató központok” segítik egy újító jellegű megközelítés bevezetését arra vonatkozóan, hogy a felsőoktatási intézmények hogyan érintkezzenek az önkormányzatokkal, a nem kormányzati szervezetekkel, a kis- és mikrovállalkozásokkal, a kutatóintézetekkel és a helyi lakossággal.
- Városi fejlődés: Mivel a városok fejlődése katalizálja a gazdasági növekedést és a munkahelyteremtést, a KTK-nak a regionális innovációs és technológiai központok megerősítésével, valamint a középvárosokban az infrastruktúra, az oktatás és a szakképzés fejlesztésével kell elősegítenie a városi központok kialakítását. A városok vonzáskörzeteiben koncentrálódó és egyre növekvő társadalmi, környezetvédelmi és gazdasági problémák kezeléséhez egy olyan egységes megközelítésre van szükség, amely - a városok regionális vagy szubregionális szinten betöltött „növekedési pólus” vagy szolgáltató szerepét is figyelembe véve - hozzájárul a társadalmi kohézió megvalósulásához és egy kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéshez.
- Képzés és fejlesztés: A regionális lehetőségeket olyan nemzeti szintű kiegészítő intézkedések által is erősíteni kell, amelyek a szociális gazdaság, a régióspecifikus szakképzés, valamint az önkormányzatok és más területi szervek közigazgatási kapacitásának növelése terén támogatják a helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket.

Különös figyelmet kell fordítani a roma kisebbség sajátos problémáira. A romák 60%-a a

legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező két régióban, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön él, ahol a munkanélküliség aránya a legnagyobb az országban. A stratégia kidolgozásakor nem szabad megfeledkezni arról, hogy aránytalanul sok roma él a szegénységi küszöb alatt és részesül nagyon alacsony szintű alapoktatásban vagy képzésben. Társadalmi helyzetüket – az említett hátrányok mellett – gyakran súlyosbítja a velük szemben jelentkező diszkrimináció és előítélet. Mivel Magyarország szilárdan elkötelezte magát a lisszaboni célkitűzések mellett, és figyelembe véve a kormány közép- és hosszú távú cselekvési terveit, a Strukturális Alapok támogatásait különösen arra kell összpontosítani, hogy egyrészt biztosítsák a romák részvételét az óvodában és az általános iskolai oktatásban, valamint elsőbbséget biztosítsanak számukra az oktatási, képzési és a munkaerőpiaci lehetőségekhez való egyenlő hozzáférés elősegítésére irányuló intézkedések tekintetében.

Az Alapok hatékony kezelésének biztosítása

Ahhoz, hogy Magyarország eleget tudjon tenni a Strukturális Alapok szabályozásáról szóló rendelet - az Alapok hatékony kezelésére és az abszorpciók kapacitás biztosítására vonatkozó - követelményeinek, folytatnia kell az érintett minisztériumok és más szervezetek közigazgatási kapacitásának megerősítésére a csatlakozásra való felkészülés keretében tett eddigi erőfeszítéseit. Ennek érdekében jelentős összegű költségvetést különítettek el a KTK technikai segítségnyújtás prioritása alá. A technikai segítségnyújtás célja, hogy támogatást nyújtson a pályázóknak, valamint hogy biztosítsa a Strukturális Alapok által nyújtott támogatások kezeléséhez, monitoringjához, pénzügyi gazdálkodásához és ellenőrzéséhez szükséges eszközöket, beleértve a foglalkoztatási és képzési szükségleteket kielégítését is. Mindezekon túl, célzott segítséget kell adni regionális és helyi szintű közigazgatás korszerűsítéséhez, és különösen a vonatkozó közösségi jogszabályok alkalmazásához szükséges kapacitások, illetve a Strukturális Alapok által biztosított támogatások alkalmazásában való részvételhez szükséges képességek megerősítéséhez.

2.4. PRIORITÁSOK

Jelen fejezet a KTK prioritásait és beavatkozási területeit, illetve ezek egymáshoz való viszonyát tárgyalja.

2.4.1. A termelőszektor versenyképességének javítása (1. prioritás)

Magyarország jövőbeni versenytársaihoz viszonyított gazdasági teljesítménye gyenge, a termelékenység minden ágazatban jelentősen elmarad az uniós átlagtól. A versenyképesebb termelőszektor kialakításához számos területen van szükség intézkedésekre, ezért ezeket kívánatos együtt, egyetlen prioritásként kezelni. Ezek a beavatkozási területek a következők: a befektetések ösztönzése, a KKV-k fejlesztése, a kutatás-fejlesztés támogatása, az információs társadalom feltételeinek megteremtése és a mezőgazdaság teljesítményének javítása.

Ezen programozási időszak prioritásaiból kitűnik, hogy a termelékenység növelése érdekében a termelőszektorban szükség van a technológiai fejlesztést szolgáló beruházások támogatására. Támogatni kell továbbá a jobb minőségű termékek előállítását és a magasabb színvonalú szolgáltatásokat, és fokozni kell a magyar KKV-k és a nagyobb vállalatok közötti együttműködést. Ezért különös figyelmet kell fordítani a termelő beruházásokra és az üzleti környezet javítására, egyrészt a fejlettebb infrastruktúra kialakítása, másrészt a tanácsadói szolgáltatásokhoz való jobb hozzáférés biztosítása által. Meg kell könnyíteni az üzleti vállalkozások hozzáférését a korszerű információs és kommunikációs technológiákhoz, és

támogatni kell a technológiai innovációt. Valamennyi említett tevékenység arra irányul, hogy előmozdítsa a tudásalapú gazdaságba való átmenetet.

Bár Magyarország jelentős lépéseket tett az iparosítás és a szerkezetváltás útján, a legtöbb vidéki területen a mezőgazdaság maradt a meghatározó ágazat. A mezőgazdaság ezért alapvető fontosságú a vidéken élők foglalkoztatása, társadalmi beilleszkedése, valamint a vidékfejlesztés szempontjából.

A korábban megállapított erősségek és gyengeségek alapján a specifikus beavatkozási területek a következők:

Befektetés ösztönzés: E prioritás tekintetében három szempontot kell kiemelni, amelyek mindegyike egy-egy különösen fontos területre összpontosít. Az első az egyéni vállalkozásokba (illetve klaszterek esetében vállalatcsoportokba) történő befektetések támogatása. A második szempont az üzleti infrastruktúra hiányosságainak megszüntetése az ipari parkok által nyújtott szolgáltatások javításával, technológia-transzfer központok létrehozásával és fejlesztésével, valamint a magas szintű, komplex szolgáltatásokat nyújtó logisztikai központok fejlesztésének támogatásával. A harmadik szempont a befektetők azonosítása és segítése, illetve Magyarország mint vonzó befektetési célpont bemutatása, ami hozzájárul a tőkeakkumuláció növekedéséhez.

A befektetések szintje és a technológiai színvonal különösen a **kis- és középvállalkozások** esetében alacsony, amit a hozzáadott értékből és a kivitelből való alacsony részesedésük jelez. A szektort a szakképzettség hiánya is jellemzi. A KKV-k szükségleteinek kielégítését ezért specifikus beavatkozási területként kell kezelni, három fő szempont figyelembevételével: a termelő beruházások támogatása a műszaki és technológiai kapacitás terén abból a célból, hogy a KKV-k által előállított termékek és szolgáltatások megfeleljenek a korszerű minőségi és környezetvédelmi előírásoknak; a KKV-k üzleti tanácsadó szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek előmozdítása, ami által javítható a vállalkozói know-how alacsony szintje; és a KKV-k közötti együttműködés támogatása a versenyhátrányok csökkentése céljából. E problémák leküzdése a magyar termelőszektorban tevékenykedő vállalkozások túlnyomó részében jelentősen hozzájárulna a versenyképesség javításához, ami a gazdaság növekedését és a foglalkoztatottság emelkedését eredményezné.

A termelőszektor fejlődését nagyban akadályozza, hogy viszonylag alacsony az innovációs és **kutatási-fejlesztési tevékenység** az ország egészében, és különösen a vállalkozások esetében. Ahhoz, hogy a magyarországi vállalkozások magasabb hozzáadott értéket képviselő tevékenységeket végezzenek, a problémát meg kell oldani. A megoldás érdekében fontos beavatkozási területet jelent a kutatási-fejlesztési tevékenységek növelése a nonprofit és a vállalati szférában, illetve a két szféra közötti kapcsolat erősítése, ami lehetővé tenné a nonprofit intézményektől a vállalatok felé irányuló technológia-transzfert.

Támogatni kell az információs társadalom és a tudásalapú gazdaság kialakítását, mivel az új technológiák jelentős szerepet játszanak a termelőszektor versenyképességének javításában. A tudásalapú vezetési módszerek és ügyfélkapcsolatok jelentős mértékben javíthatják a termelékenységet és elősegíthetik az üzleti lehetőségek kiszélesedését. Annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű régiókban működő vállalkozások is részesüljenek az információs társadalom előnyeiből, a digitális tartalom és szolgáltatások fejlesztése mellett a szélessávú internethez szükséges infrastruktúra kialakításának támogatására is szükség van. Az infokommunikációs technológiák alkalmazásának elősegítése lehetővé teszi, hogy a vállalkozások magasabb minőségű, nagyobb értéket képviselő termékekkel és szolgáltatásokkal jelenjenek meg a piacon, és ezáltal egy versenyképesebb és hatékonyabb termelőszektor jöjjön létre.

A **mezőgazdaság és az élelmiszeripar** versenyképességének növelése szintén hozzájárul a

versenyképesebb gazdaság kialakulásához. E cél megvalósítása érdekében a prioritás támogatja a mezőgazdaság korszerűsítését, miáltal kedvezőbb piaci feltételek és jövedelmi viszonyok jöhetnek létre. Ebbe a prioritásba tartozik az élelmiszerfeldolgozó-ipar is, ahol Magyarország jelentős nemzetközi versenyelőnyt élvez. Ezt a kedvező helyzetet azonban folyamatosan erodálja az új technológiai beruházások jelenlegi alacsony szintje.

Több vidéki területen a mezőgazdaság ma is meghatározó a foglalkoztatásban, és döntő szerepet játszik a vidéki területek szerkezetének megőrzésében. Ezért támogatni kell a mezőgazdasági tevékenységekhez, illetve a más tevékenységekre való áttéréshez szorosan kapcsolódó **vidékfejlesztési politika** megerősítését.

A hozzáadott értéket növelő, környezetvédelmi szempontból kedvezőbb, és általában véve jobb minőségű termelési rendszert eredményező új technológiák és eljárások bevezetése kedvezően befolyásolja a mezőgazdaság (ezen belül a halászat) fejlődését. A humán tőkébe történő beruházásoknál viszont különös figyelmet kell fordítani a munkaerő kor szerinti összetételének, szakképzettségének és alkalmazkodóképességének javítására.

Az integrált szemlélet megvalósításához, az „agrár élelmiszerlánc” maximális kihasználása érdekében a feldolgozóipart is korszerűsíteni kell, beleértve az alapanyag-termelés magas hozzáadott értéket képviselő és versenyképes élelmiszerekké történő átalakítását is. Emiatt új technológiákra, az élelmiszerminőséget és –biztonságot fejlesztő beruházásokra, valamint a feldolgozott termékek értékesítési lehetőségeinek javítására van szükség.

A vidéki területek integrált fejlesztését a vidék strukturális gyengeségeinek és társadalmi-gazdasági problémáinak kezelését szolgáló intézkedésekkel kell kiegészíteni. Ebben az összefüggésben támogatni kell a mezőgazdaságtól való „egyoldalú függőség” csökkentését, illetve a vidéki területek lehetőségeinek teljes körű kihasználására, s különösen a jövedelmek és a foglalkoztatási lehetőségek növelésére irányuló erőfeszítéseket.

E sokféle tevékenységi kör egyetlen prioritás alá sorolását részben az indokolja, hogy ezek mind a termelőszektorhoz tartoznak. Részben pedig az, hogy ezek a tevékenységek hosszabb távon a termelőszektor olyan átalakítását eredményezik, ahol a jelenlegi duális gazdasági struktúrában működő, alacsony hozzáadott értéket produkáló termelést egy tisztább technológiára, jobb menedzsmentre, az információs társadalom vívmányainak és a K+F eredményeinek széleskörű hasznosítására alapozott, integrált és dinamikus rendszer váltja fel. Egy ilyen termelőszektorban a hazai cégek, különösen a KKV-k az eddigieknél lényegesen jobban tudnák kihasználni a külföldi nagyvállalatok piaci jelenlétéből fakadó előnyöket.

Az 1. prioritás alá tartozó, a beruházásokhoz, a KKV-khoz, a kutatás-fejlesztéshez és az információs társadalomhoz kapcsolódó tevékenységeket az ERFA támogatja. A mezőgazdasághoz és vidékfejlesztéshez kapcsolódó intézkedéseket az EMOGA, a halászati intézkedéseket a HOPE támogatja. A prioritás a Gazdasági Versenyképesség Operatív Programon és az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programon keresztül valósul meg.

2.4.2. A foglalkoztatás növelése és a humán erőforrások fejlesztése (2. prioritás)

A foglalkoztatás növelése Magyarország kulcsfontosságú feladata, amelynek teljesítéséhez a programozási időszak alatt mind a keresleti, mind a kínálati oldalon beavatkozásra lesz szükség. A fejezetben korábban vázolt stratégiának megfelelően, e prioritás keretében elsősorban a kínálati oldalra irányuló intézkedések kapnak támogatást, különösen azok, amelyek célja a munkaerőben rejlő lehetőségek maximális kiaknázása, illetve a folyamatos gazdasági változásokhoz alkalmazkodni képes, jól képzett munkaerő biztosítása. Ezzel egyidejűleg a foglalkoztatási szint növelése a humán erőforrások hatékonyabb kiaknázására

irányul úgy, hogy eközben a gazdaság általános versenyképességét is erősíti.

A foglalkoztatás növelésében kulcsfontosságú tényezőt jelentenek azok az intézkedések, amelyek a munkanélküliek és az inaktívak munkaerőpiacra történő belépésének és reintegrációjának jobb lehetőségét teremtik meg. Az ilyen célcsoportok foglalkoztathatóságát növelő **aktív munkaerőpiaci politikák** ezért az alkalmazott eszköztár kulcsfontosságú elemeivé válnak. A foglalkoztathatóság növeléséhez szükség van a foglalkoztatottak, a munkanélküliséggel fenyegetettek és az inaktívak tudásának és szakmai alapjainak fejlesztésére. A munkanélküliek célzottabb és hatékonyabb támogatásában, beleértve a munkaerőpiaci képzésen és munkaközvetítésen keresztül nyújtott segítséget is, kulcsszerepe lesz az Állami Foglalkoztatási Szolgálat korszerűsítését célzó átfogó programnak.

A **nők munkaerőpiaci részvételének** elősegítése érdekében a prioritáson belül hangsúlyt kapnak a nők foglalkoztathatóságának javítására, illetve vállalkozási készségeik fejlesztésére irányuló tevékenységek. Ezzel párhuzamosan intézkedések történnek a gondozási-nevelési szolgáltatások, különösen a munka és a családi élet jobb összehangolását segítő szolgáltatások megerősítésére.

A foglalkoztatási szint további emelésének előfeltétele a leghátrányosabb helyzetben lévő csoportok (különösen a tartósan munkanélküliek, a fiatalok, az idősek, a fogyatékkal élők és a roma népesség) hozzáférési esélyeinek javítása a képzési és a foglalkoztathatóságot javító lehetőségekhez. Ennek megfelelően nagyon fontos szerepet játszik a **társadalmi befogadás előmozdítása**, aminek jegyében a fogyatékkal élők, a hajléktalanok, a roma kisebbségre és a társadalmi kirekesztettség által fenyegetett egyéb csoportokra irányuló, új és testre szabott foglalkoztatást elősegítő intézkedésekre kerül sor. Ezeket olyan képesség-fejlesztő intézkedések egészítik ki, amelyek célja e csoportoknak a megfelelő támogatásokhoz való hozzáféréseinek elősegítése. Az érintett intézkedéseken belül - felismerve hátrányos munkaerőpiaci helyzetüket, illetve elégtelen társadalmi integrációjukat - különösen a roma kisebbségre kell koncentrálni.

A foglalkoztatási lehetőségekhez való hozzájutás esélyegyenlősége előmozdításának összefüggésében a **képzettségi hátrányok kezeléséhez** olyan oktatási rendszer megteremtésére van szükség, amely jobban alkalmazkodik a gyermekek igényeihez, különösen a társadalmi kirekesztettség által a leginkább fenyegetettekéhez, illetve azokéhoz, akik az ország legkevésbé fejlett területein laknak. Az iskolai lemorzsolódás megelőzésére irányuló intézkedések is különös hangsúlyt kapnak majd.

A munka világából kirekesztettek, illetve a társadalmi kirekesztettség által fenyegetettek munkaerőpiaci részvétele növeléséhez nagyon fontos a **szociális ellátórendszer fejlesztése**. Az ESZA és az ERFA támogatásával a szociális gondozásban dolgozó szakemberek képzése és továbbképzése – összekapcsolva a leginkább kirekesztett csoportokra irányuló támogatások megerősítésével és korszerűsítésével - hatékonyabbá teszi a szociális ellátást, javítja e csoportok munkaerőpiaci visszailleszkedésének kilátásait, illetve csökkenti a regionális munkaerőpiaci egyenlőtlenségeket.

A prioritáson belül megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a **roma népesség foglalkoztathatóságának javítására**. E csoport munkaerőpiaci pozíciója jelenleg különösen gyenge. Ahhoz, hogy a romák munkaerőpiaci beilleszkedési esélyei javuljanak, összehangoltabb megközelítésre van szükség. Ennek keretében össze kell egyeztetni a különböző szolgálatok széles skáláját, elő kell segíteni az oktatásban és a képzésben való nagyobb részvételüket, csökkenteni kell az iskolai lemorzsolódást, illetve a lemorzsolódottakat ösztönözni kell arra, hogy térjenek vissza az oktatási és képzési rendszerbe.

A magyar munkaerő-állomány általános egészségi állapota szintén fontos tényező a foglalkoztathatóság és a versenyképesség növelése szempontjából. A munkaerő rossz egészségi állapota nagymértékben akadályozza a munkaerő-kínálat növekedését, magas inaktivitáshoz és a munkával eltöltött évek csökkenéséhez vezet. Sőt, mivel sokan idő előtti inaktivitásra kényszerülnek, a munka termelékenysége is csökken. Az elmaradottabb térségekben gyakoriak a megbetegedések, magas a halálozási ráta és a fogyatékkal élők száma. Ugyanakkor a munkához jutás esélyeiben éppen ezekben a térségekben a legnagyobbak az egyenlőtlenségek, és az inaktivitás szintje is itt a legmagasabb. A munkavállalók nagyobb aktivitása és versenyképessége érdekében ezért különösen fontossá válnak **az egészség és a munkaképesség megőrzésére, illetve javítására irányuló intézkedések**. A javasolt intézkedések az egészségügyi ellátás hatékonyságának jelentős növekedését kell hogy eredményezzék, különösen az elmaradottabb régiókban. Az ilyen intézkedések arra is alkalmassá teszik a rendszert, hogy hatékonyabban kezelje a munkavállalási korú népesség súlyos egészségügyi problémáit, és kulcsfontosságú szerepet játsszon az egészségügyi ellátáshoz való hozzájárulás terén jelentkező regionális különbségek kiküszöbölésében.

A munkaerő versenyképességének javítása és a tudásalapú társadalom új követelményeihez való alkalmazkodás megköveteli **az egész életen át tartó tanulás** megfelelő rendszerének kifejlesztését. A hatékonyabb, rugalmasabb és a munkaerőpiac igényeihez jobban igazodó oktatási és képzési rendszer előmozdítása közép- és hosszú távon majd a foglalkoztatási szint növeléséhez is hozzájárul. A prioritás keretében tervezett intézkedések kiterjednek az oktatási és képzési rendszer valamennyi szintjére, beleértve az általános és a középfokú oktatást, a szakképzést, az akkreditált felsőfokú szakképzést, a felsőoktatást és a felnőttképzést. Az alapkészségek és az alapkompenciák fejlesztésére irányuló új módszertani és pedagógiai megközelítések kialakítása révén különös hangsúlyt helyeznek majd az oktatási/képzési rendszerek és a munkaerőpiac közötti kapcsolatok megszilárdítására. A gazdaság szükségleteinek jobb kielégítése érdekében e szemlélettel összhangban sor kerül majd a szakképzési rendszert megszilárdító intézkedésekre, illetve az ahhoz kapcsolódó szakmajegyzék módosítására. A prioritás keretében támogatásban részesülnek a felsőoktatásnak a tudásalapú gazdaság követelményeihez való alkalmazkodását elősegítő intézkedések is.

A munkaerő versenyképessége és a technológiai változásokhoz való alkalmazkodóképessége javításának érdekében **a munkavállalók készség- és kompetenciafejlesztését** az egész életen át tartó tanulás új rendszerén belül valósítják meg, különös figyelemmel a vállalati továbbképzésre. Felismerve a mikrovállalkozásokban és a KKV-kban rejlő foglalkoztatási lehetőségeket, az ilyen vállalkozások **versenyképességének és alkalmazkodóképességének javítása** szintén stratégiai fontosságú e prioritás megvalósításában.

A fentiekben bemutatott munkaerőpiaci és a humán erőforrások fejlesztésére irányuló intézkedések megvalósítását az ESZA-támogatások segítik elő. Az ESZA támogatást nyújt a többéves nemzeti foglalkoztatási akciótervek megvalósításához, amelyeket az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégia alapján Magyarországnak kell elkészítenie.

A prioritás megvalósítása során az ERFA elsősorban olyan oktatási és egészségügyi **infrastrukturális beruházásokat** társfinanszíroz, amelyek a régiók strukturális alkalmazkodását segítik elő, és hozzájárulnak a KTK humán erőforrások jobb kiaknázására irányuló célkitűzéséhez.

Az *oktatásba* való befektetések elsősorban a középfokú és felsőoktatási intézményekre irányulnak. E célból az ERFA a szakközépiskolák új, „integrált” modelljét fogja támogatni, ami kiegészíti az ESZA-nak a szakképzés strukturális problémáira irányuló beavatkozásait.

Mindkét alap a szakképzési kínálat jobb összehangolására törekszik mind regionális, mind helyi szinten. A felsőoktatás terén a Budapesten kívül található intézmények kerülnek előtérbe. A befektetések új tanulási és tanítási létesítmények létrehozására (a tágabb értelemben vett közösség részére is), a létesítmények informatikai infrastruktúrájának korszerűsítésére és az egyenlő hozzáférési esélyek mindenki számára történő biztosítására irányulnak (a fogyatékkal élőket is beleértve).

Az *egészségügybe* történő befektetések a társadalmi-gazdasági fejlettség, a munkavállalási korú népesség egészségi állapota, illetve az egészségügyi ellátórendszer csúcsmínőségű szolgáltatásaihoz való hozzájutás tekintetében leghátrányosabb helyzetben lévő térségeket célozzák meg. Általában az ilyen régiókban a legmagasabb a romák aránya, akiknek egészségi állapota, és az ellátórendszer szolgáltatásaihoz való hozzáféréseinek szintje különösen rossz.

A nők munkaerőpiaci be-, illetve visszailleszkedésének elősegítése érdekében az ERFA a *szociális infrastruktúrába* történő befektetéseket is támogatja (ideértve az óvodás kor alatti gyermekek számára létrehozott gondozó-nevelő létesítményeket is). Az ESZA által támogatott munkaerőpiaci programok hatékonyságának előmozdítása érdekében az alap a társadalom periferiájára szorult emberek, például a hajléktalanok és a fogyatékkal élők napközbeni ellátását biztosító 'napközi otthonok' létesítéséhez is hozzájárul.

A prioritás a Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Programon keresztül valósul meg.

2.4.3. A közlekedési infrastruktúra javítása és környezetvédelem (3. prioritás)

A közlekedési infrastruktúra javítása és a környezetvédelem kulcsfontosságú a KTK 'jobb minőségű környezet és alpinfrastruktúra' specifikus céljának megvalósításához. Ez a prioritás emellett nagyban hozzájárul a jelenleginél versenyképesebb termelőszektor fejlődéséhez, valamint elősegíti a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődést is.

A magyar közlekedési infrastruktúra fejlesztése mellett ez a prioritás arra is törekszik, hogy a fenntartható fejlődés elvével összhangban betartsák a megfelelő környezetvédelmi előírásokat. A két ágazat kettős megközelítése azon a felismerésen alapszik, hogy mindkét ágazat alapvető fontosságú úgy az ország fejlődése, mint az EU társadalmi-gazdasági fejlettségi szintjének elérésére irányuló törekvések szempontjából.

Míg ez a prioritás az ERFA társfinanszírozásában valósul meg, ezzel párhuzamosan, ugyanezekhez a célkitűzésekhez a Kohéziós Alap is tekintélyes közösségi támogatást biztosít.

A *közlekedési infrastruktúrával kapcsolatban* a prioritás a kelet–nyugat és észak–dél irányú folyosókat összekötő szállítási útvonalak fejlesztésére összpontosít. A helyzetelemzésben azonosított hiányosságoknak és gyengeségeknek megfelelően, a prioritás a meglévő úthálózat fejlesztésére, valamint az integrált közúti infrastruktúra kiépítésére összpontosít, hogy ezzel javítsa a különböző felhasználók elérhetőségét.

Amint az a helyzetelemzésben is szerepelt, a vasúthálózat sűrűsége ugyan megfelelő, de a szolgáltatások színvonala tekintetében elmarad az EU előírásaitól. A vasúti beruházásoknál arra kell törekedni, hogy megforduljon az a jelenlegi tendencia, hogy a beruházási forrásokat a vasúthálózat helyett a közúti hálózat fejlesztésére csoportosítják át. Konkrétan ez azt jelenti, hogy a jelenleginél fenntarthatóbb arányokat kell kialakítani a különböző szállítási módok között.

A légi közlekedést illetően a nemzetközi repülőtér kapacitása már nem elegendő a forgalom további növekedéséhez. A vízi szállításban a Duna mint nemzetközi közlekedési folyósó kihasználtsága elégtelen, és további befektetéseket igényel.

A közlekedési infrastruktúrát illetően a fejlesztés főbb területei a következők: az autópálya-hálózat bővítése és a meglévő úthálózat fejlesztése; egyes fontos vasútvonalak rekonstrukciója és fejlesztése; a dunai közlekedési folyosó infrastruktúrájának fejlesztése (ideértve a kikötők korszerűsítését és bővítését, szoros együttműködésben a főbb közutakat és vasútvonalakat a kombinált áru fuvarozási központokkal összekötő ágak fejlesztésével); az elővárosi tömegközlekedés, valamint a légi közlekedés létesítményeinek fejlesztése.

Míg a Kohéziós Alappal közösen finanszírozott befektetések a TEN közlekedési hálózat kiépítésére összpontosítanak (különösen a vasúti- és autópálya-ágazatban, valamint a polgári légi közlekedésben), az ERFA az elmaradottabb régiókat az autópálya-hálózattal összekötő közutak fejlesztéséhez nyújt támogatást, ami az egy-, két- és három számjegyű utak minőségének fejlesztését (négy-sávosra való bővítés, illetve a teherbírás növelése révén), valamint az elkerülő vagy mentesítő utak létesítésével a környezeti terhelés csökkentését jelenti. A prioritás emellett hozzájárul az elővárosi vasútvonalak fejlesztéséhez, és a KTK 1. prioritásának keretében közösen finanszírozott logisztikai központok elérhetőségének javításához is.

A prioritás elősegíti az elmaradott régiók jobb elérhetőségét is. A legkevésbé megközelíthető és legelmaradottabb régiók helyi közútjait (a négy- és ötszámjegyű utakat) érintő kiegészítő beruházások azonban a 4., 'Helyi és regionális potenciál erősítése' prioritás alatt részesülnek közösségi támogatásban.

A **környezetvédelem** vonatkozásában nagyarányú befektetésre van szükség, amint az a helyzetelemzésben is szerepel. A Kohéziós Alap által rendelkezésre bocsátott nagy összegű közösségi támogatáson túl az ERFA is hozzájárul a szennyvíztisztítók fejlesztéséhez, a felszíni és a felszín alatti vizek minőségének javításához, valamint a különleges hulladék gyűjtő- és kezelőrendszerek fejlesztéséhez. Ezáltal az ipari és a városi területeken csökkenthető a veszélyes hulladék, valamint a levegő- és zajszennyezés.

A helyzetelemzésben meghatározott hiányosságok figyelembevételével elsőbbséget élveznek a szennyvíztisztító- és ivóvízellátó létesítményekbe és a talaj kármentesítésébe történő befektetések (ideértve az ivóvíz- és a szennyvíztisztító művek építését, valamint a csatornahálózat fejlesztését is). A vonatkozó EK-irányelveknek való megfelelés érdekében a prioritás keretében különösen a hulladék vonatkozásában kerül sor újabb beruházásokra.

A természeti erőforrások védelme és a biológiai sokféleség megőrzése érdekében különösen a Natura 2000 hálózattal összefüggésben van szükség további befektetésekre. Mivel Magyarország területének 25%-át veszélyezteti az árvíz, ami óriási gazdasági és környezeti kárt okozhat, és veszélyeztetheti az érintett területek lakóinak életminőségét, ezért a prioritás támogatja az árvízvédelmi és vízgazdálkodási intézkedéseket.

A természeti erőforrások védelme és a biológiai sokféleség megőrzése mellett a környezetbarát energiaágazat fejlesztése szintén meghatározó eleme a fenntartható fejlődésnek. Ezért a megújuló energiaforrások hasznosítása és az energiatakarékos rendszerek támogatása nagyban hozzájárul Magyarország hosszú távú fejlesztési céljaihoz, mivel a megújuló energiaforrások részesedése az összes energiatermelésből csupán 3,6%.

Az ERFA és a Kohéziós Alap egyaránt a környezeti infrastruktúrát érintő beruházásokra összpontosít, hogy azok megfelelő szintű szolgáltatást nyújthassanak úgy, hogy közben megfelelnek az EK-irányelvek kötelező előírásainak. A Kohéziós Alap négy területre koncentrálna: a nagyobb agglomerációk szennyvízkezelése, a szilárd hulladék kezelése, az ivóvíz minőségének javítását célzó nagyberuházások és a talajszennyezések megszüntetése a felszín alatti vizek védelme céljából. Az ivóvízkezelést érintő beruházások az Észak-Alföld és a Dél-Alföld régiókra összpontosítanak, mivel ezeken a területeken a szennyezés komoly

egészségkárosító tényezőként van jelen (különösen az arzén-, bór- és fluoridvegyületek maradékai). Az ilyen beruházások elősegítik az ivóvízre vonatkozó irányelv előírásainak teljesítését is. A Kohéziós Alap a magyar állam és a helyi hatóságok hatáskörébe tartozó szennyezett területek kármentesítését is támogatja.

Az ERFA a Kohéziós Alapnak a fent említett négy területen végrehajtott beruházásait egészíti ki a következőképpen: az 50 000 lakosnál kisebb népességű agglomerációk szennyvizei, a szilárd hulladék, az ivóvíz kezelése és a talaj kármentesítése. Emellett az ERFA támogatja a természetvédelmet, a környezeti biztonságot, a megújuló energiaforrások fokozott használatát és a levegő- és zajszennyezés ellenőrzését.

A prioritás intézkedései a Környezetvédelmi és Infrastruktúrafejlesztési Operatív Program keretében valósulnak meg.

2.4.4. A helyi és regionális potenciál erősítése (4. prioritás)

E prioritás keretében a stratégia olyan tevékenységeket követel meg, amelyek kiegészítik a fenti prioritások alapján társfinanszírozottakat, és amelyek a helyi és regionális potenciál megerősítésére irányulnak úgy, hogy közben hozzájárulnak az ország egészének kiegyensúlyozottabb területi fejlődéséhez. Ezt egyrészt a legelmaradottabb régiók társadalmi-gazdasági fejlődése terén fennálló komoly lemaradás leküzdésével lehet elérni, másrészt pedig a régiók belső potenciáljának fejlesztésével, ideértve regionális és szubregionális szinten a városok gazdasági és társadalmi potenciálját is. Különös figyelmet kell fordítani az Alapok végrehajtásában részt vevő regionális és helyi szereplők kapacitásának fejlesztésére, beleértve a regionális és helyi szintű partnerségek létrehozását vagy erősítését is. Ez a KTK-prioritás a következő beavatkozási területekre összpontosító ERFA- és ESZA-támogatásokat kapcsolja össze:

A leghátrányosabb helyzetű régiók különösen súlyos problémákkal szembesülnek az **élérhetőség** szempontjából, ami a növekedés és a regionális versenyképesség egyik alapfeltétele. Ezért jelentős támogatást kell adni a leghátrányosabb helyzetű régiók és mikrorégiók közúthálózatának (az ún. négy- és ötszámjegyű utak) fejlesztéséhez. Ezeken a régiókon és területeken belül elsőbbséget élvez az országos és regionális főútvonalak hálózata, valamint a gazdasági központok és az idegenforgalmi szempontból fontos területek megközelíthetőségének javítása. A munkaerő és a népesség mobilitásának a fenntartható fejlődés elvével összhangban történő javítása céljából a prioritás támogatja az olyan tömegközlekedési létesítményekbe történő kisebb volumenű beruházásokat, mint például a buszsávok, autóbusz-pályaudvarok és a P + R területek.

Amint az a helyzetelemzésben is szerepelt, a magyar régiók **turisztikai** potenciálja (Budapest és a Balaton kivételével) nagyrészt kiaknázatlan. A prioritás ennek megfelelően a vonzó természeti és kulturális örökséggel rendelkező régiók turisztikai potenciáljának fejlesztésére összpontosít, vagyis az Országos Területfejlesztési Koncepcióban definiált Budapesten kívüli legvonzóbb területekre, valamint a nemzeti parkokra és a világörökség részét képező nevezetességekre. Az ilyen tevékenységek hozzájárulnak ahhoz, hogy csökkentsék Budapestnek és a Balatonnak az idegenforgalmi ágazatban betöltött, túlságosan is egyeduralkodói szerepét. Az idegenforgalmi látványosságok fejlesztésére irányuló beruházásokon túl, az ERFA- és az ESZA közösen támogatják a szálláshelyek és a szolgáltatások minőségi fejlesztését, valamint a szakismeretek bővítését, hogy azok megfelelhessenek a kulturális-, az aktív- és az ökoturizmus iránti egyre növekvő igényeknek. Az ezzel összefüggésben támogatott tevékenységek az idegenforgalmi bevételek növelésére, a szezonális ingadozás mérséklésére és fenntartható munkahelyek teremtésére irányulnak, s tágabb értelemben hozzájárulnak Magyarországon egész területének kiegyensúlyozott és

fenntartható fejlődéséhez.

A városok társadalmi-gazdasági potenciáljának regionális és szubregionális szinten történő jobb kiaknázása érdekében foglalkozni kell többek között a nehézségekkel küzdő városi területek gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi problémáival. Ezért támogatják a **városrehabilitációs** tevékenységeket, ideértve a barnamezős területek funkcióváltását. E prioritás keretein belül ezeket a tevékenységeket összevonják az ERFA és az ESZA által támogatott más beruházásokkal, ideértve az óvodai és általános iskolai beruházásokat, a tömegközlekedés fejlesztését vagy a helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket. A városrehabilitáció különösen az elmaradott területeken járul hozzá a tőkebefektetéseknek és gazdasági tevékenységeknek kedvező környezet kialakításához, továbbá erősíti a városközpontok és a külvárosok közötti kapcsolatot, és mérsékli az életszínvonalbeli különbségeket. A célterületeket az általános rendelet 3. cikkének (7) bekezdésében meghatározott objektív kritériumok, valamint az URBAN közösségi kezdeményezés¹¹ alapján választják ki.

Az **óvodai** és az **alapfokú oktatási intézményekben** folyó képzésben való részvétel tekintetében a legelmaradottabb régiók különösen súlyos problémákkal küzdenek. Ezt az ilyen területeken túlreprezentált roma kisebbség sajátos problémái is illusztrálják. Az ERFA ezért részt vesz az óvodai beruházások finanszírozásában – ezzel is elősegítve a nők munkaerőpiaci vissza-, illetve beilleszkedését –, valamint az említett régiók és területek általános iskoláit érintő beruházásokban. Ezzel összefüggésben különös figyelmet szentelnek az integrált oktatásban való részvétel esélyegyenlőségének, az oktatás minősége és hatékonysága javításának (többek között az informatika általános iskolai alkalmazásának fejlesztésével). A prioritás keretében támogatott tevékenységek a 2. prioritás alatti beavatkozásokat egészítik ki.

A **humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése** kulcsfontosságú tényező a regionális szervek és az önkormányzatok általános hatékonyságának és adminisztratív kapacitásának növelése szempontjából, ideértve a nonprofit és egyéb szervezetekkel való fokozott együttműködést a fejlesztési politikák kidolgozásában és végrehajtásában. Ezért az ESZA egy olyan folyamat kidolgozását támogatja, amely a humán erőforrás-kapacitás fejlesztésére összpontosít, különösen ha az hozzájárul a regionális és helyi potenciált erősítő tevékenységek hatékonyabb kialakításához és végrehajtásához.

A prioritásnál alkalmazott megközelítés szerves részeként az ESZA olyan régióspecifikus szakképzési és fejlesztési programokat támogat, amelyek megfelelnek a települések és régiók változó földrajzi, ágazati és szakképzettség iránti szükségleteinek. Ezek a programok a regionális munkaerő alkalmazkodóképességének és szakképzettségi szintjének emelésére irányuló intézkedések révén a foglalkoztatottság növelésére törekednek. A regionális munkaerőpiaci egyenlőtlenségek kiegyenlítését célzó intézkedésekkel együtt a regionális versenyképesség növelésére is különös figyelmet fordítanak.

Az ESZA-támogatás szempontjából nagyon fontos a felsőoktatási intézményekkel való szorosabb együttműködés kialakítása, és az intézmények bevonása a fejlesztési kezdeményezésekbe. A regionális tudásközpontok fejlesztése révén a felsőoktatási intézményeknek sokkal aktívabb szerepet kell játszaniuk a városok és régiók gazdasági és társadalmi életében. Ehhez szükség van az intézmények és a gazdaság helyi szereplői, a mikro- és kisvállalkozások, a helyi önkormányzatok, valamint a lakosság szélesebb rétegei

¹¹ A Bizottság 2000.4.28-i közleménye a tagállamok részére a válsághelyzetben lévő városoknak és városkörnyékeknek a fenntartható városi fejlődés érdekében folytatott gazdasági és társadalmi rehabilitációját célzó közösségi kezdeményezés iránymutatásainak megállapításáról – URBAN II. (C(2000)1100).

közötti kapcsolatok erősítésére. Ezzel összefüggésben az említett intézményeken belül új szolgáltatásokat dolgoznak ki a munka világa és a felsőoktatás közötti kapcsolatok erősítésére, illetve azért, hogy a magasan képzett friss diplomásokat a régióban maradásra ösztönözzék.

Annak tudatában, hogy a szociális gazdaság milyen fontos szerepet tölt be az ESZA típusú tevékenységek kontextusában, a helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket mint a munkaerőpiaci integráció megközelítésének egy módját e prioritás keretében támogatják.

A prioritás végrehajtására a Regionális Fejlesztési Operatív Program keretében kerül sor.

2.4.5. Technikai segítségnyújtás (5. prioritás)

Mivel döntő fontosságú, hogy 2004. január 1-ig befejeződjön az intézményépítési folyamat, és biztosított legyen az Alapok hatékony kezelése, a 2004–2006-ra szóló KTK jelentős összegű támogatást biztosít a technikai segítségnyújtás prioritásnak. Az általános rendelet 2. cikkének (4) bekezdésével összhangban, a technikai segítségnyújtást – a Bizottságnak a 23. cikk szerinti kezdeményezésére végrehajtott intézkedések kivételével – az operatív programokon belül kell megvalósítani. Ezen felül a technikai segítségnyújtásnak meg kell felelnie az általános rendelet 12. cikkében említett közösségi politikáknak, illetve a Strukturális Alapok által társfinanszírozott tevékenységek támogatási jogosultságáról szóló 1685/2000/EK rendeletet módosító 2003. június 27-i 1145/2003/EK bizottsági rendelet¹² részletes rendelkezéseinek (11. szabály).

Az operatív programok végrehajtásához kapcsolódó tevékenységeken túl a KTK egészére nézve biztosítani kell a hatékony koordinációt és végrehajtást. Ebből a célból a Regionális Fejlesztési Operatív Programban külön intézkedés rendelkezik a technikai segítségnyújtás KTK-szinten történő támogatásáról. Ebben az összefüggésben (az irányításhoz, végrehajtáshoz, a monitoringhoz és a programok és műveletek ellenőrzéséhez kapcsolódó) egyes kiadáscsoportok összefüggéseit a fent említett rendelet 11. szabályával összhangban kell kiszámítani. A kalkulációnak figyelemmel kell lennie a KTK Irányító Hatóságának a KTK egészének hatékony koordinációja és végrehajtása biztosításában betöltött szerepére. Ennek megvalósítása érdekében – a fent említett szabállyal összhangban – az a javaslat született, hogy a KTK Irányító Hatóságánál e kategóriák tekintetében felmerülő költségekre a Regionális Fejlesztési Operatív Programon belül az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program tekintetében megállapított felső határból 2 000 000 euró indikatív összeget, és a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program tekintetében megállapított felső határból 350 000 euró indikatív összeget a KTK technikai segítségnyújtási intézkedés plafonösszegéhez csoportosítanak át.

A technikai segítségnyújtás prioritás pénzügyi irányításának egyszerűsítése érdekében az egyes operatív programok technikai segítségnyújtási prioritását kizárólag a „vezető pénzalap” társfinanszírozza (vagyis az az alap, amelyik a programhoz adott összes közösségi hozzájárulás legalább 50%-át finanszírozza). Amennyiben a programokat egynél több alap társfinanszírozza, az egyéb érintett alap(ok) specifikus igényeit szintén a vezető alap fedezi.

A KTK szerinti technikai segítségnyújtás fő területei a következők:

- Az Alapok közötti koordináció biztosítása.
- Hatékony ellenőrzés biztosítása egy olyan számítógépes rendszer kifejlesztése és megfelelő működtetése által, ami lehetővé teszi a Bizottsággal történő adatcserét az

¹² Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 160., 2003.6.28., 48. o.

általános rendelet 18. cikke (3) bekezdésének e) pontjában előírtak szerint, továbbá biztosítja a 36. cikkben említett fizikai és pénzügyi mutatókra vonatkozó adatok gyűjtését.

- Annak biztosítása, hogy a fenntartható fejlődés, illetve a férfiak és a nők esélyegyenlőségének „horizontális prioritását” valamennyi operatív programban megvalósítják.
- A végrehajtásban részt vevő intézmények támogatása és megerősítése abból a célból, hogy megfelelő szintű teljesítményt érjenek el a Strukturális Alapok felhasználásában.
- Hatékony kommunikációs csatornák és nyilvánosság biztosítása a programok számára.

A 2003. március 12-én elfogadott, 2004–2006-ra vonatkozó programozási dokumentumok¹³ tekintetében - a Bizottság további indikatív iránymutatásaival összhangban, és az 1145/2003 rendelet mellékletében megállapított 11. szabály rendelkezéseinek megfelelően - az állami alapok hatékony kezelése céljából a „legjobb gyakorlat” ösztönzését célzó tevékenységek, illetve a jogállamiságot és a bűnmegelőzés kultúrájának kialakulását a tudatosság növelése által elősegítő tevékenységek a KTK szintjén a Regionális Fejlesztési Operatív Programban a „horizontális” technikai segítségnyújtás keretében társfinanszírozhatók. A tevékenységek vagy a támogatások esetleges átfedésének elkerülése és a szinergikus hatások kihasználása érdekében a KTK Irányító Hatóságának biztosítania kell a fent említett tevékenységek, valamint az igazságszolgáltatás, illetve a belügy területén folytatott, az intézményépítést elősegítő Átmeneti Támogatási Program vagy más nemzeti/nemzetközi eszköz, illetve program keretében társfinanszírozott tevékenységek közötti koordinációt.

Az általános rendelet 18. cikke (2) bekezdésének b) pontjával és (3) bekezdésének a) és d) pontjával összhangban a támogatott tevékenységek részletes leírását az operatív programok és programkiegészítők technikai segítségnyújtás prioritása tartalmazza.

¹³ COM(2003. 110. végleges

2.5. VÁRHATÓ HATÁSOK ÉS MONITORING INDIKÁTOROK

2.5.1. Makroökonómiai hatásvizsgálat

Az előzetes értékelés keretében egy Magyarország számára készített makroökonómiai modell alapján megvizsgálták, hogy a KTK-nak milyen hatásai lehetnek a fő gazdasági mutatókra. Ebben a modellben olyan mértékben vették figyelembe a politikák közvetlen hatásait, ahogyan azok a keresleti, illetve a kínálati oldalt érinthetik. A kereslet oldali változók a termeléshez és a termelési tényezők iránti kereslethez, illetve ezeknek a jövedelemre és a végső keresletre gyakorolt közvetlen hatásához kapcsolódnak, míg a kínálati oldalon (az uniós politika egyik fő célkitűzéseként) a modell a kiadások hosszú távú hatásait elemzi.

Az alpinfrastruktúrába, a humántőkébe és a kutatás-fejlesztésbe történő beruházások javítják a termelési tényezők hatékonyságát, ezáltal növelve az össztermelékenységet (TFP). Ez pozitív hatással van a gazdaság kínálati oldalára, mivel kedvezőbb körülményeket teremt a termelés és a termelékenység erőteljesebb növekedéséhez, és különösen kedvező az alacsonyabb termelési költségek tekintetében, miáltal nő a magyar gazdaság versenyképessége (a kidolgozott modellben feltételezték, hogy a termelő beruházásokat érintő KTK-támogatásokból nem származik TFT-hatás).

A KTK intézkedéseit beépítették a modellbe, amelynek keretében elkészült egy, a „politikák hatásaira épülő” forgatókönyv. Ezt összehasonlították a „politika nélkül” elnevezésű szimulációval, vagyis a szimulációs időszakra (2004–2010) vonatkozó „alappálya” forgatókönyvvel. A KTK-intézkedéseknek a gazdaságra gyakorolt hatását „politikák hatásaira épülő” forgatókönyvnek az alappálya-előrejelzés változótól való eltérései jelzik.

A „politikák hatásaira épülő” forgatókönyv számításait a 16. táblázatban feltételezett kifizetések alapján végezték.

16. táblázat: Strukturális támogatások Magyarországon, 2004–2007 (m Ft, 1995-ös árakon)

	2004		2005		2006		2007	
	EU	nemzeti	EU	nemzeti	EU	nemzeti	EU	nemzeti
Alap infrastruktúra	4 146,6	1 382,2	13 402,3	4 467,4	14 729,4	4 909,8	25 648,8	8 549,6
Kohéziós Alap, ISPA	22 327,8	32 168,9	64 879,1	49 648,3	100 358,9	41 888,9	0,0	0,0
Emberi erőforrás	5 904,8	1 968,3	19 085,1	6 361,7	20 974,9	6 991,6	36 524,4	12 174,8
Termelőkörnyezet	5 442,4	1 873,1	17 590,6	6 054,1	19 332,5	6 653,6	33 664,3	11 586,1
Egyéb	2 497,7	832,6	8 072,8	2 690,9	8 872,2	2 957,4	15 449,4	5 149,8
Összesen	78 544,4		192 252,5		227 669,3		148 747,2	

E feltételezések szerint 2005-ben a kifizetések erőteljesen növekednek. Ezt 2007-ben csökkenés követi, majd a kifizetések teljesen megszűnnek. Ily módon lehetővé válik a kínálati oldal hosszú távú hatásainak egyértelműbb meghatározása¹⁴.

¹⁴ A térbeli elosztás tekintetében meg kell jegyezni, hogy valamennyi intervenciós kategória esetében feltételezték a pénzügyi eszközök egyenletes elosztását, míg az TFP akkor változik legkevésbé (legnagyobb

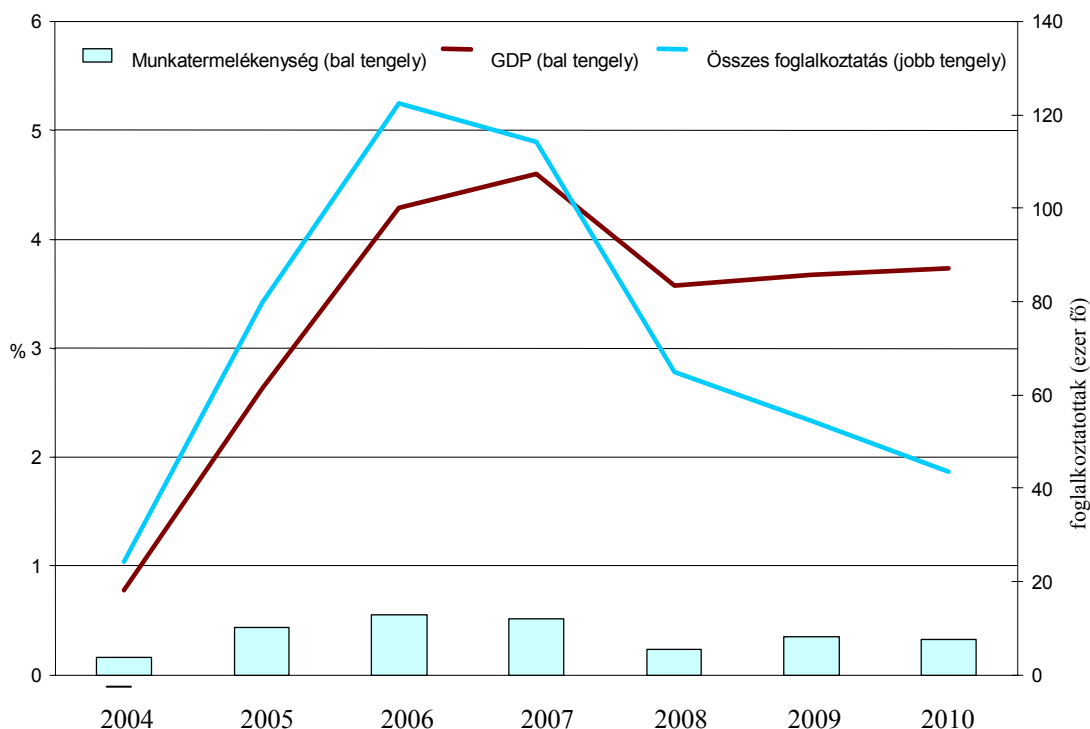
A KTK hatásait a 17. táblázat foglalja össze. A *bruttó hazai termék* szintje esetében a kereslet és kínálat oldali hatásokat összevontan, a GDP-nek az alappályától való százalékban kifejezett eltéréseként fejezik ki. Az eredmény átlagosan 4,1% a 2004–2006-ig tartó tervezési időszak tekintetében (a 3,5%-ot meghaladó erős hatás továbbra is érvényes, *még akkor is*, ha 2007 után a támogatás várhatóan megszűnik; mindez azt jelzi, hogy a KTK-nak jelentős kínálat oldali hatása van a gazdaság termelőkapacitására). Ez a kínálat oldali hatás állandó, míg a kereslet oldali hatások kezdetben csökkennek, majd a kifizetések leállítását követően teljesen megszűnnek. 2004-2008 között a KTK-nak a *GDP növekedésére* gyakorolt hatása várhatóan átlagosan 0,7 százalékponttal lesz magasabb az alappályában meghatározott értéknél (mielőtt 2009-ben visszaesik az alappálya szintjére). Ugyanakkor 2005-ben a kifizetések hirtelen emelkedése várhatóan a GDP növekedési ráta 1,8 százalékpontos emelkedését eredményezi (lásd a lenti táblázatot és ábrát).

17. táblázat A KTK kereslet- és kínálat oldali hatásai¹⁵: az alappályától való eltérések százalékban (1) vagy százalékpontban kifejezve (2)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruttó hazai termék (1)	0,78	2,63	4,29	4,6	3,57	3,67	3,73
GDP-növekedés (2)	0,77	1,82	1,6	0,29	–0,98	0,09	0,06
Összes beruházás (1)	2,3	6,9	10,1	6,7	3,8	3,6	3,5
Összes foglalkoztatás (ezer fő)	24,3	79,7	122,5	114,2	64,9	54,5	43,6
Munkanélküliségi ráta (2)	–0,06	–0,19	–0,24	–0,1	0,11	0,08	0,07
Munkaerőpiaci részvételi arány (2)	0,3	0,99	1,55	1,51	0,96	0,8	0,64
Munkatermelékenység növekedési aránya (2)	0,16	0,44	0,56	0,52	0,23	0,35	0,33
Egységre jutó munkaerőköltség (1)	–0,16	–0,7	–1,6	–2,85	–3,82	–4,65	–5,21
GDP-deflátor (2)	–0,25	–0,84	–1,32	–1,64	–1,01	–0,89	–0,69

mértékben), ha a támogatást a kevésbé termelékeny (magas termelékenységgel rendelkező) térségekre összpontosítják.

¹⁵ Feltételezve, hogy a KTK-kiadások, beleértve a nemzeti társfinanszírozást, 2007 után megszűnnek.

A termelési struktúrák növekvő támogatásának köszönhetően az „alappálya” és a „forgatókönyv” szerinti változók közötti eltérések 2006-ig növekednek. Ezt követően az (alappálya-hoz viszonyított) eltérések jelentős mértékben csökkennek, párhuzamosan a beruházási támogatások (előrejelzések szerinti) 2007-es csökkenésével és 2008-ban várható megszűnésével. A KTK támogatások megszűnése ellenére a kínálat oldali hatások folyamatosak lesznek, és a beruházási szintet 3,5%-kal az alappálya felett tartják. Ezen a ponton a tőkeakkumuláció várhatóan felgyorsul, főként az TFP növekedése által okozott alacsonyabb tényleges tőke-munkaerő költségek miatt (továbbá a gazdaság magasabb szintű termelőkapacitása miatt, ami a megnövekedett tőkeállomány fenntartására több befektetést igényel). Így Magyarország vonzóbbá válik a külföldi befektetők számára. Ennek megfelelően a TFP javulása által kedvező gazdasági feltételek alakulnak ki, amelyek előmozdítják a termelést, a termelékenységet és a versenyt.

A GDP és a beruházások alakulásához hasonló tendencia figyelhető meg a *foglalkoztatás* esetében is. A KTK-támogatások megszűnéséig az alappálya-hoz viszonyított többlet-foglalkoztatás valamivel meghaladja a 110 000 főt. Habár a munkanélküliségi ráta nem változik számottevően, a munkaerőpiaci részvétel várhatóan jelentős emelkedni fog. 2007 után azonban a támogatások megszűnésével a foglalkoztatás növekedése megtorpan, de a KTK által létrehozott nagyobb termelőkapacitás, illetve a kibővült foglalkoztatási lehetőségek eredményeként a növekmény közelítőleg fele várhatóan továbbra is foglalkoztatott marad.

Hosszabb távon ez a foglalkoztatási hatás mérséklődik, mivel a termelékenység javulása és a beruházási támogatások tőkehelyettesítő hatása negatívan érinti a foglalkoztatást. Lehetséges azonban, hogy miközben a foglalkoztatás szintje a kapacitások leértékelődésével párhuzamosan fokozatosan csökken, a modell a KTK utáni időszakra bizonyos mértékben túlbecsüli ezt a csökkenést. Ennek oka a leértékelési arány, amely potenciálisan „túlságosan magas”, ha Magyarország tekintetében korábbi adatok alapján állapítják meg (ebben az esetben – a korábbi termelési kapacitásoktól eltérően – nem alkalmazható a beruházási támogatások eredményeként rendelkezésre álló új termelőkapacitások tekintetében).

A teljes munkatermelékenység-növekedés várhatóan fél százalékpont lesz a KTK által érintett időszakban; ezt követően ennek az értéknek a felére esik vissza, és ezt a szintet meg is őrzi.

Végül, az infláció mértéke az első néhány évben várhatóan erősen csökken, ami két okra vezethető vissza. Az első, hogy a Magyarországon tapasztalható magas árinfláció a majdnem azonos mértékű költséginfláció kísérője, miközben a keresleti nyomásnak kicsi a jelentősége. A második ok, hogy mivel nem álltak rendelkezésre megfelelő adatok, nehezen tudták belefoglalni a modellbe a valóságot jobban tükröző előrejelző és utólagos mutatókat.

Előfordulhat továbbá, hogy a korábbi adatokon alapuló ökonometrikus számításokból származó együttthatók nem a tényleges helyzetet mutatják, mivel a gazdasági magatartás és a strukturális kiigazítások folyamatosan változnak. Ez a probléma különösen jelentős Magyarországon, ahol alulbecsülhetik e makroökonómiai elemzés eredményeit, mivel az utóbbi években megvalósult fejlesztéseknek köszönhetően a KTK-beruházásoknak erőteljesebb lehet a hatása. Ezért, figyelembe véve a kínálati oldal hosszú távú hatásait, a KTK várhatóan gyorsabban segíti Magyarországot a reál-konvergencia elérésében.

2.5.2. Monitoring indikátorok

Az egyszerűsítésről szóló bizottsági ajánlásokkal összhangban, a magyar KTK-ra és az OP-kra vonatkozó koherens mutatórendszer kialakításakor a következő alapelveket alkalmazták:

- a mutatók számának korlátozása, mivel a rövid programozási időszak korlátozza a KTK várható hatásait;
- „egyszerűség mindenekelőtt”: kerülni kell a nehezen érthető mutatók, pl. az összetett vagy a nem begyűjthető mutatók használatát;
- ugyanakkor valamennyi mutatónak jelentéssel kell bírnia;
- a mutatórendszer koherenciáját az alapindikátorok alkalmazásával és a különböző szintek – azaz a programkiegészítők, az Operatív Programok és a KTK – mutatói közötti oksági kapcsolatokkal kell biztosítani.

Magyarország a következőképpen alakította ki a KTK-mutatók szerkezetét:

2003 májusában az NFT ex-ante értékelői elkészítették a KTK-mutatók első sorozatát, amit valamennyi OP ex-ante értékelő részvételével megtartott munkaértekezlet keretében vitattak meg (lásd az NFT előzetes értékelésének 1. sz. technikai jelentésében foglalt javaslatot). Ezt a javaslatot az OP-k véglegesítése és az adatok rendelkezésre állásának figyelembevételével finomították. Októberben a Bizottság részvételével technikai konzultációt folytattak a mutatókról. Az ezt követő javaslatok megfelelnek a tagjelölt országok számára készített bizottsági munkaanyagban¹⁶ megfogalmazott minimális követelményeknek.

A NFH az OP-k irányító hatóságaival együttműködve dolgozta ki az alapmutatók struktúráját. Ez nyolc alapmutatót tartalmaz, amelyeket a programkiegészítők szintjén is alkalmazni kell, ha relevánsak. Az alapmutatók segítségével az NFH kidolgozta a KTK-mutatók második tervezetét. A második tervezet logikája szerint minden OP-nek valamilyen mértékben hozzá kell járulnia a KTK valamennyi célkitűzéséhez, bár leginkább annak az OP-nek, amelyik a kérdéses prioritást mérsékelni kívánja. Ez a mutatórendszer a következőképpen épül fel:

- a kontextusmutatók megfelelnek az OP-k kontextusmutatóinak, illetve olyan kontextusmutatókat is alkalmaztak, amelyek közvetlenül összehasonlíthatók az

¹⁶ Európai Bizottság, Az új programozási időszak 2000–2006: módszertani segédanyag, 3. segédanyag: mutatók a monitoring és az értékelés számára, indikatív módszertan, 1999.

alapmutatókkal;

- elsődleges outputmutatók: valamennyi OP vonatkozó alapmutatóinak összessége
- az elsődleges eredménymutatók megfelelnek a vonatkozó OP-k hatásmutatóinak
- az elsődleges hatásmutatók célja az OP-k prioritásra gyakorolt átfogó hatásának mérése

A magyar mutatórendszer koherenciáját (1) az OP-mutatóra való közvetlen hivatkozások és (2) az alapmutatók összesítése biztosította.

Egy későbbi szakaszban, a Bizottsággal és az NFT ex-ante értékelőivel szervezett technikai találkozót és további konzultációkat követően egyszerűsítették a KTK-mutatók szerkezetét. A Bizottság javaslata szerint kizárólag a vonatkozó KTK-célkitűzéshez és -prioritáshoz közvetlenül hozzájáruló OP-t kell figyelembe venni, míg az egyéb, kevésbé közvetlen módon hozzájáruló OP-kat figyelmen kívül kell hagyni. Így például a KTK első prioritásában csak a GVOP és az AVOP munkahelyteremtő célkitűzéseit összesítik egy mutató alá.

Jelenlegi struktúra és kapcsolatok

A végleges KTK-táblázatot a következők alapján készítették el.

A *kontextusmutatókat* kétféleképpen határozták meg:

- Néhány kontextusmutatót valamennyi prioritás tekintetében meghatároztak, hasonlóan a megfelelő OP-k esetében alkalmazottakhoz.
- Kiegészítő kontextusmutatókat is alkalmaztak, amelyek közvetlenül összehasonlíthatók az alapmutatóinkkal.

Globális mutatók:

- A három globális hatásmutatóból kettőnek az a célja, hogy a Magyarország számára kidolgozott makroökonómiai modell segítségével felmérje a KTK által kifejtett hatások összességét,
- a harmadik mutató az összes OP alapmutatóinak összesítéséből származik.

Az *elsődleges mutatók* egyszerűen követik a megfelelő OP mutatóit, szükség szerint a fő outputmutatók alkalmazásával. Így az elsődleges outputmutatók főként a PC szintű alapmutatók összesítései.

A horizontális mutatók:

- a fenntarthatósági prioritás esetében ezek a mutatók a legrelevánsabb OP-mutatókat követik;
- az esélyegyenlőségi prioritás eredmény- és outputmutatói esetében ezeket az alapmutatókból számítják ki.

Kvantifikálás:

A kvantifikálás elengedhetetlen a mutatórendszer kialakításakor. A NFT egyaránt alkalmazta mind a fentről lefelé, mind a lentől felfelé haladó tervezési módszert, ezért a kvantifikálás során mindkét megközelítést alapul vették.

1. Egyes globális mutatók esetében a makroökonómiai modell megállapította az elérendő célokat, ami lehetővé tette, hogy a célértékek ne csak az OP-k közvetlen, hanem a közvetett és kölcsönös hatásait is tükrözzék.

2. A mutatók többsége az OP-tervezőktől és az OP mutatókból származik; ami lehetővé tette a KTK-mutatók jobb pontosítását és specifikálását.

A mindkét megközelítést alkalmazó tervezők megpróbálták megállapítani a két irány közti ok-okozati kapcsolatot is, s ennek eredményeként egy koherens mutató hierarchia jött létre.

Bizonyos esetekben az alapértékek vagy túl magasak voltak, vagy nem hordoztak elegendő jelentést, ami lehetővé tette volna a pontos meghatározást. Az ilyen esetekben az egyetlen megoldás az volt, hogy az intervenciót a hazai gazdaság szempontjából új eszköznek tekintették, és az alapértékeket meghagyták 0-nak. Ezekben az esetekben viszont még mindig fennáll a lehetőség, hogy megvizsgálják a pénzügyileg támogatott tevékenységek költséghatékonyságát és teljesítményét, illetve a rendszer olyan adatokkal szolgál, amelyek lehetővé teszik a program értékelését és más programokkal való összehasonlítását.

A következő táblázatok az összes KTK-mutató vonatkozásában megadják a tartalmat, a kiinduló alapértéket, a célokat és az adatok forrását.

A mutatókra vonatkozó részletes információk:

Típus	Mutató	Kapcsolat
Kontextus	Foglalkoztatási ráta	Az 1., a 3. és a 4. prioritás kontextusát méri. A mutató a HEFOP globális hatásmutatójaként jelenik meg.
Kontextus	Foglalkoztatás	Az „újonnan teremtett és biztosított munkahelyek” alapmutatóval közvetlenül összehasonlítható mutató
Kontextus	A munkavállalási korú gazdaságilag inaktív népesség a munkavállalási korú népesség százalékában	A 2. prioritás kontextusát méri, szintén megjelenik a HEFOP-nál mint kontextusmutató
Kontextus	Születéskor várható élettartam	A 2. prioritás kontextusát méri
Kontextus	GDP	Az 1. prioritás kontextusáról szolgáltat információt, ugyanakkor közvetlenül összehasonlítható a „támogatott vállalatoknál termelt bruttó hozzáadott érték” alapmutatóval
Kontextus	Egy főre jutó GDP	A KTK globális célkitűzéséhez biztosít kontextust
Kontextus	Egy foglalkoztatottra jutó GDP	Az 1. prioritás tekintetében biztosít kontextust
Kontextus	A nemzeti GDP százalékaként kifejezett regionális GDP-adatok	A KTK regionális prioritásának biztosít kontextust, és szintén összehasonlítható alapmutatóval
Kontextus	Egy főre jutó regionális GDP	A KTK regionális prioritásának biztosít kontextust, az ROP kontextusmutatójához hasonlóan
Hatás	A KTK hatásának tulajdonítható további munkavállalók száma	Az előzetes értékelés keretében Magyarország számára készített makroökonómiai modell előrejelzései alapján
Hatás	Az egy főre jutó GDP-növekedés a KTK eredményeként	Az előzetes értékelés keretében Magyarország számára készített makroökonómiai modell előrejelzései alapján

Típus	Mutató	Kapcsolat
Hatás	A bruttó hozzáadott érték növekedése a támogatott vállalatoknál osztva a biztosított és újonnan teremtett munkahelyek számával	Összesített alapmutatók az előállított bruttó hozzáadott érték és az újonnan teremtett munkahelyek száma a GVOP, AVOP, ROP adatai alapján
Output (alapmutató)	A bruttó hozzáadott érték növekedése a támogatott vállalatoknál	A GVOP és az AVOP összesített mutatói
Output (alapmutató)	Új és biztosított munkahelyek száma a támogatott vállalkozásoknál	A GVOP és az AVOP összesített mutatói
Output (alapmutató)	Támogatott KKV-k száma	A GVOP és az AVOP összesített mutatói
Eredmény	Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték éves növekedése a pénzügyi támogatásban részesített vállalkozások esetében	GVOP-hatásmutató
Hatás	A KTK által eredményezett összes magán állótőke-felhalmozás	Az előzetes értékelés keretében Magyarország számára készített makroökonómiai modell előrejelzései alapján
Hatás	A munka-termelékenység növekedése	Az előzetes értékelés keretében Magyarország számára készített makroökonómiai modell előrejelzései alapján
Hatás	LTU-ráta	HEFOP-mutató
Eredmény	A 25–64 év közötti népesség képzésben és oktatásban való részvétele százalékban kifejezve	HEFOP-mutató
Eredmény	Tartós munkanélküliség növekedési aránya	HEFOP-mutató
Output (alapmutató)	A képzés eredményeként a foglalkoztatásba bevont vagy egyéb előnyt szerzett személyek száma	A HEFOP-ból származó alapmutató
Output	A szociális szolgáltatások újonnan kialakított vagy korszerűsített infrastruktúrájának előnyeit élvező háztartások száma	A HEFOP-ból származó alapmutató
Hatás	A vízminőség javulása: azon mérőállomások számának növekedése, ahol a vízminőség elfogadható/jó a vízminőség-javító intézkedések által érintett folyó vízgyűjtő területén	A KIOP-ból származó alapmutató
Hatás	Balesetek számának csökkenése	A KIOP-ból származó mutató
Eredmény	Az új vagy rehabilitált víz- és szennyvízkezelő létesítmények által kiszolgált háztartások száma	A KIOP-ból származó alapmutató
Eredmény	A fertőzött területek megtisztítása vagy a hatékonyabb árvíz megelőzés eredményezte csökkent kockázatból	A KIOP-ból származó mutató

Típus	Mutató	Kapcsolat
	származó közvetlenül előnyöket élvező háztartások száma	
Output	Az uniós elvárásoknak megfelelő víz- és szennyvízkezelő létesítmények számának növekedése az 50 000 főnél kisebb településeken/agglomerációkban	A KIOP-ból származó mutató
Output	Új vagy korszerűsített közutak hossza	A KIOP-ból származó mutató
hatás	Az összes beruházás mennyiségének éves növekedése reálértékben a négy legkevesbé fejlett térségben	A ROP-ból származó mutató
Eredmény	A programhoz kapcsolódó négy legkevesbé fejlett térségben teremtett munkahelyek száma	A ROP-ból származó mutató
Output (alapmutató)	Támogatott KKV-k száma az idegenforgalmi ágazatban, regionális megoszlásban	A ROP-ból származó mutató
Hatás	Nők aktivitási rátája (női foglalkoztatási ráta)	
Eredmény	Nők által betöltött munkahelyek száma	Alapmutatók eredménye
Output	Képzésben részesült nők száma	Alapmutatók eredménye
Hatás	A vízminőség javulása: azon mérőállomások számának emelkedése, amelyek feladata megerősíteni, hogy a vízminőség elfogadható/jó a vízminőség-javító intézkedések által érintett folyó vízgyűjtő területén	A KIOP-ból származó mutató
Eredmény	A kezelt szennyvíz %-a	A KIOP-ból származó hasonló mutató
Output	Épített vagy korszerűsített szennyvízkezelő létesítmények száma	A KIOP-ból származó hasonló mutató

Szint	Típus	Mutató		Alappálya (dátum)	Célkitűzés (2008)	Adatforrás	Mérés gyakorisága (időszakosság)	Megjegyzések
Cél/Prioritás		Meghatározás	Mértékegység					
P1, P3, P4 (P2)	Kontextus	Foglalkoztatási ráta	%	56,2 (2002)	–	KSH	A programok kezdete és vége	
P1, P3, P4 (P2)	Kontextus	Foglalkoztatás	személyek száma	3 870 600 (2002)	–	KSH	A programok kezdete és vége	
P2	Kontextus	A munkavállalási korú gazdaságilag inaktív népesség a munkavállalási korú népesség százalékában	százalék	40,2	–	KSH	A programok kezdete és vége	
P2	Kontextus	Születéskor várható életkor		(2001)				
		Férfiak:	év	68,2	–	KSH	A programok kezdete és vége	
		Nők:	év	76,5	–	KSH	A programok kezdete és vége	
P1	Kontextus	GDP	millió HUF (2002-es árak)	16 980 066 (2002)	–	KSH	éves	
P1	Kontextus	Egy főre jutó GDP	1000 HUF (2002-es árak)	1 648,2 (2002)	–	KSH	éves	
P1/P2	Kontextus	Egy foglalkoztatottra jutó GDP	1000 (HUF, 2002-es árak)	4 325,6 (2002)	–	Alappálya – számítás	éves	
P4	Kontextus	Regionális GDP-adatok a nemzeti GDP százalékában		(2001)		Alappálya – KSH	éves	
		Közép-Magyarország	%	43,9	–			
		Közép-Dunántúl	%	10,3	–			
		Nyugat-Dunántúl	%	10,2	–			
		Dél-Dunántúl	%	7,4	–			
		Észak-Magyarország	%	8,3	–			
		Észak-Alföld	%	10,2	–			
		Dél-Alföld	%	9,7	–			
P4	Kontextus	Egy főre jutó regionális GDP		(2001)		Alappálya – KSH	éves	
		Közép-Magyarország	1000 HUF (2001-es árak)	2 304	–			
		Közép-Dunántúl	1000 HUF (2001-es árak)	1 360	–			
		Nyugat-Dunántúl	1000 HUF (2001-es árak)	1 518	–			

Szint	Típus	Mutató		Alappálya (dátum)	Célkitűzés (2008)	Adatforrás	Mérés gyakorisága (időszakosság)	Megjegyzések
Cél/Prioritás		Meghatározás	Mértékegység					
		Dél-Dunántúl	1000 HUF (2001-es árak)	1 097	–			
		Észak-Magyarország	1000 HUF (2001-es árak)	956	–			
		Észak-Alföld	1000 HUF (2001-es árak)	967	–			
		Dél-Alföld	1000 HUF (2001-es árak)	1 045	–			
Globális	Hatás	A KTK hatásának tulajdonítható további munkavállalók száma	1000 alkalmazott	3 870,6 (2002)	64,9	Makroökonómiai modell	éves	2008. évi abszolút foglalkoztatási adat KTK-val vagy KTK nélkül, amely előre jelezhető a makroökonómiai modellből
	Hatás	A KTK hatásának tulajdonítható egy főre jutó GDP-növekedés	1000 HUF 2002-es áron/%	1 648,2 (2002)	3%-kal magasabb, mint a KTK nélkül	Makroökonómiai modell	éves	2008. évi abszolút GDP-adat KTK-val vagy KTK nélkül, amely előre jelezhető a makroökonómiai modell relatív növekedésének és az alappálynak az eredményéből
	Output (alapmutató)	Újonnan teremtett vagy biztosított munkahelyek száma	1000 alkalmazott	0	28 500	GVOP, AVOP, HEFOP, KIOP, ROP		
1. prioritás	Output (alapmutató)	Bruttó hozzáadott érték növekedés a támogatott vállalatoknál	milliárd HUF	n.a.	152	GVOP, AVOP	éves	
	Output (alapmutató)	Új és biztosított munkahelyek száma a támogatott vállalkozásoknál	munkahely	0	25 000	GVOP, AVOP	éves	
	Output (alapmutató)	Támogatott KKV-k száma	KKV-k száma	0	59 290	GVOP, AVOP	éves	
	Eredmény	Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték éves növekedése a pénzügyi támogatásban részesült vállalkozások esetében	%	0	2.5	GVOP	éves	
	Hatás	A KTK által eredményezett összes magán állótőke-felhalmozás		2 755 862 (2008)	2 859 731 (2008)	Makroökonómiai modell	éves	
	Hatás	A munkatermelékenység növekedése		2 042,8 (2008)	2 079,1 (2008)	Makroökonómiai modell	éves	
2. prioritás	Hatás	LTU-ráta	%	2,6 (2002)	2,2	KSH	éves	
	Eredmény	A 25–64 év közti népesség képzésben és oktatásban való részvétele százalékban kifejezve	%	3,3	4	EUROSTAT, KSH	éves	
	Eredmény	Tartós munkanélküliség növekedési aránya				HEFOP	éves	
		– Fiatal munkanélküliek aránya (< 25 év),	%	19,8	18		éves	

Szint	Típus	Mutató		Alappálya (dátum)	Célkitűzés (2008)	Adatforrás	Mérés gyakorisága (időszakosság)	Megjegyzések
Cél/Prioritás		Meghatározás	Mértékegység					
		akik az X + 6. hónap végén még mindig munkanélküliek a munkanélküli viszony megszakítása nélkül						
		– Felnőtt munkanélküliek arány (> 25 év), akik az X + 12. hónap végén még mindig munkanélküliek a munkanélküli viszony megszakítása nélkül	%	13	12		éves	
	Output (alapmutató)	Képzés eredményeként foglalkoztatásba bevont vagy egyéb előnyt szerzett személyek száma	személyek száma		91 400	HEFOP	éves	
	Output (alapmutató)	A szociális szolgáltatások újonnan kialakított vagy korszerűsített infrastruktúrájának előnyeit élvező háztartások száma	háztartás	0	4 000	HEFOP	A program kezdete és vége	
3. prioritás	Hatás	A vízminőség javulása: azon mérőállomások számának növekedése, ahol a vízminőség elfogadható/jó a vízminőség-javító intézkedések által érintett folyó vízgyűjtő területén	%	0	15%-os növekedés	KIOP	éves	Az MSZ 12 749:1993. magyar szabványban öt minőségi osztályt határoztak meg a folyóvizek (folyó, patak stb.) és a tavak tekintetében, öt paramétercsoportra megállapított határértékek szerint. 2002-ben 241 mérőállomás alkotta a nemzeti és regionális szabvány hálózatát.
	Hatás	Balesetek számának csökkenése	balesetek száma		5%	Rendőrség	éves	
	Eredmény	Az új vagy rehabilitált víz- és szennyvízkezelő létesítmények által kiszolgált háztartások száma	háztartás	0	52 000	KSH	éves	
	Eredmény	A fertőzött területek megtisztítása vagy a hatékonyabb árvízmelegedés eredményezte csökkent kockázatból származó előnyöket közvetlenül élvező háztartások száma	háztartások száma	0	Növekedés 2600-ra és 7200-ra	A Regionális Környezetvédelmi Hatóság által jóváhagyott valamennyi terület tekintetében részletes vizsgálati jelentés, projekt-végrehajtási jelentések	éves	A közvetlenül érintett személyek számát lehet mérni és jelenteni, az érintett háztartások számát ki lehet számolni a háztartásokban élő személyek (átlagos) száma által (megyék szerint)
	Output	Az európai uniós elvárásoknak megfelelő víz- és szennyvízkezelő létesítmények számának növekedése a legfeljebb 50 000 fő	m3/nap	0	35 000	KIOP	A program kezdete és vége	

Szint	Típus	Mutató		Alappálya (dátum)	Célkitűzés (2008)	Adatforrás	Mérés gyakorisága (időszakosság)	Megjegyzések
Cél/Prioritás		Meghatározás	Mértékegység					
		népességű településeken/agglomerációkban						
	Output	Új vagy korszerűsített közutak hossza	km	0	260	KIOP	A program kezdete és vége	
4. prioritás	Hatás	Az összes beruházás mennyiségének éves növekedése reálértékben a négy legkevesbé fejlett régióban	milliárd HUF, %	881,7 milliárd HUF (2002.)	5	KSH	A program végén	
	Eredmény	A programhoz kapcsolódó négy legkevesbé fejlett régióban teremtett munkahelyek száma	munkahely	-	2400	ROP	éves	
	Output (alapmutató)	Támogatott KKV-k száma az idegenforgalmi ágazatban, regionális megosztásban						
		Közép-Magyarország	KKV-k száma	0	300	ROP	éves	
		Közép-Dunántúl	KKV-k száma	0	250	ROP	éves	
		Nyugat-Dunántúl	KKV-k száma	0	250	ROP	éves	
		Dél-Dunántúl	KKV-k száma	0	300	ROP	éves	
		Észak-Magyarország	KKV-k száma	0	400	ROP	éves	
		Észak-Alföld	KKV-k száma	0	425	ROP	éves	
		Dél-Alföld	KKV-k száma	0	300	ROP	éves	
Esélyegyenlőség	Hatás	Nők aktivitási rátája (női foglalkoztatási ráta)		(2001: 49,8%)			éves	
	Eredmény	Nők által betöltött munkahelyek száma		0	-		éves	
	Output	Képzésben részesült nők száma		0	-		éves	
Fenntarthatóság	Hatás	A vízminőség javulása: azon mérőállomások számának emelkedése, amelyek feladata megerősíteni, hogy a vízminőség elfogadható/jó a vízminőség-javító intézkedések által érintett folyó vízgyűjtő területén	%	0	15%-os növekedés	KIOP	éves	Az MSZ 12 749:1993. magyar szabványban öt minőségi osztályt határoztak meg a folyóvizek (folyó, patak stb.) és a tavak tekintetében, öt paramétercsoportra megállapított határértékek szerint. 2002-ben 241 mérőállomás alkotta a nemzeti és regionális szabvány hálózatát.
	Eredmény	Szennyvízkezelő létesítményhez kapcsolt háztartások száma százalékban kifejezve	%	56	-		éves	
	Output	Épített vagy korszerűsített szennyvízkezelő létesítmények száma		0	-		éves	

3. A STRATÉGIA KOHERENCIÁJA ÉS KONZISZTENCIÁJA

3.1. KOHERENCIA A KÖZÖSSÉGI POLITIKÁKKAL

1999-ben a Bizottság - az általános rendelet 10. cikkével összhangban - a *2000–2006 közötti időszak programjaira vonatkozó irányelveket*¹⁷ fogadott el és tett közzé annak érdekében, hogy segítse a tagállamokat a Strukturális Alapokkal kapcsolatos programozási dokumentumaik elkészítésében, és biztosítsa a Strukturális Alapok megfelelő koordinációját a Kohéziós Alappal. Az irányelvek három fő stratégiai prioritást határoztak meg: 1. „regionális versenyképesség”, azaz a gazdaság és a foglalkoztatás növekedési feltételeinek megteremtése infrastrukturális fejlesztések és versenyképes vállalkozások által; 2. a foglalkoztatottság és társadalmi kohézió növelése a humán erőforrás-fejlesztés révén; 3. a városi és vidéki területek kiegyensúlyozott fejlesztése. Ezenkívül az irányelvek - az általános rendelettel összhangban - meghatározták a Strukturális Alapok programozása és felhasználása szempontjából két leglényegesebb horizontális alapelvet: a fenntartható fejlődés és az esélyegyenlőség elvét.

A Bizottság 2003. március 12-én elfogadta a *Tagjelölt országokra vonatkozó további indikatív irányelveket*¹⁸, amelyeknek nem az a célja, hogy az 1999. évi irányelvek helyébe lépjenek, hanem hogy a leendő tagállamok, illetve a 2004-2006 közötti rövid programozási időszak sajátos helyzetének figyelembevételével kiegészítsék azokat. Jelen fejezet egyaránt hivatkozik mind az irányelvekre, mind a releváns közösségi politikákra.

3.1.1. Regionális versenyképesség

Az irányelvekkel és a további indikatív irányelvekkel összhangban, valamint Magyarországnak a helyzetelemzésben meghatározott konkrét szükségletei figyelembevételével, a 2004–2006. évi KTK elsősorban a regionális versenyképesség és a gazdasági konvergencia alapvető feltételeinek megteremtéséhez szükséges közlekedési és környezetvédelmi **alapinfrastrukturális** beruházásokra a helyezi a hangsúlyt. Ugyanakkor a KTK az információs társadalom fejlesztéséhez, valamint a kutatás, a technológiafejlesztés és az innovációs képességek támogatásához is hozzájárul, amelyek - mint a gazdasági környezet fejlesztésének különösen fontos összetevői - kiemelt szerepet kaptak az irányelvekben. Ezek a tevékenységek hozzájárulnak az Európai Tanács 2000. márciusi lisszaboni ülésén erre az évtizedre kijelölt azon stratégiai cél eléréséhez is, hogy az Európai Unió *a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasági térségévé váljon, amely több és jobb munkahely megteremtésével és nagyobb társadalmi kohézióval fenntartható gazdasági növekedésre képes*.

A **közlekedési** infrastruktúra fejlesztése tekintetében az irányelvek a közlekedési-szállítási rendszerek hatékonyságának növelését és a (tömeg)közlekedési hálózatokhoz való hozzáférés javítását helyezik előtérbe, hozzájárulva a közlekedési módok megfelelő egyensúlyához, a fenntartható fejlődés elvével összhangban.

A KTK biztosítja az autópályák, főútvonalak és a vasúthálózat (transzeurópai hálózatok) bővítésére és minőségének fejlesztésére irányuló, a Kohéziós Alapból finanszírozott nagyberuházások megfelelő koordinációját. Ezen túlmenően a másodlagos út- és vasúthálózat

¹⁷ A Strukturális Alapok és összehangolásuk a Kohéziós Alappal: irányelvek a 2000–2006 közötti időszak programjaihoz (COM(1999)344.

¹⁸ COM(2003) 110.

bővítésével, valamint a regionális és helyi úthálózattal kapcsolatos célzott beruházásokkal hozzájárul a kedvezőtlen helyzetű régiók elérhetőségének javításához.

A **környezetvédelmi** projektekre a Kohéziós Alap keretében elkülönített nagy összegű támogatások mellett a KTK további jelentős eszközökkel segíti Magyarországot, hogy be tudja tartani az *acquis communautaire*-t, azaz a vonatkozó közösségi irányelveket és politikákat, különösen a víz- és hulladékgazdálkodás tekintetében. Ez összhangban van a csatlakozási tárgyalások keretében Magyarország által vállalt kötelezettségekkel is.

A rövid programozási időszak és a rendelkezésre álló pénzüsszegek korlátozottsága miatt a KTK nem társfinanszírozza az **energiahálózatok** fejlesztését, de hozzájárul a megújuló energiaforrásokkal és a hatékony energiahasznosítással kapcsolatos beruházásokhoz.

Tekintettel a magyarországi termelőszektor belső gyengeségeire, a KTK nagy hangsúlyt fektet a **kis- és középvállalkozások** – mint a versenyképesség növelésének eszközei – közvetlen és közvetett támogatására. Ez a stratégia, illetve a megvalósítását szolgáló intézkedések a KKV-knak az európai vállalkozási és versenyképességi politikákban is kihangsúlyozott, a gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés ösztönzésében betöltött kulcsszerepét tükrözik. A Kisvállalkozások Európai Chartájának prioritásaival összhangban – amelyet az Európai Tanács 2000. június 20-i feirai ülésén fogadott el, és tagjelölt országok 2002. április 23-án írtak alá – a KTK a következő területeken nyújt támogatást: a technológiai kapacitás megerősítése és a technológia-transzfer elősegítése, a cégek közötti együttműködés előmozdítása, az üzleti készségek fejlesztése és a vállalkozói kedv ösztönzése, az üzleti szolgáltatásokhoz való on-line hozzáférés és az információs technológiák használatának fejlesztése, valamint a marketing támogatása. A regionális növekedési pólusok és a nagyobb munkahelyteremtő képességgel rendelkező ágazatok (pl. turizmus) támogatása révén a stratégia figyelembe veszi a vállalkozásfejlesztés regionális dimenzióját is.

Az irányelvek a lisszaboni stratégiával összhangban kiemelt hangsúlyt helyeznek az **információs társadalommal** kapcsolatos kezdeményezésekre mint a társadalmi-gazdasági fejlődés előmozdításának eszközeire. A KTK-stratégia is erre helyezi a hangsúlyt azáltal, hogy intézkedéseket tartalmaz mind az üzleti szféra, mind a lakosság információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáféréseinek támogatására. A stratégia az e-Európa 2005 cselekvési tervben javasoltak közül számos olyan szakpolitikai intézkedést is magában foglal, amelyek a különböző Operatív Programokon keresztül az új típusú szolgáltatások és alkalmazások elterjesztését, valamint a potenciális felhasználók képzését és fejlesztését célozzák. A termelőszektor versenyképességének fejlesztésére, valamint - különösen a kis- és középvállalkozásoknál - az új technológiák alkalmazására irányuló intézkedéseket az oktatás, a szakképzés, az egészségügy, a közszolgáltatások területére vonatkozó képzési és beruházási intézkedések egészítik ki, amelyek maguk is hozzájárulnak a digitális szakadék csökkentéséhez. A kedvezőtlen helyzetű régiók piaci hátrányainak megszüntetésére irányuló, a szélessávú infrastruktúrával kapcsolatos beruházások összhangban vannak a Bizottságnak a Strukturális Alapokról és az elektronikus hírközlésről szóló iránymutatásaival¹⁹.

A regionális versenyképesség és a fenntartható fejlődés kulcsfontosságú eleme a magas szintű és minőségű **kutatás-fejlesztés és innováció**. Ebben a tekintetben a KTK stratégiája a legfontosabb bizottsági irányelvek²⁰ ajánlásait alkalmazza, amelyek az új termékek, szolgáltatások és technológiák fejlesztésére, a kutatási és infrastrukturális feltételek javítására,

¹⁹ SEC(2003) 895, 2003. július 28.

²⁰ „Az Európai Kutatási Térség megteremtéséért” COM (2000) 6, „Az Európai Kutatási Térség regionális dimenziója” COM (2001) 549, „Több kutatás Európáért. A GDP 3%-ának megfelelő részesedés irányában” COM (2002) 449, „Kutatással kapcsolatos beruházások: cselekvési terv Európáért” (COM (2003) 226.

az intézményi együttműködési formák kibővítésére, valamint a vállalkozások és beszállítói hálózataik - egyúttal a telephelyük szerinti régiók - innovációs kapacitásainak megerősítésére irányulnak.

A közösségi politikákkal való koherenciát erősíti, hogy Magyarország részt vett az 5. Kutatási és Technológia-fejlesztési (KTF) keretprogramban és az EURATOM 5. Kutatási-keretprogramban, valamint teljes jogú tagja a 6. KTF keretprogramnak. Ebben az összefüggésben a KTK első prioritása szerinti intézkedések a nemzeti és regionális kutatási infrastruktúra fejlesztését, a vállalati és az állami kutatóintézetek közötti együttműködés erősítését, valamint a termelőszektor innovációs tevékenységeinek fokozását foglalja magában, különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra. A humán erőforrások terén a tevékenységek a tudomány, a technológia és az innováció alkalmazását elősegítő feltételek megteremtésére irányulnak, és hatékonyabb képzési (a posztgraduális képzést is beleértve) és fejlesztési intézkedéseket tartalmaznak a felsőoktatási intézmények, kutatási intézmények és a vállalkozások tekintetében. A hatékonyságot növelő innovatív megoldások az egészségügy területén is fontos szerepet játszanak.

A mezőgazdaság és a vidékfejlesztés területén a KTK által támogatott tevékenységek összhangban vannak a **Közös Agrárpolitika** (KAP) alapelveivel, amelyeket az Európai Közösséget létrehozó szerződés 33. cikke és a vonatkozó közösségi jogszabályok állapítottak meg. A cél - különösen az EMOGA Orientációs Részlegéből társfinanszírozott intézkedések esetében - a legutóbbi KAP-reform során kidolgozott, a mezőgazdasági termelés versenyképes és fenntartható fejlődését, valamint a vidéki gazdaság és lakosság helyzetének gyorsabb fejlődését biztosító európai mezőgazdasági modell teljes körű megvalósítása. Az intézkedéseket úgy tervezték meg, hogy az átfedéseket kiküszöbölve, összhangban legyenek a KAP egyéb - különösen a közös piaci szervezetekkel kapcsolatos - intézkedéseivel.

A halászat, a vízgazdálkodás, a halászati termékek feldolgozása és értékesítése terén a KTK által támogatott tevékenységek megfelelnek az EU közös halászati politikájának. A HOPE által társfinanszírozott vízgazdálkodási intézkedést a Tanácshoz és az Európai Parlamenthez intézett, „Az európai vízgazdálkodás fenntartható fejlesztésére vonatkozó stratégiáról” szóló bizottsági közlemény²¹ figyelembevételével dolgozták ki.

3.1.2 Foglalkoztatás és társadalmi kohézió – Szakpolitikai Referenciakeret

A foglalkoztatás és a társadalmi kohézió tekintetében a stratégia koherenciájának és konzisztenciájának részletes elemzésére a KTK mellékletében szereplő Szakpolitikai Referenciakeret (SZR) alapján kerül sor. A Szakpolitikai Referenciakeret célja, hogy biztosítsa a Magyarországra vonatkozó Közös értékelésben meghatározott foglalkoztatási célkitűzések, valamint a KTK-ban kijelölt és a Strukturális Alapok által támogatott kulcsfontosságú prioritások közötti koherenciát. Az SZR szakpolitikai dokumentumként meghatározza az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégiával (EFS) való kapcsolatot, és keretül szolgál a Strukturális Alapokból finanszírozott humánerőforrás-fejlesztési intézkedéseknek. Az SZR összefoglalásának ismertetésére az alábbiakban kerül sor. Az összegzés a stratégia koherenciájára és konzisztenciájára vonatkozó és a közösségi humánerőforrás-fejlesztési politikákhoz kapcsolódó kulcsfontosságú témákat tartalmazza.

A tagállamok nemzeti foglalkoztatási akcióterveiben testet öltő nemzeti foglalkoztatási stratégiák szakpolitikai hátterét az 1997-ben a luxembourgi csúcstalálkozón elindított Európai Foglalkoztatási Stratégia (EFS) biztosítja. Az EFS bizottsági felülvizsgálatát követően az

²¹ COM (2002) 511.

Európai Tanács három átfogó (a prioritások egész sorával alátámasztott) célkitűzést fogadott el, amelyek az új EFS legfontosabb mozgatói: teljes foglalkoztatás, a munka minősége és termelékenysége, valamint a társadalmi kohézió. Magyarország mint csatlakozó állam számára a - felkészülési időszakban elkészült Közös értékelésre (JAP) és annak éves követő jelentéseire épülő - Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv lesz az új stratégia megvalósításának legfontosabb dokumentuma.

A Bizottság és a magyar kormány által 2001 novemberében közösen aláírt JAP számos kulcsfontosságú célkitűzést állapított meg, többek között a következőket:

- (1) a foglalkoztatási ráta növelése,
- (2) a munkanélküliségi ráta csökkentése,
- (3) befektetés az emberi erőforrások fejlesztésébe,
- (4) az intézményi és jogi keretek megerősítése,
- (5) rugalmasabb munkaerőpiac megteremtése és foglalkoztatás-barát környezet kialakítása.

A Magyarország által benyújtott terv alapján konkrét célkitűzések sorát, beleértve az emberierőforrás-felhasználás fejlesztését, építették be a KTK-ba. Ezenkívül az előterjesztett fejlesztési stratégia összefüggésében a terv számos kulcsfontosságú prioritást határozott meg, beleértve a versenyképesebb termelőszektor kialakítását, valamint a foglalkoztatás és az emberi erőforrás-kapacitás szintjének növelését. Ezek a KTK-ba is bekerült prioritások összhangban vannak a JAP-ban és a követő jelentésekben korábban meghatározott főbb feladatokkal, illetve az új EFS alapján megállapított célkitűzésekkel.

Az emberi erőforrásokba történő befektetésre és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemre vonatkozó lisszaboni következtetések nyomán a munkaerőpiac teljes átalakítását elősegítő, és az emberi erőforrás-potenciált mobilizáló tevékenységeket elsősorban az Európai Szociális Alap támogatja, amit az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatása egészít ki. Az ERFA oktatási, egészségügyi és a szociális infrastrukturális beruházásokkal egészíti ki és teszi hatékonyabbá az ESZA-támogatásokat.

Figyelembe véve a két alap intézkedései közötti hatékony szinergia biztosításának követelményét, a KTK alapján támogatott prioritások a következők:

- A foglalkoztatást elősegítő, illetve a munkaerőpiaci kereslet és az oktatási- képzési rendszerek kínálata közötti eltérés következményeinek csökkentését szolgáló aktív munkaerőpiaci politikák. Ez az alap- és továbbképzés, a személyre szabott tanácsadás és orientáció, a pályaválasztási szolgáltatások, valamint a kevésbé képzett és inaktív munkavállalási korú népességre irányuló programok támogatása által érhető el. Emellett az állami foglalkoztatási szolgálat modernizációja összhangban van az átdolgozott EFS-sel, és megfelelően tükrözi azt a szerepet, amelyet a szolgálatnak a munkaerőpiac átalakításában, illetve a csatlakozást követően az új EFS-ben való részvétel során kell betöltenie.
- A humánerőforrás-fejlesztés és a munkaerőpiaci politikák „befogadóbb” megközelítésének elősegítése terén a Lisszabonban meghatározott feladatok közül a legfontosabbak közé tartozik a társadalmi befogadás és az egyenlő esélyek biztosítása mindenki számára. Az e célt szolgáló, a nők fokozottabb munkaerőpiaci részvételére, továbbá a fogyatékkal élők, a roma kisebbség és más hátrányos helyzetű társadalmi csoportok foglalkoztathatóságának javítására irányuló intézkedések összhangban vannak mind a Nizzában, mind a Lisszabonban elfogadott következtetésekkel. Ebben

a befogadóbb megközelítésben a prioritás képzési és oktatási intézkedésekkel kívánja elősegíteni a fokozottabb munkaerőpiaci részvételt, mely intézkedéseket a jogosultakat támogató gondozási és kapcsolódó szolgáltatások minőségének és hozzáférhetőségének fejlesztése támaszt alá.

- Az egész életen át tartó tanulás támogatása, az alkalmazkodóképesség és a vállalkozó kedv fejlesztése. Ez a prioritás elsősorban az egész életen át tartó tanulás keretébe tartozó oktatási és képzési rendszerek fejlesztését támogatja. A nagyobb alkalmazkodóképességgel rendelkező és rugalmasabb munkaerő kialakításával összefüggésben különösen azokat a szakképzettség megszerzését elősegítő és kompetencia-fejlesztő programokat támogatják, amelyek igazodnak a munkaerőpiac változó igényeihez, és képesek megszüntetni a szakképzettségi hiányokat és szűk keresztmetszeteket. Támogatják továbbá a vállalkozói kedvet, valamint a munkavállalók ismereteit felfrissítő vállalati képzéseket (szakmai ismeretek, valamint az információs társadalomban, az e-üzletvitelben és a tudásalapú gazdaságban való részvételhez szükséges gyakorlati informatikai készségek fejlesztése).
- Az oktatási, szociális szolgáltatások épületállományának és felszereltségének javítása, az egészségügyi ágazatok megerősítése: a prioritás keretében az ERFA által finanszírozott infrastrukturális beruházások célja az emberi erőforrások és a munkaerőpiaci intézkedések hatékonyságának növelése.

3.1.3. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

A KTK stratégiájának egyik kulcsfontosságú célkitűzése a kiegyensúlyozott területi fejlődés. Amint a 2. fejezet részletesen bemutatja, a KTK célja, hogy a fejlődésben lemaradt, kevésbé megközelíthető régiókra irányuló sokrétű intézkedések segítségével küzdje le a régiókon belüli és a régiók közötti egyenlőtlenségeket, valamint a városi és vidéki területek sajátos strukturális gyengeségeit. A Regionális Fejlesztési Operatív Program a célterületek kiválasztására vonatkozó kritériumokkal összhangban támogatja a városok **megújítására vonatkozó tevékenységeket**, miközben elősegíti az URBAN közösségi kezdeményezés keretében, illetve a „Fenntartható városi fejlődés az Európai Unióban: cselekvési terv” című, 1999 októberében elfogadott bizottsági közleményben javasolt integrált megközelítést.

A KTK az irányelvekkel összhangban támogatást nyújt a **turisztikai** ágazat kapacitásainak növeléséhez, mind a munkahelyteremtés, mind a régiók, a vidéki közösségek és a városok kiegyensúlyozott fejlődésének elősegítése érdekében.

A stratégia a kiegyensúlyozott területi fejlődést elősegítő **vidékfejlesztési** politikát is magában foglalja. A Strukturális Alapok szabályozásával összhangban, az EMOGA Orientációs Részlege a gazdálkodással összefüggő tevékenységekre, illetve azok átalakítására, valamint a vidéki gazdasági tevékenységekre – például a vonzó települési (falusi) környezet kialakítása, a falusi turizmus és a kézművesipar ösztönzése – irányul, míg az ERFA és az ESZA az általános infrastrukturális fejlesztéseket és a gazdasági diverzifikációt lehetővé tévő vállalkozói és humán erőforrás-feltételek megteremtését társfinanszírozza a vidéki területeken. A Strukturális Alapokból társfinanszírozott KTK-tevékenységek mellett az EMOGA Garancia részlege által társfinanszírozott Nemzeti Vidékfejlesztési Terv szintén támogatást nyújt a magyar mezőgazdaság és a vidéki területek számára a 2004–2006 közötti időszakban. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv célja, hogy hozzájáruljon a vidék gazdasági átalakulásával járó problémák csökkentéséhez, és egy fokozottan környezetbarát mezőgazdasági termelés és földhasználat kialakításához. Ezért úgy dolgozták ki, hogy összhangban legyen a Strukturális Alapok programozási dokumentumaival, és erősítse azok hatásait.

3.1.4 Horizontális alapelvek

Fenntartható fejlődés

Magyarországon folyamatban van a fenntartható fejlődésre vonatkozó nemzeti stratégia kidolgozása, amely megadja a fenntartható fejlődés elvének alkalmazásával kapcsolatos részletes meghatározást és rendelkezéseket is. A stratégia 2004 végére készül el, és figyelembe veszi a johannesburgi Föld-csúcstalálkozó eredményeit. A formálódó stratégia legfontosabb elemeit beépítették a KTK-ba, valamint a Második Nemzeti Környezetvédelmi Programba.

A fenntartható fejlődés fogalma társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi megfontolásokat fog össze, míg a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés legfontosabb elveit Magyarországon különféle szakpolitikai eszközök szabályozzák és biztosítják. Összefoglalva ezek a következők:

- a környezeti hatásvizsgálatról szóló 20/2001. (II.14.) Korm. rendelet biztosítja az összhangot a 97/11/EK tanácsi irányelvvel módosított, az egyes köz- és magánberuházások környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 85/337/EGK tanácsi irányelvvel.
- a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvénynek megfelelően a regionális terveknek tartalmazniuk kell a környezetre és a társadalmi-gazdasági fejlődésre gyakorolt hatások vizsgálatát.
- Magyarország 2004 júniusára – a jelenlegi tagállamok számára kitűzött határidőn belül – végrehajtja a bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2001/42/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet.

Az értékelések alapján az előterjesztett KTK-stratégia összhangban van Magyarország hosszú távú célkitűzésével, mely szerint az életminőség javítása csak a gazdaság fenntartható növekedése, a társadalmi kohézió, a környezetvédelem és a környezet minőségének javítása, valamint a nemzeti, természeti és kulturális örökség folyamatos védelme révén biztosítható.

A Környezetvédelmi és Infrastruktúra-fejlesztési Operatív Program (KIOP) környezetvédelmi prioritásán keresztül közvetlenül hozzájárul a környezet védelméhez és a környezet minőségének javításához. Ez a prioritás különösen a hulladék- és vízgazdálkodást, a vízkészletek védelmét, talajkármentesítést, a megújuló energiaforrások alkalmazását és a környezetvédelmi ellenőrzést támogatja. Ezen túl, a Kohéziós Alapra elkülönített összeg felét nagy környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztésre szánják, ami jelentősen erősíti a KTK-nak a környezetvédelemre gyakorolt pozitív hatásait.

Bár a közlekedési infrastruktúrával kapcsolatos beruházások negatívan érinthetik a környezetet, a fenntartható fejlődés fogalmát mind a KIOP, mind a Kohéziós Alap közlekedési beruházásokkal kapcsolatos stratégiájába beépítették azzal a céllal, hogy megfelelő egyensúly alakuljon ki a különböző – különösen a vasúti és közúti – közlekedési módok között. A Kohéziós Alap főleg a vasúthálózat korszerűsítését (amit már az ISPA is támogatott), és a Budapestet elkerülő körgyűrű megépítését segíti elő, míg a KIOP az EU követelményeinek megfelelően, elsősorban a meglévő úthálózat korszerűsítésére helyezi a hangsúlyt. Valamennyi közlekedési projekt feltétele a részletes környezetvédelmi hatásvizsgálat és a szükséges kompenzációs intézkedések megtétele.

A Gazdasági Versenyképességi Operatív Program (GVOP) olyan technológiai beruházásokat támogat, amelyek csökkentik a káros környezeti hatásokat, és környezetbarát, kevésbé szennyező technológiákat és eljárásokat vezetnek be. A vonatkozó közösségi jogszabályokkal összhangban a vállalati környezetvédelmi irányítási rendszerek bevezetését is ösztönzi. Az

üzleti szolgáltatások fejlesztése a KKV vezetők környezetvédelmi ismereteit és szaktudását fogja javítani. Az üzleti infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos projekteknek minimum követelményként meg kell felelniük a környezetvédelmi előírásoknak, és azoknak kell elsőbbséget kell adni, amelyek pozitív hatást gyakorolnak a környezetre. A GVOP támogatást nyújt a környezetvédelemmel kapcsolatos, alkalmazásorientált kutatási és technológiafejlesztési tevékenységekhez is. Végül, az információtechnológia szélesebb körű alkalmazásának szintén pozitív következményekkel kell járnia a környezet terhelésének csökkentése szempontjából. A hozzáadott érték növelésével csökkenteni kell a természeti erőforrások felhasználásának intenzitását.

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) a fenntartható fejlődés mindhárom (gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi) pillérét magában foglalja. A mezőgazdasági és élelmiszer-feldolgozó ipari gépek és technológiák korszerűsítése hozzájárul a környezetvédelemhez. A program a környezetvédelmet közvetlenül elősegítő tevékenységeket is támogatja (pl. vízkészlet-gazdálkodás, vízkárelhárítás, a megújuló energiaforrások alkalmazásának ösztönzése és a talajerózió elleni védelem révén). Ezen túl, a vidéki térségek alkalmazkodóképességét és fejlődését elősegítő valamennyi intézkedésnek figyelembe kell vennie a fenntartható fejlődés elvét.

A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) a társadalmi befogadás támogatásával, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kérdések tudatosításával és megfelelő tájékoztatással erősíti a fenntartható fejlődés társadalmi pillérét. Miközben a program a változó munkaerőpiaci szükségletekre reagál (valamint a mindenki számára elérhető felnőttképzési rendszer segítségével fejleszti az alkalmazkodóképességet és a vállalkozói készségeket), arra is törekszik, hogy minden indokolt esetben figyelembe vegyék a környezetvédelem szempontjait, s ezzel érzékelhetően segítse elő a fenntartható gazdasági fejlődést.

Végezetül, a Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) alatti közlekedési és turisztikai beruházások a környezetre gyakorolt negatív hatások minimalizálása, illetve elkerülése érdekében tartalmazni fogják a környezetvédelmi szempontokat, és figyelembe veszik a környezetvédelmi előírásokat és feltételeket. A városok rehabilitációja, beleértve a „barnamezős” fejlesztéseket is, a földterületek hatékonyabb hasznosításával kedvező hatást gyakorol a környezetre.

A Strukturális Alapoknak a fenntartható fejlődéshez való konkrét hozzájárulását 'megragadó' mutatókat a KTK és az egyes Operatív Programok szintjén határozták meg. Bár az utóbbiak számos, a fenntartható fejlődést potenciálisan elősegítő tevékenységet foglalnak magukban, **az Alapok felhasználásakor nagyon fontos a fenntartható fejlődés fogalmának hatékony, minden területen történő érvényesítése.** Ennek érdekében megfelelő projekt kiválasztási kritériumokat kell meghatározni, beleértve azt is, hogy a projektek hogyan segítik elő a fenntartható fejlődést. Ehhez az is szükséges, hogy az illetékes hatóságok és testületek megfelelően képviseltessék magukat, és aktívan részt vegyenek a programok végrehajtásában és ellenőrzésében.

Esélyegyenlőség

A KTK-nak hozzá kell járulnia a férfiak és nők foglalkozási struktúrájának kiegyensúlyozottabbá tételéhez. E célból a KTK a női vállalkozók támogatásával, a szociális és ellátási szolgáltatások területén új foglalkoztatási lehetőségek megteremtésével segíti a nők munkaerőpiaci részvételét (miközben biztosítja, hogy a nők általában ne rosszul fizetett munkahelyekre kerüljenek).

A KTK által támogatott, a gyermekgondozással és az óvodával kapcsolatos beruházások szintén elősegítik a nők munkaerőpiaci integrációjához szükséges kedvezőbb feltételek megteremtését, különösen a hátrányos helyzetű társadalmi rétegeknél és földrajzi területeken, akik számára, illetve ahol az ilyen szolgáltatások és lehetőségek kevésbé elérhetőek.

A KTK által támogatott más tevékenységek megfelelő projekt kiválasztási kritériumok alkalmazásával kívánják ösztönözni a nők munkaerőpiaci részvételét, s ezzel kedvezően befolyásolni a foglalkoztatottak nemek szerinti megoszlását (pl. az 1. prioritás keretében a beruházások támogatásával növelhető a nők aránya a versenyképes műszaki foglalkozásokban). Ugyanakkor a KKV-k fejlesztése - különösen a magas hozzáadott értéket képviselő területeken - támogatná a nők vállalkozóvá válását, valamint a kutatásban és az gazdaságban való magasabb részvételüket.

Az OP-k tekintetében egyértelmű, hogy a foglalkoztatási esélyegyenlőség megvalósításához történő hozzájárulásuk nagymértékben függ a következő tényezőktől:

- a benyújtott projekttervezetek esélyegyenlőségre gyakorolt hatásainak figyelembevétele a kiválasztási eljárás keretében,
- az esélyegyenlőségi szakemberek milyen mértékben vesznek részt a projektek tervezésében, valamint
- a nők arányos részvétele az OP-k végrehajtó, irányító és ellenőrző testületeiben.

A Strukturális Alapoknak az egyenlő esélyekhez való konkrét hozzájárulását kifejező mutatókat a KTK és a vonatkozó Operatív Programok szintjén határozzák meg. Amint a helyzetelemzés is kiemeli, **Magyarországnak egységes megközelítést kell kidolgoznia az egyenlő esélyek elvének megfelelő politikák, eszközök és végrehajtási eljárások segítségével történő „érvényesítése” érdekében.** Éppen ezért kiemelten fontos annak biztosítása, hogy a projektek kidolgozásával, kiválasztásával, valamint az Alapok végrehajtó és monitoring testületeiben való aktív részvétellel kapcsolatban a fentiekben felsorolt követelmények megfelelően érvényesüljenek a KTK-ban, illetve az Operatív Programokban.

3.2. KOHERENCIA A KOHÉZIÓS ALAP KERETSTRATÉGIÁJÁVAL

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseivel és prioritásaival

Az 1264/1999/EK és 1265/1999/EK tanácsi rendelettel módosított, a Kohéziós Alap létrehozásáról szóló 1164/1994/EK tanácsi rendelet értelmében a Kohéziós Alap elsősorban a környezetvédelmi és közlekedési nagyberuházásokkal kapcsolatos projekteket finanszírozza. Az alapnak emellett elő kell segítenie az *acquis communautaire* magyarországi alkalmazását e két területen, valamint hozzá kell járulnia az ország fenntartható fejlődéséhez.

A Kohéziós Alapból nyújtott támogatások a Magyarország számára biztosított EU strukturális támogatások több mint egyharmadát teszik ki. A Kohéziós Alap kiegészíti a KTK 3., prioritásának a közlekedési infrastruktúra javításához és a környezetvédelemhez való hozzájárulását, összhangban a KTK harmadik specifikus céljával.

A Kohéziós Alap keretstratégiájának célkitűzései és prioritásai

A Kohéziós Alap környezetvédelemmel és közlekedéssel kapcsolatos stratégiájának és célkitűzéseinek részletes leírását a magyar hatóságok által a Nemzeti Fejlesztési Tervvel együtt benyújtott „keretstratégia” tartalmazza. A magyar hatóságok által a Bizottsághoz benyújtandó projekteknek összhangban kell lenniük a keretstratégiában meghatározott stratégiával és célkitűzésekkel. A Kohéziós Alapból finanszírozandó projekteknek jelentős méretűnek – legalább 10 millió euró összegűnek – kell lenniük.

Magyarország esetében a Kohéziós Alap keretstratégiája magában foglalja a környezetvédelem és a közlekedési infrastruktúra jelenlegi helyzetének részletes és kiegészítő leírását: a fejlesztési célkitűzéseket, a projekt kiválasztási kritériumokat, a finanszírozási stratégiát, az intézményi keretet és a projektek indikatív felsorolását.

A Kohéziós Alap keretstratégiája két specifikus célkitűzést határoz meg:

- a környezetvédelemhez szükséges nagyberuházások fejlesztése. A beruházások elsősorban a felszíni és felszín alatti vizek minőségének javítására, a szennyvízkezelő berendezések és a szilárdhulladék-gyűjtő és -kezelő rendszerek kialakítására irányulnak;
- a transz-európai közlekedési hálózat, főként a vasúti és közúti főfolyosók infrastruktúrájának fejlesztése. A fejlesztések az európai integrációhoz közvetlenül kapcsolódó beruházásokra helyezik a hangsúlyt: a gazdasági fejlődést hátráltató főbb közlekedési problémák enyhítése, a környezetvédelmi és biztonsági kockázatok megszüntetése, valamint a belvízi utak fejlesztéséhez szükséges feltételek javítása.

A **környezetvédelem terén** a specifikus célkitűzések megvalósítására a következő prioritások révén kerül sor:

- *Az ivóvízellátó berendezések fejlesztése:* elsőbbséget élveznek az azonos szennyezési paraméterekkel (arzén 30 µg/l fölött, nitrit, bór, fluorit) rendelkező Észak-Alföld és Dél-Alföld régióra vonatkozó projektek, ahol a szennyezés 100 000-nél több embert érint. A finanszírozandó beruházások az ivóvízkezelő berendezések technológiai korszerűsítésére és/vagy új ivóvízellátó berendezések megépítésére terjednek ki.
- *A vízkészletek védelme kármentesítő intézkedések révén:* a felszín alatti vizek védelme céljából e prioritás keretében kerül sor a szennyezett talaj tisztítására, ami a magyar állam és a helyi hatóságok felelősségi körébe tartozik.
- *A szennyvízkezelő berendezések fejlesztése:* ez a prioritás azon agglomerációk szennyvízelvezető hálózatának, szennyvíz- és szennyvíziszap-kezelő berendezéseinek fejlesztésére és korszerűsítésére irányul, ahol a szennyezési terhelés 50 000 főt meghaladó lakos egyenértéknek felel meg.
- *A szilárdhulladék-kezelő berendezések fejlesztése:* elsőbbséget élveznek azok a hulladékgazdálkodási projektek, amelyek a komplex regionális rendszerekben a szilárdhulladék-gazdálkodással kapcsolatos infrastruktúra fejlesztését foglalják magukban. Ez kiterjed a nagy teljesítményű regionális hulladéklerakók és égetők köré tervezett szelektív hulladékgyűjtő és -kezelő rendszerek létrehozására is, valamint az EU-jogszabályoknak nem megfelelő hulladéklerakók bezárására és átalakítására.

A **közlekedési ágazaton** belül a specifikus célkitűzések megvalósítására a következő prioritások révén kerül sor:

- *A vasúti infrastruktúra fejlesztése:* a vasúti ágazat prioritásán belül elsőbbséget élvez a vasúthálózat rekonstrukciója, különös tekintettel a transz-európai folyosókra. A Kohéziós Alap folytatja és befejezi az ISPA előcsatlakozási eszköz alatt már megkezdett transz-európai IV. és V. folyosó beruházásait. Ezek az infrastrukturális beruházások megteremtik a magyarországi vasúthálózat nemzetközi működtetők számára történő megnyitásához szükséges infrastrukturális feltételeket, és versenyképes közlekedési-szállítási lehetőséget biztosítanak a főfolyosók mentén.
- *A közúti infrastruktúra fejlesztése:* ez a prioritás főleg a gyorsforgalmi úthálózat további bővítésére irányul az autópálya-hálózat hiányzó szakaszainak kiépítése által. Különös

figyelmet fordítanak a sugaras szerkezetű gyorsforgalmi utak és országos főutak közötti kapcsolódásokra.

- *A polgári repülés fejlesztése:* a légi közlekedés terén a prioritás a repülőterek és repülőtéri infrastruktúra fejlesztése, ami biztosítja a repülés alapfeltételeit, a tartós műszaki fejlődést és a nagyobb kapacitást. A Ferihegyi Nemzetközi Repülőtérnek a legutóbbi fejlesztések következtében megnövekedett forgalma a repülésbiztonságért felelős légiforgalom-irányítási berendezések további fejlesztését teszi szükségessé.
- *A belföldi vízi utak fejlesztése:* a dunai nemzetközi vízi út magyarországi szakaszainak fejlesztésére különös figyelmet fordítanak, hogy a 2,5 méter merülésű hajók az év nagy részében korlátozás nélkül hajózhassanak.

A Miniszterelnöki Hivatalon belül a „Nemzeti Fejlesztési Terv és EU-támogatások Hivatala” keretében létrehozott Kohéziós Alap Irányító Hatóságnak szorosan együtt kell működnie a KIOP végrehajtásáért felelős Irányító Hatósággal. A Kohéziós Alappal kapcsolatos projektek szakmai végrehajtásáért felelős két közreműködő szerv a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumban, illetve a Gazdasági és Közlekedési Minisztériumban jött létre.

3.3. KOHERENCIA A NEMZETI POLITIKÁKKAL

Jelen alfejezet az általános rendelet 8. cikke szerinti kiegészítő jelleg alapelve alapján a nemzeti politikákkal való koherenciával és konzisztenciával foglalkozik.

A KTK általánosságban illeszkedik Magyarország gazdaságpolitikájához, és különösen a gazdasági és társadalmi kohézió szempontjából relevánsnak tartott szakpolitikai elveket tükrözi. A kijelölt célkitűzések és prioritások összhangban vannak a kormány gazdaságpolitikai törekvéseivel és számos szakpolitikai területen kiegészítik a Strukturális Alap intézkedéseit.

A **gazdaságpolitika** hosszú távú célkitűzése – ahogyan az Európai Bizottsághoz 2002 augusztusában benyújtott *Középtávú Gazdaságpolitikai Program, 2002 (PEP)* megfogalmazta – az ország modernizálása és felzárkóztatása az európai társadalmi-gazdasági fejlettségi szintre. Ennek érdekében a kormány a gazdasági növekedés olyan feltételeinek megteremtésére összpontosítja törekvéseit, amelyek teszik lehetővé a fenntartható, export- és beruházás vezérelt fejlődést, és ugyanakkor elősegítik a gazdaság kiegyensúlyozottabb fejlődését. Ebben az időszakban elsősorban a következőkre kell összpontosítani:

- a gazdasági versenyképesség növelése, különösen a kis- és középvállalkozások körében, a keretfeltételek és az infrastruktúra fejlesztése, a rugalmasabb munkaerőpiac létrehozása, valamint a tudásalapú és információs társadalom igényeihez igazított oktatás és képzés kialakítása révén;
- a pénzügyi és árstabilitás fenntartása körültekintő fiskális és jövedelempolitika és a versenyképesség erősítése révén;
- a gazdasági-társadalmi kohézió növelése főként a foglalkoztatás bővítése és hatékonyabb szociálpolitika által.

A KTK stratégiája figyelembe veszi a gazdasági fejlődés fent említett elveit, miközben a tervezett intézkedések - a Strukturális Alapok specifikus célkitűzéseivel összhangban - az alábbi fejlesztési területeken támogatják és kiegészítik a gazdaságpolitikát.

Beruházás ösztönzés

A beruházások ösztönzése a magyar strukturális politika egyik legfontosabb célkitűzése, beleértve az információs rendszerek modernizálását, az infrastruktúra fejlesztését és a képzést, ahogyan azt a kormány 2002-ben a *Középtávú Gazdaságpolitikai Programban* és a „*SMART Hungary – Középtávú Beruházás-ösztönzési Programban*” megfogalmazta. Az utóbbi dokumentum új keretben, a közelmúlt fejleményeire és folyamataira támaszkodva adja meg a jövőre vonatkozó stratégiát, és a következő célkitűzéseket határozza meg:

- a tőkeberuházások ösztönzése;
- az új tőkeberuházások illetve a profit fejlesztési célokra történő újra befektetésének támogatásával a Magyarországon működő vállalatok ösztönzése az itt maradásra;
- a feldolgozóipari beruházások felgyorsítása, valamint a stratégiai szolgáltatások arányának és regionális szerepének növelése a regionális vállalati központok és szolgáltató központok létrehozása révén;
- az országon belüli regionális egyenlőtlenségek csökkentése a kevésbé fejlett, hátrányos helyzetben lévő régiók termelő kapacitásainak fejlesztését célzó beruházások növelésével, valamint a munkanélküliek és az inaktív munkavállalási korú népesség támogatására irányuló intézkedésekkel;
- a magyar kutatási-fejlesztési és innovációs képességek jobb kihasználása a vállalati szférában (a külföldi befektetőket is beleértve);
- a magyarországi beszállítói hálózat kiépítése és fokozottabb kihasználása, beszállítói csoportok kialakítása (klaszterizáció),
- a fejlesztési folyamat felgyorsítása az ökológiai követelményekkel és a fenntartható fejlődés követelményeivel összhangban.

A fent említett beruházás-ösztönző program e prioritásai szerepelnek a KTK-ban és a vonatkozó Operatív Programokban.

Kis- és középvállalkozások

A kis- és középvállalkozások fejlesztésére irányuló kormánystratégia középpontjában a KKV-k modernizálása, a gazdasági teljesítményhez való hozzájárulásuk növelése, a vállalkozói készségek és a vállalkozói kultúra fejlesztése, a vállalatirányítás hatékonyságának növelése és a vállalkozások közötti együttműködés erősítése áll. A KTK-ban meghatározott intézkedés fő irányai összhangban vannak a PEP-pel, a 2002 októberében kiadott, „A kis- és középvállalkozások fejlesztésére vonatkozó középtávú feladatok” című miniszeri rendelettel, és a KKV-król, fejlődésük támogatásáról szóló, 1999. évi XCV. törvény rendelkezéseivel.

A kis- és középvállalkozások fejlesztésével kapcsolatos stratégia alapja a középtávú (2003–2006) Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program, amely részletesen leírja és egységes rendszerbe foglalja az iránymutatásokat, célkitűzéseket és az egyes területek feladatait. A Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program kiemeli a gazdasági versenyképesség növelésének fontosságát, valamint a KKV-k foglalkoztatásban betöltött szerepét. A program pályázatokat, hitelezési programokat, az adópolitikával kapcsolatos kezdeményezéseket és az információ-szolgáltatásra vonatkozó intézkedéseket tartalmaz.

Turizmus

A turizmushoz kapcsolódó területrendezésre vonatkozó kettős fejlesztési politika végrehajtását a 35/1998. (III.20.) országgyűlési határozattal elfogadott Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) határozza meg:

- a népszerű üdülőhelyeken több támogatást kell biztosítani a minőségi idegenforgalmi létesítmények kialakításához;
- több támogatást kell nyújtani annak érdekében is, hogy a gazdasági szempontból hátrányos helyzetű, de a turizmus szempontjából ígéretes térségekben fellendüljön a turizmus.

A sajátos természeti vagy földrajzi erőforrásokkal rendelkező térségek fejlesztési prioritásai között szerepel a minőségi infrastruktúra fejlesztése és a környezetbarát turizmus kialakítása. A védett területeken a természeti erőforrások megőrzése mellett az ökoturizmushoz kapcsolódó infrastruktúra fejlesztését is támogatni kell.

Ennek alapján ebben az évben megkezdődött a hosszú távú (a 2004–2013 közötti időszakra szóló) átfogó idegenforgalmi stratégia kidolgozása. A stratégia tartalmazza azokat a magyar turizmusra vonatkozó főbb iránymutatásokat, amelyek lehetővé teszik, hogy az ágazat a következő évtizedben hozzájáruljon az ország fejlődéséhez. Ez az életminőség, a fenntarthatóság és a versenyképesség javítására irányuló értékközpontú megközelítésen alapul. A 2004-ben elkészülő stratégia alapjául a KTK intézkedések szolgálnak, kidolgozásában az idegenforgalmi szervezetek is részt vesznek.

Kutatás és technológia-fejlesztés

A „Tudomány- és technológiapolitika 2000” című kormánydokumentum a humán erőforrások, az intézményi struktúra, az infrastruktúra és a nemzetközi kapcsolatok szempontjából felülvizsgálta a K+F és az innováció helyzetét. A dokumentum meghatározta azokat a kiemelt prioritásokat és kutatási területeket is, amelyekre a magyar K+F tevékenységeket összpontosítani kell:

- a K+F intézmények és az üzleti szféra közötti együttműködés támogatása
- a vállalkozók innovációs képességének fejlesztése
- a regionális innováció előmozdítása

A KTK – összhangban ezzel a stratégiai dokumentummal – különös súlyt helyez a K+F intézmények és az üzleti szféra közötti együttműködés erősítésére, a KKV-k innovációs képességének fejlesztésére és a regionális innováció előmozdítására.

A *Magyarország 2002–2006* című kormányprogram kijelenti, hogy „a tudomány- és technológiapolitika a társadalom felemelkedését, a gazdaság növekedését egyre jobban meghatározó kormányzati eszköz, az innovációt segítő eszközrendszer eredményessé tétele érdekében. E területen is erősödnie kell a regionális koordinációnak, hogy jelentősen több K+F célú nemzetközi (EU) és hazai forrás jusson az egyes régiók központjaiba is.”

A *Kutatási és Technológiai Innovációs Alapról (2003) szóló törvény* célja a K+F igazgatási, pénzügyi és intézményi rendszere átfogó reformjának támogatása a kormányprogram innováción alapuló, a versenyképesség növelésére irányuló célkitűzéseinek elérése érdekében.

Információs társadalom

A stratégiában és a KTK tervezett intézkedéseiben meghatározott integrált megközelítés összhangban van a *Magyar Információs Társadalom Stratégiája* (MITS) c. dokumentummal.

Az EU információs társadalomra vonatkozó célkitűzéseivel összhangban, a 2003 végén kidolgozott MITS fő célja, hogy „a társadalom és a gazdaság számára kijelölje az életminőség javításához vezető irány, amely az információ és a tudás egyre növekvő fontosságára épít, és minőségi szempontból új eredményeket hoz”. A dokumentum célul tűzi ki az új technológiákhoz való hozzáférés fejlesztését, a felhasználók felkészítését és az új alkalmazások elterjesztését. A készségfejlesztés területén és a „digitális szakadék” bővülésének megakadályozása érdekében különös figyelmet fordít a KKV-kra és az olyan hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra mint a romák. A közigazgatás és a nem kormányzati szektorok korszerűsítése az információs technológiák alkalmazása révén, valamint az információs társadalom létrehozása egyéb fejlesztési területeken megfelel a MITS általános megközelítésének és prioritásainak.

A *Magyar Információs Társadalom Stratégiája* legfontosabb prioritásai a következők:

- az e-gazdaság – e-munka; e-üzletvitel fejlesztése;
- az e-szolgáltatások – e-kormányzat; e-önkormányzat; e-kultúra; e-iskola (e-oktatás); e-egészségügy; e-közlekedés; e-mezőgazdaság; e-környezetvédelem fejlesztése;
- infrastruktúrafejlesztés – szélessávú infrastruktúra (eszközrendszer, hálózat); hozzáférés (közösségi és egyéni); a nyilvános adatátviteli szolgáltatások eszközrendszere;
- az információs infrastruktúra és a felhasználók titkosságának védelme – e-biztonság (e-világ); e-demokrácia;
- tudás és készségek – digitális készségek;
- a digitális szakadék megszüntetése – e-résztétel;
- Információs Társadalom K+F – K+F.

E célkitűzéseknek megfelelő programok a KTK vonatkozó Operatív Programjaiban szerepelnek.

A szabályozási keretet illetően, a 2004. január 1-én hatályba lépő elektronikus kommunikációról szóló új törvény és a vonatkozó másodlagos jogszabályok nem csupán az 1998. évi *acquis*-val, de a 2002. évi EU szabályozási kerettel is teljes mértékben összhangban vannak.

Környezetvédelem

A KTK keretében tervezett beruházások összhangban vannak a *2003–2008 közötti időszakra vonatkozó Második Nemzeti Környezetvédelmi Program* (2. NKP) környezetvédelmi prioritásaival, amelyek elsősorban a következő témákra helyezik a hangsúlyt:

- hulladékgazdálkodás és újrafeldolgozás;
- a levegőminőség megőrzése, a súlyos légszennyezés csökkentése; és
- a szennyvízkezelésre vonatkozó megoldások, különös tekintettel a városi szennyvízkezelési rendszerek, szennyvíztisztító és -elvezető hálózatok fejlesztésére.

A KTK-intézkedések alapjául szolgáló ágazati programok a következők:

- A Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program (25/2002. Korm. rendelet)
- Az ivóvízminőség javítására vonatkozó program (a 201/2001. Korm. rendelet kezdeményezte)
- Országos program az állami felelősségi körbe tartozó hátrahagyott környezetkárosodások kármentesítéséről (2205/1996. Korm. határozat)
- Országos Hulladékgazdálkodási Terv (OHT) (110/2002. Országgyűlési határozat)
- A természetvédelemre vonatkozó nemzeti alapterv
- Vásárhelyi-terv (a Tisza-völgy árvízvédelme) [1022/2003. (III.27.) rendelet]
- Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP), 2253/1999. (X. 7.) Korm. határozat

Energetika

Az energiahatékonyságra és a megújuló energiaforrások felhasználására vonatkozó stratégiát a kormány 1999-ben az energiatakarékosság és energiahatékonyság 2010-ig tartó fejlesztésének stratégiájában, valamint az annak részét képező akciótervben határozta meg. Az akcióterv keretében az üzleti, önkormányzati és háztartási szektorban a fejlesztések, valamint a logisztikai, képzési és tervezési/elemzési tevékenységek ösztönzésére támogatási programokat indítottak el. Ezek a programok kiterjednek a háztartási szektorra, a távhő-ellátó rendszerekre, a mezőgazdasági, illetve a közlekedési és ipari ágazatra.

A fent említett dokumentum a megújuló energiaforrások tekintetében feladatokat határoz meg a földgázfogyasztás megújuló kapacitásokkal történő csökkentésére a villamosáram- és hőtermelés területén, nagyarányú támogatást biztosít a biomassa alapú és geotermikus energia hasznosításához, és ösztönzi a megújuló energiaforrások – elsősorban a napenergia – alkalmazásának elterjesztését a háztartási szektorban. Ezek a prioritások a vonatkozó Operatív Programban szerepelnek.

Közlekedési infrastruktúra

A KTK által támogatott közlekedési infrastrukturális beruházások összhangban vannak a „Magyar közlekedéspolitika (2003–2015)” dokumentummal és a „Magyar közúti közlekedéspolitika” (2003–2006) négyéves tervével.

A 2004 és 2006 közötti időszakban a fejlesztések elsősorban az európai integrációhoz közvetlenül kapcsolódó beruházási intézkedésekre, a gazdasági fejlődést leginkább hátráltató közlekedési problémák enyhítésére, valamint a környezetvédelmi és biztonsági kockázatok megszüntetésére irányulnak. Konkrétabban, az elkövetkező időszakban az alábbi fejlesztésekre helyezik a hangsúlyt:

- a **TEN/TINA vasúti és közlekedési hálózat** (folyosók) kiépítése Magyarországon;
- a közlekedési szűk keresztmetszetek megszüntetése;
- a fejlődésben elmaradt régiók **elérhetőségének javítása**;
- a lakosság **közlekedéssel kapcsolatos egészségügyi és biztonsági kockázatainak megszüntetését** elősegítő intézkedések;
- az **intermodális közlekedés fejlesztésére** vonatkozó feltételek javítása.

Foglalkoztatás

A KTK-ban tervezett intézkedések összhangban vannak a nemzeti foglalkoztatási stratégiával, ahogy azt az Európai Bizottság és a magyar kormány „*A magyar foglalkoztatáspolitikai prioritásainak közös értékelése*” című dokumentumban és annak *követő jelentéseiben* megállapította. Ez a dokumentum a magyar foglalkoztatáspolitikai célkitűzéseit, valamint megvalósításuk érdekében a következő prioritások mentén megtett lépéseket foglalja össze:

- a foglalkoztatás szintjének növelése;
- a munkanélküliség csökkentése;
- rugalmasabb munkaerőpiac kialakítása;
- humán erőforrás-fejlesztés;
- a foglalkoztatáspolitikai intézményi és jogi feltételeinek megerősítése.

A KTK szerinti intézkedések az átdolgozott *Foglalkoztatási Irányvonalak* három átfogó célkitűzésével is összhangban vannak. Ezek kapcsolódását részletesen a Szakpolitikai Referenciakeret tárgyalja.

Oktatás és képzés

A Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztériumnak és az Oktatási Minisztériumnak az egész életen át tartó tanulás (LLL) stratégiájáról szóló közös előterjesztését a kormány a közeljövőben fogadja el. Az előterjesztés a formális, nem formális és informális oktatás és képzés átfogó megközelítését indítványozza, és hangsúlyozza az alapoktatás és a továbbképzés szerepét az aktív munkaerőpiaci politikákban. Folyamatban van a közoktatás és a felsőoktatás középtávú fejlesztési stratégiájának véglegesítése is.

A közoktatási infrastruktúra ERFA által társfinanszírozott fejlesztése összhangban van a nemrégiben kidolgozott, az *iskolára felkészítő, az alap- és a középfokú oktatásra vonatkozó középtávú fejlesztési stratégiával*. A célkitűzés az *Országos Területfejlesztési Koncepcióban* is szerepel.

Egészségügy

A tervezett egészségügyi beruházások a munkaerő rossz egészségi állapotának és foglalkoztathatóságának javítására irányulnak, és kiegészítik az „*Egészség Évtizedének Johan Béla Nemzeti Programja*” reformprogramot. A modern járóbeteg-diagnosztizáló és -szűrő központok létrehozása az elmaradott régiókban hozzájárul a *Johan Béla* népegészségügyi program megfelelő végrehajtásához. A rehabilitációs és betegápolási kapacitások növelése – a kihasználatlan, tartalék kórházi kapacitások felhasználása révén – összekapcsolja az egészségügyi ellátórendszer átalakítását a regionális intézmények létrehozásával. Ezenkívül az egészségügyi IT kísérleti projekt célul tűzi ki az egészségügyi szolgáltatók közötti hatékony elektronikus kommunikáció létrehozását, így kiegészíti a nemzeti reform IT-fejlesztésre vonatkozó részét.

Társadalmi integráció

A fogyatékkal élők társadalmi integrációja tekintetében a KTK hozzájárul a *XXVI/1998. törvény* alapján 1999-ben elindított *Országos Fogyatékosügyi Programban* meghatározott célkitűzések megvalósításához. Ez a program a fogyatékos személyek rehabilitációját és a

társadalmi élet valamennyi területén való aktív részvételének elősegítését helyezi a középpontba. Munkaerőpiaci integrációjuk elősegítésével, valamint a szolgáltatásokhoz való jobb hozzáférésük, a közlekedésben való részvételi lehetőségük biztosításával és a társadalmi előítéletek elleni küzdelem révén javítja az életminőségüket.

Roma kisebbség – A KTK hozzájárul a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V.5.) Korm. határozat integrált törekvéseihez. Az intézkedéscsomag egységes stratégiát határoz meg az oktatás, a kultúra, a foglalkoztatás, a térségfejlesztés, a szociális-, egészségügyi- és lakásprogramok tekintetében, és megfogalmazza a diszkriminációellenes programok és a társadalmi kommunikáció fő irányait. Célkitűzései a következők:

- a roma lakosság elsődleges munkaerőpiaci részvételének és visszailleszkedésének támogatása, a vonatkozó szociális és ellátó szolgáltatások fejlesztése;
- a roma fiatalok marginalizációjának megakadályozása, képzettségi szintjük növelése az oktatás valamennyi szintjén;
- az információs társadalomba való integrációjuk lehetővé tétele;
- a telepszerű lakókörnyezetek kialakulásának megakadályozása, a megfelelő egészségügyi feltételek létrehozása és védelme;
- a roma lakosság mezőgazdasági vállalkozásainak támogatása.

A roma lakosság egyenlő esélyeinek megteremtésére irányuló célkitűzések hatékonyabban megvalósíthatók az integrációt elősegítő intézkedések szinergikus hatásainak jobb kihasználásával. A roma kisebbség társadalmi és munkaerőpiaci integrációjában fontos lépés a társadalom többsége és a roma kisebbség közötti oktatási különbségek csökkentése, a munkahelyi diszkrimináció megszüntetése, valamint a roma gyerekek támogatása iskolai előmenetelükben és a keresett szakképzettségek megszerzésében. A helyi munkaügyi központok szerepének erősítésével a roma munkavállalókat be kell vonni a roma képzési/átképzési programok előkészítésébe és végrehajtásába. A romák társadalmi integrációját a gazdaságilag életképes és jövedelmező családi mezőgazdasági vállalkozásaik támogatásával, és a szükséges szakmai ismeretek biztosításával lehet tovább erősíteni.

Az életkörülmények javítása és a megfelelő egészségügyi feltételek megteremtése és védelme alapvető változásokat idéz elő a romák életminőségében. Ezzel összefüggésben fejleszteni kell a szociális szolgáltatásokat, beleértve a társadalomkutatással és -fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységeket.

Mezőgazdaság és vidékfejlesztés

A legfontosabb célkitűzéseket az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló, 1997. évi CXIV. törvény határozza meg, melyek a következők:

- a mezőgazdasági termelés versenyképességének javítása;
- egyenlő esélyek megteremtése; arányos tőke- és munkajövedelem;
- a mezőgazdasági fenntartható fejlődés alapjának biztosítása és feltételeinek javítása, összehangolva a termelőtevékenységek, a környezet- és a természetvédelem érdekeit;
- a mezőgazdasági termelés komparatív előnyeinek kiaknázása a nyereségesség és az élelmiszerexport növelése érdekében;

- a vidéki foglalkoztatás és az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek támogatása; a vidéki térségek kapacitásának fejlesztése a lakosság megtartása céljából;
- a gazdaság humán erőforrásainak fejlesztése; a mezőgazdasági innováció terjesztésének növelése.

A magyar kormány a mezőgazdaság fejlesztésére és a vidékfejlesztésre vonatkozó stratégiáját legutóbb a következő jogi intézkedések és programok határozták meg:

- a 2253/1999. (X. 7.) Korm. határozat a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programról és a bevezetéséhez szükséges intézkedésekről;
- a kormányprogram, illetve a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium mezőgazdasági stratégiája;
- a Nemzeti Erdészeti Stratégia és Erdészeti Program (kidolgozása és a partnerekkel való egyeztetés folyamatban), az EU erdészeti stratégiája alapján.

A KTK stratégiája a SAPARD-tervben is alkalmazott nemzeti politika megközelítését követi.

Regionális fejlesztés

A nemzeti regionális politika fő vonalait a KTK „A múlt tanulságai” című 1.10. fejezete tartalmazza.

A nemzeti regionális politika stratégiai célkitűzései a következők:

- kiegyensúlyozottabb térszerkezet megteremtése a következők révén
 - a régiók, a megyék, a főváros és a vidéki városok, illetve a falvak és települések közötti egyenlőtlenségek csökkentése. Ezenkívül a Magyarország keleti és nyugati része közötti életszínvonalbeli, gazdasági, oktatási, kulturális, egészségügyi, szociális és infrastrukturális egyenlőtlenségek csökkentése;
 - a térszerkezet Budapest központúságának mérséklése regionális növekedési pólusok kialakításával;
- az innováció regionális szintű elterjesztésének támogatása, többek között a regionális tudásközpontok és egyéb regionális intézmények és szervek közötti kapcsolat kiépítésével;
- a kihasználatlan természeti és földrajzi potenciállal rendelkező regionális erőforrások fenntartható fejlődésének támogatása, különösen a városi térségekben, turisztikai területeken, természetvédelmi területeken vagy környezetvédelmi szempontból veszélyeztetett területeken, valamint a határ menti régiókban.

Ezeknek a célkitűzéseknek a KTK gyakorlati intézkedéseibe való átültetése a Regionális Fejlesztési Operatív Programban, valamint a KTK többi operatív programjában történik.

Regionális tudásközpontok

A regionális tudásközpont koncepciójának megvalósításával a cél az, hogy az egyetemek kulcsfontosságú regionális szereplőkké váljanak a felsőoktatási intézmények potenciáljára épülő, tudásalapú társadalom létrehozásában. A fő motívum az, hogy az adott régió egyetemei szorosabb kapcsolatot alakítsanak ki a regionális szereplőkkel (tudományos és egyéb kutatóintézetekkel, fejlesztési hivatalokkal, önkormányzatokkal, innovatív vállalkozásokkal és civil szervezetekkel) annak érdekében, hogy az oktatás, az alap-, az alkalmazott- és

kísérleti kutatások terén elősegítsék a régió többoldalú és integrált fejlődését, valamint a vállalkozásoknak, az állami és a civil szférának kínált szolgáltatások modernizálását.

A KTK a regionális tudásközpontok számos elemének megvalósítását támogatja. Oktatás és képzés: a HEFOP 3.3. intézkedése a felsőoktatási rendszer struktúrájának és tartalmi elemeinek fejlesztését, a HEFOP 4.1. intézkedése pedig az oktatás és képzés infrastruktúrájának fejlesztését támogatja. Alap-, alkalmazott- és kísérleti kutatás: a GVOP 3.2. intézkedése az államilag finanszírozott és nonprofit kutatóhelyek kutatási, technológia-transzfer és együttműködési feltételeinek javításához járul hozzá. Szolgáltatások az üzleti és állami szektor számára: a ROP 3.3. intézkedése a felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők közötti kapcsolatok erősítését segíti elő.

3.4. A STRATÉGIA BELSŐ KONZISZTENCIÁJA

A KTK szerinti kiadások négy kulcsfontosságú prioritásra összpontosulnak: a termelőszektor versenyképességének javítása; a foglalkoztatás növelése és a humán erőforrás-fejlesztés; jobb infrastruktúra és tisztább környezet biztosítása; és a regionális és helyi potenciál erősítése.

A 2004–2006 közötti programozási időszakra vonatkozó intézkedések alapja a következőképpen foglalható össze:

- az állami infrastruktúrába történő beruházások – különösen a közlekedés, környezetvédelem, oktatás, képzés, innováció, kutatás és fejlesztés terén – fontos szerepet játszanak a gyorsabb növekedés elősegítésében. A KTK ezért jelentős kiadásokat irányoz elő ezeken a területeken, és a Tervhez képest nagyobb támogatást biztosít a közlekedés és az emberi erőforrások számára.
- az ország versenyképessége a technológiai beruházások elégtelen volta miatt romlik, az üzleti szolgáltatások és a know-how alacsony színvonalúak, ezért a termelőszektorba történő beruházásoknak a versenyképesség erősítését kell elősegíteniük. A KTK ezért támogatja az üzleti vállalkozások, különösen a KKV-k termelő és vezetési kapacitásának fejlesztésére irányuló beruházásokat, a jobb minőségű üzleti infrastruktúra kialakítását, és az innováció ösztönzése érdekében elősegíti a modern technológiák alkalmazását.
- a legtöbb vidéki régióban a mezőgazdaság mind gazdasági, mind társadalmi szempontból továbbra is jelentős ágazat. Ezért a vidékfejlesztési és a mezőgazdasági beruházások kiemelkedő támogatásban részesülnek.
- az egészségügyi beruházások rendkívül fontosak a munkaerő rossz egészségi állapota miatti magas inaktivitás csökkentéséhez, .
- Magyarország régiói között jelentős és egyre növekvő társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek alakultak ki, melyeket megfelelő politikákkal és eszközökkel kell kezelni.
- a 2004–2006 közötti időszakra tervezett beruházások a már létező és működő nemzeti programok – beleértve az előcsatlakozási eszközök által társfinanszírozottakat is – folytatásán alapulnak. Ez helyes elgondolás, tekintettel az EU előcsatlakozási alapokkal kapcsolatos abszorpció problémákra.

A Terv előzetes értékelése alapján azt a következtetést vonták le, hogy bár a *termelőszektorral* kapcsolatos problémák elemzése helytállónak tűnt, mégis csupán részben tükröződött a Terv keretében kiválasztott prioritásokban. Különösen az agrárszektor támogatására fordítottak túl nagy figyelmet, miközben nagyobb hangsúlyt kellett volna helyezni a vidékfejlesztésre mint alternatív bevételt generáló eszközre, amely elősegíti a kiegyensúlyozott és fenntartható

területi fejlődést, s ezzel erősíti a gazdasági versenyképességet a kereslet által irányított nemzetközi piacon. Az előzetes értékelés kifogásolta a helyzet- és a SWOT-elemzésben meghatározott szükségletekhez képest alacsony *humán erőforrás-fejlesztési* előirányzatot is.

A KTK figyelembe vette ezeket az észrevételeket, és nagyobb összeget fordít az EMOGA Orientációs Részlege által támogatott vidékfejlesztési tevékenységekre. Ugyanakkor növeli a közlekedési infrastruktúrára (ERFA), és a humán erőforrás-fejlesztésre szánt összegeket (jelentősen, a teljes összeg 22%-ára növelve az ESZA-forrásokat) annak érdekében, hogy a gazdaság valamennyi ágazatában hozzájáruljon a regionális versenyképesség erősítéséhez, a foglalkoztatathóság javításához, az alkalmazkodóképesség és a vállalkozó kedv növeléséhez szükséges alapvető feltételek megteremtéséhez.

A KTK-ban meghatározott stratégia és prioritások megfelelő eszközök a KTK célkitűzéseinek eléréséhez. Azzal, hogy a KTK az egyik legfontosabb célkitűzésként „az emberi erőforrások jobb kihasználását” jelöli meg, a KTK humán erőforrás-fejlesztéssel és munkaerőpiaccal kapcsolatos stratégiáját és prioritásait konzisztensnek és koherensnek tekintik azzal a szükséglettel, hogy biztosítani kell a meglévő és potenciális humántőke-állomány hatékonyabb és szélesebb körű kihasználását.

A stratégia kellően figyelembe veszi, hogy foglalkozni kell a kevésbé fejlett régiókra jellemző alacsony foglalkoztatottság és munkaerőpiaci részvétel, illetve a nagyon magas inaktivitás problémájával. Konkrétan, a stratégiát hatékony megközelítésnek tartják a tervben és a Közös értékelésben megjelölt gyengeségek kezelésénél.

A *közlekedéssel* kapcsolatos beruházásokat a terv úgy indokolja, hogy „a működő és kellően fejlett közlekedési rendszer a szorosan integrált gazdaságok előnyeinek kihasználásának előfeltétele”. A magyarországi közlekedési infrastruktúra viszonylag rossz állapota a gazdasági növekedés akadálya, és a regionális egyenlőtlenségek kialakulásának egyik legfőbb oka. A Kohéziós Alapból Magyarország számára elkülönített összeg felét a közlekedési infrastruktúrával kapcsolatos beruházások társfinanszírozására használják fel. Tekintettel azonban a közlekedési hálózatok és rendszerek korszerűsítésének meghatározó jelentőségére, s figyelemmel az abszorpció kapacitás kérdésére, a KTK a Terv szerint javasolt alacsony összegekhez képest a Környezetvédelmi és Infrastruktúrafejlesztési Operatív Program és a Regionális Fejlesztési Operatív Program keretében jelentősen megnövelte a közlekedési infrastruktúrára szánt összeget. Habár a Strukturális Alapok főleg a közúti infrastruktúrára helyezik a hangsúlyt, de az átfogó közösségi támogatás szintjén - az ISPA, a Kohéziós Alap és a Strukturális Alapok segítségével - a közlekedési módok megfelelő egyensúlyának biztosítására is figyelmet fordítanak, összhangban a fenntartható fejlődés elvével.

A Terv a *környezetvédelem* tekintetében hangsúlyozza, hogy a kormánynak biztosítani kell, hogy a gazdasági és társadalmi fejlődés ne járjon együtt a környezeti terhelések növekedésével, és hogy a környezet- és természetvédelem szempontjai épüljenek be az országos és ágazati fejlesztési tervekbe. Ezért a KTK kiemeli a fenntartható fejlődés – mint az Alapok által támogatott tevékenységekre vonatkozó horizontális prioritás – megerősítésének szükségességét. A KTK továbbá jelentős összegeket szán a környezetvédelemhez közvetlenül kapcsolódó tevékenységekre, amelyek kiegészítik a Kohéziós Alap által társfinanszírozott környezetvédelmi infrastrukturális beruházási nagyprojekteket.

A Terv egyértelműen megfelel a regionális egyenlőtlenségek csökkentése és a *kiegyensúlyozottabb regionális fejlesztés* követelményének. Az előzetes értékelés észrevételezte, hogy az e prioritás szerinti turisztikai beruházások inkább növelnék, mint csökkentenék az egyenlőtlenségeket, mivel a legtöbb turistát vonzó területek Magyarország fejlettebb régióiban találhatók. Ezt az észrevételt figyelembe vették a Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) átdolgozott változatában, és a társadalmi-gazdasági szempontból

össességében hátrányos helyzetű, de a turizmus fejlesztése tekintetében nyilvánvaló lehetőségeket kínáló területeken történő beruházásokra helyezik a hangsúlyt. Megfelelő kiválasztási kritériumok alkalmazásával a tevékenységek várhatóan hozzájárulnak a helyi erőforrások jobb kihasználásához, és a kiegyensúlyozottabb területfejlesztéshez.

A KTK ugyan nem ír elő pontos összegeket a konkrét régiókra vagy területekre, de a prioritások leírása (2.4. fejezet) és az Operatív Programok összefoglaló leírása szerint (5. fejezet) számos tevékenység egyértelműen a leghátrányosabb helyzetű régiókra irányul, nem csupán az ROP, hanem a többi programok esetében is. A regionális egyenlőtlenségek csökkentése kizárólag a leghátrányosabb helyzetű régiókra és területekre irányuló intézkedések révén valósítható meg, illetve azáltal, hogy megfelelő projekt kiválasztási kritériumok meghatározásával elsőbbséget élveznek ezek a területek. Végezetül érdemes megjegyezni, hogy támogatást nyújtanak a regionális és helyi közigazgatás kapacitásának növeléséhez, beleértve a Strukturális Alapok felhasználását.

Az *egyenlő esélyek* és a *fenntartható fejlődés* tekintetében, amelyek a Strukturális Alapok általánosan érvényesítendő elvei vagy 'horizontális prioritásai', az előzetes értékelés azt a következtetést vonta le, hogy egyik szempontot sem építették be megfelelően a tervbe. Ezek a szempontok az Operatív Programok átdolgozott változatában már nagyobb hangsúlyt kaptak, miközben elfogadott, hogy a két politika minden területen történő érvényesítése egy tanulási folyamat, ami megfelelő kritériumok kidolgozását és alkalmazását teszi szükségessé a 2004–2006 közötti programozási időszak keretében.

Végül, a technikai segítségnyújtásra allokált összeg az előzetes értékelés számára alacsonynak tűnt, tekintve Magyarországnak az előcsatlakozási eszközök felhasználásával kapcsolatos állandó nehézségeit, valamint a közösségi alapok decentralizált igazgatásának teljesen új rendszerére való áttérés feladatát, amellyel kapcsolatban eddig csak a SAPARD-program nyújtott némi tapasztalatot. Ennek alapján a KTK-ban a technikai segítségnyújtásra szánt összeget a teljes Strukturális Alap-támogatások 4,4%-ára emelték (a tervben előírt 2,9%-hoz képest). Továbbá, a korábban említettek szerint a Regionális Fejlesztési Operatív Program alatt, az ESZA társfinanszírozásában egy külön intézkedés is fogja támogatni a regionális és helyi közigazgatás kapacitásának növelését.

Következtetés

A stratégia összességében megfelelő egyensúlyt teremt a növekedéshez szükséges potenciál növelésének és a belső egyenlőtlenségek csökkentésének a konfliktus lehetőségét is magában hordozó célkitűzései között, valamint a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem között. E célkitűzések elérése érdekében azonban az Irányító Hatóságoknak biztosítaniuk kell az érintett szereplők közötti határozott és folyamatos koordinációt.

4. PÉNZÜGYI TERV ÉS ADDICIONALITÁS

4.1. PÉNZÜGYI TERV

Az általános rendelet 29. cikke (2) bekezdésének figyelembevételével az Alapokból származó hozzájárulást az összes támogatható köz- vagy hasonló kiadáshoz (nemzeti, regionális, helyi, közösségi) viszonyítva számítják ki az ERFA, az ESZA és az EMOGA Orientációs Részlege esetében. A HOPE-ből származó hozzájárulást az összes támogatható kiadáshoz viszonyítva számítják ki. Ezért az alábbi pénzügyi tábla csak a HOPE által társfinanszírozott tevékenységekre vonatkozóan tartalmaz magán-társfinanszírozást.

A magyar hatóságok azt várják, hogy a KTK alatt társfinanszírozott műveletekhez való magán hozzájárulás hozzávetőleg 1 milliárd eurót tesz ki az időszak egészében.

A vállalkozásokba történő beruházások és a bevételt eredményező beruházások esetében az Alapok hozzájárulásának meghatározása a 29. cikk (2), (3) és (4) bekezdésében az 1. célkitűzés és a Kohéziós Alap alá tartozó régiók vonatkozásában megállapított felső értékek függvénye (lásd a 6.4.2.1. fejezetet).

Európai Beruházási Bank

A bank jelenlegi tapasztalatai alapján a magyar KTK-ban és a Kohéziós Alap Keretstratégiában szereplő javaslatok mellett a bank hozzájárulása 455 millió euró nagyságrendű lehet a 2004–2006 közötti programozási időszakban (GVOP: 150 millió euró, HEFOP: 120 millió euró, KIOP: 100 millió euró, ROP: 85 millió euró). Ez az adat indikatív jellegű és teljes mértékben a megfelelő teljesítés és a bank szolgálatai által végzett ellenőrzések eredményétől függ. Az összeg különösen akkor növelhető, ha a felvállalt, bevételt eredményező projektek társfinanszírozásához nagyobb kölcsönre van szükség, vagy a társfinanszírozási program megfelelő formáit tovább lehet fejleszteni.

Az EBB támogathatja a KTK pénzeszközeiből részesülő magyar hatóságokat és a magánszféra képviselőit, a főként a bank által társfinanszírozott KTK-projektek és programok előkészítése, végrehajtása és figyelemmel kísérése során. Az EBB kölcsönt nyújthat mind az állami, mind a magán befektetőknek, valamint a mindkettőt magában foglaló struktúráknak (PPP-k).

Továbbá a bank úgy gondolja, hogy – a megfelelő teljesítés függvényében – maximum 500 millió euró támogatást tudna nyújtani a Kohéziós Alap Keretstratégia szerinti támogatásra kijelölt projektekhez.

Végezetül emlékeztetni kell arra, hogy az EBB-kölcsönök a KTK-n kívüli ágazatokhoz és prioritásokhoz kapcsolódó projektekre és programokra is kiterjedhetnek.

A KTK indikatív pénzügyi táblája* prioritásonként és évenként

Bizottsági hivatkozási szám Terv/KTK: 2003 HU 16 1 CC 001

Cím: Közösségi Támogatási Keret, Magyarország, 2004–2006 (1. célkitűzés)

(euróban)

Prioritás	Összes költség	Állami											Magán	Kohéziós Alap	Egyéb	EBB-hitelek
		Összesen	Közösségi hozzájárulás					Nemzeti államháztartási hozzájárulás								
			Összesen	ERFA	ESZA	EMOGA	HOPE	Összesen	Központi	Regionális	Helyi	Egyéb				
Versenyképesebb termelőszektor	1 001 548 278	995 817 360	721 127 815	411 810 852	0	304 927 081	4 389 882	274 689 545	258 939 749	0	15 749 796	0	5 730 918	1 112 674 652		
Növekvő foglalkoztatás és emberierőforrás-fejlesztés	712 836 912	712 836 912	534 627 672	177 381 752	357 245 920	0	0	178 209 240	162 236 147	0	15 973 093	0	0			
Jobb közlekedési infrastruktúra és környezetvédelem	422 840 678	422 840 678	314 155 928	314 155 928	0	0	0	108 684 750	104 629 998	0	4 054 752	0	0			
Erősebb regionális és helyi potenciál																
Technikai segítségnyújtás	447 171 180	447 171 180	337 811 521	284 135 234	53 676 287	0	0	109 359 659	82 351 059	0	27 008 600	0	0			
	117 325 639	117 325 639	87 994 224	51 897 422	28 195 015	7 901 787	0	29 331 415	29 331 415	0	0	0	0			
Összesen	2 701 722 687	2 695 991 769	1 995 717 160	1 239 381 188	439 117 222	312 828 868	4 389 882	700 274 609	637 488 368	0	62 786 241	0	5 730 918	1 112 674 652		
Vonatkozó összes ERFA-támogatás	1 690 728 980	1 690 728 980	1 239 381 188	1 239 381 188	0	0	0	451 347 792	394 612 367	0	56 735 425	0	0			
Vonatkozó összes ESZA-támogatás	582 426 704	582 426 704	439 117 222	0	439 117 222	0	0	143 309 482	143 309 482	0	0	0	0			
Vonatkozó összes EMOGA-támogatás	417 105 167	417 105 167	312 828 868	0	0	312 828 868	0	104 276 299	98 225 483	0	6 050 816	0	0			
Vonatkozó összes HOPE-támogatás	11 461 836	5 730 918	4 389 882	0	0	0	4 389 882	1 341 036	1 341 036	0	0	0	5 730 918			
2004	631 643 649	630 303 801	466 584 547	289 758 551	102 662 499	73 137 174	1 026 323	163 719 254	149 040 275	0	14 678 979	0	1 339 848	376 690 674		
2005	901 773 681	899 860 831	666 125 071	413 677 296	146 567 358	104 415 174	1 465 243	233 735 760	212 779 136	0	20 956 624	0	1 912 850	311 697 298		
2006	1 168 305 357	1 165 827 137	863 007 542	535 945 341	189 887 365	135 276 520	1 898 316	302 819 595	275 668 957	0	27 150 638	0	2 478 220	424 286 680		

4.2 ADDICIONALITÁS

Az addicionalitás igazolására a 2004–2006 közötti programozási időszakban két alkalommal kerül sor: előzetesen és az időszak végén.

Előzetes igazolás

A magyar hatóságok információi alapján a 18. táblázatban megadottak szerint a Bizottság szolgálatai és a magyar hatóságok 2991,72 millió euróban (1999-es árakon) határozták meg a 2004–2006 közötti időszakban fenntartandó, az 1. célkitűzés alá tartozó régiókra fordítandó nemzeti közkiadások éves átlagát. Ez a referencia-időszak átlagos kiadásaihoz viszonyítva 31,2%-os növekedést jelent. A referencia-időszak meghatározása a legutóbbi három olyan év átlaga alapján történt, amelyekre vonatkozóan végleges kiadási adatok állnak rendelkezésre. Magyarország esetében az 1999., 2000. és 2001. évet választották.

A magyar hatóságok minden szükséges információt megadnak a Bizottságnak és a programozási időszak során tájékoztatást adnak azokról a fejleményekről, amelyek kétségesse tehetik a kiadások ezen szintjének fenntartását.

Igazolás az időszak végén

Az igazolásra 2007. december 31-ét megelőzően kerül sor. Az addicionalitást akkor tekintik igazoltnak, ha a támogatható nemzeti közkiadások a 2004–2006 közötti években legalább elérik a kiadások előzetesen elfogadott szintjét. Ha az információkat egyáltalán nem, vagy nem megfelelő módon nyújtják be, az a követelmények teljesítésének elmulasztását jelenti. Következésképpen a magyar hatóságok az információk átadásában a következő menetrendhez igazodnak:

- legkésőbb 2007. július 31-re: a 2004-re és 2005-re vonatkozó végleges, valamint a 2006-ra vonatkozó előzetes adatokat tartalmazó összesített és éves táblák benyújtása;
- legkésőbb 2007. október 31-re: szükség esetén módszertani javítások a Bizottság észrevételei alapján;
- legkésőbb 2007. december 31-re: bármilyen kiegészítő információ benyújtása.

A magyar hatóságok tájékoztatják a Monitoring Bizottságot az igazolás eredményeiről, amelyeket a következő programozási időszak előkészületei során figyelembe vesznek.

18. táblázat: Állami vagy annak megfelelő strukturális kiadások az 1. célkitűzés alá tartozó magyar régiókban (millió € 1999-es árakon)

	Az 1999–2001. költségvetési évek átlaga						A 2004–2006. költségvetési évek átlaga					
	Összesen ¹	Állami vállalkozások ²	KTK		Nem EU-társfinanszírozás	Összesen	Összesen	Állami vállalkozások	KTK		Nem EU-társfinanszírozás	Összesen
	Nemzeti	Nemzeti	EU	Nemzeti	Nemzeti	Nemzeti	Nemzeti + EU	Nemzeti + EU	EU	Nemzeti	Nemzeti	Nemzeti
1	2	3	4	5	6	7=2	8	9	10	11	12	13=11+12=8-10
1. Alapinfrastruktúra	872,05				872,05	872,05	1217,07		76,92	26,67	1113,48	1140,15
- Közlekedés	509,13				509,13	509,13	708,04		42,58	14,19	651,27	665,46
- Távközlés	21,73		N	N	21,73	21,73	31,96		3,56	1,62	26,78	28,40
- Energia	0,33		E	E	0,33	0,33	3,05		2,29	0,76	0,00	0,76
- Környezetvédelem	225,69		M	M	225,69	225,69	311,62		16,63	6,14	288,85	294,99
- Egészségügy	115,18				115,18	115,18	162,40		11,86	3,95	146,59	150,54
2. Humán erőforrás	751,19				751,19	751,19	1080,53		98,68	32,50	949,35	981,85
- Oktatás + Képzés	698,55		L	L	698,55	698,55	996,82		83,78	26,96	886,08	913,04
- KTF	52,65		K	K								
			A	A	52,65	52,65	83,71		14,90	5,54	63,27	68,81
3. Termelőszféra	653,92				653,92	653,92	939,25		84,53	31,55	823,17	854,72
- Mezőgazdaság/vidékfejlesztés/halászat	236,33		A	A	236,33	236,33	348,18		39,29	13,08	295,81	308,89
- Ipar	114,35		Z	Z	114,35	114,35	177,53		28,06	11,83	137,64	149,47
- Szolgáltatások	275,72		A	A	275,72	275,72	365,33		4,95	2,09	358,29	360,38
- Turizmus	27,52		N	N	27,52	27,52	48,21		12,23	4,56	31,42	35,98
4. Egyéb	2,32		D	D	2,32	2,32	56,16		41,16	15,00	0,00	15,00
Összesen	2279,48		Ó	Ó	2279,48	2279,48	3293,01		301,29	105,72	2886,00	2991,72

¹ Beleértve az előcsatlakozási eszközök nemzeti társfinanszírozását is.

² A táblázatban említett állami vállalkozások mellékelt listája: *Nincs, a vállalatoknak nyújtott állami támogatás a termelőszféra részénél szerepel.*

5. AZ OPERATÍV PROGRAMOK ÖSSZEFOGLALÓ LEÍRÁSA

5.1. KAPCSOLAT A KTK-PRIORITÁSOKKAL

Az általános rendelet 9. cikkének f) pontja és 18. cikke értelmében a KTK végrehajtása öt operatív programon keresztül történik, amelyek a következők: Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP), Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP), Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP), Környezetvédelmi és Infrastruktúra-fejlesztési Operatív Program (KIOP) és Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP). A következő táblázat ismerteti az egyes operatív programok (és alapok) számára biztosított összegeket, összhangban a KTK finanszírozási táblázatával és az általános rendelet 15. cikke és 34. cikkének (3) bekezdése szerinti módosítások függvényében:

Érvényes árak, euróban						
		ERFA	ESZA	EMOGA	HOPE	Az összes %-a
GVOP	429 009 213	429 009 213	0	0	0	21,50%
AVOP	317 218 750	0	0	312 828 868	4 389 882	15,89%
HEFOP	562 822 687	177 381 752	385 440 935	0	0	28,20%
KIOP	327 245 758	327 245 758	0	0	0	16,40%
ROP	359 420 752	305 744 465	53 676 287	0	0	18,01%
Összesen	1 995 717 160	1 239 381 188	439 117 222	312 828 868	4 389 882	100,00%
Az összes %-a		62,10%	22,00%	15,68%	0,22%	100,00%

A KTK végrehajtásához rendelkezésre álló rendkívül rövid idő miatt nagyon fontos volt, hogy a KTK prioritási struktúra és az operatív programok meghatározásakor elkerüljenek mindenféle szükségtelen bonyodalmat vagy rugalmatlanságot az Alapok pénzügyi gazdálkodásával kapcsolatban. Ezért mind az öt OP csak egyetlen KTK-prioritáshoz kapcsolódik, az 5. technikai segítségnyújtás prioritás kivételével, mivel annak valamennyi program irányító hatósága számára közvetlenül rendelkezésre kell állnia. Az öt OP összekapcsolódását a KTK öt prioritásával a következő táblázat szemlélteti:

	1. prioritás: a termelőszektor versenyképességének javítása	2. prioritás: a foglalkoztatás növelése és az emberi erőforrások fejlesztése	3. prioritás: a közlekedési infrastruktúra javítása és a környezetvédelem	4. prioritás: a regionális és helyi potenciál erősítése	5. prioritás: technikai segítségnyújtás
GVOP	X				X
AVOP	X				X
HEFOP		X			X
KIOP			X		X
RFOP				X	X

Bár a prioritások fenti struktúráját a pénzügyi gazdálkodás egyszerűsítésére tervezték, meg kell jegyezni, hogy az OP-k a 2.2. fejezetben meghatározott specifikus célkitűzések közül többhöz is hozzájárulnak, amint azt az alábbi összefoglaló leírások is szemléltetik.

Ugyanebben a szellemben, az egyes OP-k csak korlátozott számú prioritást tartalmaznak, amelyek mindegyikét csak egy alap társfinanszírozza. Ez alól egyetlen kivétel van, mivel a HOPE-t be kellett építeni az AVOP egyik prioritásába. Az OP prioritások struktúráját és a vonatkozó KTK-prioritáshoz való kapcsolódásukat következő táblázat szemlélteti:

KTK-prioritás	Operatív program
Gazdasági Versenyképesség Operatív Program	
1.	Befektetés ösztönzés (ERFA)
1.	KKV-fejlesztés (ERFA)
1.	Kutatás, fejlesztés, innováció (ERFA)
1.	Az információs társadalom és az e-gazdaság fejlesztése (ERFA)
5.	Technikai segítségnyújtás (ERFA)
Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program	
1.	Versenyképes alapanyag-előállítás megteremtése a mezőgazdaságban és a halászatban (EMOGA + HOPE)
1.	Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése (EMOGA)
1.	Vidéki területek fejlesztése (EMOGA)
5.	Technikai segítségnyújtás (EMOGA)
Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program	
2.	Aktív munkaerőpiaci politikák támogatása (ESZA)
2.	A társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerőpiachoz való egyenlő hozzáférés támogatásával (ESZA)
2.	Az egész életen át tartó tanulás és az alkalmazkodóképesség támogatása (ESZA)
2.	Az oktatási, a szociális szolgáltatásokhoz kapcsolódó és az egészségügyi infrastruktúra fejlesztése (ERFA)
5.	Technikai segítségnyújtás (ESZA)
Környezetvédelmi és Infrastruktúrafejlesztési Operatív Program	
3.	Környezetvédelem (ERFA)
3.	Közlekedési infrastruktúra fejlesztése (ERFA)
5.	Technikai segítségnyújtás (ERFA)
Regionális Fejlesztési Operatív Program	
4.	A régiók idegenforgalmi potenciáljának növelése (ERFA)
4.	A regionális infrastruktúra és a települési környezet fejlesztése (ERFA)
4.	A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése (ESZA)
5.	Technikai segítségnyújtás (ERFA)

Az operatív programok fő jellemzőit a következő fejezet tartalmazza.

5.2. GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG OP

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseivel és prioritásaival

A Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP) célja, hogy megvalósítsa a KTK fejlesztési stratégiájában meghatározott specifikus célkitűzések egyikét, a gazdasági versenyképesség javítását. Ezt a vállalkozások termelékenységét növelő, és a tágabb értelemben vett üzleti környezetet fejlesztő, kulcsfontosságú területekre koncentrált közvetlen és közvetett beruházások által érik el. A gazdasági versenyképesség javításával a GVOP jelentősen hozzájárul a KTK átfogó célkitűzéséhez, az Európai Unió társadalmi-gazdasági fejlettségi szintjéhez való felzárkózáshoz. A GVOP stratégiája az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programmal együtt az első KTK-prioritás megvalósítását, azaz a termelőszektor versenyképességének javítását célozza meg.

Meg kell jegyezni, hogy intézkedései révén a GVOP közvetett módon a KTK más specifikus célkitűzéseinek elérését is elősegíti. Például a vállalkozások termelőeszközeinek és termelési módszereinek korszerűsítésével csökkenti a környezetszennyezést és segíti egy tisztább környezet kialakítását, az üzleti és kommunikációs infrastruktúra fejlesztésével a kevésbé fejlett térségekben ösztönzi a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődést, valamint a vállalkozások versenyképességének javításával és a vállalkozói környezet fejlesztésével növeli a foglalkoztatási lehetőségeket és ösztönzi az emberi erőforrások jobb kihasználását.

A GVOP célkitűzései és prioritásai

A magasabb szintű versenyképesség célkitűzés megvalósítása érdekében a GVOP három specifikus célkitűzést határoz meg, amelyek terén az előrehaladás kulcsfontosságú:

- A tudásalapú társadalom megvalósítása és az innovációs kapacitás fejlesztése;
- Technológia-intenzív iparágakon és szolgáltatásokon alapuló gazdaság kialakítása;
- KKV-k fejlesztése a gazdaság duális jellegének csökkentése céljából.

A GVOP célkitűzéseit a következőkben részletezett négy operatív prioritáson keresztül valósítják meg.

1. prioritás – Befektetésösztönzés: Beruházások nélkül nem valósulhat meg a magyar vállalkozások és az üzleti infrastruktúra korszerűsítése. A GVOP ezért támogatást nyújt a vállalkozások termelőkapacitásainak korszerűsítéséhez – különösen akkor, ha ezáltal az adott vállalkozás nagyobb vállalatok beszállítójává válhat –, valamint a feldolgozóipart támogató szolgáltatói központok alapításához. Az ilyen intézkedések elősegítik a magyar vállalkozások és a multinacionális vállalatok közötti szorosabb integrációt. A GVOP emellett a minőségi üzleti infrastruktúra fejlesztését, az ipari parkok, inkubátor-központok, technológia-transzfer és logisztikai központok létesítését is támogatja, ami hozzájárul a regionális növekedési pólusok kialakulásához. Mivel Magyarországnak jelentős beruházásokra van szüksége, e prioritás egyik intézkedése a proaktív jellegű befektetési tanácsadáshoz nyújt támogatást abból a célból, hogy új magánbefektetőket vonzzanak az országba, és ösztönözzék az újbóli befektetéseket. E prioritás a 2. prioritás alattiaknál nagyobb beruházásokat támogat. Habár ezek a támogatások bármilyen méretű vállalat számára elérhetőek, elsősorban a KKV-ra összpontosulnak, a nagyvállalatok csak kivételes esetekben részesülhetnek belőle.

2. prioritás – A KKV-k fejlesztése: A kis- és középvállalkozások Magyarország gazdasági fejlődési lehetőségeinek jelentős forrását képviselik, ezért a program olyan

kifejezetten a KKV-k igényeire szabott intézkedéseket tartalmaz, amelyek célja, hogy kihasználhatóvá váljon ez a potenciál, és sikerüljön áthidalni a kisebb, kevésbé hatékony hazai vállalatok és a külföldi tulajdonú modern nagyvállalatok közötti különbségeket. Az intézkedések többek között az innovatívabb termékek fejlesztését, illetve a technikai és technológiai beruházásokat és a minőségbiztosítást támogatják abból a célból, hogy korszerűsítsék és az uniós szabványokkal összhangba hozzák a termelőeszközöket és rendszereket. A vezetési színvonal javítása céljából támogatni kell a KKV-k hozzáférését az üzleti tanácsadási szolgáltatásokhoz, versenyelőnyük maximalizálása érdekében pedig elő kell segíteni a KKV-k közötti jobb együttműködést.

3. prioritás – Kutatás, fejlesztés és innováció: A magyar vállalkozások, s különösen a KKV-k támogatása, a magasabb hozzáadott értéket képviselő termékek, szolgáltatások és technológiák kifejlesztése, a technológia-transzfer megvalósítása, a KKV-k és spin-off vállalatok innovációs tevékenységének ösztönzése érdekében a GVOP segítséget nyújt a K+F és az innovációs tevékenységekhez. A segítségnyújtás a kulcsfontosságú területeket érintő kutatási projektek támogatásával, a kutatási infrastruktúra fejlesztésével, valamint az állami kutatóintézetek és a magánszféra közötti együttműködés ösztönzésével valósul meg. Az erőforrásokat olyan területekre összpontosítják, mint például az információs és kommunikációs technológia, a biotechnológia, az új anyagok technológiája és a környezetbarát eljárások, termékek és szolgáltatások kifejlesztése. Az intézkedések az állami és a magánszféra befektetési igényeire is megoldást keresnek a K+F területén, különös figyelmet fordítva a nonprofit kutatóintézetek és az üzleti vállalkozások közötti kutatási társulások kialakításának ösztönzésére.

4. prioritás – Az információs társadalom és az e-gazdaság kialakítása: Az információs és kommunikációs technológiák, a gazdasági és piaci információk, illetve az ezek által elérhetővé váló adatok fontos szerepet játszanak valamennyi iparág jövőbeni versenyképességében. Mivel ma Magyarországon az ilyen technológiákhoz való hozzáférés, illetve azok használata még nem terjedt el széles körben, a GVOP azokat a területeket támogatja, ahol a fejlesztésre különösen nagy szükség van. Ezek közé tartoznak az üzleti szolgáltatások, az alkalmazások, a tartalom és az infrastruktúra fejlesztésére irányuló beruházások. Jelenleg kevés KKV használja ki az információs technológia adta lehetőségeket, ezért a GVOP támogatja a számítógépes üzleti rendszerek bevezetését, hogy ezáltal növekedjen a KKV-k hatékonysága, illetve a partnereikkel való információcsere lehetősége. Mivel naprakész üzleti vonatkozású digitális tartalom magyar nyelven csak hiányosan áll rendelkezésre, a KKV-k tudásbázisának bővítése érdekében a GVOP az ilyen adatok előállítását is támogatja. Az állami közigazgatás és a vállalkozások közötti információcsere hatékonyságának növelése érdekében vállalkozásbarát e-közigazgatási szolgáltatásokat fejlesztenek ki. Biztosítani kell, hogy a távoli és hátrányos helyzetű régiók is részesüljenek az információs társadalom előnyeiből, ezért a GVOP támogatja a szélessávú távközlési infrastruktúra fejlesztését az olyan területeken, ahol a magánszolgáltatók egyedül nem vállalnák a beruházások megvalósítását.

Az **5. technikai segítségnyújtás** prioritás a program hatékony és hatásos végrehajtásához szükséges forrásokat biztosítja.

Az Európai Unió pénzügyi hozzájárulása a programhoz 429 millió euró az Európai Regionális Fejlesztési Alapból. A hatékonyság maximalizálása érdekében a GVOP tevékenységeit gondosan össze kell hangolni a Strukturális Alapok által finanszírozott más programok, pl. a KIOP és a HEFOP kiegészítő intézkedéseivel. Ez a koordináció a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium címzetes államtitkárságán belül létrehozott GVOP Irányító Hatóság feladata.

5.3. AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI OP

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseihöz és prioritásaihoz

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program a versenyképesebb és fenntarthatóbb agrárszektor (ideértve a mezőgazdaságot, a halászatot és az élelmiszeripart) támogatásával, valamint a vidéki lakosság jövedelemszintjének és munkavállalási lehetőségeinek javítására irányuló integrált vidékfejlesztés előmozdításával segíti elő a Községi Támogatási Keret stratégiai célkitűzéseinek megvalósítását.

Az AVOP kapcsolódik a gazdasági versenyképesség növelésére irányuló specifikus célkitűzéshez, ami elsősorban a KTK első prioritásán keresztül valósítható meg. A nagyobb versenyképesség a vidéki területek gazdasági potenciáljának erősítésén is alapszik, ezért a vidéki területek integrált fejlesztése is része ennek a prioritásnak. Az integrált vidékfejlesztés ugyanakkor jelentős mértékben hozzájárul a KTK egy másik specifikus célkitűzéséhez is, nevezetesen a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéshez. Az AVOP által támogatott tevékenységek a KTK többi specifikus célkitűzéséhez, azaz a humán erőforrások jobb kihasználásához, illetve az infrastruktúra fejlesztéséhez és a környezet védelméhez is hozzájárulnak.

Az AVOP célkitűzései és prioritásai

Az operatív program specifikus célkitűzései a következők:

- a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása, a vidéki felzárkóztatásának elősegítése.

Ezek a következő prioritásokon keresztül valósulnak meg:

1. prioritás – A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban és a halászatban: A prioritás a mezőgazdasági termelés – a halászatot is beleértve – versenyképességének növelésére irányul olyan beruházások révén, amelyek eredményeként csökkennek a termelési költségek, növekszik a hozzáadott érték, javul a termékek minősége, továbbá érvényesülnek a környezetvédelmi, higiéniai és állatjóléti előírások. A gazdaságilag életképes üzemek alapítása érdekében a prioritás támogatja a fiatal gazdálkodókat, valamint a mezőgazdasági tevékenységekben és a szervezetváltásban érintett személyek célzott képzését és a megfelelő ismeretek elsajátítását, hogy e személyek képesek legyenek megfelelni a kibővült piacok és a környezettudatosabb gazdálkodás által támasztott követelményeknek.

2. prioritás – Az élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése: A prioritás az élelmiszer-feldolgozás fejlesztését támogatja a technológiai, illetve a kapcsolódó logisztikai, tároló- és raktárkapacitások, valamint az informatikai háttér modernizációja révén. A beruházások egyaránt szem előtt tartják a fogyasztók egészségének védelmét, az élelmiszerbiztonságot és –minőséget, a környezetvédelmi szempontokat (a melléktermékek és a hulladék kezelése), valamint az értékesítési csatornákhöz való jobb alkalmazkodást.

3. prioritás – A vidéki térségek fejlesztése: A prioritás a vidéki térségek olyan fő strukturális problémáit kezeli, mint az elmaradott infrastruktúra és a vidéki települések mezőgazdasági termeléstől való függősége. A prioritás három specifikus célkitűzést fogalmaz meg: a vidéki területek gazdasági potenciáljának fejlesztése és a foglalkoztatás növelése; a vidéki környezet vonzerejének növelése; kísérleti, mintaértékű integrált

kistérségi programok kidolgozása és megvalósítása (Leader+ megközelítés). Ezek a célok a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációján és a vidéki gazdasági tevékenységek kiterjesztésén – mint például a falusi turizmus, a tanyasi turizmus és a kézműipar fejlesztése - valamint a minőségi termékek értékesítésének támogatásán keresztül valósulnak meg. A vidéki lakosság életminőségének és életkörülményeinek javítása a megfelelő vidéki infrastruktúra, a vonzóbb lakókörnyezet, a vidéki közösségek erősítése, a természeti és kulturális örökség megőrzése és fejlesztése révén valósul meg.

A negyedik prioritás, a **technikai segítségnyújtás**, amely a program végrehajtását támogatja, és hozzájárul a kitűzött célok eléréséhez.

Az EU pénzügyi hozzájárulása a programhoz 317,2 millió euró, ami az EMOGA Orientációs Részlegének 312,8 millió eurós és a HOPE 4,4 milliós eurós hozzájárulását tartalmazza.

Az AVOP Irányító Hatóság feladatait a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Strukturális Alapok Főosztálya látja el.

5.4. HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS OP

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseivel és prioritásaival

Habár a Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program (HEFOP) a KTK több célkitűzéséhez is hozzájárul, elsősorban a humán erőforrások jobb kiaknázására irányuló specifikus célkitűzés elérésére törekszik. Ennek érdekében a program elsősorban a kínálati oldalon avatkozik be: e beavatkozások a stagnáló foglalkoztatási rátára, az oktatási és képzési rendszerek változó munkaerőpiaci szükségletekre való reakcióképességének hiányára, a területi és foglalkozási mobilitás alacsony szintjére, valamint a munkavállalási korú népesség magas inaktivitására irányulnak. A program a KTK általános célkitűzésének elérésére is törekszik, vagyis arra, hogy az ország társadalmi-gazdasági fejlettségének szintje közeledjen az Unióéhoz.

A HEFOP célkitűzései és prioritásai

Az Unió társadalmi-gazdasági fejlettség szintjéhez való közeledés átfogó céljának eléréséhez a HEFOP három specifikus célkitűzést határoz meg, amelyek esetében kulcsfontosságú a kézzelfogható, mérhető előrehaladás:

- a foglalkoztatási szint emelése;
- a munkaerő versenyképességének javítása;
- a befogadóbb szemlélet kialakítása az oktatáshoz, a képzéshez és a munkaerőpiachoz való hozzáférés tekintetében, a minden embert megillető esélyegyenlőség elve alapján.

E célok eléréséhez a HEFOP sokféle tevékenységet támogat, úgymint az aktívabb munkaerőpiaci politikákat, illetve az egész életen át tartó tanulás kereteinek kialakítását, amelyek részét képezik az alkalmazkodóképességet és a vállalkozókészséget fejlesztő, valamint a munkaerő alapképzettségének növelésére tervezett intézkedések. További intézkedések irányulnak a szegénység és a hátrányos megkülönböztetés megszüntetésére, különösen ha azok a munkaerőpiaci részvételt, illetve a leghátrányosabb helyzetben lévők oktatáshoz és képzéshez való hozzáféréseinek esélyeit érintik. E csoportok (különösen a romák, az inaktívok, a társadalomból kirekesztettek, illetve a fogyatékkal élők és a szenvedélybetegek) piaci pozíciójának javítása érdekében hangsúlyt fektetnek a

területi egyenlőtlenségek kezelésére, valamint az oktatási/képzési létesítményekhez és a szociális és egészségügyi ellátáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos mobilitási problémákra.

A HEFOP négy operatív prioritást emel ki:

1. prioritás – Aktív munkaerőpiaci politikák támogatása: A prioritás célja, hogy elősegítse a munkanélküliek visszailleszkedését a munkaerőpiacra, megakadályozza a tartósan munkanélküliek számának további növekedését, illetve támogassa a fiatal munkanélküliek belépését a munkaerőpiacra. Emellett olyan kezdeményezések is támogatásban részesülnek, amelyek elősegítik a nők munkaerőpiaci részvételét, beleértve a sokkal inkább családbarát intézkedéseket, valamint a munka és/vagy az oktatás/képzés idejére az eltartottak számára szükséges gondozási és felügyeleti szolgáltatások és létesítmények létrehozását. A prioritás megvalósítása közvetlenül hozzájárul a foglalkoztatási ráta emelésére, illetve a nők esélyegyenlőségének előmozdítására irányuló KTK célkitűzés megvalósításához. A prioritás kulcsfontosságú alkotóelemét képezi az Állami Foglalkoztatási Szolgálat korszerűsítése.

2. prioritás – Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerőpiacra történő belépés segítségével: A prioritás keretében a munkaerőpiaci részvétel esélyegyenlőségét elősegítő kezdeményezéseket támogatnak, különös tekintettel a társadalmi kirekesztésben leginkább érintettekre. A munkaerőpiaci integráció érdekében alkalmazandó egyénre szabott módszerek ('pathway') megközelítéséből kiindulva, az alapoktatáshoz, a képzéshez és a foglalkoztatáshoz való könnyebb hozzáférésre, valamint a jogosultak részére megfelelő gondozási és kapcsolódó szolgáltatások létrehozására törekednek majd, az ESZA-rendelet követelményeivel összhangban. A prioritás a hátrányos helyzetű fiatalok alapképzettségének javítását is elő kívánja segíteni, a roma fiatalokat is beleértve. Foglalkoztathatóságuk javítása és munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése érdekében a hátrányos helyzetben lévők számára bővítik a képzésben való részvétel lehetőségeit, és – a 'pathway' megközelítés részeként - előmozdítják fejlődésüket. Kiemelt figyelmet szentelnek annak is, hogy a foglalkoztatási lehetőségek minősége és az azokhoz való hozzáférés a jogosultak részére megfelelő gondozási és kapcsolódó szolgáltatások kialakításán keresztül is javuljon.

3. prioritás – Az egész életen át tartó tanulás és az alkalmazkodóképesség előmozdítása: A prioritás az oktatási és képzési rendszerek hatékonyságának javítását célozza, többek között hatékonyabb, a munkaerőpiac szükségleteire rugalmasabban reagáló szakmai alap- és továbbképzések útján. Hatékonyabb monitoring és megvalósítási rendszereket alkalmazva, a prioritás a munkaerő minőségi színvonalának fejlesztésére koncentrálna (a felnőttképzés is ide tartozik). A munkavállalók és a vállalkozók képzésének támogatásával a prioritás célja a tudásalapú gazdaság követelményeinek megfelelő készségek fejlesztése, különös tekintettel az információs társadalom által megkövetelt készségekre. A prioritás közvetlenül segíti a munkaerő versenyképességének fejlesztésére irányuló KTK-prioritás célkitűzéseinek elérését.

4. prioritás – Az oktatáshoz, a szociális szolgáltatásokhoz és az egészségügyi ellátáshoz kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése: Az ERFA támogatásával megvalósuló prioritás az oktatás, az egészségügy (beleértve az egészségügyi informatikai szolgáltatások fejlesztését) és a társadalmi integráció (beleértve a szolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségét és a „minőségi kínálat” kifejlesztését, hogy lehetővé váljon az ESZA által támogatott emberierőforrás-fejlesztési intézkedések hatékonyabb megvalósítása) terén megvalósuló infrastruktúra-fejlesztést szolgálja. Ez a prioritás

együttal elősegíti az EFS új célkitűzéseinek megvalósítását, és hozzájárul a KTK-nak a foglalkoztatási ráta növekedésére irányuló átfogó célja megvalósításához.

Az ötödik prioritás a **technikai segítségnyújtás**, amely forrásokat biztosít a program hatékony végrehajtásához.

Az EU pénzügyi hozzájárulása a programhoz 562,8 millió euró; ebből 385,4 millió eurót az ESZA támogatási keretéből, 77,4 millió eurót pedig az ERFA keretéből biztosítanak.

A maximális hatás érdekében a program prioritásait és intézkedéseit más operatív programok – így az GVOP és a ROP – keretében megvalósuló kiegészítő intézkedések támogatják. A Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztériumon belül megalakított Irányító Hatóság ezért kulcsfontosságú szerepet játszik majd az átfogó irányításban.

5.5. KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS INFRASTRUKTÚRA- FEJLESZTÉSI OP

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseivel és prioritásaival

A Környezetvédelmi és Infrastruktúra-fejlesztési Operatív Program (KIOP) közvetlenül hozzájárul a KTK harmadik specifikus célkitűzésének eléréséhez, illetve a 3. prioritás végrehajtásához, azaz a közlekedési infrastruktúra javításához és a környezet védelméhez. A KIOP által támogatott beruházások jelentős mértékben hozzájárulnak a KTK első és negyedik specifikus célkitűzéséhez is azzal, hogy megteremtik az alapvető feltételeket a regionális gazdasági versenyképesség kiegyensúlyozottabb fejlesztéséhez.

A KIOP kiegészíti a Kohéziós Alapból finanszírozandó két fő szektor, a környezetvédelem és a közlekedés területén megvalósítandó programokat.

A KIOP célkitűzései és prioritásai

A KIOP két specifikus célt határoz meg:

- a környezet védelme és állapotának javítása;
- a közlekedési hálózat javítása a hazai közlekedési struktúra fejlesztésébe történő beruházásokkal.

E két specifikus célkitűzés a következő két prioritáson keresztül valósul meg, az Európai Regionális Fejlesztési Alappal közös finanszírozásban:

1. prioritás – Környezetvédelem: A prioritás a környezetvédelem helyzetének javításával, az energiagazdálkodás és a szennyezés-ellenőrzés ösztönzésével, a környezetbiztonság növelésével, valamint a természetvédelem erősítésével a települési szintű környezetvédelemre koncentrál.

Mivel Magyarország lakosságának több mint 42%-a még mindig olyan településeken él, ahol az ivóvíz minősége nem felel meg az EU követelményeinek, ezért e prioritás egyik elsődleges célja az ivóvíz minőségének javítása. A felszíni és felszín alatti vizek védelme miatt a megfelelő *szennyvízkezelés és szennyvízgyógykezelés* szintén döntő fontosságú a települések, illetve az ipari és mezőgazdasági létesítmények esetében.

A prioritás támogatja a *hulladékgazdálkodást* (az állati, egészségügyi, építési és bontási hulladék esetében), mivel az infrastruktúra minősége, illetve a kapcsolódó szolgáltatások meg sem közelítik az EU színvonalát.

Támogatásban részesül továbbá a *zaj- és levegőszennyezés* integrált monitoring-hálózatának fejlesztése, ami segítséget nyújt a különösen magas szennyezettségű területek azonosításában, a szennyezés forrásának feltárásában, annak érdekében, hogy az ilyen területek kármentesítése sikeresen megvalósulhasson.

A prioritás további célja a hazai *megújuló energiaforrások* használatának fokozatos növelése, hogy ezzel is csökkenjen az importált energiától való függőség mértéke, illetve mérséklődjenek az energiatermelés okozta káros környezeti hatások. A KKV-kat arra ösztönzik, hogy az energiahatékonyság növelését, a hulladék mennyiségének csökkentését és a szennyezéseknek a kibocsátás helyén történő ellenőrzését támogató rendszereket és eszközöket vezessenek be.

A *környezetbiztonságot és a természetvédelmet* illetően, az árvízveszély csökkentése érdekében több mint 550 km-nyi folyószakaszon szükséges a védművek megerősítése; ezt a román, ukrán és szlovák hatóságokkal összehangolt integrált védelmi rendszer keretében kell végrehajtani. Az első prioritás a Tisza árterületének védelmét érinti.

A talaj kármentesítése továbbra is megoldásra váró feladat marad, mivel az elmúlt évtizedek ipari és katonai öröksége veszélyezteti a felszín alatti vizeket és ivóvízbázisokat. A prioritás azokra a helyekre összpontosít, ahol a környezetkárosodás kockázata a legnagyobb.

A *biológiai sokféleség és a természetes táj megőrzése és fenntartása* érdekében erősíteni kell az élő és élettelen természeti kincsek védelmét. Ez a Nemzeti Ökológiai Program végrehajtásával és a Natura 2000 hálózat létrehozásával fog megvalósulni.

2. prioritás – A közlekedési infrastruktúra fejlesztése: A nemzeti, regionális és régiók közötti közlekedési infrastruktúra fejlesztése érdekében a prioritás a főútvonal-hálózat és a környezetbarát infrastruktúra fejlesztésére helyezi a hangsúlyt.

Az utak teherbíró képességét - a 96/53/EK irányelvnek megfelelően - 11,5 kN tengelyterhelési kapacitásra kell felfejleszteni. Minthogy Magyarország gazdasági fejlődésében fontos szerepet játszik a modern úthálózat, a régiók jobb megközelíthetősége érdekében a prioritás magában foglalja a hazai főútvonal hálózathoz csatlakozó alsóbbrendű utak gyorsforgalmi és magasabb rendű utakká történő fejlesztését. Az utak áteresztőképességét és a közlekedés biztonságát javító fejlesztések valósulnak meg egyes útszakaszok kiszélesítésével és az útszűkületek kiküszöbölésével, ami az utak meglévő csatlakozásainak fejlesztését is jelenti. A településeken áthaladó forgalom csökkentése érdekében elkerülő és tehermentesítő utak építésére kerül sor.

A prioritás a következő környezetbarát intézkedéseket is támogatja: a vízi utak, a vasúti és a közúti szállítás kapcsolódási pontjainak fejlesztése; az intermodális szállítási központokhoz szükséges kapcsolódás és hozzáférés biztosítása; az elővárosi vasúti kapcsolatok kiépítése a gazdasági központok és a körülöttük található agglomeráció közösségei között.

Végezetül, a harmadik prioritás **technikai segítségnyújtást** biztosít a program irányításához és végrehajtásához.

Az EU pénzügyi hozzájárulása a programhoz 327,2 millió euró az ERFA terhére.

A program Irányító Hatóságát a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Címzetes Államtitkárságán belül hozták létre. A két eszköz megfelelő összehangolása érdekében ennek az Irányító Hatóságnak szorosan együtt kell működnie a Kohéziós Alap Irányító Hatóságával.

5.6. REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI OP

Kapcsolódás a KTK célkitűzéseire és prioritásaihoz

A Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) közvetlenül a KTK negyedik specifikus céljának, Magyarország és régiói kiegyensúlyozottabb területi fejlődésének eléréséhez járul hozzá. Miközben a regionális különbségekre a többi operatív program is hatással lesz, és támogatni fogják a fejlődésben elmaradottabb régióknak kedvező tevékenységeket, addig a ROP teljes egészében a regionális fejlesztési potenciál erősítésére, a nehézségekkel küzdő városi területek problémáinak kezelésére, valamint a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok támogatására koncentrál. Mindazonáltal a ROP közvetetten hozzájárul a KTK másik három specifikus céljának eléréséhez is azáltal, hogy támogatja a regionális versenyképességet és a foglalkoztatást segítő tevékenységeket, valamint az alpinfrastruktúra fejlesztését.

A ROP célkitűzései és prioritásai

A program stratégiája a magyar régiók kiegyensúlyozottabb területi fejlődésének átfogó célja érdekében a következő három specifikus célkitűzést fogalmazza meg:

- a természeti és kulturális értékekben gazdag, elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése,
- a regionális versenyképességhez szükséges alapvető feltételek megteremtése, vonzó települési környezet kialakítása,
- a helyi szereplők alkalmazkodóképességének és együttműködésének fejlesztése.

Meg kell jegyezni, hogy - a rövid programozási időszakokkal és a magyar közigazgatásban folyó intézményfejlesztési folyamattal összefüggésben - a ROP-ot olyan eszközként alakították ki, amely a regionális és a helyi szereplők kapacitásának növelésére irányul, hogy részt vehessenek a Strukturális Alapokkal közösen finanszírozott programok és projektek előkészítésében, végrehajtásában és ellenőrzésében.

A program három specifikus célkitűzése a következő három prioritáson keresztül valósul meg, az ERFA és az ESZA közös finanszírozásában:

1. prioritás – A régiók turisztikai potenciáljának fejlesztése: Jelentős turisztikai potenciálja ellenére a turizmus jelenleg csak néhány jól ismert úticélra koncentrálódik, emellett erős szezonális jelleg jellemzi. Ennek az ERFA társfinanszírozásában megvalósuló prioritásnak elsődleges célja a turizmus jövedelemtermelő képességének javítása, a turisztikai potenciállal rendelkező területek vonzerejének és versenyképességének növelése, valamint a turisztikai szolgáltatások minőségi és mennyiségi fejlesztése. A prioritás további célja a fővároson kívüli turisztikai vonzerők potenciáljának növelése, amivel hozzájárul a változatosabb és kiegyensúlyozottabb turizmus kialakulásához, valamint a területi fejlődéshez is. A régióspecifikus szakképzést, amely a turisztikai ágazatban alkalmazott személyek szakképzettségi szintjét hivatott javítani, a 3. prioritás alapján az ESZA társfinanszírozásában valósítják meg.

2. prioritás – A regionális infrastruktúra és a települési környezet fejlesztése: A prioritás támogatja a *helyi közúthálózat* fejlesztését, annak érdekében, hogy javuljon a regionális és kistérségi központok, az iparterületek és turisztikai vonzerők elérhetősége. A prioritás ezáltal hozzájárul a települések és térségek közigazgatási, gazdasági és szociális szolgáltató funkcióinak fejlesztéséhez. A prioritás támogatja a helyi *tömegközlekedési rendszerek* kisebb infrastruktúrális fejlesztését is (mint például a buszsávok, buszmegállók, P+R rendszerek stb. létesítése). A prioritás célterületeként

megjelölt *városi területeket* egy olyan kritériumrendszer alapján választják ki, ami tükrözi az általános rendelet 7. cikkében meghatározottakat, és az URBAN II. közösségi kezdeményezésre vonatkozó bizottsági iránymutatásokat (többek között a munkanélküliség, a szegénység, a bűnözés, a környezeti és társadalmi problémák, valamint a romáknak a célterület népességéhez viszonyított aránya). Támogatást biztosítanak a városrehabilitációs tevékenységek széles körének megvalósítására, mint például a barnamezős övezetek funkcióváltással egybekötött környezetbarát rehabilitációja, a közterületek rehabilitációja és fejlesztése, bűnmegelőzési akciók és a kisvállalkozások kapcsolódó támogatása. Végül, a prioritás keretében lehetőség nyílik a hátrányos helyzetű kistérségekben és városi térségekben lévő *óvodák és alapfokú oktatási intézmények* infrastrukturális fejlesztésére, elsősorban ott, ahol magas a roma népesség aránya. Az egyenlő hozzáférési esélyek biztosítása és az integrált oktatási rendszer feltételeinek megteremtése érdekében a különleges nevelési igényű gyermekek oktatásában részt vevő iskolák infrastrukturális fejlesztése is támogatásban részesül.

3. prioritás – A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése nagymértékben hozzájárul a regionális és helyi szervek közigazgatási kapacitásának fejlesztéséhez, az önkormányzatokkal és a nonprofit szervezetekkel való együttműködésük javításához. A prioritás a munkanélküliség elleni megelőző intézkedésekkel járul hozzá a foglalkoztatottság növeléséhez, miközben segíti a regionális munkaerő alkalmazkodóképességének és szaktudásának javítását is. A prioritás támogatja továbbá a felsőoktatási intézmények közötti fokozott együttműködésre és fejlesztésre irányuló tevékenységeket, amelyeknek különösen a regionális tudásközpontok fejlesztésén keresztül kell megerősíteniük a felsőoktatási intézmények kezdeményező szerepét a városok és régiók társadalmi és gazdasági életében. A prioritás integráns részeként támogatásban részesítik az olyan ágazati- és szakképzési, illetve fejlesztési programokat is, amelyek megfelelnek az érintett települések és régiók változó gazdasági igényeinek. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések fejlesztése elősegíti a szociális gazdaság kiépülését.

A negyedik prioritás **technikai segítségnyújtást** biztosít a program megfelelő és hatékony irányításához és végrehajtásához, valamint a projekt-generáló tevékenységekhez. Emellett lefedi a KTK-nak a horizontális technikai segítségnyújtás iránti, a végrehajtási rendelkezésekről szóló következő fejezetben említett igényeit is.

Az EU pénzügyi hozzájárulása a programhoz 359,4 millió euró, amelyből 305,7 millió euró az ERFA-ból, 53,7 millió pedig az ESZA-ból származó támogatás.

A ROP Irányító Hatóságát az EU-integrációs ügyekért felelős tárca nélküli miniszter alá rendelt Nemzeti Területfejlesztési Hivatal keretén belül hozták létre. Ez a hivatal látja el azoknak az INTERREG programok irányító hatóságának a szerepét is, amelyek irányítását Magyarország vette át. Az irányító hatóság kiemelt szerepet játszik a különböző regionális és helyi szereplők koordinálásában, valamint – a KTK Irányító Hatóságával és a többi operatív program irányító hatóságával együttműködésben – a regionális fejlesztés támogatásában.

6. A VÉGREHAJTÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

6.1. IRÁNYÍTÁS

6.1.1. *Közösségi Támogatási Keret (KTK) Irányító Hatóság*

Az általános rendelet 17. cikke (2) bekezdésének d) pontjával összhangban és a 2199/2002. (VI. 26.) Kormányhatározatnak megfelelően a Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatóság (KTK IH) a Miniszterelnöki Hivatalban, azon belül az európai integrációs ügyekért felelős tárca nélküli miniszter irányítása alá tartozó Nemzeti Fejlesztési Terv és EU-támogatások Hivatalában (a továbbiakban: Nemzeti Fejlesztési Hivatal – NFH) jött létre. Ugyanez a hivatal tölti be a Kohéziós Alap Irányító Hatóságának funkcióját, az 1386/2002/EK bizottsági rendelet²² 2. cikke c) pontjával összhangban.

KTK Irányító Hatóság	Nemzeti Fejlesztési Hivatal
Főosztály	KTK Irányító Hatóság
Az irányító hatóság vezetője	Mr. Péter Heil, A Nemzeti Fejlesztési Hivatal elnökhelyettese
Cím	1133 Budapest, Pozsonyi u. 56., Hungary
Telefonszám	+36 1 2374400/4085
Fax	+36 1 3292092
e-mail	heil.peter@meh.hu

A KTK Irányító Hatóság– az általános rendelet 34. cikkével összhangban – felelős a KTK irányításáért. Ugyanakkor felelős a Strukturális Alapok végrehajtásának magyarországi koordinációjáért, és - a Kohéziós Alap Irányító Hatóságával együtt - a Kohéziós Alappal való koordinációért.

A KTK Irányító Hatóság feladatai a következők:

- olyan országos rendszer kialakítása és működtetése, amely a programok végrehajtásáról megbízható pénzügyi és statisztikai információkat szolgáltat a 36. cikkben említett monitoring mutatókhoz és a 43. cikk szerinti értékeléshez, az általános rendelet 34. cikke (1) bekezdésének a) pontjával összhangban;

²² A Bizottság 2002. július 29-i 1386/2002/EK rendelete a Kohéziós Alapból nyújtott támogatások irányítási és ellenőrzési rendszere, valamint a pénzügyi korrekciós eljárás tekintetében az 1164/94/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról, HL L 201., 2002.7.31., 5. o.

- a KTK végrehajtásának biztosítása, és ha szükséges, kiigazítási javaslatok megtétele az Európai Bizottság felé, az általános rendelet 15. cikkével összhangban;
- a KTK végrehajtásáról szóló átfogó éves beszámoló elkészítése;
- a KTK végrehajtásának folyamatos ellenőrzése, illetve ha szükséges, a végrehajtás javítására vonatkozó javaslatok megtétele;
- a KTK konzisztens kidolgozását és végrehajtását biztosító iránymutatások kidolgozása, illetve a Strukturális és a Kohéziós Alapok Működési Kézikönyvének kidolgozása;
- a Strukturális Alapok működésével összefüggő információk és nyilvánosság országos szinten történő biztosítása;
- központi kapcsolattartás az Európai Bizottsággal a KTK tekintetében.

6.1.2. Irányítási rendelkezések

6.1.2.1. Az Operatív Programok irányításával kapcsolatos általános rendelkezések

Az öt Operatív Program irányító hatóságának – az általános rendelet 9. cikkének n) pontja értelmében – a következő testületeket jelölték ki:

GVOP Irányító Hatóság	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
Osztály	GVOP osztály
KIOP Irányító Hatóság	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
Osztály	KIOP osztály
ROP Irányító Hatóság	Nemzeti Területfejlesztési Hivatal
Osztály	ROP Irányító Hatóság és Interreg Közösségi Kezdeményezés
HEFOP Irányító Hatóság	Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium
Osztály	HEFOP Irányító Hatóság
AVOP Irányító Hatóság	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium
Osztály	Integrációs Igazgatóság, Strukturális Alapok Osztálya

Az általános rendelet 34. cikkével összhangban az OP irányító hatóságok felelősek az Operatív Programok hatékony és megfelelő irányításáért és végrehajtásáért.

Feladataik teljesítése során az irányító hatóságok a támogatásokon keresztül biztosítják a magyar kormány politikájának előmozdítását, valamint a minisztériumokkal és más partnerekkel való kapcsolattartást. Az irányító hatóságok legfontosabb feladatai a következők:

- programok végrehajtása az OP-k rendelkezéseinek és a programkiegészítő dokumentumoknak megfelelően, az illetékes Monitoring Bizottság véleményének, valamint a vonatkozó európai uniós jogszabályok figyelembevétele mellett;

- a programok betervezett outputjainak, eredményeinek és hatásainak elérése, vagy ha lehetséges, ezek túlteljesítése;
- a helyi partnerek ösztönzése arra, hogy stratégiai szempontból tekintsenek a programra, teremtsenek kapcsolatot más OP-kkel és a minisztériumok szakértőivel, valamint annak biztosítása, hogy a program stratégiai iránya tükrözze a magyar kormány aktuális és alakuló politikáját.

A fentiek végrehajtása során az irányító hatóságoknak:

- eleget kell tenniük az EK azon követelményének, hogy a projektekre fordított kiadások megfelelően hasznosuljanak, s ezzel elősegítsék a Strukturális Alapok összehangolt és célzott támogatásokra irányuló, világos stratégiájának a megvalósulását;
- támogatniuk kell a partnereket, hogy a gazdasági stratégiák és partnerség keretében tevékenykedjenek, és felismerjék a helyi végrehajtás értékét;
- számításba kell venniük a magánszektor jelentős, közvetlen vagy közvetett gazdasági és pénzügyi hozzájárulását a programok megvalósításához. A magánszektor programokban való részvételét megfelelő szinten biztosítaniuk kell ahhoz, hogy az Európai Bizottságtól támogatásokat lehessen igényelni. A kompatibilitás és szinergiahatás biztosítására, megfelelő kapcsolatot kell teremteniük az azonos földrajzi térséget érintő programok között;
- egyeztetett projektértékelési módszerek alkalmazásával szavatolniuk kell a stratégiai célkitűzésekhez illeszkedő jó minőségű projektek kiválasztását;
- a minisztériumokkal egyetértésben figyelik és értékelik a programok megvalósítását; intézkedéseket hoznak a maximális megtérülés, eredmény és hatás érdekében; gondoskodnak arról, hogy a beavatkozások a program teljes időtartama során megfeleljenek a magyar kormány politikai elképzeléseinek;

Az irányító hatóságok felelősségi körére vonatkozóan a 1260/1999/EK rendeletben rögzített előírások értelmében az OP irányító hatóságok a következő feladatokat látják el:

- olyan intézményrendszer létrehozása, amely képes a végrehajtással kapcsolatos megbízható pénzügyi és statisztikai adatok, illetve a beavatkozások monitoring és értékelő indikátorainak begyűjtésére és az Európai Bizottsághoz történő továbbítására; valamint ha lehetséges, számítógépes rendszerre támaszkodva biztosítja az elektronikus adateserét;
- a programkiegészítő dokumentum elfogadása, módosítása, benyújtása az Európai Bizottság részére és a benne foglaltak végrehajtása;
- a végrehajtásról szóló éves beszámoló kidolgozása és benyújtása;
- annak biztosítása, hogy az irányításba és az intézkedések végrehajtásába bevont testületek az OP-ben előírányzott akciókra vonatkozó külön számviteli rendszert vagy megfelelő számviteli szabályzatot alkalmazzák;
- az Operatív Programok hatékony és eredményes pénzgazdálkodásának biztosítása a megfelelő belső ellenőrzés és irányítás révén;
- csalások és szabálytalanságok esetén megfelelő korrekciós intézkedések megtétele, illetve a megfelelő további jelentési eljárások végrehajtása;

- a közösségi politikák érvényesülésének biztosítása a támogatások irányítása és végrehajtása során;
- a tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó EK követelmények betartása;
- az Operatív Program Monitoring Bizottság üléseinek összehívása, ideértve a szükséges titkári és háttérszolgáltatások biztosítását is;
- a Monitoring Bizottság megfontolásainak gyakorlati érvényesítése;
- az előző évi eredmények évenkénti vizsgálata az Európai Bizottsággal együttműködve;
- a hazai és az EK-követelményeknek megfelelő audit rendszer biztosítása.

A KTK Irányító Hatóság és az OP irányító hatóságok közötti kapcsolatot és együttműködést a tárcaközi bizottságok és tematikus munkacsoportok keretében biztosítják.

Az irányító hatóságok jogkörét a magyar jogszabályokban a következőképpen rögzítik:

- Költségvetési szempontból a magyar társfinanszírozást és a Strukturális Alapokat az európai integrációs ügyekért felelős tárca nélküli miniszter költségvetési tételéhez rendelik, a KTK és az OP-k számára megállapított pénzügyi táblákkal összhangban. A források esetleges átcsoportosítását a teljesítmény dönti el, a Monitoring Bizottsággal/bizottságokkal, és szükség esetén, az EK-val folytatott teljes körű konzultációt követően.
- A 2004. évi költségvetési törvény felhatalmazza az irányító hatóságokat, hogy az egyeztetett programcélokkal és prioritásokkal összhangban osszák el az alapokat, illetve - a Monitoring Bizottság beleegyezésével - átcsoportosítsák azokat a különböző prioritások között.
- Az intézményi rendszerre (amely meghatározza a SA/KA irányításában részt vevő valamennyi magyar intézmény feladatát) és a pénzügyi rendszerre vonatkozó részleteket a jelenleg tárcaközi egyeztetés fázisában lévő kormányrendeletek állapítják meg; e rendeleteket 2003 novemberének végére fogadják el.

Az irányítási, a kifizetési és az ellenőrzési feladatok megfelelő szétválasztását az irányító hatóságok Szervezeti és Működési Szabályzata biztosítja. A feladatok szétválasztására vonatkozó elvet a Működési Kézikönyv és a munkaköri leírások elkészítésekor figyelembe vették. Az elv betartását a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal által 2003 novemberében végzett utolsó ellenőrzés során is megvizsgálják.

A végrehajtás során a feladatok megfelelő szétválasztásának elvét a következő alapelvtételek biztosítják:

- A belső ellenőrzések funkcionális függetlenségét szeparált egységek és az irányító hatóság vezetőihez közvetlen, az irányítási feladatokkal nem összefüggő csatornákon eljuttatott jelentések biztosítják.
- A szervezeten belüli feladatok világos szétválasztását a Szervezeti és Működési Szabályzat és a munkaköri leírások biztosítják.

A 438/2001/EK bizottsági rendelet²³ 2. cikkének (2) bekezdése – az általános rendelet 34. cikkével összhangban, az irányító hatóságoknak a programok irányítása és végrehajtása hatékonyságára és szabályszerűségére vonatkozó felelősségi körének csorbítása nélkül – „közreműködő szervezeteket” jelöl ki. Ezek olyan állami vagy magánszervezetek, amelyek az irányító vagy kifizető hatóságok felelősségi körébe tartozó feladatokat látnak el, illetve a nevükben a tevékenységeket végrehajtó végső kedvezményezettekkel vagy a közreműködő testületekkel, illetve cégekkel kapcsolatban végeznek el feladatokat. A 438/2001/EK bizottsági rendelettel összhangban a tagállamok a közreműködő szervezetek számára, az irányítási és ellenőrzési rendszerekkel kapcsolatos megfelelő útmutatást biztosítanak annak érdekében, hogy e szervezetek megvalósítsák a Strukturális Alapok megfelelő pénzügyi kezelését, illetve biztosítsák a közösségi támogatásra vonatkozó igények megfelelőségét, rendszerességét és támogathatóságát.

Kormányhatározat alapján a Magyar Államkincstár pénzügyi igazgatósága, amelynek működése független a Magyar Államkincstár költségvetési osztályától, kijelölhető olyan közreműködő szervezetként, amely a GVOP, KIOP, HEFOP, ROP irányító hatóságaként jár el. A fent említett kormányhatározattal összhangban azokról a feladatokról, amelyeket a Magyar Államkincstárnak közreműködő szervezetként kell majd végrehajtania, az érintett irányító hatóság és a Magyar Államkincstár eseti alapon állapodtak meg.

6.1.2.2. Az Alapok és az intézmények közötti egyeztetés

Tárcaközi egyeztetés

A KTK egészének végrehajtása tekintetében az érintett minisztériumok közötti folyamatos és hatékony egyeztetésért a KTK Irányító Hatóság, az egyes programok végrehajtása tekintetében az OP irányító hatóság a felelős. Az általános rendelet 10. cikke (1) bekezdésének b) pontjával és 35. cikkével összhangban a Strukturális Alapok közötti egyeztetést a KTK és a programok végrehajtásához kapcsolódó monitoring- és értékelési folyamat során is kell folytatni. Ez elsődlegesen a KTK és az OP-k irányító hatóságainak a feladatkörébe tartozik.

A KTK Irányító Hatóságot – az irányító hatóságok és a Monitoring Bizottságok szerepének és felelősségének csorbítása nélkül – a **KTK Irányítóbizottság** segíti a hatékony, mindennapi egyeztetés biztosítása céljából.

Az Irányítóbizottság látja el az Operatív Programok és az Alapok valamelyikéhez vagy mindegyikéhez, illetve a Kohéziós Alap működtetéséhez kapcsolódó horizontális irányítási és adminisztratív feladatokat. A KTK Monitoring Bizottság, az irányító hatóságok, a kifizető hatóság, illetve az államháztartási belső pénzügyi ellenőrzési egység felelősségi körének csorbítása nélkül, az Irányítóbizottság megvitatja, és a KTK Hatósághoz beterjeszti a kérdésekkel kapcsolatban kidolgozott horizontális iránymutatásokat annak érdekében, hogy minden, a Strukturális Alapokkal vagy a Kohéziós Alappal kapcsolatos műveletet, ha erre szükség van, azonos normák és követelmények, illetve a lehető legjobb gyakorlat szerint végezzenek el.

²³ A Bizottság 2001. március 2-i 438/2001/EK rendelete a strukturális alapok keretében nyújtott támogatások irányítási és ellenőrzési rendszerei tekintetében az 1260/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtása részletes szabályainak megállapításáról, HL L 63., 2001.3.3., 21. o.

Az Irányítóbizottság elnöke a KTK Irányító Hatóság vezetője. Az Irányítóbizottság állandó tagjai: az Operatív Programok irányító hatóságainak vezetői, a kifizető hatóság vezetője, a Kohéziós Alap Irányító Hatóság képviselője, valamint a Pénzügyminisztériumon belüli államháztartási belső pénzügyi ellenőrzési egység vezetője. Szükség esetén más testületeket is meg lehet hívni a KTK Irányítóbizottság ülésein való részvételre.

A KTK Irányító Hatóságot és a KTK Monitoring Bizottságot a minisztériumok és testületek közötti folyamatos egyeztetés biztosítása érdekében **munkacsoportok** is segíthetik. Néhány munkacsoportot már létrehoztak, pl. a Tájékoztatás és Nyilvánosság Munkacsoportot (TNYM), a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap eljárásainak kézikönyvével foglalkozó munkacsoportot; ez utóbbi rendszeresen beszámol a KTK Irányító Hatóságnak, és a jövőben majd a KTK Monitoring Bizottságnak is.

A Kohéziós Alappal való koordináció

A Kohéziós Alap és az NFT/KTK/OP-k számára kidolgozott stratégiák bizonyos pontokon kiegészítik egymást.

A koordinációt számos módon biztosítják:

- a KTK Irányító Hatóság biztosítja a KA stratégiája és a KTK közötti harmonizációt;
- az ISPA és a Kohéziós Alap albizottsága a Fejlesztéspolitika Koordinációs Tárcaközi Bizottság (FKTB) irányítása alatt működik, illetve annak számol be;
- tagságátfedés a KA Monitoring Bizottság és a KTK és az OP-k Monitoring Bizottságai között;
- mind a KA Irányító Hatóság, mind a KTK Irányító Hatóság a Nemzeti Fejlesztési Terv és EU-támogatások Hivatalának része;
- a KIOP környezetvédelmi prioritásáért felelős közreműködő szervezet azonos a Kohéziós Alap környezeti szektorért felelős közreműködő szervezettel;
- a minisztériumok belső ellenőrzési egységei mindkét alap keretében végrehajtott műveleteket ellenőrzik (az irányító hatóságoktól ugyanakkor működési szempontból függetlenek maradnak);
- A Strukturális és Kohéziós Alapok Működési Kézikönyve.

6.1.2.3. A közösségi politikáknak való megfelelés

Az általános rendelet 12. cikke, illetve 34. cikke (1) bekezdésének g) pontja értelmében a Strukturális Alapokból finanszírozott műveleteknek meg kell felelniük az Alapszerződés rendelkezéseinek, az annak alapján elfogadott jogi eszközöknek, továbbá a közösségi politikáknak és akcióknak, ideértve a versenyre, a közbeszerzési szerződések odaítélésére, a környezetvédelemre és annak fejlesztésére, az egyenlőtlenségek megszüntetésére, valamint a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó szabályokat.

A fenti megfelelést a támogatási kérelmek vizsgálatakor, továbbá az intézkedések végrehajtásakor ellenőrzik. Az ellenőrzést az OP irányító hatóság végzi, illetve egyes esetekben az a közreműködő testület, amelyre ezt a feladatot átruházták. A Nemzeti Fejlesztési Tervet és az Operatív Programokat a közösségi politikákkal teljes összhangban kell megvalósítani.

Versenypolitika

A Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról szóló 1260/1999/EK rendelet 12. cikke előírja, hogy a Strukturális Alapokból finanszírozott műveleteknek meg kell felelniük az Alapszerződésben foglalt rendelkezéseknek, az annak alapján elfogadott jogi eszközöknek, továbbá a közösségi politikáknak és eljárásoknak, ideértve a versenyszabályokat.

Az Operatív Programok kidolgozása az állami támogatásokra vonatkozó közösségi útmutatások figyelembevételével történt. A Szerződés 87. és 88. cikkében foglalt, a versenyszabályokkal kapcsolatos rendelkezéseket teljes mértékben betartják.

A 18. cikk (2) bekezdésének b) pontja értelmében az Operatív Programok összefoglaló leírást tartalmaznak a prioritások megvalósítására szolgáló intézkedésekről, beleértve azt az információt, amelyre a Szerződés 87. cikkében előírt, állami támogatásokra vonatkozó ellenőrzéshez van szükség. A fenti jogszabályi követelmények teljesítése érdekében a magyar hatóságok táblázatban intézkedésenként sorolják fel az állami támogatásokat a Bizottság által előírt formában. Általános szabályként a fenti felsorolás tartalmazza az összes állami támogatást, amelyet az Operatív Programok különböző intézkedéseinek társfinanszírozására fordítanak.

Az úgynevezett létező támogatások listáján már szereplő támogatásokon kívül az intézkedések keretében nyújtott támogatások a „de minimis” elvvel vagy a csoportmentességi rendelkezésekkel lesznek összhangban.

Amennyiben a létező támogatások listájához viszonyítva bármilyen változásra kerül sor, az Állami Támogatásokat Ellenőrző Hatóság (ÁTEH) értesíti a Bizottságot, amelynek jóvá kell hagynia ezeket a változásokat. Ezt az eljárást a Csatlakozási Szerződés IV. melléklete állapítja meg, a csatlakozást követően pedig az EK-Szerződés 88. cikke.

A 87. cikk (3) bekezdésének a) pontja alapján a 2004 és 2006 közötti időszakban Magyarország egész területe jogosult lesz regionális támogatásokra. Bár valamennyi régió támogatható lesz, a támogatás legnagyobb mértékét eltérően állapítják majd meg a különböző térségekre vonatkozóan (regionális támogatási térkép).

Egyes ágazatokban és egyes nagyberuházási projektek esetében be kell tartani az egyedi, támogatási programon belül nyújtott támogatásokról szóló értesítésekre vonatkozó sajátos kötelezettségeket.

Az Operatív Programokon belül végrehajtott műveletek esetén az irányító hatóságok és a közreműködő szervezetek felelősek az állami támogatási szabályozásnak – a projektkiválasztási szakasz, a kifizetés iránti kérelmek jóváhagyása és a helyszíni ellenőrzések során – való megfelelésért. A végrehajtásról szóló éves beszámolók tartalmazzák azon lépések részletes leírását, amelyek az állami támogatásra vonatkozó szabályoknak való megfelelést szolgálják.

Az 1257/1999/EK rendelet 51. és 52. cikke az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalappal társfinanszírozott, a Szerződés I. mellékletében felsorolt termékek termelésére, feldolgozására vagy marketingjére irányuló intézkedésekre vonatkozik. Ez alól kivételt képeznek a halászati termékek, amelyekre a 2369/2002/EK rendelet 19. cikke (2) bekezdésének rendelkezései vonatkoznak.

Közbeszerzés

Az áru beszerzésére, szolgáltatásnyújtásra és építési beruházásra vonatkozó szerződéseket a közbeszerzésre vonatkozó nemzeti és közösségi rendelkezésekkel

összhangban kötik, odaítélésük alapja pályáztatás. Nyílt pályáztatás esetén, a lehető legszélesebb körű verseny biztosítása érdekében, a pályázati felhívásokat az országos médiában hozzák nyilvánosságra, illetve ha a közösségi irányelvek szerinti megfelelő küszöbértékeket kell alkalmazni, az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában. A fentieknek való megfelelést a következő rendelkezésekkel biztosítják:

- A támogatási szerződésekben külön fejezet foglalkozik a beszerzésekkel. (Az egységes támogatási szerződés nyilvános, így a kedvezményezettek már a korai szakaszban tájékozódhatnak kötelezettségeiket illetően.)
- A kedvezményezetteknek a projekt előrehaladására vonatkozó jelentésben információkat kell szolgáltatniuk a beszerzési intézkedésekre vonatkozóan. Nem kerülhet sor kifizetésre, ha nem tesznek eleget az előírt beszerzési intézkedéseknek.
- A közbeszerzési intézkedések dokumentumait audit vizsgálatnak vetik alá .

Projektek esetén értesítéseket küldenek az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában történő kihirdetésre.

Ahhoz, hogy a magyar jogszabályok megfeleljenek az *acquis*-nak, a parlamentnek új jogszabályokat kell elfogadnia. Ezek hatálybalépésének ütemezése a következő:

- 2004. január 1-je: hatálybalépés az EU-alapok (SA és KA) felhasználása tekintetében
- 2004. május 1-je: általános hatálybalépés.

2003 nyarán megkezdődtek az új közbeszerzési törvény alkalmazását biztosító előkészületek, a törvénytervezetet feltették az Igazságügyi Minisztérium honlapjára. Ugyanakkor egy sor szakmai konferenciára és munkaértekezletre is sor került. A Közbeszerzések Tanácsa képzések beindítását tervezi, amelyekben oktatással foglalkozó intézmények szándékoznak részt venni.

A törvény végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket egy külön kormányrendelet tartalmazza majd, amelynek tervezetét már elkészítették. A rendelkezéseket a közbeszerzési törvény elfogadását követően viszik majd a kormány elé.

Az irányító hatóságok és a közreműködő szervezetek kulcsszerepet játszanak majd egyrészt a kedvezményezetteknek nyújtott technikai segítségnyújtás terén, másrészt az ellenőrzési feladatok teljesítésében, hogy biztosítsák a közösségi szabályoknak és a hazai közbeszerzési törvénynek való megfelelést. Ehhez szükséges, hogy e szervezetek munkatársai megfelelő tudás és készségek birtokában legyenek. A KTK Irányító Hatósága két lépcsőből álló oktatási programot szervez 2004 januárja és márciusa között, az OP irányító hatóságokkal és más illetékes szervezetekkel együttműködve. A KTK végrehajtásának teljes időtartama alatt rendszeresen szerveznek majd további, a fenti oktatási programra épülő munkaértekezleteket. Továbbá részletes közbeszerzési kézikönyv készül el 2004 elejére, hogy gyakorlati segítséget nyújtson a kedvezményezetteknek a megfelelő eljárások alkalmazásában és közbeszerzési dokumentumok kidolgozásában.

Nemzeti Fejlesztési Hivatal keretén belül különálló egységet (közbeszerzési egyeztetési egység) hoznak létre az általános rendelet 25. cikke szerinti nagyobb projektekhez, illetve a Kohéziós Alap keretében megvalósuló projektekhez kapcsolódó közbeszerzési dokumentumok minőségbiztosításához.

Környezetvédelem: „a szennyező fizet” elv

Amellett, hogy a Strukturális Alapok programjai ne vezessenek környezetkárosító tevékenységekhez, szintén rendkívül lényeges a rendelkezésre álló pénzügyi forrásoknak a szélesebb körű pozitív környezeti hatás elérése érdekében történő felhasználása, a változásoknak az ágazatok és a regionális szereplők működési módjához és Magyarország fenntarthatóbb fejlődéséhez igazodó elősegítésével.

A KTK-t a környezetvédelemre vonatkozó közösségi politikáknak és szabályoknak megfelelően kell alkalmazni. Valamennyi tevékenységnek meg kell felelnie az élőhelyekről és a vadon élő madarokról szóló irányelveknek (a 92/43/EGK és 79/409/EGK irányelv)²⁴ és, adott esetben, a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelvnek (a 97/11/EK irányelvvel módosított 85/337/EGK irányelv). Továbbá a KTK-n belül megvalósuló intézkedéseket a környezetre vonatkozó magyar jogszabályoknak megfelelően kell végrehajtani. Abban az esetben, ha a környezetvédelemre vonatkozó közösségi jogszabályokat még nem ültették át a nemzeti jogba, a megfelelő közösségi irányelvek közvetlenül alkalmazandók mindaddig, amíg nem történik meg hatályos átültetésük.

Az OP-kben foglalt konkrét környezetvédelmi intézkedések és a Kohéziós Alaphoz tartozó főbb környezetvédelmi projektek jelentős hatást váltanak ki, ám a fenntartható fejlődésnek horizontálisan kell érvényesülnie a KTK egészében az alábbiak szerint:

- a projektek jóváhagyást megelőző környezetvédelmi értékelése, a környezetvédelmi szempontok figyelembevételének biztosítása érdekében;
- a környezetvédelmi szempontból többletet nyújtó, a természeti erőforrásokat ésszerűen felhasználó, a környezeti termékeket és szolgáltatásokat elősegítő stb. projektek nagyobb súlyozása az értékelési rendszerben;
- a barnamezős és a használaton kívüli épületekre irányuló projektek magasabb értékelése;
- környezetvédelmi tanácsadás a pályázók részére;
- környezetvédelmi képviselők bevonása a Monitoring Bizottságokba és a projekt kiválasztási tanácsokba;
- technikai segítségnyújtás igénybevétele az alapadatok megállapításához és az előrehaladás figyelemmel kíséréséhez;
- jelentés a környezettel kapcsolatos tevékenységekről az éves és záróbeszámolóban.

Magyarország nagyszabású környezetvédelmi reformot indított el, amelynek célja az EU-normák átvétele és a környezetvédelmi szempontból megfelelő, gazdaságilag megvalósítható, társadalmi szempontból ésszerű – azaz fenntartható – fejlődési irány erősítése. A magyar környezetvédelmi politika a következő eszközökkel törekszik a fenntarthatóságra: környezetvédelmi szempontok beépítése az ágazati politikákba, megelőző intézkedések alkalmazása, a „szennyező fizet” elv alkalmazása, a környezeti

²⁴ Magyarország vállalta, hogy, a Csatlakozási Szerződés értelmében, a csatlakozás időpontjáig átülteti az élőhelyekről és a vadon élő madarokról szóló irányelveket a hazai jogszabályokba, beleértve a madarokról szóló irányelv értelmében a különlegesen védett területek osztályozását, illetve az élőhelyekről szóló irányelv értelmében a közösségi fontosságú területek országos listájának Bizottság részére való benyújtását. Magyarország ugyanakkor arra is vállalkozott, hogy az élőhelyekről szóló irányelv 6. cikkében említett védelmet a csatlakozás napjától alkalmazza.

szennyezés forrásai elleni küzdelem és a felelősség megosztása. A fejlesztési politikákat a fenntartható fejlődés elve, az egészség védelme és a környezeti megfontolások legteljesebb mértékű figyelembevételével kell megvalósítani.

A piaci mechanizmusok működtetése során elsősorban a termelési tényezők és az áruk értékének megfizetését kell szem előtt tartani. Szükség van a „szennyező fizet” elv szigorú alkalmazására. Ez azt jelenti, hogy a környezeti forrásokat használó, megterhelő, szennyező, illetve azokban kárt okozó jogalanyoknak teljes körű felelősséget kell vállalniuk, az anyagi felelősséget is beleértve. Mivel a piaci módszerek egyedül nem alkalmasak a környezeti problémák maradéktalan kezelésére, a környezeti gondok megoldásához a piaci eszközökön kívül más eszközöket is kell alkalmazni.

Az EU(COM 1999)³⁴⁴ jogszabály átvételét követően a magyar tarifarendszer fokozatosan elmozdult az erős központi beavatkozás alkalmazásától a „szennyező fizet” elve felé. Az elv alkalmazását és a vízdíj magas támogatási arányának csökkentését alább mutatjuk be, ágazati alapon.

Az ivóvíz- és csatornaszolgáltatás díjai jelenleg maximáltak, az 1993. évi CIV. törvénynek megfelelően. Az árakat általában az önkormányzatok állapítják meg. Az állami tulajdonban lévő öt regionális szolgáltató árai a központi kormányzat (a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium) hatáskörében maradnak. Ez érvényes a más vállalatoknak és a lakosságnak értékesített vízre is.

A vízügyi keretirányelvvel (60/2000/EK) összhangban 2004 végére befejezik a vízfelhasználás gazdasági vizsgálatát, amelynek része a vízellátás megtérülési rátájának a vizsgálata is. Az említett irányelvnek megfelelően és a vizsgálat alapján 2010-ig új árpolitikát dolgoznak ki, amelynek célja a vízellátás valamennyi költségének elismertetése, illetve a felhasználók arányos hozzájárulása a vízellátáshoz kapcsolódó valamennyi külső környezeti tényező költségeihez.

A települési hulladék összegyűjtését és kezelését az önkormányzatoknak a hulladékgazdálkodásról szóló XLIII. törvénnyel összhangban kell végezniük. Az ingatlantulajdonosok kötelesek a szolgáltatás igénybevételére és díjának megfizetésére; a díjat az önkormányzati képviselők önkormányzati rendeletben állapítják meg. A helyi hulladékkezelés díjának megállapítására vonatkozó konkrét szabályokat a 242/2000. kormányrendelet határozza meg.

Ma két környezeti díj/adó van érvényben a KTK-projektek működési területén. Az egyik a víztisztítási díj, amely a Vízgazdálkodási Alap legfőbb bevételi forrását képezi; ez a díj finanszírozza vízkészlet megőrzését és a vízgazdálkodást. A másik a termékdíj rendszer, amely a hulladék tekintetében a legfontosabb gazdasági szabályozó. Az ebből származó bevételek a KKA (Központi Környezetvédelmi Alap) forrásait gyarapítják.

Az EU jogszabályaiban megállapított kötelezettségek teljesítése elsődlegesen a gazdaság felelőssége, a rendelet ezért a gazdasági szervezetekre vonatkozik. A hulladékgazdálkodásra vonatkozó szabályozás kulcseleme a termelő felelősségének hangsúlyozása.

2004-től kezdődően, a „szennyező fizet” elvvel összhangban, a kormány további két adó vagy díj bevezetését tervezi. Ez a lépés a KTK keretében tett intézkedésekre is hatással lesz. A költségvetés e két új eleme az energiaadó és a környezeti díj. Az utóbbit minden egyes olyan anyag vásárlásánál meg kell majd fizetni, amely a felszíni vizekbe, a talajvízbe és a felszín alatti vizekbe való kibocsátásakor szennyezi a környezetet.

A környezetvédelemre vonatkozó iránymutatásokat a KTK Irányító Hatósággal egyeztetve 2003-ban állapították meg.

Esélyegyenlőség

Az esélyegyenlőség alapvető jelentőségű a KTK és az OP-k sikere szempontjából. Ezért minden lehetőséget meg kell ragadni a programokban rejlő lehetőségek kihasználására. Az OP-k specifikus intézkedései mellett ezt a célt a következő intézkedések szolgálják:

- a politikák érvényesítése minden prioritásban, intézkedésben és projektben a megfelelően súlyozott kiválasztási követelmények beépítésével. Minden intézkedés meghatározza azt a tevékenységet, amely az esélyegyenlőség integrálására szolgál;
- a Strukturális Alapok támogatását igénylők kötelesek bizonyítani, hogy projektjük miként oldja meg a vonatkozó prioritáshoz, illetve intézkedéshez tartozó kulcsfontosságú esélyegyenlőségi kérdéseket. Például részletes adatokat kell szolgáltatniuk a helyi munkaerőpiacról, a célcsoportok előtt álló akadályokról, valamint arról, hogy az egyes projektek miként nyújthatnak segítséget ezen akadályok elhárításában;
- a technikai segítségnyújtás igénybevétele az információs bázis fejlesztésére, valamint a műveletek outputjainak, eredményeinek és hatásainak figyelemmel kísérésére;
- az esélyegyenlőséggel kapcsolatos tevékenységekre vonatkozó jelentések az OP-k éves és záróbeszámolóiban;
- a nemek közötti egyenlőség biztosítása a Monitoring Bizottságokban.

A közösség egyéb hátrányos helyzetű tagjait, ideértve a roma közösséget, a fogyatékkal élőket, valamint a tanulási nehézségekkel küzdőket ugyanazokkal az eszközökkel támogatják. Az esélyegyenlőségre vonatkozó iránymutatásokat 2003-ban, a KTK Irányító Hatósággal egyeztetve dolgozták ki.

6.1.2.4. Tájékoztatás és nyilvánosság

A 2004–2006 közötti időszakra szóló Közösségi Támogatási Kerettel kapcsolatos tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó valamennyi intézkedést az 1159/2000/EK bizottsági rendelet követelményeinek megfelelően kell végrehajtani. A követelmények betartásáért az irányító hatóságok felelősek.

A tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó intézkedések célja:

- a potenciális kedvezményezettek, a regionális és helyi hatóságok, a gazdasági és szociális partnerek, valamint a civil szervezetek tájékoztatásával az átláthatóság biztosítása a Strukturális Alapokról, az összes finanszírozási lehetőségről, valamint a megfelelő pályázati eljárásokról.
- a közösségi intézkedések jobb megértése a közvélemény figyelmének felkeltésével a Strukturális Alapoknak és az Európai Uniónak a magyarországi regionális fejlesztésben, valamint a gazdasági és szociális kohézió erősítésében játszott szerepére.

A tájékoztatásra és nyilvánosságra vonatkozó intézkedések végrehajtása mind a Közösségi Támogatási Keret, mind pedig a különböző Operatív Programok vonatkozásában a KTK, illetve OP irányító hatóságok által kidolgozott Kommunikációs Tervet követi. A Kommunikációs Terv határozza meg az intézkedések céljait, stratégiáját, tartalmát, célcsoportjait, ajánlott költségvetését, a végrehajtásért felelős osztályokat vagy testületeket, valamint az intézkedések hatékonyságának értékelésére

szolgáló kritériumokat. A programkiegészítő dokumentum tartalmazza azokat az tevékenységeket, amelyek az Operatív Program nyilvánosságát hivatottak biztosítani.

Az információs eszközök – beleértve a hírleveleket, szórólapokat, plakátokat, internetes honlapokat és videoprogramokat – további fejlesztése szükséges ahhoz, hogy Magyarországon növekedjen a Strukturális Alapokkal kapcsolatos ismeretanyag. Az 1159/2000/EK bizottsági rendeletnek megfelelően a Közösség szimbólumát fel kell tüntetni minden kommunikációs anyagon, kérelmezési nyomtatványon, támogatási jóváhagyáson stb.

A Községi Támogatási Kerettel kapcsolatos tájékoztatásra és a nyilvánosságra vonatkozó stratégiát és intézkedéseket a Miniszterelnöki Hivatalon belüli Nemzeti Fejlesztési Terv és EU-támogatások Hivatalának Társadalmi Kapcsolatok és Kommunikációs Főosztálya koordinálja.

A Társadalmi Kapcsolatok és Kommunikációs Főosztály felügyelete alatt létrehozták az Európai Unió Alapok Tájékoztatási Központját. E központ feladata, hogy széleskörű és átfogó információt nyújtson minden finanszírozási lehetőségről a potenciális kedvezményezetteknek (regionális és helyi hatóságok, gazdasági és szociális partnerek, illetve civil szervezetek képviselői), valamint a széles nyilvánosságnak. A Központ tevékenysége a következőket foglalja magában:

- az összes támogatási lehetőséget tartalmazó információs adatbázis létrehozása és működtetése;
- információs honlap létrehozása és működtetése;
- központi Tájékoztatási Iroda létrehozása Budapesten, illetve kirendeltségek létrehozása a régiókban, az Európai Tájékoztatási Központok és más releváns szervezetek bevonásával;
- Call Center (telefonos ügyfélszolgálat) működtetése.

Minden OP irányító hatóságnál ki kell jelölni egy személyt, aki a tájékoztatásért és nyilvánosságért felelős.

KTK kommunikációs cselekvési terv

A KTK kommunikációs cselekvési terv a Magyar Köztársaság számára kidolgozott, a 2004–2006 közötti időszakra szóló Községi Támogatási Kerethez kapcsolódik, és megfelel a Strukturális Alapok által nyújtott támogatásokra vonatkozóan a tagállamok által teendő, a tájékoztatásra és a nyilvánosságra vonatkozó intézkedésekről szóló 1159/2000/EK rendeletben megállapított követelményeknek. Összefoglalja a Községi Támogatási Kerettel kapcsolatban tervezett kommunikációs tevékenységeket, amelyekre a 2004 és 2006 közötti időszakban belül sor kerül a Községi Támogatási Keret Irányító Hatóságának felügyelete alatt.

A KTK Irányító Hatóság kommunikációs tevékenységének fő célja a közvélemény tájékoztatása Magyarország rövid-, közép- és hosszú távú fejlesztési politikájáról és az EU ebben játszott szerepéről, valamint a közvélemény EU tevékenységével kapcsolatos tájékozottságának növelése a Strukturális Alapokra vonatkozó tájékoztatással.

A KTK Irányító Hatóság kommunikációs tevékenységének speciális célja a folyamatos átláthatóság és nyilvánosság biztosítása a Strukturális Alapokkal kapcsolatban, illetve az esélyegyenlőség és a támogatáshoz való igazságos hozzáférés biztosítása mindenki

számára. Célja továbbá valamennyi potenciális kedvezményezett tájékoztatása a rendelkezésre álló összes uniós és hazai finanszírozási lehetőségről és a pályázati eljárásokról, a közvélemény tájékoztatása az Európai Uniónak az adott támogatásban betöltött szerepéről és annak eredményeiről, illetve az összes OP irányító hatóság és közreműködő szervezet tájékoztatása a szükséges információkról, a nyilvánosságra vonatkozó intézkedésekről és tevékenységekről.

A célcsoport a szélesebb közvélemény (véleményformálók, közvélemény, újságírók, társadalmi érdekcsoportok, országos érdekcsoportok, szakmai szervezetek és hátrányos helyzetben lévő emberek), valamint az érdekelt felek, beleértve azokat a személyeket, szervezeteket és hatóságokat, amelyek részt vesznek a KTK tevékenységeiben, illetve akikre ezek a tevékenységek hatással lesznek. Ezek közé tartoznak például a potenciális kedvezményezettek, a végrehajtó szervezetek, a regionális és helyi hatóságok, illetve más illetékes állami hatóságok, a kereskedelmi szervezetek és üzleti körök (elsősorban a KKV-k), NGO-k, különösen az esélyegyenlőséget előmozdító szervezetek és környezetvédelmi ügynökségek, a projekteket megvalósító és előmozdító szervezetek, tanácsadók, illetve mindazok, akikre a projektek eredményei hatással lesznek.

A stratégia a következő fontosabb üzenetek közvetítését tűzi ki célul:

- A Strukturális Alapok segítségével Magyarország egy sor fontos beruházási és fejlesztési programot tud megvalósítani; ily módon felgyorsul Magyarország fejlődése.
- Strukturális Alapok mindenki számára hozzáférhetők; a végrehajtás rendszere átlátható és szigorúan ellenőrzött. A gazdasági, társadalmi és nem kormányzati partnerek a finanszírozás valamennyi szakaszában – a tervezéstől az értékelésig – részt vesznek.
- Az EU olyan projekteket támogat, amelyek összhangban vannak a fejlesztési prioritásokkal, megfelelően elő vannak készítve, és partnerség keretében valósulnak meg.
- A Strukturális Alapok pénzeszközei jelentős forrást jelentenek Magyarország számára, hogy elérje horizontális céljait és csökkentse a társadalmi egyenlőtlenségeket.
- A csatlakozás csak akkor tekinthető sikeresnek Magyarország szempontjából, ha a fenntartható fejlődés és az esélyegyenlőség elvét a gyakorlatban megvalósítva megkülönböztetett figyelmet fordítunk a hátrányos helyzetben élő emberekre.
- A csatlakozás óriási lehetőség Magyarország számára, hogy megközelítse a jelenlegi tagállamok fejlettségi szintjét, és csak rajtunk múlik, mennyire tudjuk ezt a hasznunkra fordítani.

6.1.2.5. A végrehajtásról szóló éves és záróbeszámolók

A végrehajtás teljes naptári évének végétől számított hat hónapon belül a KTK és az OP-k végrehajtásáról szóló éves vagy záróbeszámolót kell benyújtani a Bizottságnak. A beszámolót az irányító hatóság készíti el, és a Monitoring Bizottság hagyja jóvá.

A beszámolóknak a következő információkat kell tartalmazniuk:

- az általános feltételekben bekövetkezett bármilyen változás, amely lényeges lehet a támogatás megvalósítása szempontjából;

- az egyes prioritások és intézkedések megvalósítása terén elért haladásról szóló beszámoló, különösen a program kezdetén megállapított célok és mutatók számszerű jellemzése;
- a pénzügyi terv terén elért haladás, különös tekintettel a megállapodott pénzügyi mutatókra;
- az irányító hatóság és a Monitoring Bizottság által megtett, a végrehajtás minőségének és hatékonyságának biztosítására irányuló lépések;
- a közösségi politikákkal való összhangot biztosító intézkedések;
- a nagyprojekteknél megvalósuló haladás és finanszírozás a beszámoló külön fejezetében;

A végrehajtásról szóló záróbeszámolónak tartalmaznia kell a 2004–2006 közötti teljes időszakra vonatkozó információkat.

A KTK végrehajtásáról szóló beszámolónak az OP-k végrehajtásáról szóló beszámolókra kell épülnie.

A KTK végrehajtásáról szóló beszámolónak olyan témákkal is foglalkoznia kell, amelyek több OP-t is érintenek, beleértve a horizontális kérdéseket, illetve a különböző OP-k keretén belül támogatott tevékenységek közötti kapcsolatokat.

6.2. MONITORING

6.2.1. *Monitoring Bizottságok*

Az előzetes KTK és OP Monitoring Bizottságokat 2003 szeptemberére hozták létre, feladatuk a folyamatban lévő tevékenységek és további lépések áttekintése.

AZ ELŐZETES KTK ÉS OP MONITORING BIZOTTSÁGOK MŰKÖDÉSI ELVEI

Az előzetes KTK és OP Monitoring Bizottságok működésének elvei a következők:

- A bizottságokat, a partnerekkel folytatott konzultációkat követően, az irányító hatósággal egyetértésben kell létrehozni.
- A partnereknek elő kell mozdítaniuk a nők és a férfiak kiegyensúlyozott részvételét.
- A Monitoring Bizottságok tagjainak kijelölésekor – környezetvédelmi követelmények integrációja révén – figyelmet kell fordítani a fenntartható fejlődés támogatásának szükségességére.
- A Monitoring Bizottságok konszenzussal hozzák döntéseiket (az egyes MB-k eljárási szabályai magukban foglalják a döntéshozatali szabályait is; néhány MB esetében konszenzus híján minősített többséggel hozzák a döntéseket).
- Biztosítani kell, hogy a központi kormányzati szervezeteken kívül legalább 50%-os arányban a regionális, gazdasági, szociális és más partnerek (pl. munkaadói szervezetek, szakszervezetek, női szervezetek, roma szervezetek, a fogyatékkal élőkét képviselő szervezetek, környezeti kérdésekkel foglalkozó szervezetek) is részt vehessenek a Monitoring Bizottságokban.

6.2.1.1. KTK Monitoring Bizottság

A KTK Monitoring Bizottságot (KTK MB) a Közös Társadalmi Támogatási Keret jóváhagyását követő három hónapon belül kell kijelölni. A KTK Monitoring Bizottság felelős a támogatás felügyeletéért, illetve annak vizsgálatáért, hogy az Operatív Program irányító hatóságok (OP IH-k) miként kezelik a forrásokat. Az MB felügyeli a KTK hatékony megvalósítását.

A Strukturális Alapokat megvalósító Operatív Programok mindegyike külön Monitoring Bizottsággal rendelkezik, amelyet meghatározott felelősség terhel az adott programmal kapcsolatban. A KTK Monitoring Bizottság szerepe és felelősségi köre a következő:

- a KTK célkitűzéseinek megvalósítása érdekében tett előrehaladás felmérése;
- a végrehajtás eredményeinek áttekintése, különös tekintettel a KTK céljainak elérésére és az értékelések eredményeire;
- a KTK végrehajtásról szóló éves és záróbeszámoló áttekintése és jóváhagyása az Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt;
- a pénzalapok Operatív Programok közötti átcsoportosítására vonatkozó javaslatok áttekintése és jóváhagyása;
- javaslattétel a KTK Irányítóhatóság, az OP Irányító hatóságok és a Monitoring Bizottságok részére a KTK-prioritások olyan irányú változásairól vagy áttekintéséről, amelyek hatással lehetnek a célkitűzések megvalósítására;
- a KTK-val kapcsolatos, nyilvánosságra vonatkozó nemzeti stratégia kidolgozása, illetve a Strukturális Alapokkal kapcsolatos megfelelő kommunikáció biztosítása.

A KTK Monitoring Bizottság összetétele a következő:

- KTK Irányítóhatóság: Nemzeti Fejlesztési Hivatal (elnök)
- Az egyes OP-k Irányítóhatóságainak vezetői, (Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal)
- A kifizető hatóság vezetője (Pénzügyminisztérium, NAO Hivatal)
- Oktatási Minisztérium
- Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
- Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium
- Informatikai és Hírközlési Minisztérium
- Belügyminisztérium
- Pénzügyminisztérium, Pénzügyi Ellenőrzési Osztály
- Igazságügyi Minisztérium
- a régiók képviselői
- gazdasági és szociális partnerek

- a kisebbségek, az esélyegyenlőségi és a környezetvédelmi szervezetek képviselői
- Kormányzati Ellenőrzési Hivatal
- Külügyminisztérium
- Központi Statisztikai Hivatal
- Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal
- Európai Bizottság (tanácsadói minőségben)
- Európai Beruházási Bank (ha szükséges, tanácsadói minőségben)

Az elnök ad hoc alapon meghívhat más testületeket és személyeket, hogy részt vegyenek a KTK Monitoring Bizottság ülésein.

Létrehozása után a KTK Monitoring Bizottság kidolgozza saját eljárási szabályzatát. Az eddig említett általános elvek mellett (a KTK MB saját működési elveire vonatkozó végső döntése tiszteletben tartásával) a KTK Monitoring Bizottság az alábbi keretek között működik:

- A Monitoring Bizottság évente legalább kétszer ülésezik.
- A Monitoring Bizottság napirendjét és dokumentumait az ülés előtt legalább 3 héttel kell a tagok részére kiküldeni.

A KTK Monitoring Bizottság Titkárságának működtetéséért a KTK Irányító Hatóság felel. A titkárság adminisztratív feladataira és működési szabályzatára a Monitoring Bizottság döntései az irányadók.

6.2.1.2. A programok Monitoring Bizottságai

Az OP Monitoring Bizottságok feladata az Operatív Programokkal kapcsolatos átfogó koordináció és döntéshozatal.

A Monitoring Bizottság feladat- és felelősségi körei a következők:

- a programkiegészítő dokumentum megerősítése vagy módosítása, ideértve a támogatás figyelemmel kísérésére szolgáló fizikai és pénzügyi mutatókat is; bármely további változtatáshoz a jóváhagyása szükséges;
- az egyes intézkedések keretén belül támogatandó tevékenységek kiválasztási követelményeinek kidolgozása és elfogadása a támogatás jóváhagyását követő hat hónapon belül;
- a támogatás célkitűzéseinek megvalósítása terén tett előrehaladás rendszeres felmérése;
- a végrehajtás eredményeinek áttekintése, különös tekintettel az egyes intézkedések kapcsán kitűzött célok elérésére;
- a végrehajtásról szóló éves és záróbeszámolók áttekintése és jóváhagyása a Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt;
- az Európai Bizottság pénzalapokra vonatkozó döntéseinek tartalmi kiegészítésére tett javaslatok áttekintése és jóváhagyása;

- javaslattétel az irányító hatóság részére a támogatások olyan irányú változásairól vagy felülvizsgálatáról, amelyek lehetővé teszik a Strukturális Alapok célkitűzéseinek elérését, illetve javítják a támogatások kezelését és a pénzgazdálkodást.

Az 1260/1999/EK rendelet értelmében a Monitoring Bizottságot az adott tagállam hozza létre az Irányítóhatósággal egyetértésben és a partnerekkel folytatott konzultációt követően; az elnökséget – általános szabályként – a tagállam vagy az irányító hatóság tölti be; a Bizottság, és ahol szükséges, az EBB képviselteti magát a Monitoring Bizottságban. A további részleteket az egyes Operatív Programok tartalmazzák.

6.2.2. Az adatgyűjtésről és az elektronikus adatcseréről szóló rendelkezés

A monitoring információs rendszert megbízható számítógépes rendszer támogatja. A számítógépes rendszer összegyűjti és feldolgozza a projektek, az intézkedések, az operatív programok végrehajtásához, illetve a végrehajtással összefüggő pénzügyi és fizikai mutatókhoz kapcsolódó adatokat. A rendszer átfogó jellegű, azaz valamennyi OP megfelelő adatait, valamint az uniós és a nemzeti finanszírozásra vonatkozó adatokat is tartalmazza.

Az alkalmazandó informatikai rendszer a végrehajtási rendszer valamennyi szintjén gyorsan tud adatokat biztosítani, és az elektronikus kommunikáció eszközeként tud működni Magyarország és a Bizottság között. A rendszer adatainak pontosnak és napra késznek kell lenniük, mivel alkalmazásuk a napi irányítási tevékenység szerves részét képezi. Az érintett szervezetek ezt a rendszert a monitoring mutatók kialakításán kívül arra is alkalmazzák, hogy létrehozzák a programok működése során szükséges szabványdokumentumokat.

A rendszer a következő területeken biztosít statisztikai és pénzügyi információt:

- a) A rendszer fő funkciója a megbízható pénzügyi és statisztikai adatok, illetve monitoring mutatók összegyűjtése, valamint ezen adatoknak az Európai Bizottság felé történő továbbítása, az általános rendelet 18. cikke (3) bekezdésének e) pontjával és 34. cikke (1) bekezdés a) pontjával, valamint a 438/2001/EK rendelet 18. cikke (2) bekezdésével összhangban. Ezt a feladatot csak az erre felhatalmazott személyek végezhetik.
- b) Tekintettel arra, hogy a rendszer nem csak adatokat biztosít, hanem az irányítás napi eszköze valamennyi irányító hatóság és közreműködő szervezet számára, több adatot visznek majd be az a) részben említettek szerint; ezek az adatok mindegyik modulban az egyes pályázatok teljes időtartamára vonatkoznak:
 - i. pályázatok fogadása (pl. a pályázat típusa, a pályázó adatai, a pályázati anyag megérkezésének időpontja, a pályázott összeg);
 - ii. projekt kiválasztás és -értékelés (pl. a támogathatóság értékelése, az anyag teljességének ellenőrzése, jóváhagyás, első helyszínlátogatások);
 - iii. támogatási szerződések aláírása és módosítása (pl. az odaítélt összeg, a szerződés-aláírás dátuma, a támogatási szerződés módosítása);
 - iv. a projektértékelés és fenntarthatóság nyomon követése (pl. követő jelentések, a támogatás felmondása, korrekció iránti kérelmek, végső jelentések);
 - v. ellenőrző vizsgálat (pl. az ellenőrző vizsgálat oka, típusa, időpontja és helye, az ellenőrzési jelentések rögzítése);
 - vi. finanszírozás (pl. a kérelemhez kapcsolódó dokumentáció megérkezésének időpontja, dokumentum alapú ellenőrzések, helyszínlátogatások, pénzügyi záróbeszámoló);

vii.a csalások és szabálytalanságok kezelése (pl. szabálytalanságok észlelése, a szabálytalanságok kezelésével foglalkozó tisztviselő értesítése, a szabálytalanság ellenőrzése).

A szerződő fél betartotta a 438/2001/EK rendeletben, különösen annak IV. és V. mellékletében megállapított részletes iránymutatásokat. A megfelelő interfész létrehozása a fejlesztővel aláírt szolgáltatási szerződés szerves részét képezi.

Az informatikai rendszer teljes üzembe helyezése érdekében a következő ütemezést dolgozták ki:

Feladatok	Határidő
Kísérleti rendszer	2003.8.15–10.31.
A szoftver funkcionálisan kész állapotban, a hardvert megvásárolták és installálták	2003.10.31–11.15.
Integrációs teszt (az irányító hatóságok szakértőinek részvételével)	2003.11.24–11.28.
Szakemberek képzése	2003.11.24–11.28.
Átadás és átvétel tesztelése	2003.12.1.
Fordulópont: a rendszer átadása	2003.12.1.
Átfogó képzés	2003.12.2–12.5.
EMIR bemutatása	2003.12.3.
Felhasználók képzése	2003.12.8–12.15.
Fordulópont: a képzés átadása	2003.12.16.
Hardver beindítása	2003.12.9–12.16.
A rendszer elindítása a hardveren	2003.12.22.

A SA/KA Működési Kézikönyvében megállapított eljárások megfelelő alapot teremtenek a papírformátumú dokumentumok háttérrendszeréhez, ha erre szükség lenne. A Nemzeti Fejlesztési Hivatal Értékelési és Monitoring Információs Osztálya azonban nem tervezi a papírformátumú dokumentumok rendszerének létrehozását, mivel arra számít, hogy az Egységes Monitoring és Információs Rendszer időben kezd el üzemelni, és sokkal hatékonyabban biztosítja majd a szükséges információt. Az informatikai rendszer alkalmazását annak működőképessége és a Strukturális Alapok pénzügyi irányításáról és monitoringjáról szóló kormányrendeletek szavatolják.

A Nemzeti Fejlesztési Hivatal feladata a működtetés és karbantartás. A működtetési feladatok magukba foglalják a rendszer felügyeletét, parametrikus beállítási és helpdesk funkciót, a külső szakértők részvételét igénylő feladatok természetétől függően. Míg a Hivatal a rendszer egységességéért felelős (pl. a jogszabályok elektronikus adatbázisának frissítését központilag végzik), az egyes Operatív Programokhoz kapcsolódó konkrét igények és követelmények az irányító hatóságok hatáskörébe tartoznak. Ezt a tevékenységet az Irányító hatóságok a KTK Irányítóhatóságával szorosan együttműködve végzik. Az OP irányító hatóságok teljes mértékben felelősek a felhasználói eszközök folyamatos karbantartásáért (munkaállomások, nyomtatók, Internet-hozzáférés), valamint a biztonsági intézkedésekért.

A 124/2003. (VIII.15.) Korm. rendelet és egy sor további rendelet előírja, hogy az irányító- és kifizető hatóságok függesszék fel a kifizetéseket abban az esetben, ha

elmulasztják az adatok betöltését a rendszerbe. Az adatbevitel-elmulasztás szankcionálásának joga fontos biztosítéka annak, hogy a rendszerben frissített és érvényes adatok álljanak rendelkezésre.

6.3. ÉRTÉKELÉS

A hatékonyság javítása érdekében az Európai Közösség strukturális támogatásának hatását – a sajátos strukturális problémákra adott válaszok és a kitűzött célokra való megfelelés szempontjából – értékelni kell. Az Alapokkal kapcsolatos műveletek hatékonyságát az alábbi szempontok szerint kell mérni:

- a Szerződés 158. cikkében foglalt célokkal kapcsolatos általános hatás, különös tekintettel az Európai Közösség gazdasági és társadalmi kohéziójának erősítésére;
- a fejlesztési tervekben előírányzott prioritások, a Közösségi Támogatási Keretben és a támogatásnyújtás más típusaiban foglalt prioritások hatása.

A Tanács 1260/1999/EK rendelete speciális, a tervek, a támogatási konstrukciók és a programkiegészítő dokumentumok elkészítésében illetékes hatóság által elvégzendő előzetes értékelést ír elő. Az előzetes értékelés célja, hogy megfelelő alapot teremtsen a Nemzeti Fejlesztési Terv és az Operatív Programok előkészítéséhez és értékeléséhez.

A magyar Nemzeti Fejlesztési Terv **előzetes** értékelése az erősségek, a gyengeségek, lehetőségek és veszélyek elemzésére összpontosít. Az előzetes értékelést végzők részletes értékelést készítettek, amelyben azt vizsgálták, hogy a fejlesztési témákat a valóságnak megfelelően állapították-e meg, a stratégia és a célkitűzések relevánsak-e, és hogy az EU-politikákkal és iránymutatásokkal való összhang biztosított-e, valamint a várt hatások reálisak-e. Az érintett hatóságokkal és az előzetes értékelést végzőkkel folytatott munkaértekezleteket és egyeztetéseket követően a Nemzeti Fejlesztési Terv tervezetét véglegesítették, majd benyújtották a Bizottságnak.

Az idő rövidsége és a források szűkössége miatt nincs szükség **középtávú** értékelésre. E helyett 2004 és 2006 között az irányító hatóság évente vizsgálja a mutatókat.

Az **utólagos** értékelés az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik, a tagállammal és az Irányítóhatósággal való együttműködés keretében. Az értékelés kiterjed a támogatásnyújtásra, és független értékelők végzik. Az értékelést a programozási időszak végét követő három éven belül kell elvégezni.

Ezeket kívül folyamatosan tematikus értékeléseket fognak végezni.

Az NFH-n belül az értékelési feladatokat az alábbiak szerint szervezték meg.

Az értékelések szervezéséért és a kapcsolódó adminisztrációért a partnerségi, adminisztrációs és monitoring alelnökség felügyelete alá tartozó **Értékelési és Monitoring Adminisztrációs Osztály** felelős. 2002 októberében nemzeti értékelési részleget hoztak létre az ÉMAO-n belül; e részlegben négy munkatárs dolgozik, valamennyien SA-értékeléssel kapcsolatos képzésben vettek részt. Kulcsfeladatai közé tartozik a közbeszerzés lebonyolítása, szerződtetés, információ biztosítása a külső szakértők és a nyilvánosság számára. Az alább említett két osztállyal szoros együttműködésben összehangolja a módszerek kialakítását és a nemzeti értékelési stratégiát. Az értékeléseknek meg kell felelniük az elszámolhatóságra és az átláthatóságra vonatkozó közérdeknek. Ez az osztály - a legjobb eredményre törekedve, az e célokra

szánt források hatékony és szakszerű felhasználásával - ebből a szempontból koordinálja a KTK Irányító Hatóság és a politikák értékelésével és modellezésével foglalkozó osztály tevékenységét.

Az NFT koordinációjáért felelős alelnökség felügyelete alatt működő **Fejlesztéspolitikai, Értékelési és Modellezési Főosztály** felelős a szakmai kérdésekért, a szakpolitika tartalmáért és a tervezéshez kapcsolódó hatásvizsgálatokért; tevékenységének célja a következő NFT előkészületeinek támogatása. Az egység értékelésének megállapításait a tervezési folyamathoz juttatja el. Belső szakpolitikai értékeléseket és elemzéseket is végezhet (de az Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoporton keresztül is), és szakmai kérdésekben közvetlenül konzultálhat az értékelést végzőkkel.

A **KTK Irányító Hatóság** maga felelős a szakmai kérdésekért, a végrehajtáshoz kapcsolódó folyamatos értékelések tartalmáért; célja a KTK-végrehajtás minőségének és hatékonyságának a javítása. Az irányító hatóság végrehajtásra vonatkozó kisebb belső értékeléseket és elemzéseket végezhet (folyamatok, módszerek stb.), és szakmai kérdésekben közvetlenül konzultálhat az értékelést végzőkkel.

Az ÉMAO-val egyeztetve és a fent említett osztályok részvételével jelenleg készül az értékelési stratégia tervezete. A 2004-re szóló értékelési terv 2003. november 15-re készül el.

6.4. PÉNZÜGYI IRÁNYÍTÁS ÉS ELLENŐRZÉS

6.4.1. A kifizető hatóság

A négy Strukturális Alap (ERFA, ESZA, az EMOGA Orientációs Részlege, HOPE) és a Kohéziós Alap kifizető hatóságaként a Pénzügyminisztérium került kijelölésre, amely felelős a kifizetés iránti kérelmek összeállításáért és benyújtásáért, valamint a Bizottságtól érkező kifizetések fogadásáért.

kifizető hatóság	Pénzügyminisztérium
Szervezeti Egység	NAO Iroda
A kifizető hatóság vezetője (a felelős személy neve és beosztása)	Thuma Róbert főigazgató
Cím	H – 1051 Budapest, József Nádor tér 2-4.
Telefon	36 1 327 21 45
Fax	36 1 327 27 87
E-mail	robert.thuma@pm.gov.hu
A kifizető hatóság bankszámlaszáma	Idáig nem került megnyitásra a Kincstárban

A kifizető hatóság felelősségi körébe tartozik továbbá:

- minden évben, legkésőbb április 30-ig a költség-előirányzatok benyújtása a Bizottság részére, a folyó és a következő év vonatkozásában (az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 32. cikkének (7) bekezdésével összhangban);
- az Alapok számlájára történő kifizetések intézése;
- igazolt fizetési kérelmek összeállítása és a Bizottságnak történő benyújtása a végső kedvezményezetteknel felmerült tényleges kiadások alapján;
- annak biztosítása, hogy a végső kedvezményezett a lehető leghamarabb hozzájusson az EU-hozzájáruláshoz (32. cikk (1) bekezdés);
- az adminisztratív hibák felfedezéséből, a program irányítása során bekövetkező eseményekből vagy a 39. cikk hatálya alá tartozó szabálytalanságok miatt alkalmazandó pénzügyi korrekcióknak az Alapok felé történő visszatérítése;
- évente egyszer nyilatkozat benyújtása a Bizottságnak az adott időpontban visszautalásra váró összegről, a visszautalási eljárás kezdeti évének megfelelő bontásban;
- A kifizető hatóság felelős a szabálytalanságoknak az OLAF magyar nemzeti Koordinációs Irodán keresztül az Európai Csalásellenes Hivatalnak (OLAF) való jelentéséért, összhangban a strukturális politikák finanszírozása keretében történt szabálytalanságokról és a tévesen kifizetett összegek behajtásáról, valamint egy információs rendszer e téren történő létrehozásáról szóló 1681/94/EK bizottsági rendelet előírásaival²⁵.

6.4.2. Pénzügyi irányítás és az alapok lehívása

6.4.2.1. A közösségi hozzájárulás felső határa

A 29. cikkben meghatározott maximális intervenciók ráták figyelembe vételére az OP irányító hatóságok a felelősek.

Az Alapokból történő hozzájárulás felső határa az összes támogatható költség legfeljebb 75%-a, és – általános szabályként – a támogatható közkiadások legalább 50%-a az 1. célkitűzés esetében. Amennyiben a régiók a Kohéziós Alap hatókörébe tartozó tagállamban találhatók, mint ahogy ez Magyarország esetében fennáll, a közösségi hozzájárulás kivételes és kellőképpen indokolható esetben az összes támogatható költség legfeljebb 80%-ára nőhet.

Cégekbe történő beruházás esetében az Alapokból történő hozzájárulás nem lépi túl a támogatások mértékére és a támogatáskombinációkra az *állami támogatások* terén megállapított felső határt.

Ha az adott támogatás *bevélt eredményező beruházások* finanszírozásával jár együtt, akkor az Alapokból e beruházásokhoz történő hozzájárulást a belső jellemzők alapján kell meghatározni, beleértve a bruttó önfinanszírozási hányadnak a beruházások megvalósításának helyén és idején jellemző makrogazdasági feltételek fényében a szóban forgó beruházások csoportjára vonatkozóan várható nagyságát, és anélkül, hogy az Alapokból történő hozzájárulás a nemzeti költségvetési ráfordítások növekedését vonná maga után.

²⁵ Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, L 178., 1994.7.12., 43. o.

Az Alapokból történő hozzájárulás tekintetében a következő felső határokat kell alkalmazni:

- jelentős nettó bevételt eredményező infrastrukturális beruházás esetében a hozzájárulás nem haladhatja meg az 1. célkitűzés esetén az összes támogatható költség 40%-át, amely legfeljebb még 10%-kal növelhető a Kohéziós Alap hatókörébe tartozó tagállamokban, Magyarország esetében ez az arány tehát legfeljebb 50%-ra emelkedhet.
- cégekbe történő beruházás esetében a hozzájárulás nem haladhatja meg az 1. célkitűzés esetében az összes támogatható költség 35%-át. Kis- és középvállalkozásokba történő beruházás esetében ezek a százalékarányok bizonyos mértékig növelhetők a közvetlen támogatáson kívüli finanszírozási formák esetében, feltéve, hogy ez az emelkedés nem haladja meg az összes támogatható költség 10%-át.

6.4.2.2. Nemzeti társfinanszírozás

A kormány 2003. szeptember 24-i határozatával összhangban, a költségvetési törvény előírja, hogy a KTK és a Kohéziós Alap költségvetésének kezelésért az európai integrációs ügyekért felelős miniszter felel. Az egységesített költségvetés tartalmazza az EU-alapokat, a nemzeti társfinanszírozást, valamint a nemzeti forrásokból a projektfejlesztésre elkülönített keretösszeget is. Ez az elrendezés remélhetően megnöveli az EU- és a nemzeti alapok felhasználásának átláthatóságát és hatékonyságát, valamint az irányító hatóságok számára lehetővé teszi, hogy minden esetben közvetlenül hozzáférhessenek a finanszírozáshoz.

Az Operatív Programok számára elkülönített összegeket teljes egészében az OP-k irányító hatóságai ellenőrzik. A KTK Irányító Hatóság szükség esetén kezdeményezheti az Operatív Programok forrásainak újraosztását, az általános rendelet 15. cikkével összhangban. Ily módon teljességgel biztosítható a többéves kötelezettségvállalás, valamint a programok hatékony irányításához szükséges rugalmasság.

6.4.2.3. Az alapok lehívása

A Pénzügyminisztérium megkezdte az EU Strukturális Alapjainak és a Kohéziós Alap pénzgazdálkodásával, számvitelével és ellenőrzésével kapcsolatos kormányrendelet előkészítését, amit 2003. november végéig terjeszt a kormány elé. A végrehajtó rendszer szereplői funkciójának teljes elkülönítése mellett a cél az, hogy a kifizetések folyamat egyszerűbbé és a lehető legrövidebbé tegyék, valamint hogy lecsökkentsék a szabályozási szintek számát azzal, hogy egycsatornás, megbízható, de szabályozható rendszert hoznak létre a vonatkozó EK-rendeletek (az 1260/1999/EK tanácsi rendelet, a 438/2001/EK, 448/2001/EK, 1386/2002/EK és 1605/2002/EK bizottsági rendelet) alapján. A pénzügyi irányításra, számvitelre, valamint az EU Strukturális Alapjaira és a Kohéziós Alapra vonatkozó kormányrendelet tervezetét már elkészítette a Pénzügyminisztérium, jelenleg a tárcaközi megbeszélések folynak. A kormányrendelet – többek között – határidőket tűz ki a kifizetési folyamat egyes szakaszaira, és tartalmazza az igazoló ellenőrzésekre, az 5–15% ellenőrzésekre és a lebonyolításra vonatkozó követelményeket is.

Az általános rendelet 32. cikke (1) bekezdésének utolsó albekezdésével összhangban a kifizető hatóság biztosítja, hogy a végső kedvezményezettek a lehető leghamarabb és a legteljesebb mértékben megkapják a hozzájárulásuk rájuk eső részét. Ezen összegek

esetében semmilyen levonásra, visszatartásra vagy további különleges díjak felszámítására nem kerül sor.

A pénzügyi folyamatokat az alábbi (159-160. old.) A. és B. folyamatábra jeleníti meg.

Az Európai Bizottságtól származó kifizetések tartalmazhatják az előleget, az időközi kifizetést és a zárókifizetést.

Előleg

Az általános rendelet 32. cikkének (2) bekezdésével összhangban a Bizottság az Alapokból az adott Operatív Programhoz történő hozzájárulás összegének 16%-a erejéig előleget fizethet a kifizető hatóságnak az első kötelezettségvállalást követően. (Lásd a mellékelt ábrákat.)

Az előleg kifizetése két részletben, két költségvetési évben történik: 10% az első évben, 6% a másodikban. Az előleg kifizetése mindegyik Alap esetében a kifizető hatóságon keresztül történik. Az Operatív Program működése alatt a kifizető hatóság az előlegből fedezi a Bizottság hozzájárulását az adott támogatáshoz.

Ha a Bizottságnak az előleg kifizetéséről szóló döntését követő 18 hónapon belül nem nyújtanak be kifizetés iránti kérelmet (vagyis nincs nyoma annak, hogy a programot végrehajtották volna), akkor az előleg teljes összegét vagy annak egy részét (azoknál az alapoknál, ahol szükséges) vissza kell fizetni a Bizottság részére (32. cikk (2) bekezdés).

Ha az előleg kamatozna, a kamatot a kifizető hatóság az érintett támogatási forma részére különíti el.

Időközi kifizetések

A időközi kifizetéseket a Bizottság a kifizető hatóságtól kapott, igazolt költségnyilatkozat alapján teljesíti, bizonyos feltételek - például a végrehajtásról szóló éves beszámolóknak az irányító hatóság részére időben történő benyújtása - teljesülése esetén. A időközi kifizetéseket a végső kedvezményezettnek a kifizető hatóság által igazolt tényleges költségeinek kiegyenlítésére hajtják végre.

A kifizetés iránti kérelmeket évente három időszakban lehet benyújtani, a legutolsó kérelmeket legkésőbb október 31-ig. A kifizetéseket a programkiegészítő dokumentumban megadott társfinanszírozási ráta alapján, az intézkedési szintű kiadások figyelembevételével hajtják végre.

Zárókifizetés

Az Európai Bizottság a következő feltételek alapján teljesíti a zárókifizetéseket:

- a) A kifizető hatóság benyújtotta az igazolt költségnyilatkozatot az Európai Bizottságnak a fizetési határidőt megelőző hat hónapon belül, amelyet a Strukturális Alapoktól esedékes hozzájárulásról szóló döntésben határoztak meg;
- b) Az irányító hatóság a támogatás végrehajtásáról szóló záróbeszámolót benyújtotta az Európai Bizottságnak, és ez utóbbi elfogadta a beszámolót,
- c) Az Európai Bizottsághoz benyújtották a támogatás megszűnéséről készült nyilatkozatot (amelyet a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal készít el).

Ha a tagállam a zárókifizetés iránti kérelem benyújtásától számított kilenc hónapon belül nem nyújtott be kérelmet az Európai Bizottságnak a kifizetés iránti kérelem megváltoztatásáról, akkor a tagállam fizetéssel kapcsolatos további kiegészítő helyesbítési kérelme nem fogadható el.

A végső kedvezményezettek részére történő kifizetés

A közreműködő szervezetekkel kötött megállapodástól függően, az OP irányító hatósága maga is engedélyezhet egyedi kifizetéseket (lásd az A. folyamatábrát) vagy - a 438/2001/EK rendelettel összhangban meghatározott egyértelmű szerződéses és adatszolgáltatási megállapodások alapján - átruházhatja ezt a funkciót a közreműködő szervezetre (lásd a B. folyamatábrát). A kifizető hatóság mindkét esetben az előleget és az Alapokból az Operatív Program számára fél évre rendelkezésre álló összeget külön bankszámlákon tartja mindaddig, amíg az OP Irányítóhatóságától meg nem kapja az EU-támogatás iránti, intézkedések szerinti bontásban benyújtott igényt.

Az első esetben (A. ábra) a kedvezményezettek kifizetés iránti igényeinek teljesítése a következőképpen történik:

- **A végső kedvezményezettek kifizetés iránti kérelmüket** (a kifizetett számlát vagy az azzal azonos bizonyító erejű dokumentumot) **a közreműködő szervezetnek nyújtják be** (1).
- **A közreműködő szervezet** fogadja és ellenőrzi a számlákat, majd **hitelesíti a költségek támogathatóságát**. A hitelesített számlák alapján a közreműködő szervezet összeállítja és benyújtja a hazai és EU-forrás biztosítására vonatkozó forráslehívási kérelmet az irányító hatóságnak. (2).
- **Az irányító hatóság engedélyezi a kifizetést és benyújtja az átutalási megbízást a Kincstárnak** (3).
- Az adott intézkedés számlájáról **a végső kedvezményezett megkapja a teljes állami hozzájárulást** a benyújtott költségek vonatkozásában (4).
- A végső kedvezményezett számára teljesített kifizetés alapján az irányító hatóság **benyújtja kérelmét a kifizető hatóságnak**, hogy az Alapok hozzájárulását utalja át az adott intézkedés számlájára. (5).
- Az irányító hatóság által benyújtott, az Alapokból történő hozzájárulás iránti kérelem alapján a **kifizető hatóság** utasítja a Magyar Államkincstárt **az EU-hozzájárulásnak** a KH OP-számlájáról az adott intézkedés számlájára való **átutalására**. (6).

A. ÁBRA

A TÁMOGATÁSOK ÉS A KIFIZETÉS IRÁNTI KÉRELMEK TELJESÍTÉSÉNEK TRANZAKCIÓI A STRUKTURÁLIS ALAPOK MAGYARORSZÁGI PÉNZÜGYI RENDSZERÉBEN

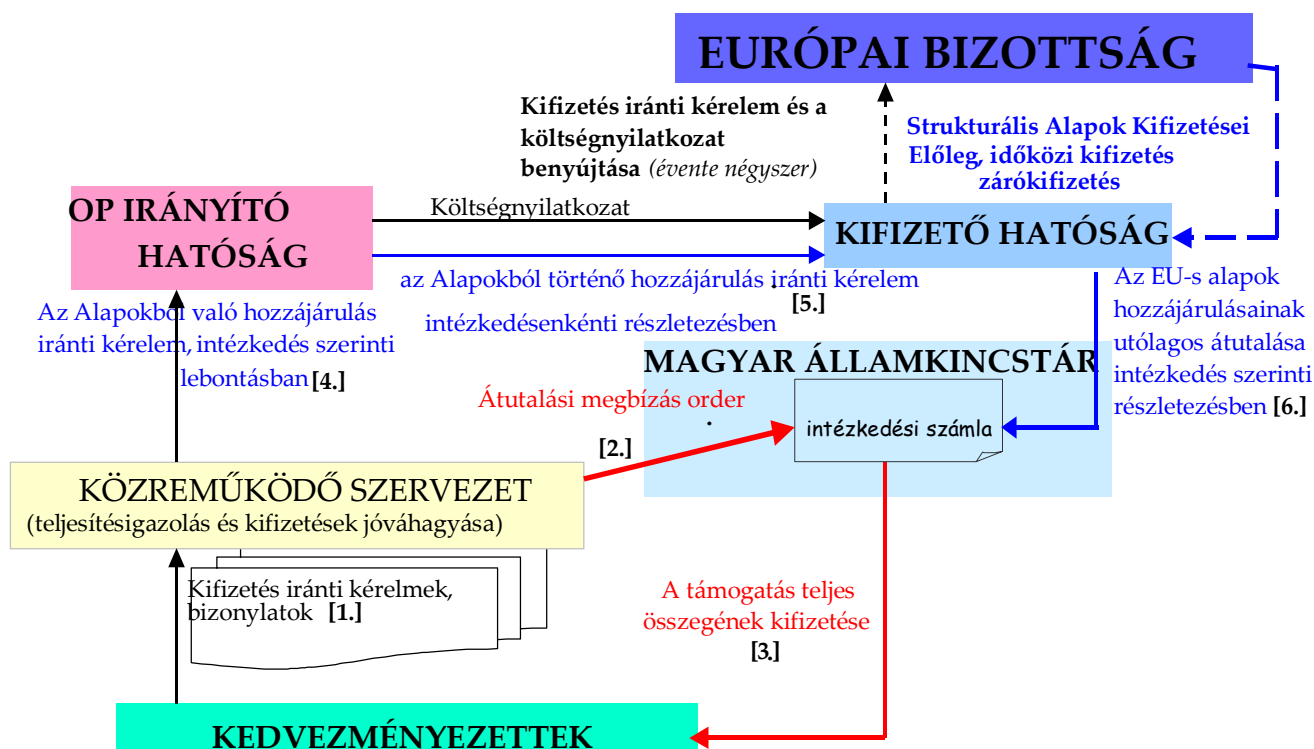
A második esetben (B. ábra) a kedvezményezettek kifizetés iránti igényeinek teljesítése a következőképpen történik:

- A **végso kedvezményezettek kifizetés iránti kérelmüket** (a kifizetett számlát vagy az azzal azonos bizonyító erejű dokumentumot) a **közreműködő szervezetnek nyújtják be** (1).
- A **közreműködő szervezet** fogadja és ellenőrzi a számlákat, majd **hitelesíti a költségek támogathatóságát**. A hitelesített számlák alapján a **közreműködő szervezet jóváhagyja a kifizetést** és benyújtja az átutalási megbízást a Kincstárnak (2).
- Az adott intézkedés számlájáról a **végso kedvezményezett megkapja a teljes állami hozzájárulást** a benyújtott költségek vonatkozásában (3).
- A végso kedvezményezett számára történt kifizetés alapján a közreműködő szervezet benyújtja az **Alapokból történő hozzájárulás iránti kérelmét az irányító hatóságnak** (4).

Az **irányító hatóság** kérelme alapján (5), a **kifizető hatóság** átutalja az Alapokból származó hozzájárulást az adott intézkedés számlájára (6)

B. ÁBRA

A TÁMOGATÁSOK ÉS A KIFIZETÉS IRÁNTI KÉRELMEK TELJESÍTÉSÉNEK TRANZAKCIÓI A STRUKTURÁLIS ALAPOK MAGYARORSZÁGI PÉNZÜGYI RENDSZERÉBEN

6.4.3. A pénzügyi ellenőrzésre vonatkozó rendelkezések

6.4.3.1. A belső ellenőrzési egységek

A belső ellenőrzést a minisztériumok belső ellenőrzési egységei végzik, amelyek funkcionálisan elkülönülnek az irányító hatóságoktól. A költségvetési szervek belső ellenőrzéséről szóló 193/2003. (XI. 26.) kormányrendelet szerint mindegyik költségvetési szervnek belső ellenőrzési egységet kell működtetnie, amely közvetlenül a költségvetési szerv vezetőjének számol be és – a pénzgazdálkodásról és a pénzügyi ellenőrzésről szóló kormányhatározattal összhangban – tájékoztatja az irányító hatóság vezetőjét a vonatkozó pénzügyi ellenőrzés megállapításairól.

6.4.3.2. A műveletek igazolása (a 438/2001/EK rendelet 4. cikke szerinti pénzügyi ellenőrzési feladatok)

A közreműködő szervezetek, pontosabban azok belső pénzügyi ellenőrei, a 438/2001/EK rendelet 4. cikkével összhangban, az irányító hatóságok irányítása mellett végzik a műveletek igazolását. Ehhez kapcsolódóan a közreműködő szervezetek ellenőrzik a

termékek leszállítását és a szolgáltatások nyújtását és tényleges teljesítését, a közösségi és nemzeti jogszabályoknak való megfelelést, valamint a bejelentett kiadások valós voltát.

A 438/2001/EK rendelet 4. cikke azt is előírja, hogy írásban kell rögzíteni az irányítási és ellenőrzési folyamatokat, valamint az illetékes irányító hatóságoknak és a közreműködő szervezeteknek a megállapított eltérések tekintetében hozott intézkedéseit. Ha a fizikai vagy az igazgatási ellenőrzések nem teljes körűek, hanem szűrőpróbaszerűen történnek, a dokumentációnak fel kell tüntetnie a mintaként kiválasztott műveleteket és le kell írnia a mintavétel módszerét.

6.4.3.3. *A helyszíni ellenőrzést végző szervezetek hatóságai (a 438/2001/EK rendelet 10. cikke szerinti pénzügyi ellenőrzési feladatok)*

Magyarország köteles gondoskodni arról, hogy az Irányító- és a kifizető hatóságok által már korábban ellenőrzött műveletek 5%-át (illetve a Kohéziós Alapból támogatott műveletek esetén 15%-át) mindenre kiterjedően ellenőrizze.

A 2002 júliusában elfogadott, az Európai Unió Strukturális és Kohéziós Alapjai fogadásával összefüggő egyes lebonyolítási és ellenőrzési feladatokról szóló 2213/2002. Kormányhatározat kijelölte az 5%-os (és 15%-os) ellenőrzésért felelős testületeket. (lásd a fő ellenőrzési funkciókat megjelenítő ábrát a fejezet végén).

A Pénzügyminisztérium – amely az államháztartásról szóló, 1992. évi XXXVIII. törvény, a költségvetési szervek belső ellenőrzéséről szóló 193/2003. (XI. 26.) kormányrendelet és a pénzügyminiszter feladat- és hatásköréről szóló 140/2002. (VI. 28.) kormányrendeletben foglaltak szerint felelős az államháztartási belső pénzügyi ellenőrzési rendszer szabályozásáért és fejlesztéséért – felelősséggel tartozik a Strukturális és Kohéziós Alapokhoz kapcsolódó hatékony és eredményes pénzgazdálkodási és ellenőrzési rendszerek kialakításáért és működtetéséért. A Pénzügyminisztériumon belül ezt a feladatot az államháztartási belső pénzügyi ellenőrzéssel foglalkozó Központi Harmonizációs Egység látja el, amely funkcionálisan és szervezetileg független a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap Kifizető Hatóságaként kijelölt Nemzeti Programengedélyezési Irodától (NAO). Az e feladat ellátásához szükséges jelentős pénzügyi ellenőrzési kapacitás miatt a 2213/2002. kormányhatározat több ellenőrzési és auditáló szervezetet jelölt ki az ellenőrzések ellátására:

- Az irányító hatóságokat magukban foglaló minisztériumok belső ellenőrzési egységei: A költségvetési szervek belső ellenőrzéséről szóló 193/2003. (XI. 26.) kormányrendelet szerint ezek az egységek jelenleg is végeznek ellenőrzéseket – többek között – a nemzetközi segélyek, támogatások és adományok felhasználása és nyilvántartása tekintetében. Az államháztartásról szóló törvénnyel összhangban, ezek az ellenőrzési egységek funkcionálisan függetlenek és különállóak az irányító hatóságoktól.
- A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI): A KEHI eddig is végzett hasonló átfogó ellenőrzéseket (rendszeraudit és utólagos teljes körű ellenőrzés), valamint közös ellenőrzéseket is folytatott már az EU szakértőivel. (A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal felügyeletéről, feladat- és hatásköréről szóló 61/1999. (IV. 21.) kormányrendelet 2. cikkének (1) bekezdése értelmében a KEHI felhatalmazással bír a gazdálkodó szervezeteknek, az alapítványoknak, a megyei és regionális területfejlesztési tanácsoknak és a – pártok kivételével – a társadalmi szervezeteknek

juttatott támogatás – ideértve a nemzetközi megállapodások alapján kapott támogatásokat és a segélyeket is – felhasználásának ellenőrzésére.

Ezen ellenőrzési és átvilágítási tevékenység megfelelő koordinálása céljából a Pénzügyminisztérium létrehozta és elnöksége alatt működteti az államháztartási belső pénzügyi ellenőrzés (PIFC) tárcaközi bizottságát. A Pénzügyminisztérium irányítása mellett ez a bizottság koordinálja és hangolja össze az érintett minisztériumok pénzügyi irányítási, ellenőrzési és belső ellenőrzési tevékenységeit, különös tekintettel a Strukturális Alapokra és a Kohéziós Alapra. A tárcaközi bizottság 2002 októberének elején kezdte meg működését.

A 2213/2002. kormányhatározat azt is előírja, hogy az 5%-os (15%-os) ellenőrzésben részt vevő minden felügyeleti ellenőrzési egységnek két munkatársat kell kineveznie a Strukturális Alapokkal kapcsolatos feladatok előkészítéséhez, és két másik munkatársat a Kohéziós Alap hasonló feladataira. A tárcaközi bizottság feladatai a következők:

- Az 5%-os (15%-os) ellenőrzésre vonatkozó javaslatok és módszertan kidolgozása és egyeztetése, beleértve a fenti testületek közötti munkamegosztás meghatározását, a kockázatelemzési modell kiválasztását stb.
- A különböző testületek ellenőrzési és auditálási feladatainak folyamatos nyomon követése és összehangolása.
- Annak vizsgálata, hogy a kiválasztott minta a tranzakciók nagysága és típusa szempontjából kiegyensúlyozott-e, illetve hogy a jelentősebb szerepet játszó közreműködő szervezetek és a jelentősebb támogatások végfelhasználói az egyes támogatások lezárását megelőzően legalább egyszer ellenőrzésre kerültek-e. Ha probléma merülne fel az ellenőrzések végrehajtása közben, akkor a bizottság intézkedik a megoldásáról.
- Az ellenőrzések alapján készítendő éves jelentés és az irányítási és ellenőrzési rendszerekben fogantatott módosítások jóváhagyása. A Bizottságnak benyújtandó, a folyósított vagy folyósítandó összegekről szóló jelentés jóváhagyása.
- A Strukturális Alapokkal és a Kohéziós Alappal kapcsolatos követelmények módosításainak figyelemmel kísérése. A pénzügyi ellenőrzés területén szabályozási és módszertani javaslatok kidolgozása és véleményezése.

Az ellenőrzések során az ellenőrző szervezeteknek a következőket kell vizsgálniuk:

- Az irányítási és ellenőrzési rendszerek gyakorlati alkalmazása és hatékonysága;
- A számviteli feljegyzések megfelelő számára nézve ezeknek a feljegyzéseknek az összevetése a közreműködő szervezetek, a végső kedvezményezettek, valamint a műveleteket végrehajtó testületek vagy cégek birtokában lévő alátámasztó dokumentumokkal;
- Az elégséges audit megléte;
- A költségtételek megfelelő számára tekintve az, hogy az adott költség jellege és ütemezése megfelel-e a közösségi követelményeknek, továbbá a művelet megfelel-e a jóváhagyott specifikációinak és a ténylegesen elvégzett munkának;
- A művelet alkalmazása vagy tervezett alkalmazása megfelel-e a közösségi társfinanszírozás iránti kérelemben leírt alkalmazásnak;

- A közösségi pénzügyi hozzájárulások az alkalmazandó közösségi rendelkezésekben előírt határokon belül vannak-e, és csökkentés vagy indokolatlan késedelem nélkül kerültek-e kifizetésre a végső kedvezményezettek részére;
- A megfelelő nemzeti társfinanszírozást ténylegesen rendelkezésre bocsátották-e;
- A közösen finanszírozott műveletek a közösségi előírásoknak és politikáknak megfelelően kerültek-e végrehajtásra.

Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 121/A. cikke szerint a minisztériumok belső ellenőrzési egységei ellenőrzést végezhetnek a minisztériumuk kezelésében lévő előirányzatok és alapok vonatkozásában, az adott minisztérium költségvetési fejezete alá tartozó bármely szervezet vonatkozásában, valamint a többségi állami tulajdonban lévő vállalatok vonatkozásában. A belső ellenőrzési egységek ellenőrzést végezhetnek a költségvetési és a nemzetközi támogatások kedvezményezettjeinél, és a támogatások lebonyolításában részt vevő szervezeteknél.

6.4.3.4. Nyilatkozat a támogatás megszűnésekor

A zárónyilatkozatnak az általános rendelet 38. cikke (1) bekezdésének f) pontja alapján és a 438/2001/EK rendelet 15. cikkével összhangban való kiadására a 2213/2002. kormányhatározat a Kormányzati Ellenőrzési Hivatalt jelölte ki.

A támogatási zárónyilatkozat kibocsátásakor a KEHI-nek összegeznie kell a korábban lefolytatott ellenőrzések megállapításait, és értékelnie kell a záróegyenleg kifizetése iránti kérelem érvényességét, valamint a kiadások záróigazolása által fedezett tranzakciók jogszerűségét és szabályszerűségét.

Amennyiben ez a végső ellenőrzés olyan szabálytalanságokat tár fel, amelyek miatt nem érvényesíthető a végső egyenleg kifizetése iránti kérelem, a Bizottság további ellenőrzés lefolytatását kérheti a szabálytalanságok megadott időn belüli helyreigazítása érdekében.

6.4.3.5. A külső ellenőrzés

A Strukturális Alapok kezelésében számos költségvetési és gazdálkodó szervezet vesz részt. Ezeket a szervezeteket a következő külső auditáló szervek ellenőrizhetik: az Európai Számvevőszék; a Bizottság szolgálata; az Állami Számvevőszék (Magyarország legfelső független külső pénzügyi ellenőrző szerve).

Az Európai Számvevőszék

Az Európai Számvevőszék elsődleges feladata az Európai Közösségek bevételeinek és kiadásainak vizsgálata; azt vizsgálja, hogy a bevételek, illetve kiadások jogszerűen és szabályszerűen folytak be, illetve merültek fel; emellett a pénzgazdálkodás hatékonyságát és eredményességét vizsgálja. Az Európai Számvevőszék olyan független intézmény, amely az Európai Parlamentet és az Európai Unió Tanácsát a költségvetés végrehajtásában segíti. Emellett a Számvevőszék bármikor észrevételt tehet bizonyos kérdésekben, továbbá az európai intézmények bármelyikének kérésére véleményt nyilváníthat.

Az ellenőrzési feladatok részeként az Európai Számvevőszék a Strukturális Alapokra fordított kiadásokat is vizsgálhatja. Az Európai Számvevőszék ellenőrei szabadon hozzáférhetnek a vizsgálat hatálya alá tartozó szervezeti egységek vagy egyéb testületek pénzgazdálkodására vonatkozó bármely dokumentumhoz, és vizsgálatot végezhetnek valamennyi közösségi támogatásban részesülő szervezetnél.

A Bizottság szolgálatai

A Közösség kiadásait a Bizottság szolgálatai is ellenőrzik. A tevékenységeket az irányító szolgálat és/vagy a Bizottság Pénzügyi Ellenőrének munkatársai is ellenőrizhetik. A Bizottság szolgálatai által folytatott pénzügyi ellenőrzés kiterjedhet a pénzügyi rendszerek vagy a kiadásokkal kapcsolatos követelések ellenőrzésére (attól függően, hogy a tevékenységet egy alap, illetve két vagy több alap támogatta, vagy hogy teljes operatív programról van szó), továbbá teljesítményellenőrzésekre is.

Az Állami Számvevőszék

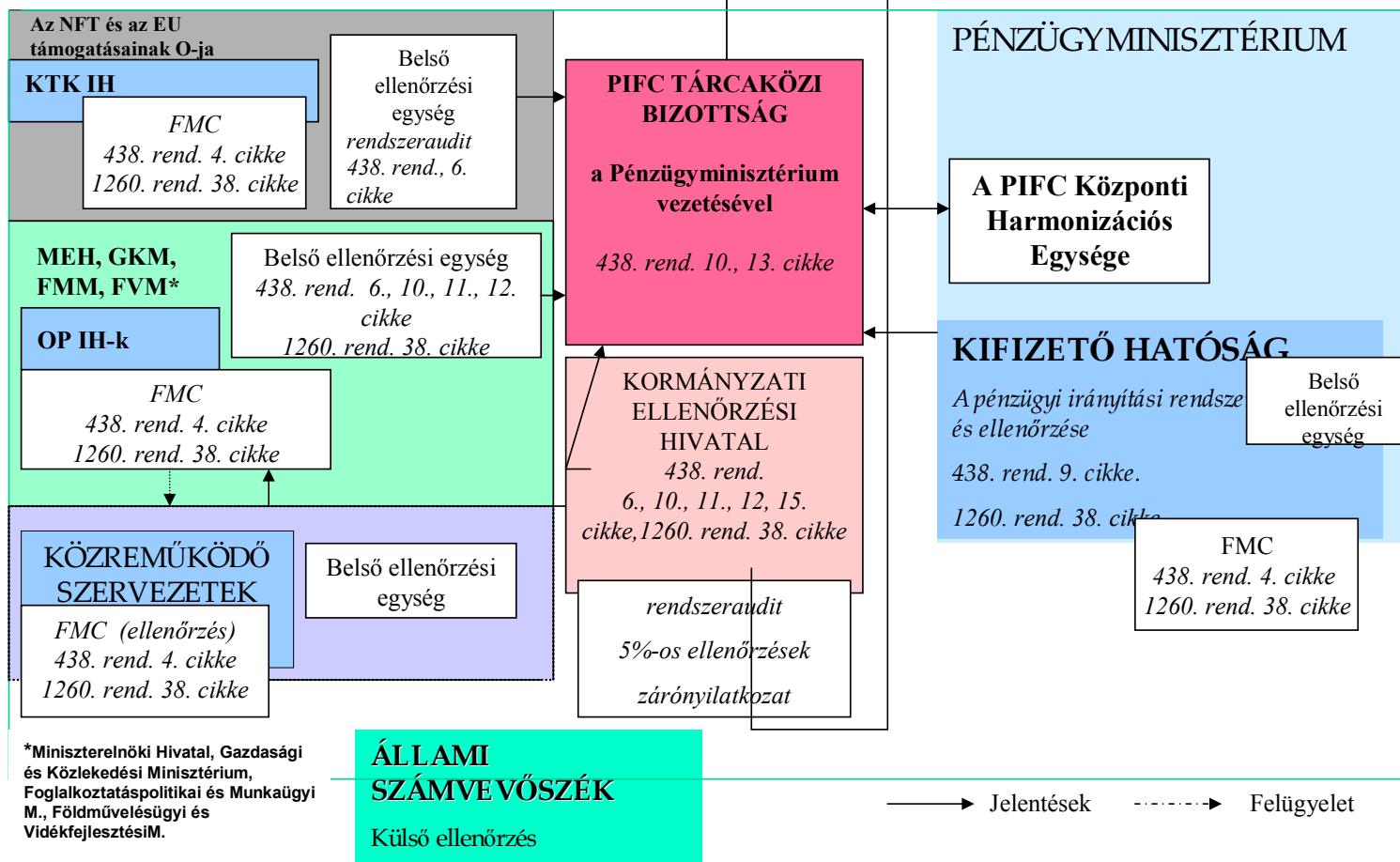
Magyarországon a külső ellenőrzés legfelső szerve az *Állami Számvevőszék*, amely az országgyűlés alá van rendelve, és a törvényben meghatározott feladatkörében általános hatáskörrel rendelkezik. Mint ilyen, ez a szerv jogosult ellenőrizni valamennyi olyan költségvetési szervet vagy gazdálkodó szervezetet, amely a költségvetésből vagy a Strukturális Alapokból nyújtott támogatásban részesült.

6.4.3.6. A csalások és a szabálytalanságok bejelentése

A Pénzügyminisztériumon belül működik az OLAF magyar nemzeti Koordinációs Iroda. Ez az egység felelős az irányító hatóságok és a kifizető hatóságok által bejelentett csalásokról és szabálytalanságokról szóló negyedéves jelentések összeállításáért, valamint - a strukturális politikák finanszírozása keretében történt szabálytalanságokról és a tévesen kifizetett összegek behajtásáról, illetve egy információs rendszer e téren történő létrehozásáról szóló 1681/94/EK bizottsági rendelet²⁶ előírásaival összhangban - e szabálytalanságoknak az Európai Csaláselleni Hivatalnak (OLAF) való bejelentéséért. Az OLAF-fal való operatív együttműködés már elkezdődött.

A FŐ PÉNZÜGYI ELLENŐRZÉSI FELADATOK

EURÓPAI BIZOTTSÁG

MELLÉKLET: SZAKPOLITIKAI REFERENCIAKERET A HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉS TERÜLETÉN

1. Bevezetés

A szakpolitikai referenciakeret (SZR) célja, hogy biztosítsa a Magyarország Közös értékelésében (és annak követő jelentéseiben) meghatározott foglalkoztatási célok és a Közösségi Támogatási Keretben kijelölt Strukturális Alap-támogatások prioritásai közötti koherenciát. A Strukturális Alapok felhasználásáról szóló 1260/1999/EK tanácsi rendelet 9. cikkével összhangban, az SZR kapcsolódik az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégiához (EFS) is. Mint szakpolitikai eszköz, az SZR Magyarország egész területén alapját képezi a humán erőforrás-fejlesztés területén - a 2004. május 1-jei uniós csatlakozás és 2006 vége közötti programozási időszakban - megvalósuló Strukturális Alap-beavatkozásoknak.

2. A humán erőforrás-fejlesztés európai kontextusa

Az 1997-es luxembourgi foglalkoztatási csúcson elindított Európai Foglalkoztatási Stratégia négy pillérre és az ezek köré csoportosított éves foglalkoztatási irányvonalakra épült, amelyek együttesen az egyes tagállamok nemzeti foglalkoztatási akcióterveiben megtestesülő nemzeti foglalkoztatási stratégiák politikai háttérét alkotják. Az Európai Tanács 2000. évi lisszaboni ülésén megfogalmazták az Európai Unió azon hosszú távú célkitűzését, hogy 2010-re a legversenyképesebb, tudásalapú gazdasággá váljon. E nagyra törő célra irányuló erőfeszítések központi eleme az emberi erőforrásokba történő befektetés, melynek megvalósításában kulcsfontosságú szerepe van az Európai Foglalkoztatási Stratégiának. Az Európai Bizottság 2002-ben felülvizsgálta az EFS-t és megállapította, hogy szükség van a stratégia egyszerűsítésére. Ennek eredményeképpen három új célkitűzést és tíz prioritást állapítottak meg, amelyeket az Európai Tanács 2003 júliusában fogadott el. Az EFS kulcsfontosságú új célkitűzései a következők köré szerveződnek:

- teljes foglalkoztatás,
- a munka minősége és termelékenysége,
- a társadalmi kohézió és befogadás erősítése.

Az EFS új célkitűzéseit az alábbi tíz prioritás támogatja:

- aktív és megelőző intézkedések a munkanélküliek és az inaktívak részére,
- a munkahelyteremtés és a vállalkozási kedv ösztönzése,
- a változások követése, a munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség és mobilitás elősegítése,
- a humántőke fejlesztése és az egész életen át tartó tanulás előmozdítása,
- a munkaerő-kínálat bővítése és az időskori aktivitás ösztönzése,
- nemek közötti egyenlőség,
- a hátrányos helyzetűek munkaerőpiaci diszkriminációja elleni küzdelem és munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése,
- a munkavállalás kifizetődővé tétele a munka vonzerejét növelő ösztönzők révén,

- a nem bejelentett munka szabályos foglalkoztatássá alakítása,
- a regionális foglalkoztatási egyenlőtlenségek kezelése.

Az új EFS lényegi célkitűzése, hogy a leendő tagállamokban is ösztönözze a változást és a strukturális reformokat. Ezeket most a 2004–2006 közötti időszakra szóló SZR kialakítása során figyelembe veszik. Ebben az összefüggésben Magyarország eljövendő - a Közös értékelésből és a követő jelentésekből álló előkészítő szakaszban formálódó - Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterve kulcsfontosságú szerepet játszik majd az új Európai Foglalkoztatási Stratégia megvalósításában.

3. Nemzeti foglalkoztatási célkitűzések

A csatlakozási partnerség ajánlásainak megfelelően a Magyar Köztársaság Kormánya az Európai Bizottsággal közösen elkészítette a „Közös értékelést” (JAP), amelyben jellemzi a magyar foglalkoztatási és munkaerőpiaci politikát, beleértve az annak végrehajtására vonatkozó ellenőrzési szabályokat. Az első követő jelentés ennek megfelelően a 2001 áprilisa és 2002 májusa között elért eredményeket rögzítette, míg a 2003 júniusában elfogadott második követő jelentés figyelembe vette a megelőző időszak tapasztalatait, beleértve az átdolgozott Európai Foglalkoztatási Stratégiát.

3.1. A munkaerőpiaci helyzet elemzése alapján a JAP az alábbi öt célkitűzést fogalmazza meg Magyarország számára:

- a foglalkoztatási ráta növelése,
- a munkanélküliségi ráta csökkentése,
- befektetés az emberi erőforrások fejlesztésébe,
- az intézményi és jogi keretek megerősítése,
- rugalmasabb munkaerőpiac megteremtése és „foglalkoztatás-barát” környezet kialakítása.

3.1.1. A foglalkoztatás növelése

A *foglalkoztatási ráta növelésére* irányuló célkitűzés kulcsfontosságú a fenntartható gazdasági növekedés szempontjából, és megfelel az új EFS első célkitűzésének, illetve annak a célnak, hogy 2010-re 70%-ra nőjön a foglalkoztatás szintje az Európai Unióban. A foglalkoztatási arány növeléséhez rugalmasabb munkaerőpiacra és a foglalkoztatást fokozottan támogató környezetre van szükség, ideértve az adó- és kedvezményrendszer felülvizsgálatát és monitoringját ezek munkahelyteremtő és munkavállalást ösztönző hatása tekintetében.

Ugyanakkor a gazdaság versenyképességének erősítése és a társadalombiztosítási rendszer fenntarthatóságának biztosítása a munkaerő-állomány lényegesen nagyobb munkaerőpiaci részvételét teszi szükségessé. Ennek megfelelően, a munkaerőpiac kínálati és keresleti oldalán egyaránt intézkedésekre van szükség.

A munkaerőpiac kínálati oldalán az inaktív csoportok mobilizálása lehet a foglalkoztatás bővítésének jelentős forrása. A foglalkoztatáspolitikai egyik legsürgetőbb feladata ezért a csoportok munkaerőpiaci reintegrációjának elősegítése azáltal, hogy támogatja őket a fejlődő gazdaság igényeinek megfelelő szakképesítés és szakmai ismeretek megszerzésében.

A keresleti oldalon a foglalkoztatási ráta növelése munkahelyteremtő, a kis- és középvállalkozások foglalkoztatási kapacitásának növelését elősegítő intézkedéseket tesz szükségessé (elsősorban a szolgáltató szektorban, különös tekintettel az információs társadalommal kapcsolatos szolgáltatásokra, valamint kiaknázva a Magyarország uniós csatlakozásával járó környezetvédelmi, munkabiztonsági és munkaegészségügyi beruházásokban rejlő lehetőségeket).

A hatékony aktív munkaerőpiaci politikák megkövetelik az állami foglalkoztatási szolgálat korszerűsítését és fejlesztését, különös figyelemmel annak munkaközvetítő szolgáltatására.

3.1.2. A munkanélküliség megelőzése és az inaktív személyek integrálása

A munkanélküliség megelőzése és az inaktív személyek integrálása fontos szerepet játszik a gazdasági növekedéshez szükséges munkaerő biztosításában. A munkanélküliségi ráta az EU átlagához képest ugyan kedvező, de szükség van a munkanélkülivé válást megelőző és az inaktívak munkaerőpiaci részvételét javító intézkedésekre is.

A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok további célzott segítségre szorulnak a munkaerőpiacra való belépés (és bennmaradás) érdekében. A támogatást nemcsak a gazdaság számára szükséges munkaerő-kínálat biztosítása, hanem az esélyegyenlőség megteremtésének szükségessége is indokolja a munkaerőpiaci részvétel terén. E szerkezeti probléma kezeléséhez - az EFS harmadik új célkitűzésének megfelelően - átfogó megközelítésre van szükség. Jelenleg előkészítés alatt áll a társadalmi befogadásról szóló közös memorandum, amelynek megállapításait és céljait a társadalmi integráció területére kidolgozott beavatkozások során már figyelembe vették.

3.1.3. Befektetés az emberi erőforrások fejlesztésébe

A gazdasági versenyképesség javításához, illetve annak biztosításához, hogy a munkavállalók tudása és szakmai ismeretei megfeleljenek a munkaerőpiac követelményeinek és a gazdaság szükségleteinek, szükség van a *humántőke fejlesztésére*. Ennek érdekében közép- és hosszú távú munkaerőpiaci előrejelzésekre, valamint a munkáltatók és a képző intézmények közötti szorosabb kapcsolatok kiépítésére van szükség. Ugyanakkor fejleszteni kell az alap-, közép- és felsőfokú oktatási és szakképzési rendszereket, beleértve a vállalati képzést is, hogy az egész életen át tartó tanulás keretében biztosítható legyen a munkaerőpiac által megkövetelt szakmai ismeretek és készségek elsajátítása. Annak érdekében, hogy a munkavállalók képesek legyenek megfelelni a munkaerőpiaci követelményeknek, szükség van a felnőttoktatás és a szakmai továbbképzés fejlesztésére is.

A tudásalapú gazdaság lehetőségeinek kiaknázása, illetve a foglalkoztatás szintjének és minőségének javítása a *munkaszervezet* folyamatos adaptációját követeli meg. A vállalkozások versenyképességének erősítése érdekében ezért az információhoz és tanácsadáshoz való hozzáférés kulcsfontosságú szerepet játszik a vállalkozói és vezetői képességek fejlesztésében.

3.1.4. Az intézményi és jogi keretek megerősítése, a rugalmasabb munkaerőpiac kialakítása és a munkahelyteremtés ösztönzése érdekében az adó- és a kedvezményrendszer további reformjára van szükség, és létre kell hozni az új EFS végrehajtására és a Strukturális Alapok támogatásainak kezelésére alkalmas intézményi kereteket.

3.2. A nemzeti foglalkoztatási célok regionális dimenziója

A regionális munkaerőpiacok közötti egyenlőtlenség csökkentése érdekében különösen fontos az elmaradott területeken élő nagy számú tartósan munkanélküli foglalkoztathatóságának javítása. A munkaerő iránti kereslet növekedésével pedig elsősorban az átképzésben való részvételt, illetve az új vállalkozások igényeihez való alkalmazkodóképességet kell támogatni. Azokon a területeken, ahol a foglalkoztatás különösen alacsony, és a munkanélküliségi ráta meghaladja az átlagot, nagy figyelmet kell fordítani a *helyi foglalkoztatási kezdeményezésekre és a szociális gazdaság létrehozására*.

3.3. Fejlesztési feladatok a JAP főbb célkitűzéseinek elérése érdekében

- munkahelyteremtés és a vállalkozói készségek ösztönzése,
- preventív programok kidolgozása a foglalkoztatási kapacitás növelése érdekében,
- a társadalmi kirekesztéssel fenyegetett személyek foglalkoztathatóságának javítása, munkaerőpiaci visszailleszkedésük ösztönzése,
- a munkaerő alkalmazkodóképességének és rugalmasságának javítása és a humán erőforrások fejlesztése az egész életen át tartó tanulás összefüggésében,
- a foglalkozási és területi mobilitás elősegítése,
- a munkanélküliség és a szegénységi csapda megelőzése,
- az esélyegyenlőség biztosítása,
- a munkaerőpiaci szervezet szolgáltatásainak korszerűsítése és bővítése.

4. Humánerőforrás-fejlesztés és a Nemzeti Fejlesztési Terv prioritásai

A Terv (és a KTK) átfogó célkitűzése, hogy csökkentse az Európai Unióhoz képest fennálló jövedelmi különbséget. A 2004–2006-os programozási időszak rövidege miatt a KTK csak mérsékelt eredményeket tud elérni e téren, de megteremti a szükséges kereteket és feltételeket ahhoz, hogy az ezt követő 2007-től 2013-ig tartó programozási időszakban folyamatos legyen a fejlődés. Ezen általános cél elérése érdekében a KTK három célkitűzést fogalmaz meg:

- a gazdasági versenyképesség javítása,
- *emberi erőforrások jobb kihasználása és*
- jobb környezet és kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés.

A fenti célok elérésére a KTK a következő fő prioritásokat határozza meg:

- versenyképes termelőszektor,
- *a foglalkoztatás és a humán kapacitások növelése,*
- jobb infrastruktúra és tisztább környezet és
- erősebb regionális és helyi potenciál.

Ezek a célkitűzések támogatják *a JAP és a követő jelentések legfontosabb céljait*, és arra törekednek, hogy egyrészt hozzájáruljanak a foglalkoztatási ráta növeléséhez, ugyanakkor előmozdítsák az inaktív és hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációját, az emberi erőforrásokba történő nagyobb befektetéseket és a hatékony megvalósításhoz

szükséges intézményi keretek megerősítését. Az *emberi erőforrások jobb kihasználására* vonatkozó specifikus célkitűzés *összhangban van az új EFS céljaival*, mivel ösztönzi a foglalkoztatás növelését és a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációját. Az emberi erőforrásokba történő beruházások, a vállalkozó kedv ösztönzése és a munkaszervezet modernizációja a munkahelyek minőségének és a munkaerő termelékenységének a javítását is elősegíti.

4.1. A prioritások hozzájárulása az emberi erőforrások jobb kihasználásához

A termelőszektor javuló versenyképessége és jövedelmezősége elősegíti a növekedést, melynek eredményeként a kibővülő vállalkozások új munkahelyeket hoznak létre. Ehhez a vállalkozásoknak többet kell fordítaniuk továbbképzésre, illetve az állami képzési programokban (PES) való aktív részvételre. A humánerőforrás-fejlesztést célzó intézkedések közvetlenül, a foglalkoztathatóság javításával és munkahelyteremtéssel kívánják emelni a foglalkoztatás szintjét. Az infrastrukturális intézkedések viszont közvetve hatnak a foglalkoztatási szintre azzal, hogy ha a termelőszektor nyereségesebbé válik, akkor növelni tudja befektetéseit a humán erőforrásokba. A prioritás keretében támogatott új infrastrukturális projektek megvalósítása a humán kapacitások bővítését teszi szükségessé.

Az egészségügyi ellátásba történő jelentős befektetések célja a munkaerőpiacról egészségügyi okok miatt távolmaradók számának, és végső soron az ebből eredő GDP-kiesésnek a csökkentése. Az infrastruktúra fejlesztése csökkenti a regionális munkaerőpiaci egyenlőtlenségeket, és hozzájárul a munkaerő mobilitás növeléséhez. A megerősített regionális és helyi kapacitások hozzájárulnak a regionális egyenlőtlenségek mérsékléséhez, és a specifikus regionális szükségleteknek leginkább megfelelő megoldások megtalálásához.

4.2. Hogyan segítik elő az emberi erőforrásokba történő befektetések a KTK céljainak elérését?

A KTK-nak a *foglalkoztatás növelésére és humánerőforrás fejlesztésére* vonatkozó prioritása alapján hozott intézkedések nem csupán a foglalkoztatás szintjét emelik, de *előmozdítják a KTK egészének hatékonyságát* is. Az emberi erőforrásokba történő befektetések javítják a vállalkozások versenyképességét, csökkentik a szakképzettség iránti kereslet és kínálat közötti eltérést, illetve az egyes ágazatokban vagy foglalkozásokban tapasztalható képzettségi hiányokat (orvosolva a „szűk keresztmetszeteket”). Ugyanakkor a tőkevonzó képesség növelésére és a működő tőke megtartására irányuló hatékonyabb K+F intézkedésekkel párhuzamosan elősegítik a tudásalapú társadalom kialakulását (ideértve az informatikai készségek használatát is). Az ilyen beavatkozások jelentősen támogatják továbbá a termelőszektor prioritást, és különösen a gazdasági versenyképesség javítására vonatkozó célkitűzést.

A környezeti normák terén (beleértve a fenntartható fejlődést, a tanulók és a munkavállalók környezettudatosságának kialakítását) a tartós változások eléréséhez különösen fontos az oktatás és a munkahelyi képzés. A foglalkoztatást ösztönző és az emberi erőforrásokba történő befektetéseket támogató intézkedések helyi szinten is rendkívül fontosak. Ide tartozik a szociális gazdaság, a munkahelyteremtést elősegítő, helyi szükségleteknek megfelelő képzések támogatása vagy a régiók tőkevonzó képességét erősítő emberi erőforrásokba történő befektetések.

4.3. Hogyan járulnak hozzá a beavatkozási területek a foglalkoztatás ösztönzéséhez és az emberi erőforrások fejlesztéséhez?

A fenti összefüggéseken túl a *foglalkoztatás növelését és a humánerőforrás-fejlesztést közvetlenül szolgálják a KTK nagyobb foglalkoztatásra és az emberi erőforrások fejlesztésére vonatkozó prioritásánál bemutatott fejlesztési célok és területek*. Ezek a beavatkozási területek összhangban vannak a JAP-ban és a követő jelentésekben meghatározott és az előbbiekben már ismertetett főbb célokkal. E prioritás alatti beavatkozásokra elsősorban az Európai Szociális Alap támogatásával kerül sor, amit az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatása egészít ki. Különösen fontos, hogy a két alap beavatkozásai egymással összhangban valósuljanak meg.

A magyar munkaerőpiac és a foglalkoztatást ösztönző állami szolgáltatások hiányosságai felhívják a figyelmet a foglalkoztatás és a társadalmi befogadás ösztönzéséhez szükséges intézkedésekre. Rámutatnak továbbá arra, hogy a fenntartható gazdasági növekedéshez biztosítani kell a szakképzett munkaerő kínálatát. A prioritás szorosan kapcsolódik az új Európai Foglalkoztatási Stratégia magyarországi megvalósításához. A Strukturális Alapokból a következő elemek részesülnek támogatásban:

- **Aktív munkaerőpiaci politikák** kialakítása a foglalkoztatás ösztönzése, valamint a munkaerőpiac szükségletei és az oktatási-képzési rendszer kínálata közötti eltérés következményeinek csökkentése érdekében (ebben az összefüggésben kiemelt figyelmet fordítva a tudásalapú gazdaság munkaerőpiaci követelményeire és az állami foglalkoztatási szolgálat fejlesztésére).
- A **társadalmi kirekesztés** kezelése a fogyatékosok, a roma kisebbség és más hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatóságának javításával, kiemelt figyelemmel a nők munkaerőpiaci belépésére és fokozott részvételére.
- A foglalkoztathatóság javítása az **egész életen át tartó tanulás** keretében, ami az oktatók képzésén, a tananyag korszerűsítésén, a szakképzés, az oktatás és a pályaorientáció megerősítésén és a munkaerőpiacra történő belépés megkönnyítésén keresztül segíti elő a humántőke fejlesztését. Az **alkalmazkodóképesség** növelése és a **vállalkozási készségek** ösztönzése a munkaerő iránti kereslet növekedését fogja eredményezni. A felnőttképzés megerősítése szintén a foglalkoztathatóság javítására törekszik.
- Az **oktatási és szociális szolgáltatások épületállományának és berendezéseinek fejlesztése**. Az oktatás hatékonyságának növelése és a széleskörű társadalmi befogadás elősegítése érdekében az ország számos területén van szükség ilyen jellegű beruházásokra.
- A magyar munkaerő rossz **egészségi állapota** jelentősen rontja a munkaerőpiac teljesítményét. A korai inaktívvá válással is foglalkozni kell, mivel csökkenti a munka termelékenységét. A kórházak informatikai ellátottsága és a szolgáltatók közötti kommunikáció nagyon rossz; ezért az ezen a területen történő beruházások jelentősen javítják az egészségügyi szolgáltatások hatékonyságát, ami a munkaerő versenyképességének javulását fogja eredményezni.

5. Az emberi erőforrás-fejlesztés támogatása a Strukturális Alapokból a KTK-n keresztül

Az előző fejezet a Strukturális Alapok támogatására kiválasztott fejlesztési területeket mutatta be. Bár ezek elsősorban az Európai Szociális Alapot érintik, de a szélesebb értelemben vett

humánerőforrás-fejlesztési célkitűzések megvalósításában az ERFA is fontos szerepet fog játszani. Az e téren nyújtott ESZA-támogatások indoklására az alábbiakban a beavatkozási területeket és az érveket mutatjuk be az (ESZA-ról szóló 1784/1999 rendelet 2. cikkében meghatározott) ESZA szakpolitikai területek szerint.

5.1. Aktív munkaerőpiaci politikák fejlesztése és ösztönzése

5.1.1. A helyzetelemzés e területen a következőket tekinti kulcskérdésnek: a foglalkoztatás alacsony és inaktivitás magas szintje egyes munkavállalói csoportokban, az emberi erőforrás fejlesztésébe és a foglalkoztatáspolitikai megvalósításába történő befektetés és annak ösztönzése, valamint az intézményi keretek megerősítése. A foglalkoztatási és aktivitási arány jelentősen elmarad az Európai Közösség adataitól (7, illetve 9 százalékponttal). A foglalkoztatottak képzettségi struktúrája azt tükrözi, hogy a képesítés nélküliek vagy megfelelő képesítéssel nem rendelkezők nagyobb valószínűséggel szorulnak ki a munkaerőpiacról. E csoportokban a foglalkoztatottak és a munkanélküliek aránya is rosszabb a közösségi átlagnál. Egyes munkaerőpiaci csoportokat mindez jobban sújt. Így például a fiatalok foglalkoztatási rátája jelentősen elmarad az EU átlagától (2001-ben 31,4%, szemben a 40,7%-kal), és a munkanélküliség is nagyobb mértékben érinti őket, mint a felnőtteket. Ezt részben az okozza, hogy jelentős számú fiatal a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képesítés vagy készségek nélkül lép be a munkaerőpiacra. Az 55 év felettiek körében a korábbi tömeges nyugdíjazások következtében jelentősen csökkent a foglalkoztatottak aránya (2001-ben 23,7%, szemben az EU 38,5%-os arányával). Az utóbbi évek gazdasági növekedése ugyan az idősebb munkavállalók számára is biztosított lehetőségeket, de nekik nehezebb alkalmazkodniuk a változó munkaerőpiac kihívásaihoz, ezért nagyobb fokú hátrányos megkülönböztetéstől szenvednek.

5.1.2. A munkaerőpiac fentiekben ismertetett szerkezeti problémáinak enyhítése érdekében a JAP és a követő jelentések a foglalkoztatási ráta növelését és az inaktívak integrációját tűzték ki célul, és ehhez a következő feladatokat határozták meg: megelőző programok a foglalkoztathatóság javítása érdekében, a munkaerőpiaci szervezet szolgáltatásainak korszerűsítése és bővítése, valamint a humán erőforrások fejlesztése.

5.1.3. Az aktív munkaerőpiaci politikák támogatása a Strukturális Alapokból

A munkanélküliek foglalkoztathatóságának javítása érdekében a Strukturális Alapok támogatást nyújtanak a képzéshez és átképzéshez, a személyre szabott tanácsadási és pályaaorientációs szolgáltatásokhoz és a munkahelyi tapasztalat megszerzését biztosító programokhoz. Az e területen megvalósuló beavatkozások közé tartozik a fiatal munkanélküliek, az idősebb munkavállalók és a nők, azaz a különleges munkaerőpiaci helyzetű csoportok képzése, mivel az aktív munkaerőpiaci politikának kiemelt figyelmet kell fordítania e csoportok foglalkoztathatóságának javítására és munkaerőpiaci integrációjára (az új EFS „kohézió és befogadó munkaerőpiac” célkitűzésének megfelelően).

Az aktív munkaerőpiaci politikák eredményes megvalósításához és a foglalkoztatás szintjének és minőségének javításához az állami foglalkoztatási szolgálatok konzisztens fejlesztésére van szükség. Ennek része a munkatársak képzése, a munkaközvetítő- és a munkaerőpiaci változásokat előrejelző rendszerek fejlesztése, valamint a munkaerőpiaci és egyéni szükségleteknek jobban megfelelő új szolgáltatási modell kialakítása. E lépések hozzájárulnak a tartós munkanélküliség csökkentéséhez. A foglalkoztatási szint növelése a munkahelyteremtés ösztönzését is szükségessé teszi, az önfoglalkoztatók támogatása révén. Ezek az intézkedések a KTK második célkitűzésének, illetve az új EFS első célkitűzésének, azaz a foglalkoztatás növelésének megvalósítását is elősegítik. A megvalósítás során az új

EFS „*aktív és megelőző intézkedések a munkanélküliek és az inaktívak számára*” és „*időskori aktivitás ösztönzése*” prioritásait is figyelembe kell venni.

5.2. Az esélyegyenlőség elősegítése mindenki számára

5.2.1. A KTK helyzetelemzése felhívta a figyelmet bizonyos társadalmi csoportok – a romák, a tartósan munkanélküliek, a fogyatékkal élők, a szenvedélybetegek és az elmaradott térségekben élők – rendkívül kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetére. A humánerőforrás-fejlesztés első számú célterületei között említi e speciális csoportok rossz munkaerőpiaci lehetőségeit (valamint az iskolarendszer gyengeségeit a társadalmi egyenlőtlenségek elleni küzdelemben és az esélyegyenlőség előmozdításában). A társadalmi kirekesztés a mintegy 900 ezer főre becsült fogyatékkal és súlyos egészségi problémákkal élőket is érinti. Munkaerőpiaci helyzetük az EU-val összehasonlítva rendkívül rossz, mivel, csupán egytizedük foglalkoztatott (EU: 40%), és helyzetüket gyakran alacsony képzettségi szintjük is súlyosbítja.

A szakpolitika célja tehát az esélyegyenlőség biztosítása a munkaerőpiacra belépő minden személy részére, különös tekintettel a társadalmi kirekesztésnek leginkább kitett személyekre.

5.2.2. E téren a JAP és a követő jelentések a következő feladatokat határozták meg:

- a társadalmi kirekesztés és diszkrimináció elleni fellépés,
- támogatott munkahelyek biztosítása a munkaerőpiacról kiszorult csoportoknak, és
- a társadalmi kirekesztéssel fenyegetett csoportok munkaerőpiaci visszailleszkedésének elősegítése a foglalkoztathatóság javításával.

Ennek eléréséhez a KTK humán erőforrással kapcsolatos célkitűzése külön hangsúlyozta a fogyatékkal élők, a roma kisebbséghez és más kirekesztett csoportokhoz tartozók megsegítését. Az e területre vonatkozó intézkedések támogatják az EFS új, „a hátrányos helyzetűek munkaerőpiaci integrációjának támogatása és a diszkrimináció elleni küzdelem” prioritását. A KTK humánerőforrás-fejlesztésre irányuló specifikus célkitűzésének megvalósításában a társadalmi kirekesztettség elleni küzdelemmel kapcsolatos közösségi akcióprogram is fontos szerepet fog játszani.

5.2.3. Az esélyegyenlőség előmozdításához nyújtott támogatás a Strukturális Alapokból

A foglalkoztatás további növelésének előfeltétele a leghátrányosabb helyzetű csoportok (köztük a tartósan munkanélküliek, a pályakezdők, az idősebb munkavállalók, a fogyatékkal élők, valamint a társadalomba nem integrálódott romák) képzéshez való hozzáférése, illetve foglalkoztathatóságának javítása. A társadalmi kirekesztés elleni küzdelemhez szükség van e csoportok foglalkoztathatóságának növelésére, többek között a következőkön keresztül: oktatás és képzés, a foglalkoztatási és szociális szolgáltatások minőségének és hozzáférhetőségének javítása és hatékonyabb irányítása. Szélesebb értelemben ide tartozik a változások iránti „pozitív attitűd” kialakítása is. A leginkább hátrányos helyzetűek foglalkoztatási lehetőségeinek növelése érdekében fontos a szociális gazdaság és a helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása.

5.3. Az oktatás, a szakképzés és a tanácsadás támogatása és fejlesztése az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként

5.3.1. A helyzetelemzés az oktatás és képzés területén két kulcsfontosságú területet emel ki: az oktatás-szakképzés és a munkaerőpiac közötti elégtelen kapcsolatot, valamint az oktatási és

szakképzési rendszer fizikai infrastruktúrájának általánosan rossz állapotát. A helyzetelemzés alapján az iskolarendszerű oktatás és képzés területén olyan fejlesztésekre van szükség, amelyek megalapozzák meg az egész életen át tartó tanulást, és támogatják a munkaerőpiac szükségleteinek megfelelő készségek és képességek elsajátítását (különös tekintettel az informatikai ismeretekre és gyakorlati készségekre). Felismerve, hogy csak a képzettebb munkaerővel és jobb humántőkével rendelkező gazdaságok tudnak helytállni a nemzetközi versenyben, az emberi erőforrások fejlesztése különösen fontos feladatot jelent Magyarország számára az Európai Unión belül.

5.3.2. A JAP, a követő jelentések és a helyzetelemzés is kiemelt jelentőségűnek tartják a humánerőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó beruházásokat, amelyekben létfontosságú szerepet játszik az oktatási és képzési rendszerek és struktúrák korszerűsítése és javítása. Ennél fogva az egész életen át tartó tanulás támogatása hozzájárul a KTK 2. célkitűzésének megvalósításához azzal, hogy elősegíti a munkaerő képzettségi szintjének emelését az új követelményeknek megfelelően (e tekintetben javítva az Országos Képzési Jegyzék hatékonyságát). E célkitűzés megvalósítása során, illetve a KTK 1. versenyképesség növelése cél tekintetében a rugalmasság is kulcsfontosságú tényezővé válik.

5.3.3. A képzés, oktatás és tanácsadás támogatása a Strukturális Alapokból

A foglalkoztathatóság elősegítése a kompetenciák növelésén és a készségek megszerzésén keresztül hozzájárul a humántőke fejlesztéséhez, illetve az oktatási és irányítási kapacitás növeléséhez. A tananyagok és az oktatási módszerek fejlesztése és korszerűsítése során fokozott figyelmet kell fordítani a munkaerőpiaci tendenciákra. Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikai keretének részeként támogatásban kell részesíteni az integrált szakképzés, az oktatás és a tanácsadás megszilárdítását, ami megkönnyíti a munkaerőpiacra történő belépést, valamint a munkaerő mobilitás ösztönzését célzó politikák tökéletesítését és végrehajtását. E lépések célja a foglalkoztatási lehetőségek növelése, a piaci szükségletek szempontjából megfelelőbb szakismeretek fejlesztése, valamint az ágazati és a foglalkozási mobilitás ösztönzése. Az intézkedések végrehajtása során különös hangsúlyt kap az informatikai ismeretek terjesztése. A felsőfokú oktatásban és az akkreditált felsőfokú szakképzésben a kínálat bővítésére van szükség annak érdekében, hogy növekedjen az e képzési formákat választó fiatalok száma, s ezáltal javuljanak foglalkoztatási esélyeik.

5.4. A munkaerő képzettségének és alkalmazkodóképességének előmozdítása (beleértve a munkaszervezetek alkalmazkodó- és innovációs képességének támogatását, a vállalkozó kedv fokozását, a munkahelyteremtést elősegítő feltételek kialakítását, valamint a szakismeretek bővítését és az emberi potenciál erősítését a tudomány, a kutatás és a technológia területén)

5.4.1. A munkaerőpiac legsúlyosabb strukturális problémáját a munkavállalási korú népesség alacsony foglalkoztatottsága és magas inaktivitása jelenti. Egyes foglalkozásokban és térségekben ugyanakkor a képzett munkaerő hiánya tapasztalható, és a specifikus képzettséggel rendelkező munkavállalók iránti kereslet és a kínálat gyakran nem felel meg egymásnak. Ezek a hiányosságok nagymértékben az oktatási-szakképzési rendszerek és a gazdasági szükségletek közötti kapcsolatok rugalmatlanságából erednek. A munkaerő és vállalkozások versenyképességének és alkalmazkodó képességének fejlesztésében jelentős szerepet játszik a felnőttképzés és a vállalati továbbképzés. A gyakorlat azt mutatja, hogy elsősorban a vállalkozás mérete határozza meg azt, hogy szerveznek-e továbbképzést az alkalmazottak számára (a kisvállalkozások jóval kevesebbet fordítanak szakképzésre, mint a nagyok). Tekintve, hogy az egyéni-, a mikro-, a kis- és középvállalkozások 2,5 millió főt

foglalkoztatnak, mindenképpen orvoslásra váró problémát jelent az a tény, hogy az ott dolgozó munkavállalók nem részesülnek megfelelő képzésben. A tudásalapú társadalom és a gyorsan változó gazdasági körülmények újfajta követelményeket támasztanak a munkavállalókkal és a vállalkozókkal szemben. Ezért az általános versenyképesség növelésének fontos előfeltétele a jól képzett és alkalmazkodni képes munkaerő.

5.4.2. A JAP és a követő jelentések a munkaerő alkalmazkodóképességének és rugalmasságának növelését is fontos fejlesztési területként jelölték meg. Az erre irányuló befektetések - az EFS új célkitűzéseivel összhangban - a munkaerő termelékenységének és a munkahelyek minőségének javítására törekednek, és hozzájárulnak az EFS „munkaerőpiaci alkalmazkodás előmozdítása” és a „vállalkozó kedv ösztönzése a több és jobb munkahely megteremtése érdekében” prioritásaihoz is.

5.4.3. Az alkalmazkodóképesség és a vállalkozási kedv támogatása Strukturális Alapokból

A vállalkozók képzése elősegíti a vállalkozások foglalkoztatási kapacitásának növelését, javítja rugalmasságukat, vállalkozói készségeiket és fennmaradási esélyeiket, továbbá hozzájárul a növekvő foglalkoztatáshoz és a humántőke-állomány jobb minőségéhez. Mivel a KKV-k jelentős szerepet játszanak a foglalkoztatás terén, a munkahelyek megőrzése szempontjából kulcsfontosságúvá válik a vezetők és a munkavállalók képzése, a technológiai változásokhoz, illetve az európai uniós csatlakozás következtében megváltozott üzleti környezethez való alkalmazkodóképességük javítása. A vállalati képzések támogatása biztosítja, hogy a munkavállalók az adott munkahelyen szükséges általános tudást, illetve egyedi (szakmai) készségeket, az információs társadalomban való részvételhez és az e-üzletvitelhez szükséges informatikai ismereteket, valamint EU-s ismereteket sajátítsanak el. A felnőttképzésnek – úgy is, mint az egész életen át tartó tanulás részének – a fejlesztése nemcsak a fent említett képzési programtípusokon keresztül valósul majd meg, de a felnőttképzési rendszer fejlesztésén keresztül is, ide értve a vállalati szakmai továbbképzést és a tananyag fejlesztését is.

5.5. A nők munkaerőpiacra történő belépését és munkaerőpiaci részvételét javító specifikus intézkedések

5.5.1. A KTK helyzetelemzése kimutatta, hogy bár a nők munkaerőpiaci helyzete kedvezőbb az EU átlagánál (a munkanélküliségi rátát, illetve a nők és férfiak foglalkoztatási arányának különbségét tekintve), de a nemek között továbbra is jelentős különbségek vannak, és a nőknek nehézséget okoz a munkaerőpiacra való visszatérés. 1997 óta a nők foglalkoztatottsága gyorsabban nőtt a férfiakénál (2001-ben foglalkoztatási rátájuk 49,6% volt), ezzel a két nem közötti eltérés 13,7 százalékpontra csökkent (EU: 18,1%). A nők alacsonyabb foglalkoztatási aránya részben a gyermeknevelés miatti alacsonyabb munkaerőpiaci részvételüknek, részben az alacsonyabb nyugdíjkorhatárunknak tudható be.

5.5.2. A nők munkaerőpiaci és társadalmi integrációja és esélyegyenlősége a KTK egyik horizontális célkitűzése. Ezért a JAP (és annak követő jelentései) fontos feladatként jelölik meg a nők esélyegyenlőségének biztosítását valamennyi beavatkozási területen. E törekvés az EFS új – „Nemek közötti esélyegyenlőség” – prioritásához is illeszkedik.

5.5.3. A nők munkaerőpiaci részvételének támogatása a Strukturális Alapokból

Különös figyelmet kell fordítani nők munkaerőpiaci belépésének és fokozott részvételének támogatására, ide értve az új munkahelyekhez való hozzáférésüket, a vertikális vagy horizontális munkaerőpiaci szegregációjukat csökkentő (az EQUAL-lal összhangban), valamint a nők a vállalkozóvá válását és önfoglalkoztatásának növelését elősegítő intézkedéseket. Annak ellenére, hogy a nők általában jól képzettek, gyakran hátrányos munkahelyi gyakorlattal kell szembesülniük, és csak nehezen tudnak visszatérni a munkaerőpiacra. A nők munkaerőpiaci lehetőségeinek javítását, valamint az esélyegyenlőség biztosítását szolgáló intézkedésekre kerül sor, az 1260/1999 általános rendelet követelményeivel összhangban.

5.6. Horizontális követelmények

5.6.1. Helyi foglalkoztatási kezdeményezések

A KTK helyzetelemzése felhívja a figyelmet, hogy az utóbbi évtizedben a munkaerőpiacon jelentős eltérések alakultak ki a régiók között. Ezek a különbségek a kistérségek szintjén megsokszorozódtak, és a regionális adatok többszörösét is elérhetik. A munkahelyteremtő beruházások elsősorban az ország fejlettebb térségeire összpontosulnak, és az elmaradottabb térségekben a munkaerő nem mobil. Ezért a Strukturális Alapokból támogatni kell a helyi foglalkoztatási kedvezményezéseket, különösen az olyan megállapodásokra irányuló kezdeményezéseket, amelyek a helyi és a térségi foglalkoztatást szolgálják. Továbbá támogatni kell a szociális gazdaságot, amely potenciálisan képes a helyi foglalkoztatás növelésére, valamint a munkahelyteremtés és az emberierőforrás-fejlesztés területén történő beavatkozásokat. Ezek az akciók az ágazati programokat egészítik ki, melyeknek azonban szintén figyelembe kell venniük a regionális szükségleteket. Az e területen végrehajtott intézkedések az EFS „Regionális foglalkoztatási egyenlőtlenségek kezelése” prioritását támogatják.

5.6.2. Az információs társadalom szociális és munkaerőpiaci dimenziói

Az információs társadalom technológiájának területén a változás fő hajtóereje a humántőke fejlesztése. Az informatikai ismeretek és használatuk elengedhetetlen a munkaerőpiac fejlődéséhez, az informatika ágazat pedig jelentős munkahelyteremtő kapacitással rendelkezik. Mivel a szükséges tudással rendelkező informatika oktatók száma igen alacsony, szükség van szakmai tovább/átképzésekre, de a munkavállalók, és különösen a felnőtt munkavállalók informatikai képzése is sürgető probléma. Köztük a vállalkozók és általában az üzleti szektor szintén képzésre szorul, például a korszerű informatikai rendszerek használata terén, ahol ezek már rendelkezésre állnak. Ennek megfelelően a Strukturális Alapok támogatásának az iskolarendszerű informatikai oktatás fejlesztésére kell irányulni, beleértve a hátrányos helyzetűeknek, a munkanélkülieknek és a KKV-k alkalmazottainak szóló informatikai képzést is (az egyenlő hozzáférés biztosításával orvosolva a „digitális szakadék” problémáját). A távoktatás területén alkalmazott információs technológiák – pl. e-oktatás – és a munkaerőpiaci szolgáltatások elterjesztését szintén támogatni kell.

5.6.3. A nők és férfiak közötti esélyegyenlőség

A KTK helyzetelemzése a következő kulcskérdésekre mutatott rá: a nők horizontális és vertikális munkaerőpiaci szegregációja, nem eléggé családbarát politikák, hátrányos foglalkoztatási gyakorlat és alacsony keresőképesség, a munkaerőpiac által megkívánt versenyképes készségek hiánya vagy elégtelensége, valamint az esélyegyenlőségi politikák

nem kielégítő hatékonysága. A Strukturális Alapok (és különösen ESZA) kontextusában az 1. prioritás keretében végrehajtott intézkedések célja a nők munkaerőpiaci integrációjának elősegítése, az 5. szakpolitikai terület értelmében. A szakpolitika szintjén az esélyegyenlőség elvének érvényesülését folyamatosan, a KTK keretében végrehajtott valamennyi program során ellenőrzik, többek az Egyenlő Esélyek alcsoport létrehozása segítségével.

6. A humánerőforrás-fejlesztést támogató alapok összehangolása

A Strukturális Alapok az emberi erőforrások számára az ESZA és az ERFA közreműködésével biztosít támogatást. Az Európai Szociális Alap támogatása az 1784/1999 rendelet 2. cikkében meghatározott területekre irányul, és a HEFOP-on és az ROP-on keresztül folyósítják, biztosítva a finanszírozás hatékony és koncentrált elosztását (lásd a fenti 5. szakaszt is).

Az ERFA támogatása kiegészíti (és teljes körűvé teszi) az ESZA támogatását az oktatási, az egészségügyi és a szociális szolgáltatásokba történő befektetések révén. Ez a segítségnyújtás a regionális egyenlőtlenségek mérséklésére is törekszik.

Az ESZA és az ERFA támogatásának összehangolását és egymást kiegészítő jellegét az operatív programok, valamint az eredményes és összehangolt végrehajtási rendszer révén lehet biztosítani.